

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za kroatistiku - Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju

Diplomski rad
Usmena književnost u Sjevernoj Moslavini i njene funkcije
(8 + 15 ECTS-a)

Studentica: Katarina Lukec

Mentori: dr. sc. Evelina Rudan Kapec, doc.

dr. sc. Goran Pavel Šantek, izv. prof.

Zagreb, 2017.

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „Usmena književnost u Sjevernoj Moslavini i njene funkcije“ izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice dr. sc. Eveline Rudan Kapec i mentora dr. sc. Gorana Pavela Šanteka. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Katarina Lukec

SADRŽAJ

SAŽETAK:.....	5
1. UVOD	6
2. OPIS ISTRAŽIVANJA	7
2.1. Metodologija.....	7
2.2. Opis terenskog istraživanja.....	8
2.3. Refleksije s terena.....	10
2.4. Literatura	13
3. USMENOKNJIŽEVNI ŽANROVI.....	17
4. LIRSKE PJESME.....	19
4.1. Tematska klasifikacija	19
4.2. Pokušaj rekonstrukcije mitskog sloja u pjesmama	23
4.3. Epski elementi u lirskim pjesmama.....	29
5. PREDAJE.....	31
5.1. Klasifikacija predaja.....	31
5.2. Tematska raznolikost mitskih/demonoloških predaja	35
6. OSTALI ŽANROVI.....	40
6.1. Anegdote	40
6.2. Prič(anj)e iz života.....	41
6.2. Rugalice.....	41
6.3. Ostali oblici	42
7. FUNKCIJE USMENE KNJIŽEVNOSTI U SJEVERNOJ MOSLAVINI.....	44
8. ZAKLJUČAK	47
9. LITERATURA.....	48
10. INTERNETSKI IZVORI	52
11. PRILOZI.....	52
11. 1. Pjesme	52
11.1.1. Ljubavne pjesme.....	52
11.1.2. Obiteljske i svatovske pjesme	135
11.1.3. Pjesme o radu	150
11.1.4. Pjesme o smrti	153
11.1.5. Bečarske pjesme	157
11.1.6. Ophodne pjesme	167
11.1.7. Pjesme za kola	178
11.1.8. Religiozne pjesme	184

11.1.9. Domoljubne i rodoljubne pjesme	188
11.1.10. Ostale teme (individualne)	191
11.1.11. Brojalice	203
11.2. Predaje	210
11.2.1. Etiološke predaje	210
11.2.2. Povijesne predaje.....	217
11.2.3. Mitskopovijesne predaje.....	218
11.2.4. Mitske/demonološke predaje.....	225
11.2.4.1. Vraćanje mrtvih i komunikacija s njima.....	225
11.2.4.2. Dânje	232
11.2.4.3. Ostale misteriozne pojave i zvukovi.....	259
11.2.4.4. Religijske predaje	271
11.2.4.5. Coprnice	274
11.2.4.6. Sekundarne mitske predaje.....	304
11.3. Anegdote	312
11.4. Priče iz života	322
11.5. Rugalice.....	325
11.6. Basmе	326
11.7. Poslovice	328
11.8. Dramski oblik.....	328
11.9. Popis kazivača	329

SAŽETAK:

Usmena književnost u Sjevernoj Moslavini i njene funkcije

Ovaj interdisciplinarni diplomski rad prikazuje prikupljenu građu iz usmene književnosti na području Sjeverne Moslavine. Dio građe odnosi se na već zapisane tekstove iz primarno etnomuzikološke literature, a dio na samostalni terenski rad obavljen u vremenskom periodu između prosinca 2015. i svibnja 2017. Pritom se građi pristupa dvojako: s jedne strane analizira se folkloristički s osvrtom na žanrove i njihovu klasifikaciju, a s druge se strane proučavajući funkcije usmene književnosti u toj mikroregiji otvara prostor za interdisciplinarno proučavanje, tj. primjenjivanje teorija i zaključaka iz područja etnologije i kulturne antropologije. Tako se već pronađena zapisana građa (koja se odnosi uglavnom na pjesme) proučava na tragu elemenata iz slavenske mitologije, a prikupljena terenska građa analizira se u sklopu društvenog sjećanja te identiteta.

Ključne riječi: usmena književnost, Sjeverna Moslavina, društveno sjećanje, identitet, mitologija

SUMMARY:

Oral Literature of North Moslavina and Its Functions

This interdisciplinary Master's Thesis outlines the collected material from oral literature in the region of North Moslavina. A part of the collection comprises the previously written texts mainly in ethnomusicological literature, and the other part includes the field research conducted in the period between December 2015 and May 2017. There are two approaches to the collected material: the first is a folkloristic analysis with regard to the genres and their classification, and in the second the study of the function of oral literature in this microregion opens up a possibility for an interdisciplinary research, i.e. application of the theories and conclusions from the aspects of ethnology and cultural anthropology. Therefore, the collected written material (mainly poetry) is studied on the track of the elements of Slavic mythology, whereas the collected field research is analysed within the framework of social memory and identity.

Keywords: oral literature, North Moslavina, social memory, identity, mythology

1. UVOD

Moslavina je povijesno-geografska mikroregija koja se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Republike Hrvatske. Okružuju je i sa susjednim regijama dijele četiri rijeke: Česma na sjeveru i sjeverozapadu, Ilova na istoku i sjeveroistoku te Lonja i Trebež na jugu (Moslavac 2008:5). Gradovi koji pripadaju Moslavini su Kutina, Popovača, Garešnica, Čazma te Ivanić Grad, dakle ova se mikroregija prostire na područje triju županija, Sisačko-moslavačke, Zagrebačke te Bjelovarsko-bilogorske. Upravo ova posljednja u središtu je ovog rada te ju nazivam Sjevernom Moslavinom gdje termin označava isključivo Moslavinu koja se nalazi u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, neki je još nazivaju sjeveroistočnom Moslavinom (usp. *ibid.*), a u folklorističkoj literaturi poznata je kao Bijela Moslavina „zbog jednostavne lanene nošnje u kojoj je ukras izveden samo nabiranjem platna ili i tehnikama bijelog veza i tkalačkog prebora, nasuprot nošnjama kutinskog kraja u kojima je boja ukrasa pretežno crvena“ (Forjan, prema *ibid.*). Termin za koji sam se u ovom radu odlučila proizlazi iz podjele¹ Moslavine na tri dijela shodno županijama u kojima se nalaze, pa tako govorimo o sjevernoj, središnjoj i zapadnoj Moslavini koje se nalaze u Bjelovarsko-bilogorskoj, Sisačko-moslavačkoj, odnosno Zagrebačkoj županiji.

Budući da sam i sama rodom iz sjevernog dijela Moslavine, točnije iz Ivanske, odlučila sam prikupiti i analizirati (aktualnu) usmenu književnost tog područja. Dodatno me motiviralo što je Moslavina u cjelini usmenoknjiževno neistraženo područje, ako je građa i prikupljena, znanstveno nije analizirana. Stoga je ovaj rad u tom smislu pionirski te kao takav otvara mogućnosti za daljnja i detaljnija istraživanja po nekim segmentima što se i na mjestima u radu nagoviješta.

Osim toga građi pristupam interdisciplinarno i dvojako, s jedne strane analiziram ju folkloristički uz pomoć odgovarajuće literature, a s druge ju strane analiziram etnološki i kulturnoantropološki kao dio društvenog sjećanja, mjesnog te osobnog identiteta.

Sami nazivi pisane i usmene književnosti ukazuju na temeljnu razliku između njih, a to je način na koji nastaju – usmeno i pisano. Važno je napomenuti da to ne znači da se na isti način nužno i prenose, odnosno da im je govor ili pismo jedini medij prenošenja. Usmena književnost može se prenositi i pisano (ovaj rad upravo donosi primjer toga), a i pisana književnost može se prepričavati i prenositi govorom. Stoga je kriterij za distinkciju usmene

---

¹ <https://hr.wikipedia.org/wiki/Moslavina> (pristup 16. 5. 2017.)

književnosti od pisane genetski, oblikovni princip, a ne transmisijski (Kekez 1998:143–144), iako je i on izuzetno bitan za postojanje usmene književnosti, posebice ako o njoj govorimo kao komunikaciji koja se ostvaruje između govornika/kazivača i slušatelja (Bošković-Stulli 1978: 11–12).

Usmena književnost umjetnost je oblikovana u jeziku te baš kao pisana književnost, zajedno sa svojim jezikom, pripada filologiji kao znanstvenoj disciplini (ibid. 140). Budući da nijedna znanstvena disciplina nije dostatna sama sebi, nužno se služi „pomoćnim znanstvenim disciplinama“. U slučaju filologije i usmene književnosti te „pomoćne“ discipline primjerice mogu biti etnologija, historiografija, sociologija, psihologija, muzikologija ili lingvistika (ibid.). Nadalje se posebnost usmene književnosti naspram pisane očituje u njezinom načinu funkcioniranja i izvanknjiževnim funkcijama (Bošković-Stulli 1978:8). Folklornoknjiževni oblici vrlo često prelaze granice izražavanja riječima, nisu samo književni, već mogu biti i dio nekog drugog područja umjetnosti kao što je glazba ili ples. Izvanknjiževne funkcije usmene književnosti također pripadaju i praktičnom životu: „kao dio obreda i svečanosti, kao način prenošenja znanja i pouke, kao magija, kao djelatnost kojom se olakšava rad, kao rasonoda kojom se u zajednici ispunjava slobodno vrijeme, kao izraz političkog i društvenog mišljenja, kao oblik usmene publicistike“ (ibid. 10–11). Zato je interdisciplinarni način koji koristim u ovom radu pri promatranju usmene književnosti gotovo nužan, jer kompleksnost usmenoknjiževnog čina moguće je objasniti jedino pluralizmom metoda (Kekez 1998:140).

Cilj ovog rada je dakle prikazati usmenoknjiževnu građu Sjeverne Moslavine kao cjeline. To će se učiniti na dva načina: prikazujući i analizirajući već zapisanu građu iz literature, što se ponajviše odnosi na (uglazbljene) pjesme, te prikazujući rezultate vlastitog terenskog istraživanja pritom donoseći suvremeni kontekst usmenoj književnosti na odabranom području. Interdisciplinarnom analizom prikupljenog materijala nastoji se pokazati kako je usmena književnost sastavni dio svakodnevnog života, ali i regionalnog, mjesnog te osobnog identiteta, društvenog sjećanja te u konačnici i kulture. U skladu s tim nakon idućeg poglavlja o opisu istraživanja te metodologiji, slijede žanrovski prilagođena poglavlja te u konačnici, prije zaključka, donosi se poglavlje o funkcijama usmene književnosti u Sjevernoj Moslavini.

2. OPIS ISTRAŽIVANJA

2.1. Metodologija

Kao što je već rečeno, građu sam prikupila na dva načina i isto tako ju na dva načina analiziram. Dio građe prikupljen je iz literature, a dio pomoću vlastitog terenskog istraživanja o čemu će više riječi biti u idućim cjelinama. Ta građa analizira se u prvom redu folkloristički što primarno znači određivanjem žanra, ali i međusobnom komparacijom (Honko 2010:354). No fokusiranje samo na žanr značilo bi bavljenje samo onim što Dundes naziva tekstem (usp. 2010:95), pa se ovdje u obzir uzimaju različita jezična obilježja koja kazivač pridonosi određenom kazivanju te društvena situacija u kojoj se određena jedinica žanra izvodi ili se izvodila, odnosno ono što Dundes naziva teksturom i kontekstom (usp. ibid 93–95). S druge strane progovaram o funkciji usmene književnosti uz pomoć tema iz etnologije i kulturne antropologije. Funkciju valja razlikovati od spomenutog konteksta, tj. društvene situacije u kojoj se neki oblik (u ovom slučaju jedinica usmene književnosti: predaja, pjesma, anegdota itd.) koristi, a „funkcija je u biti apstrahiranje na temelju više kontekstâ. Funkcija je obično tek proučavateljeva tvrdnja o tome koja je (prema njegovu mišljenju) primjena ili svrha danog folklornog žanra“ (ibid. 95). Drugim riječima, funkciju usmenoknjiževnih žanrova upisivat ću ja, bez obzira što su mi je ponekad kazivači sami eksplicitno navodili. Pritom se u ovom radu ističe analiza dijela pjesama uz pomoć radova Belaja i Katičića koji u određenom sadržaju iščitavaju tragove slavenske mitologije te u tom kontekstu zapravo obrednu (pra)funkciju tih pjesama, a kojoj će biti posvećena jedna manja cjelina ovog rada.

Interdisciplinarni način proučavanja usmene književnosti koji ovdje primjenjujem nije nova metoda u folkloristici (usp. Lozica 2010:172), ali je spomenuto Dundesovo uvođenje trodijelnog koncepta (tekstura, tekst, kontekst) promijenilo stvari te su od njegova objavljivanja 1964. (ibid.) započele metateorijske (usp. ibid. 160) rasprave na tu temu. Stoga se može reći da je danas interdisciplinarnost ne samo prihvaćena već i poželjna (usp. Kekez 1998:140; Bošković-Stulli 1978:10; Honko 2010:350), a prije toga su se promatranja usmene književnosti iz različitih očista odvijala odvojeno u različite svrhe, primjerice folklorističko istraživanje nije zanimalo kontekst, već samo tekst, a antropološko je prikupljalo tekst, ali nije ništa učinilo s njim, već se promatrao gotovo kao materijalni dio kulture (usp. Bascom 2010:70; Dundes 2010:95), jer „dok su antropolozi folklor smatrali književnošću, proučavatelji književnosti definirali su ga kao kulturu“ (Ben-Amos 2010:121).

2.2. Opis terenskog istraživanja

Vlastito terensko istraživanje provela sam na području Sjeverne Moslavine u vremenskom periodu između prosinca 2016. i svibnja 2017.² Kao što je već rečeno, i sama dolazim iz područja sjeverne Moslavine čime je evidentna moja emska pozicija u ovom istraživanju u koju također namjenski ugrađujem metodološku poziciju insajderstva (Gulin Zrnić 2006:76). Iako sam u domovima većine kazivača bila prvi put, do njih sam došla uz pomoć poznanika te žive u mojoj neposrednoj okolini, stoga mogu reći da sam konstruirala teren u prostoru i vremenu svojeg neprofesionalnog svakodnevnog života (ibid.), upravo to insajderstvo pomoglo mi je u većini slučajeva u stvaranju ugodnije atmosfere i poticanju kazivača na razgovor, jer istraživanje na domaćem terenu zapravo nosi karakteristiku „temeljnog bivanja unutra“³, a to znači da s kazivačima dijelim osnovna znanja, emocije te osjećaj pripadnosti (usp. Povrzanović Frykman 2004:88–89), a povjerenje i/ili opuštenost između kazivača i ispitivača utječe na sadržaj pripovijesti (usp. Ivančić Kutin 2015:185).

Namjera mi je bila obuhvatiti sve administrativne jedinice⁴ s barem jednim pripadajućim mjestom iz Sjeverne Moslavine, ali u tome nisam uspjela jer mi izostaju jedino kazivači iz Općine Hercegovac te Grada Garešnice.⁵ Iako sam nastojala doći do njih preko par osoba koje poznam, nedostajalo je interesa s druge strane. S obzirom na vremenski rok, zatim činjenicu da sam iz ostalih naselja prikupila dovoljno materijala te da sam sve kazivače uspjela dobiti preko poznanika te je najčešće između mene i kazivača bila riječ samo o jednom posredniku, nisam htjela forsirati kazivanja iz spomenutih mjesta pa na taj način zaista spomenuta emska pozicija nije dovedena u pitanje. Sveukupno imam oko 40 kazivača, ali sam za analizu odabrala nešto manji broj kazivanja. Jedini kriterij bio je da su mi dali bar jednu zaokruženu jedinicu usmenoknjiževnoga žanra, jer neki intervjui u tom smislu nisu bili uspješni, a drugi su pak skretali s teme što upućuje na to koliko je svjesnost o usmenoj književnosti mala, o

---

² U terenski materijal ulaze i ranija kazivanja, iz sela Samarice, koje sam prikupila u studenom 2015. za seminarski rad kolegija *Predaja kao usmenoknjiževni žanr*. Taj je isti materijal u manjem omjeru kasnije nadopunjen i to u ožujku 2016. za potrebe rada *Suvremeni zapisi usmene književnosti s područja Samarice i Cetinske krajine (istraživanje i analiza aktivnoga usmenoknjiževnog repertoara zajednice)*, koji sam napravila s kolegicom Mateom Sučić za potrebe natječaja za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2015/2016. pod mentorstvom doc. dr. sc. Eveline Rudan Kapec.

³ Termin koji Povrzanović Frykman koristi u originalu glasi *basic insideness*, ovdje je iskorišten prijevod Gulin Zrnić (usp. 2006:77).

⁴ Administrativne jedinice Sjeverne Moslavine su Općine Berek, Hercegovac, Ivanska, Štefanje i Velika Trnovitica te Gradovi Čazma i Garešnica.

⁵ Naravno da to ne znači da u analizi izostavljam pjesme i predaje koje sam našla u literaturi s tih područja.

čemu će u idućoj cjelini biti više riječi. Sela iz kojih kazivači dolaze su: Berek, Krivaja, Nova Ploščica, Đurđić, Ivanska, Srijedska, Križić, Samarica, Gornja Petrička, Donja Šušnjara, Gornji Miklouš i Donji Miklouš. Najviše sela pripada Općini Ivanskoj što ukazuje na to da upravo odatle dolazi najveći broj kazivača. Imajući na umu moju emsku poziciju u ovom istraživanju to nije neobično jer sam do tih kazivača jednostavnije dolazila.

Sva kazivanja sam prvo snimila, a nakon toga sam ih nastojala što detaljnije transkribirati, točno onako kako su izgovorena, pri tome zapravo slijedeći ono što je u hrvatskoj folkloristici nazvano Hektorović-Vrazovim zakonom (Kekez 1998:136), ne toliko zbog tradicije bilježenja, već zbog važnosti ranije spomenute teksture i konteksta, jer kako navodi Dundes: „I tekstura, i tekst i kontekst se moraju zabilježiti. Valja zamijetiti da svaki od dijelova – teksturu, tekst i kontekst – možemo strukturno analizirati“ (2010:201). Pritom sam bilježila i neverbalnu komunikaciju kao što su smijeh i gestikulacija rukama kad sam procijenila da je važno za sam tekst te njegovo izolirano promatranje. Ako je bilo prisutno više ljudi, odnosno publika, zabilježila sam i njihov smijeh ili potpitanja s obzirom na to da i oni utječu na vrstu folklornog žanra i način prezentacije (usp. Dégh, prema Ben-Amos 2010:123). Ukratko, tekst treba što vjernije zapisati kako bi mogao nastaviti život na novoj i drugačijoj razini čuvajući i dalje veze s folklornom, usmenom osnovom, jer bez obzira što je izgubio neke kvalitete i vrijednosti, zapisivanjem dobiva nove dimenzije (Bošković-Stulli 2010:184).

Pritom valja napomenuti da je na taj način zabilježen i lokalni govor koji je, između ostaloga, otvoren za dijalektološka proučavanja, zaokruženo bih mogla reći da je na proučavanom području prisutna mješavina štokavskog i kajkavskog narječja, u potpunosti štokavskim govore mlađi kazivači te kazivači pod utjecajem hrvatskog standardnog jezika, iako neka proučavana sela (Ivanska, Srijedska, Berek) još i Lončarić uvrštava kao štokavska (usp. 1981:60), ona koja su kajkavska po njemu pripadaju sjevernomoslavačkoj kajkavštini, a na karti je vidljivo da su prisutna čak dva dijalekta u proučavanim selima: čazmansko-bilogorski te glogovničko-bilogorski (ibid.).

2.3. Refleksije s terena

S obzirom na to da mi je u interesu bio što produktivniji *folklorni susret*, odnosno „vremenski interval od uključivanja istraživača i/ili pripovjedača na mjesto pripovijedanja, početak, tijek i kraj pripovijedanja“ (Ivančić Kutin, prema Ivančić Kutin 2015:182), trebala

sam što više potaknuti kazivače na razgovor. Pritom su često oni mene prvo pitali: „Sad mi reci, šta tebi treba?“ Ako mi se usmena književnost činila kao preapstraktan pojam za mog sugovornika, nabrajala sam žanrove koji mi trebaju pritom se najčešće oslanjajući na termin *priče*, jer se pripovijetke, predaje, legende te ostale usmene narativne vrste mogu zajednički obuhvatiti tim terminom (Bošković-Stulli 1997:15). Upravo razgovorom o građi s kazivačima prikupila sam i njihovo mišljenje te definiranje značenja i funkcija prikupljenih priča (usp. Dundes 2010:102). Tako smo u kazivanju žanrove zajednički lakše određivali tematski, a ne formalno ili žanrovski pa ne čudi što je prikupljeno najviše predaja kao najoptjecajnijeg žanra (Marks; Dégh, prema Rudan Kapec i Botica 2013:263), o čemu će biti više riječi kasnije. Dakle lakše sam dolazila do priča pitanjem „Jeste (li) čuli kad za vile ili jagare?“, „Što znate o coprnicama?“, nego pitanjem „Znate li Vi neku strašnu priču?“ i tome slično. Objasnjavajući što trebam, svatko je pronašao neku svoju prvu asocijaciju na temu, bez obzira jesu li to coprnice, vile ili jagari, ili pak anegdote. Na taj način, pokušavajući što šire objasniti što je zapravo usmena književnost, svatko je našao sebi definiciju po kojoj je on shvaća ili možda temu koje se najbolje sjeća, stoga je svaki folklorni susret bio toliko drugačiji da bi svaki mogao biti zasebno poglavlje, posebice iz metodološke perspektive. Možda su upravo prve asocijacije u nekim slučajevima bile loše, kao što je to kod kazivača koji nisu vjerovali u nadnaravnost predaja pa su ih svjesno ili nesvjesno zaboravljali ili je pak bila prisutna cenzura sadržaja, skepsa, što zapravo uopće nije bitno jer samo vjerovanje u kazivano ne utječe na postojanje žanra (usp. Dundes 2010:91), ali demonološke, odnosno mitske predaje kazivači doživljavaju „ili kao priče koje reflektiraju mišljenja, vjerovanja i sl. iz prošlih dana i/ili funkcioniraju kao sjećanja iz djetinjstva“ (Rudan Kapec 2010:125).

„Sudionici folklornog susreta su svi oni koji aktivnim sudjelovanjem ili pasivnom nazočnosti prate tijek folklornog susreta“ (Ivančić Kutin 2015:184), a na razvitak i tijek pripovijedanja u folklornom susretu uz mjesto i vrijeme upravo najviše utječu njegovi sudionici. Oni mogu biti u ulozi pripovjedača, publike ili čak u objema ulogama (ibid.). Stoga su najproduktivniji folklorni susreti bili oni s više sudionika i kad su se oni međusobno poticali na kazivanja, na taj način sam dobila kazivače na koje isprva nisam računala. U tom smislu sam imala i pomagače, tzv. poticatelje (ibid. 187), koji su uz mene postavljali potpitanja, a posebice su bili korisni oni koji su znali pripovjedačev repertoar pa su znali što je kazivač izostavio, a da bi moglo biti zanimljivo.

Upravo u takvim situacijama s više sudionika kazivane folklorne jedinice imale su dvostruku funkciju koju ću sada samo ovlaš spomenuti, a više ću o tome u završnom

poglavlju. Primarna funkcija definitivno je bila folklorističko-sakupljačka koju sam ja potaknula svojim dolaskom, paljenjem diktafona i pitanjima, te je kontekst u tom slučaju bio artificijelni (Dundes 2010:102), ali za više ili manje pasivne sudionike koji su se tamo slučajno ili namjerno našli priče su imale funkciju zabavljanja, čak i ako to nekad nije bila njihova primarna funkcija (npr. kod „strašnih priča“ koje su možda služile za pouku ili zastrašivanje djece). Zabavljačka funkcija kazivanog repertoara bila je dakle sekundarna, no nekim sudionicima očigledno i primarna.

Kao što sam već rekla, najviše sam prikupila predaja te mi je fokus bio općenito na narativnim vrstama imajući na umu da je velik korpus pjesama već zapisan, premda sam dobila i revalorizaciju nekih zapisanih pjesama kad sam s nekim kazivačima pričala o njima. Neki žanrovi izlazili su slučajno tijekom razgovora (npr. priče iz života, poslovice, anegdote), odajući svoju živost i aktualnu funkciju, no s druge strane odajući i težinu njihova prikupljanja, odnosno teže ih je osvijestiti kod kazivača te dozvati u sjećanje.

Zanimljivo je i to kako su mene kazivači doživljavali kao istraživačicu pa su često uključivali priče o običajima ili načinu nekadašnjeg života, vrlo vjerojatno imajući na umu moju struku etnologije i kulturne antropologije te vlastite projekcije o tome što etnolog radi na terenu. Bit će da je do toga što je u Hrvatskoj etnološki osnivački model obilježen „fiksacijom interesa u ruralni prostor, selo, vernakularnu kulturu kao eksplicitni terenski standard“ (Potkonjak 2014:210), a mišljenje o takvom modelu i danas se može susresti kod ljudi i na terenu. No rekla bih da opis života uz neke predaje ipak više ide u prilog pojašnjenju značenja i konteksta s jedne strane (usp. Honko 2010:362), te kao formula vjerodostojnosti koja služi „dokazivanju“ istinitosti te predaje s druge strane (Rudan Kapec 2010:11).

Zanimljivo je što su se u folklornim susretima s više osoba kazivači međusobno nadopunjavali u opisu načina nekadašnjeg života, čak i ako nisu znali kazivanu priču, znali su što se radilo na polju u koje doba godine, kako se prelo itd.

Najproduktivniji susreti i najbolje priče dolazile su same od sebe, eventualno potaknute pričom koja im je prethodila te sam takve situacije puštala da same i završe te sam postavljala minimalna pitanja. S druge strane u trenucima tišine s pasivnijim kazivačima, činilo mi se kao da sve što znam o usmenoj književnosti ne vrijedi i da ona na proučavanom području ne postoji, no upravo su me produktivniji susreti nadahnjivali i ohrabivali. Po potrebi sam i ja ulazila u ulogu kazivača pričajući ono što znam ili što su mi drugi pričali kako bih kazivače

potaknula na još priča što se pokazalo izuzetno efektivnim, ali i kako bih stvorila već spomenutu ugodniju atmosferu, a nekad su i priče s moje strane dolazile same od sebe, kao produkt mog uživljanja u folklorni susret (usp. Ivančić Kutin 2015:184), ili bih čak mogla reći kao produkt onoga što antropolozi nazivaju promatranje sa sudjelovanjem (usp. Potkonjak 68–69).

Bez obzira na sve situacije, nijedno kazivanje nije bilo beskorisno, a ja sam se, kako je vrijeme odmicalo, sve više usavršavala kao ispitivač, i to ponajviše zbog znanja o građi i iskustva s ispitivanjem. Iako mi je tek jedna vršnjakinja bila kazivačica, spontana kazivanja nastajala su kad sam svojim vršnjacima pričala o diplomskom radu pa bi mi oni nešto ispričali što su slično čuli, ali nisu htjeli ponavljati pred snimačem ili ga nisam imala uz sebe, što dokazuje samu živost usmene književnosti.

2.4. Literatura

Iščitavanje i pregled literature prije samog terenskog rada potrebno je za teorijski okvir, promišljanje teme i definiranje istraživačkih pitanja (usp. Potkonjak 2014:36), kod folklorističkih terenskih radova to je posebice bitno za definiranje istraživačkih pitanja, odnosno tematskih smjernica prilikom razgovora, pa osim teorijske literature potrebno je i pronaći djela koja su već nastojala prikupiti građu s istraživanog područja. Iako je literature za moje odabrano područje malo, ona mi je uvelike pomogla, čak su me i sami kazivači upućivali na dio te literature jer su mislili da upravo to i tražim. U tom smislu razlikujem dvije vrste izvora na koje sam naišla tijekom istraživanja.: jedna je beletristička, a druga je stručno-znanstvena u koju ubrajam i etnomuzikološku. Beletristička literatura pokazuje kako se usmenoknjiževni elementi (posebice predajni) koriste u (zavičajnom) pjesništvu, romanima, autobiografskim spisima, zbirkama priča, te je prikaz jednog od načina života usmene književnosti, ali i otvara put daljnjim istraživanjima na tom tragu.⁶

---

⁶ S obzirom na to da korištenje usmenoknjiževnih elemenata u pisanoj književnosti nije bila tema mog rada, nisam iščitavala različite autore te nisam ni pokušavala sistematizirati autore iz (sjeverne) Moslavine koji su tako nešto objavili. Djela koja sam čitala usko su povezana uz pisanje ovog rada te sam ih iščitavala u potrazi za zaokruženim predajama koje bi mi služile kao temelj ispitivanja, posebice zato jer sam neke autore i osobno posjetila. Jedan od njih je Željko Stubičan, on se bavi mnogočime, pa je objavio zbirke pjesama, pseudopovijesni roman *Pod zidinama Garića* (2010), autobiografske zapise, a nedavno je bio i urednik velike zbirke sjevernomoslavačkih pjesama. Izdvojila bih situaciju tijekom kazivanja kad sam ga upitala o liku jagara. Tada mi

Jedino djelo koje se bavilo usmenim predajama na području Moslavine je ono Dražena Kovačevića, *Moslavačke legende i predaje* (2005). Važno je napomenuti da je djelo korisno, ali folkloristički bi mu se mogle uputiti neke kritike zbog premalo konzultiranja sa stručnom literaturom. Vidljivo je to također iz samog naslova djela koje nije u uvodnom djelu razrađeno, što su predaje, a što legende? Autor ih očigledno shvaća kao jedno: „Predaje i legende kao dio narodnih priča imaju različitu strukturu i brojne funkcionalne mogućnosti“ (2005:35), bez obzira što je u usmenoj književnosti već ustanovljeno da se predaje od legendi razlikuju po tome što su obilježene mjesnim kontekstom, a legende su najčešće religijske tematike ili tematiziraju zanimljive (povijesne) zgrade iz života viših društvenih staleža, nose neke nejasne i povijesne, pojedinačne i kolektivne asocijacije te se odlikuju iznimno brojnim fantastičnim elementima koja se primaju s manjim vjerovanjem no u predajama (Botica 2013:446). Bez obzira na to, Kovačević donosi neke bitne zaključke o predajama, kao primjerice da su neraskidiv dio identiteta (usp. *ibid.* 6), te spominje njihovu podjelu na memorate („kratka saopćenja u vizuri prvoga lica“), kronikate („kratka izvješća povijesnog sadržaja“) i fabulate („međunarodno proširene predaje koje imaju dužu fabulu i relativno čvrst i stabilan sadržaj“) (*ibid.* 37–38), uz to spominje i etiološke i povijesne predaje, ali mitske, odnosno demonološke ne spominje (usp. Bošković-Stulli 2006:22; Rudan-Kapec i Botica 2013:264), a također nije razvidno odakle je autor preuzeo spomenutu terminologiju, iako njena upotreba na citiranim stranicama nije pogrešna. Djelo zapravo donosi pregled literature kroz povijest koja je uključivala predaje (i legende) iz čitave Moslavine, u drugom i središnjem dijelu knjige donosi upravo te prikupljene predaje iz različitih izvora čineći tako jednu zbirku. Izvore tih predaja potrebno je pronaći u popisu literature i spomenutom pregledu na početku djela. Unatoč manjim folklorističkim nedostacima, djelo je vrijedno pažnje i spomena te mi je bilo od velike pomoći jer sam pomoću njega tražila potvrde predaja iz sjevernog dijela Moslavine kod kazivača, na što sam i naišla, uz naravno različite inačice, a te predaje su i jedne od najzanimljivijih prikupljenih. Nadalje je vrijedna i autorova podjela i pokušaj sistematizacije moslavačkih predaja s obzirom na teme koje se u njima nalaze, pa tako razlikuje kategorije: prirodne pojave kao izvor predaja, predaje vezane uz turska

---

je prvo ispričao zaokruženu priču kako ju je čuo od majke, a potom mi je pročitao i pjesmu koju je napisao upravo o jagaru te se nalazi u njegovoj zbirci *Zvirišća i vušća* (2015). Njegov spomenuti roman, kao i roman Ivana Ševerige *Oluja nad Moslavinom* (2011), inspiriran je predajama vezanima za utvrdu Garić-grad koja se nalazi na Moslavačkoj gori. Sami autori rekli su mi da su o tim predajama čitali i slušali što ih je inspiriralo da sami izmisle razne događaje. Uz to sam čitala djelo Nade Trgovac *Durđice za večernicu* (2016), koje bih mogla opisati kao zbirku kratkih priča, ali s autobiografskim elementima, kako je i sama autorica istaknula u djelu.

osvajanja Moslavine, kuga u Moslavini, neobični ljudi kao izvor predaja, a spominje i suvremene moslavačke predaje (usp. *ibid.* 16–44).

Isključivo narativnim žanrovima na području Moslavine posvećeno je jedino spomenuto Kovačevićevo djelo, no Zvonimir se Lovrenčević u članku *Mitološke predaje Bilogore* (1970) bavi mitološkim bićima iz predaja koje je prikupio u susjednoj regiji, djelo je važno jer sam zabilježila neke sličnosti i u Moslavini među svojim kazivačima. Članak obiluje bogatim etnografskim i folklorističkim podacima s terena, ali se ne konzultira sa stručnom literaturom i donosi nagle zaključke da takva vjerovanja više ne postoje (usp. 1970:79), a podaci s mojeg terena, pedesetak godine poslije, svjedoče drugačije.

Za razliku od narativnih žanrova, lirskim žanrovima na području Moslavine posredno se bavi nešto više djela, i to ona koja zapravo dolaze iz područja etnomuzikologije. Cilj mi nije kritički sagledavati tu literaturu jer bi to bio posao etnomuzikologa, već djela promatram kao zbirke, tj. pjesmarice. Spomenut ću djela koja sam ja koristila i koja uključuju pjesme iz čitave Sjeverne Moslavine.

Djelo već spomenutog Zvonimira Lovrenčevića *Folklorna glazba Bilogore* (2012) nastalo je na temelju istoimene zbirke iz 1994., no nadopunjeno je nekim rukopisnim zapisima koji do ovog reizdanja nisu bili objavljeni. Lovrenčević je poznat među folklorističkim i etnomuzikološkim krugovima kao najveći poznavatelj i sakupljač pjesama, ali i običaja, s područja Bilogore, Podravine i Moslavine (usp. Sokolović 2004), stoga ovo djelo sažima njegov sakupljački rad na području pjesama. Iako je riječ prvenstveno o Bilogori, donose se usporedbe i pjesme iz susjednih regija, uključujući i Moslavinu. Ovaj rad mi je uvelike bio koristan jer osim zapisa pjesama (glazba, tekst, datum zapisa, osobni podaci o kazivaču/izvođaču) donosi i tematsku podjelu pjesama vezanih uz godišnje običaje, ali i svakodnevni život, dajući tako kontekst tih pjesama, a kod nekih kategorija predstoji i tekst koji detaljnije opisuje običaj.

Idući etnomuzikološki rad koji sam koristila je *L'jepo pjeva za lugom djevojka* (1993) Alide Sokolović koji, iako je ponajviše orijentiran na tradicijske glazbene instrumente, donosi velik broj pjesama iz moslavačkih sela Križic i Miklouš (Gornji i Donji), a koji pripadaju sjevernom dijelu Moslavine te su kao takvi također u užem interesu ovog rada, pogotovo jer mi je dio kazivača upravo odande. Autorica neke prikupljene zapise uspoređuje sa zapisima iz rukopisa Nikole Novakovića s početka 20. stoljeća, koje je prikupio u sklopu opisa sela Staro

Štefanje za sakupljanje građe za Zbornik za narodni život i običaje (usp. Sokolović 1993:4) jer se selo nalazi u neposrednoj blizini spomenutih dvaju sela. U djelu se također donosi kontekst nekih pjesama koje su se izvodile kroz godišnji ciklus uz određene dane (usp. ibid. 60), posebno se osvrćući na svadbu čime je autorica nastojala dati uvid u „prisutnost glazbenog elementa u običajima životnog ciklusa, na primjeru svadbe nekad i danas“ (ibid. 6). Autorica donosi tri skupine tekstualne tematike: lirski, teme koje upozoravaju na povijesna zbivanja i teme koje upozoravaju na običaje (kalendarskog ciklusa, životnog ciklusa, uz rad) (ibid. 73), no od navedenih skupina jedino pjesme u sklopu običaja potkrepljuju primjerima pišući zapravo o kontekstu (usp. ibid. 59–60), dok tekstove ostalih pjesama ne pridružuje spomenutim tematskim grupama.

Nadalje je važno spomenuti i Slavicu Moslavac te njene radove. Autorica je inače etnologinja koja se folkloristički i etnološki bavi Moslavinom i okolnim regijama. Osim rada *Crvena i bijela Moslavina* (2008) koji sam koristila za teorijski okvir i uvod, koristila sam etnomuzikološko djelo *Kad zasvira lane moje* (2007) koje je napisala sa svojom kćeri Lanom Moslavac, a autorice sâmo djelo nazivaju pjesmaricom (usp. 2007:3) i donose 14 tekstova pjesama s područja Sjeverne Moslavine.

Moslavina je još jednom autoru bila dio interesa, a to je Miroslav Dolenc Dravski, autor je posjećivao Moslavinu od 1969. i snimao narodne običaje, pjesme, plesove i pripovijetke za Hrvatski radio i tako sakupio bogatu etnografsku građu, u radu *Moslavačke narodnoslovne starine* (1994) uz opis narodnih običaja, dječjih igara, donosi i tekstualne zapise nekih pjesama s područja koja su u interesu i ovog rada: Samarica, Ivanska, Đurđić, Križić, Ladislav, Kajgana. Autor navodi da je taj rad „začetak Malog moslavačkog etnografskog pojmovnika“ (1994:81). Osvrnuo se i na usmenu književnost pa navodi za Moslavinu: „Povijest joj je burna, puna krvi, buna, pomora, pljački i pustošenja, a sve je to našlo određenog refleksa i u usmenoknjiževnim tvorevinama – predajama, baladama, pučkim elegijama, koje su zapisivači već zabilježili, ili ih još uvijek mogu zabilježiti na tlu Moslavine“ (ibid. 81–82). U samom članku navodi da je prikupio neke predaje, tj. legende (i ovdje prisutno izjednačavanje termina), ali se vjerojatno nalaze u autorovim rukopisnim zbirkama do kojih ovog puta nisam uspjela doći, a o kojima svjedoči i Kovačević (usp. 2005:201).

Za kraj ću spomenuti najnovije i najveće etnomuzikološko djelo s područja čitave Bijeleske Moslavine, riječ je o knjizi *Ti prolaziš svojim putem starim* (2017) s podnaslovom *Čuvari*

hrvatskih tradicijskih pjesama i napjeva bijele Moslavine, autori djela su Stjepan Banas, Željko Stubičan i Gordana Ščrbačić. Pokušaj je to najsustavnijeg predstavljanja tog područja. Djelo se oslanja na administrativnu podjelu sela pa za određene pjesme uz notni zapis nije naznačeno točno selo, već samo Općina ili Grad kojemu pripadaju pa to nedostaje kako u knjizi tako i u ovom radu⁷. Struktura djela je osmišljena tako da se uz aktivno kulturno-umjetničko društvo predstavi i repertoar pjesama koji im pripada, bilo da se već nalazio u literaturi ili da su prikupljeni novi zapisi. Na taj su način pjesme povezane sa suvremenošću, bez obzira na to što se izvode jedino na pozornici, u sklopu smotri folklor a i sličnih manifestacija. U djelu se također donose zapisi iz spomenutih pjesmarica *Kad zasvira lane moje* (2007) i *Folklorna glazba Bilogore* (2012), a koji pripadaju proučavanom djelu Moslavine što definitivno pridonosi spomenutoj sustavnosti.

3. USMENOKNJIŽEVNI ŽANROVI

Kod usmene književnosti važnija je izvedbena nužnost i svrhovitost no njena žanrovska klasifikacija (Botica 2013:13). Klasična podjela na epiku, liriku i dramu s daljnjim grananjem na (pod)vrste previše je statična i kruta za žive i promjenjive oblike usmenog stvaralaštva, što ne znači da će se odustati od pojmova kao što su lirsko i epsko, no takva kategorizacija triju rodova neće se slijepo preslikati na usmenu književnost (Bošković-Stulli 1978:24). Ako se u suvremenoj književnoteorijskoj literaturi problematizira kategorizacija rodova i vrsta, ne čudi da je tako i u usmenoj književnosti gdje je to zbog njenih primarnih korisnika još zamršenije. Stoga kod bilo kakve kategorizacije usmene književnosti treba imati na umu da se njeni primarni korisnici ne obaziru na teorijske postavke za pojedine rodove i vrste, što ne znači da kod njih vlada nered, samovolja i slučajnost (Botica 2013:45–46). Primarni korisnici usmene književnosti dobro znaju što znače pojmovi kao što su pjesma, priča, predstava, zdravica ili mudra izreka, i bez obzira što o tome najčešće nemaju neko smisleno ili teorijsko znanje svejedno znaju koju temu treba pridružiti kojem književnom rodu (ibid. 46). Štoviše, izvanknjiževna životna upotreba uvjetuje književna obilježja folklornih žanrova (Bošković-Stulli 1978:23).

---

⁷ Za sela koja sam posjećivala ili susrela u ostatku literature prepoznala sam kazivače i pjevače pjesama pa sam prilagodila, odnosno konkretizirala lokaciju u pravitku. Za dio pjesama s područja Garešnice, te za pjesme iz Hercegovca i Velike Trnovitice napominjem i ovdje da je riječ samo o administrativnom pripadanju, točno selo iz kojih pjesme dolaze nisam saznala.

Da bi se neko djelo ponavljalo i postalo književni standard, mora zadovoljiti mnogo kriterija jer u usmenoj komunikaciji opstaje samo ono što je funkcionalno, pa i polifunkcionalno i/ili ako sadrži neku unutrašnju smislenost i ljepotu, važnu za opću ili pojedinačnu duhovnost (Botica 2013:47). Na količinu prikupljenih žanrova (što s terena, što iz literature) u ovom radu utjecala je prvenstveno njihova narativna plodnost. To znači da su ti žanrovi (bili) optjecajnije, narativno plodotvorniji i da su češće aktualizirani u autentičnim pripovjedačkim situacijama pa ih jednostavno više ima u istraživačkim induciranim situacijama (Rudan Kapec 2012:19).

Stoga je najviše pažnje u radu posvećeno lirskim pjesama koje su uglavnom prikupljene iz etnomuzikološke literature te predajama koje po klasičnoj podjeli pripadaju epskom proznom rodu, a Botica ih ubraja pod posebnu kategoriju usmenih proznih vrsta (usp. 2013:384). No osim što su narativno plodni, ti žanrovi su prikupljeni i zbog toga što imaju veliku razinu lokalnog, mjesnog pa ih je kao takve lakše prikupiti, kazivači to mogu prije osvijestiti, a uklapaju se i u priču o identitetu što proizlazi iz užeg interesa ovog rada.

U predstavljanju građe i primarno njenih tematskih slojeva poslužiti ću se orijentacijom na žanrove pa ću govoriti o (lirskim) pjesmama, predajama te ostalim žanrovima (anegdote, pričanje iz života, rugalice, basme, dramski oblik). U skladu s rečenim, razvidno je da će poglavlja o lirskim pjesmama i predajama biti najopširnija jer su najpodobnija za analizu sadržaja i funkcija što je u središtu ovog rada. Spomenut ću veći broj žanrova, bez obzira što o nekima nisam mnogo saznala, ali i to je značajno za prikaz aktualnog stanja usmene književnosti istraživanog područja, osim toga, na taj način ću naznačiti o kojim žanrovima bi se daljnjim istraživanjima moglo više doznati uz odabir odgovarajućih metoda.

Što se tiče samih žanrova, upravo je u ovom kontekstu simptomatična uporaba tog termina, uobičajenog u međunarodnoj folklorističkoj terminologiji, iako je sinonim terminu vrste. Razlog tome je, između ostalog, što je termin vrste usko vezan uz podjelu na tradicionalna tri književna roda, a žanr je fluidnija kategorija, neovisna o rodovima, što odgovara usmenoknjiževnoj živosti i promjenljivosti (usp. Bošković-Stulli 1978:22).

4. LIRSKE PJESME

4.1. Tematska klasifikacija

Kao što je klasifikacija usmenoknjiževnih oblika općenito konvencija, jednako je i s usmenim lirskim pjesama, stoga se njihovom klasifikacijom može baviti na različitim razinama (Perić-Polonijo 1995:67). No konvencije kod lirskih pjesama najčešće proizlaze iz proučavanja sadržaja teksta, što je samo verbalna razina pjesme, a s obzirom na to da su se pjesme najčešće izvodile ili pjevale, i to bi trebalo uzeti u obzir (Perić-Polonijo 1996:174). No čini se nemogućim primijeniti bilo kakvu suvislu klasifikaciju zbog sinkretizma koji je glavna karakteristika usmene književnosti, a poglavito lirskih pjesama. Tako se formalne karakteristike usmene književnosti mijenjaju s uvjetima izvedbe pjesme koji indirektno postaju dio klasifikacije (Perić-Polonijo 1995:60), što je ujedno i glavni razlog nesustavnim klasifikacijama, odnosno što klasifikacije za svoje supkategorije koriste različite kriterije, pa se te nelogičnosti objašnjavaju jednostavno time da se kategorije međusobno preklapaju, odnosno da jedna pjesma može pripadati u više kategorija (usp. Dragić 2008:16). Još jedan razlog poteškoćama u definiranju i klasificiranju pjesama proizlazi iz različite terminologije između istraživača (filolozi i muzikolozi), a koja se ujedno i razlikuje od terminologije koju imaju sami izvođači (Perić-Polonijo 1996:174), kako je već i uočeno.

Najdetaljniju klasifikaciju koju sam susrela u literaturi s moslavačkim pjesmama pružio je spomenuti Zvonimir Lovrenčević (usp. 2015) pa ću se detaljnije osvrnuti na nju. Kategorije i potkategorije koje donosi su sljedeće⁸: uspavanke; svadbene pjesme (sa svim fazama svadbe); posmrtni običaji i naricaljke; običaji kroz godinu (sa svim važnijim godišnjim običajima koje su pratile pjesme); pjesme uz rad i o radu (uz konkretne radove na polju tu se nalazi i potkategorija obitelji); ljubavne pjesme (momačke i djevojačke pjesme); pripovjedne pjesme (bez potkategorije, nesretna ljubav/momačke, pobačaj, djevojačke); šaljive pjesme (uz potkategoriju vinskih i bečarskih pjesama tu se nalaze i rugalice); snovi; mit (uz legende); vladari, vlastela, gospoda; vojničke i borbe za slobodu; dječje igre; plesovi; muzikalnost jezika. Razvidno je da je ovdje korišteno više kriterija za kategorizaciju: tematski (ljubavne, o radu, mit), formalni (pripovjedne), izvedbeni/kontekstualni (svadbene pjesme, običaji kroz godinu, pjesme uz rad) itd. Pritom su mutne granice između pojedinih kategorija, primjerice pjesma *Pređem goru, pređem drugu* uvrštena je pod ljubavne pjesme s potkategorijom momačke pjesme, a pjesma *Doletel je sivi sokol* uvrštena je pod pripovjedne pjesme s

---

⁸ Doduše, ne potkrepljuju se svaka kategorija sjevernomoslavačkim primjerima.

potkategorijom nesretna ljubav/momačke. Analizom pjesama, što tekstualno, što formom vidljivo je da bi se obje pjesme mogle nalaziti u istoj kategoriji.⁹ Obje su ljubavne i obje imaju fabulu, doduše, krnju što je uobičajena karakteristika usmenih lirskih pjesama, čak obje pjesme sadrže gradaciju, a uzela sam ih za primjer jer je obje kazivala ista osoba i dolaze iz istog sela. Primjera koji ilustriraju nedosljednu tematsku kategorizaciju u tom djelu ima mnogo i nije mi cilj dekonstruirati vrijedan pokušaj kategoriziranja Lovrenčevića i autora koji su sabirali njegov rukopis, samo želim napomenuti da je pokušaj sustavne kategorizacije koja objedinjuje sadržaj teksta, izvedbeni kontekst pa i funkciju težak i gotovo nemoguć posao.

Bez obzira što bi kod sustavne analize pjesama trebalo uzeti u obzir sve što je utjecalo na njih, poetsko, glazbeno i plesno, tj. sve veze koje pokazuju formiranje individualne pjesme (Perić-Polonijo 1996:173), ovdje ću zbog preglednosti rada predstaviti isključivo tematsku klasifikaciju prikupljenih pjesama. Dok ću druge sfere, koliko mi moje znanje i prikupljena građa dopušta, uključiti govoreći o njihovim funkcijama. No i u mom pokušaju tematske klasifikacije nužno se upleo kontekst što zaista pokazuje sinkretizam tih pjesama. Možda bi neka druga klasifikacija ove pjesme još dodatno izdvojila i po pitanju forme pa bi se neke pjesme s razvijenijom fabulom odvojile kao više epske, a brojalice u posebnu kategoriju, ali ja sam ove pjesme pronašla u literaturi objedinjene i između njih činim tek tekstualno-tematsku (i kad je nužno kontekstualnu) razliku, na taj način je uključeno i mišljenje primarnih korisnika koji su ih sve opjevali, naglašavajući tek koja pjesma je za kolo, koja *rugalica*, a koja *nabrajalica*.

Najveći broj pjesama čini prvu kategoriju, a to su ljubavne pjesme (njih 94, ne računajući varijante). Tu sam uvrstila tematiziranje ljubavi na razne načine: uzajamna, neuzvrćena, nesretna, pa čak i kad je riječ samo o požudi ili želji za ljubavi općenito.

Iduću kategoriju čine obiteljske i svatovske pjesme. Iako su se neke pjesme iz tematske kategorije ljubavnih pjevale na svadbama, ove su posebne jer izričito tematiziraju svadbu ili neki od koraka u svadbenom procesu. Naravno da su ove pjesme samim time povezane s kontekstom jer su se izvodile na svadbama. Što se tiče obiteljskih, slična je situacija, neke ljubavne imaju temu obitelji ili lošeg odnosa između pojedinih članova, ali ako je ipak dominantan odnos između zaljubljenika uvrštene su kao ljubavne, a ne obiteljske.

---

⁹ U mojoj klasifikaciji one se i nalaze u istoj kategoriji ljubavnih pjesama [2, 8. a].

Pjesme o radu blisko su vezane s kontekstom jer su se najčešće i pjevale uz rad, što svjedoči literatura (usp. Dolenc Dravski 1994:109). To je mala kategorija u koju sam uvrstila četiri pjesme (ne računajući varijante), ali iduća kategorija je najmanja, a to su pjesme o smrti, njih ima svega tri (ne računajući varijante), ali su pjesme sadržajno jako zanimljive.

No iduća kategorija koju sam nazvala bečarskim pjesmama zato broji deset pjesama (ne računajući varijante), to su pjesme gdje je glavni motiv razuzdan život muškarca. Nazvala sam ih bečarskim jer se taj izraz spominje u nekim pjesmama, a ljudi često znaju reći (pa i moji kazivači) „Kad se išlo u bečarluk.“ Razuzdan život bio je element i u nekim od ljubavnih pjesama, i to ne samo muška, već i ženska, ali sam ih ipak proglasila ljubavnima jer mi se činilo da je to dominantna tema. Među bečarskim pjesmama nalazi se i nešto što je Dolenc Dravski nazvao rugalicom (usp. 1994:111), a to je pjesma pod brojem šest. Iako je rugalica zasebni književni oblik (žanr), najčešće unutar retoričkog, ovdje se ona pojavljuje kao lirski tvorevina u kojoj je to rugalačko središnji motiv (Botica 2013:484).

U ophodnim pjesmama sadržaj je također neodvojiv od konteksta jer tematiziraju razlog zbog kojeg dolaze, bilo da su to koledarske pjesme, jurjevske ili ladarske. Zanimljivo je što je zabilježena i pjesma bilarica, nešto manje proširene pojave od ladarica. Lovrenčević navodi da je sadržaj tog običaja da na Ivanje, Vidovo i Petrovo nekoliko djevojaka, tj. bilarica obilazi usjeve po poljima i baca po njima biljku bilo (šuškavac, škrobotac) za koju se smatra da može pobiti sav korov. Za selo u kojem je on to zabilježio, Gornja Petrička, navodi da njegovi stanovnici prate bilarice u polje i slušaju njihove pjesme koje se tom prigodom pjevaju (Lovrenčević 2012:114). U ovoj kategoriji također se posebno ističe velik broj jurjevskih pjesama od kojih donosim najviše zapisanih varijanta zbog svoje raznolikosti, svaka je važna zbog pojedinih riječi, a tome je posvećena i iduća cjelina u radu.

Iduću kategoriju čine pjesme za kola, ovdje isto vrijedi napomena da su neke pjesme iz drugih kategorija plesane i prilagođene kolu, no u ovoj kategoriji uvrštavam pjesme u kojima nije jasno koja je strofa nositelj radnje pa su postale same sebi svrha zbog okoštane fabule, što je vidljivo i u tome što se u svakoj od njih više ili manje neposredno spominje kolo.

U kategoriju religioznih uvrstila sam četiri pjesme, a u domoljubne i rodoljubne, u kojima se opjeva kraj u kojem se živi ili domovina Hrvatska, sedam pjesama.

Iduću kategoriju nisam posebno imenovala jer smatram da bi svaka od tih pjesama imala zasebnu temu, pa sam ih jednostavno svrstala pod ostale (individualne) teme. Neke od tih

pjesama bih mogla svrstati pod ljubavne, ali čini mi se da je fabula previše okoštana i da bi takvo smještanje bilo previše nategnuto. Zanimljivo je što je Lovrenčević pjesmu *Zemlja nebo na sud božji zvala* [8] svrstava pod kategoriju mita (usp. 2012:298), s čime bih se vjerojatno i složila jer pjesma ima jedinstvenu fabulu koja se ne uklapa u korpus prikupljenih pjesama predstavljajući razgovor zemlje i neba. No pjesmu *Tri se ptice napjevaše* [9] smjestio je u kategoriju *vladari, vlastela, gospoda* na temelju posljednje strofe (usp. 2012:323) gdje kanarinac govori ostalim dvjema pticama da ljepše pjeva od njih jer pjeva u gospodskim sobama, što se čini previše nategnutim pa pjesmu ostavljam bez krovne tematske kategorije. Posljednju kategoriju čine brojalice. Ova kategorija zapravo je zaseban žanru koji pripada govorničkim oblicima:

„Brojalica je retorički oblik nabranjanja i gomilanja riječi/pojmova kojima se oblikuje struktura. Taj je oblik izrazito ludičke naravi te su igra i učinci igara glavno izražajno sredstvo. (...) Igra je najčešće s brojevima (...) i svaki od brojeva ima neko simboličko značenje. Katkad je taj oblik i bez nekoga smislenog značenja, pa se nabranjanjem pojmova (riječi), njihovim gomilanjem također postiže igra, premda riječi nemaju neku smislenu povezanost u ostvarenom nizu“ (Botica 2013:484).

No zbog toga što zbirke i kazivači te pjesme tretiraju kao dio lirskih, odnosno točnije kao dio iste cjeline, kao što je već napomenuto, u prikazu ih ne izdvajam posebno, bez obzira što literatura sugerira drugačije (usp. Kekez 1996:281). Dolenc Dravski ih naziva nabranjalicom (usp. 1994:115), a kazivači u Križicu su mi rekli da je to također brojalice, tako da je zanimljivo što je ovaj žanr osviješten i s njihove strane. Iako bi se ovo u užem smislu moglo odnositi samo na prva dva zapisa iz te kategorije (eventualno treći), termin sam proširila na još četiri pjesme koje tekstualno imaju istu ludičku narav, odnosno i tu se semantička igra pretvorila u niz asemantičnih tvorbi (usp. Botica 2013:484).

Svaka je pojedina pjesma komunikacijski sistem koji je shvaćen kao spajanje teksta, tekture i konteksta (Perić-Polonijo 1995:60), i kao takva svaka je podobna za detaljniju analizu, no one su smještene u ove tematsko-kontekstualne kategorije na temelju površne analize, odnosno bez previše tumačenja simbola i bez analogija s pjesmama iz drugih krajeva (osim eventualno bilogorskih koje se spominju kod Lovrenčevića). Pjesme koje su poznate na općehrvatskoj razini ili se zasigurno zna da su došle iz drugog kraja izostavljene su u ovoj klasifikaciji i popisu, no bez obzira na to, rad donosi većinu sjevernomoslavačkih pjesama,

iako se neke zasigurno još kriju u rukopisima spomenutih istraživača i sakupljača, materijalima kulturnoumjetničkih društava ili nekim trećim mjestima.

4.2. Pokušaj rekonstrukcije mitskog sloja u pjesmama

Detaljnija analiza pjesama zasigurno bi za posljedicu imala drugačiju klasifikaciju, a za primjer ću uzeti moguću kategoriju mitskih pjesama. Mitske pjesme bi bile one koje odaju prahrvatsku, tj. praslavensku duhovnost, često sa sakralnom motivikom (Botica 2013:106) koju ponekad nije lako prepoznati. S obzirom na to da su mitska obilježja fragmentarno rasuta u usmenoknjiževnim tekstovima te nema sustavne mitologije, tek rekonstrukcijom tih fragmenata mogu se donekle konstruirati mitski slojevi hrvatske usmene književnosti kao okosnice moguće mitologije (ibid. 257). Usmena književnost dakle ne stvara mit, ali strukturira mitske fragmente koji se mogu povezati s mitom kao zasebnim žanrom (ibid. 407). Mit kao osnovni predmet mitologije „usustavljena [je] predaja kojom se objašnjava ustrojstvo svijeta i čovjekov položaj i uloga u njemu“ (Belaj 2007:21), on pripovijeda o svemu onome što se događalo u (pra)početnim vremenima (Botica 2013:404), no važno je i reći da je mit sastavni dio obreda, sveti tekst koji se pripovijeda uz obrede, a ne (samo) lijepa književnost (Belaj 2007:21), vjerojatno zato njegove krhotine danas nalazimo upravo u pjesmama, da bi se, između ostalog, lakše pamtio u svojem strogo propisanom obliku (ibid.). S druge strane krhotine praslavenskih obreda nalazimo u pučkim običajima (ibid. 26), stoga ne čudi što su godišnji običaji gotovo redovito popraćeni folklornim pjesmama.

U hrvatskoj znanosti proučavanjem usmenoknjiževnih pjesama u sklopu slavenske mitologije bavili su se Radoslav Katičić i Vitomir Belaj. Razlika u njihovom pristupu proizlazi iz njihovih profesija, a na nju se upućuje i u samim podnaslovima¹⁰ djela. Katičić kao filolog usporedbom slavenskih pjesama s područja čitave Europe rekonstruira praslavensko sakralno pjesništvo, a ne slavenske mitove (usp. 2008:2;2010:1), mitologijom se tako bavi tek neizravno, a Belaj kao etnolog kombinirajući arheološke, pisane i predajne izvore (usp. 2007:39), također uključujući znanje o svim slavenskim narodima, usredotočuje se na samu mitologiju, čiji su neizostavni dio obred i sakralni tekstovi. Kombinacijom njihovih pristupa pokušat ću ukazati na mitske slojeve u nekim sjevernomoslavačkim

---

¹⁰ Belajevo djelo *Hod kroz godinu* (2007) ima podnaslov *Pokušaj rekonstrukcije prahrvatskoga mitskoga svjetonazora*, a Katičićeva tetralogija (2008-2014) *Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*.

pjesmama, točnije na dva mitska koncepta koja se zbog svoje dominacije najlakše iščitavaju, a to su Zeleni Juraj i božanska svadba.

Mitske krhotine, odnosno ulomci, mogu se iščitati u tekstualnim sklopovima uočljivog arhaičnog izričaja, praslavenskog rječnika i neobičnog sadržaja (Katičić 2010:8). U tom smislu od zapisanih moslavačkih pjesama definitivno se najviše ističe ciklus ophodnih jurjevskih pjesama. One nisu zanimljive samo zbog sadržaja, već i zbog toga što od svih pjesama imaju najviše zabilježenih varijanti koje se međusobno značajno razlikuju. Dakle na dan svetog Jurja (23. travnja), tj. na Đurđevo, u moslavačkim krajevima održavao se jurjevski ophod uz pjesme koje danas znamo upravo kao ophodne jurjevske, kako mi kazivačica Marija Peršić svjedoči:

„To su išli onda čet'ri, pet muškaraca sa zelenom granom il sa košem i košaru su nos'li jer su bakice davale jaja i onda su došli pred... išli od kuće do kuće i pod svakim prozorom il pred vratima su pjevali: 'Dobro večer, majka, evo zelenjaka. Opa đipi Đuro u zelenom Đuređu“ (Marija Peršić, 4. 12. 2016.).

Nadalje mi kazivači iz Križica svjedoče da se pjesma prilagođavala kući, tj. domu ispred koje se pjevala, tako da primjerice iza stihova „Ide Đuro s planine da mu date slanine/ Ide Đuro ispod mosta da mu date svega dosta“ (Josip Jagarić, 4. 12. 2016.), slijede promjenjivi stihovi: ako je bila cura u kući onda „Dajte Đuri suvu repu da vam ljubi vašu seku“ ili „Dajte Đuri luka pora da vam ne bu snaja spora“, a ako je bila mlada snaha u kući koja je ujedno i trudna „Dajte Đuri stare vojke da vam snaja rodi dvojke“ (Marija Peršić i Josip Jagarić, 4. 12. 2016.). Ova promjenjivost pjesama svjedoči vjerovanje u magičnu funkciju tog običaja i njegovu snagu koja je bila aktivna još prije pedesetak godina, jer kako mi svjedoči otac koji je rođen 1959. godine i on je kao dijete bio jedan od đurđara. Uza sve to i grančice su, svjedoče mi kazivači, ljudi zabijali na vrata staje da čuvaju stoku, u polje da bolje rodi što su posijali itd.

Spajanjem strofa iz svih zabilježenih jurjevskih pjesama mogli bismo dobiti cjelovitu arhetipsku strukturu te obredno-ophodne pjesme koja se pjevala na proučavanom području. Iako je običaj bio snažan, temeljna magična mitska rima *hoditi – roditi* (usp. Katičić 2010:9; Belaj 2007:221) u zabilježenim pjesmama izostaje, od nje je opstao *trudan hod* u varijanti iz Starog Štefanja [1. a] („Hop djurdja se trudi/ Po zelenim lugi,/ Po prašnjima puti), pretvoren samo u glagol *trudi*, no po idućim dvjema strofama nedvojbeno je da Juraj prevaljuje daleki put, odnosno *zelene lugove, prašne putove*, i da je upravo to *trudan hod* (usp. Katičić 2010:13, 54). Njegov dolazak u selo zapravo znači plodno polje, urod (ibid.), pa je to čak prošireno i na

ljudsku plodnost, kao što kazivači svjedoče prilagodbom pjesme ako je u kući trudna snaha, što je rijetko zabilježeno u drugim pjesmama, a značajno za pretkršćanski kontekst (usp. *ibid.* 90). Đuro se u pjesmama *valja*, a valjanje je također povezano s plodnošću (Belaj 2007:23). Nadalje Juraj je zelen, zelenjak, u jednoj verziji [1. b] se čak tri puta za redom spominje njegovo zelenilo („Dobro jutro, majka,/ evo zelenjaka,/ zelenoga Đurđa./ Zelen ko trav'ca/ rosan ko ros'ca“), što se dovodi u direktnu vezu sa svježim zelenilom koje je počelo tjerati oko Jurjeva, odnosno u vjerovanju točno od tog dana (Katičić 2010:12). Jurjevo je zapravo u istočnoj Europi označavalo početak proljeća i aktivnog dijela godine (Belaj 2007:146). Juraj iz pjesama, tj. Jura ili Đuro, dolazi sa *zelenim konjem*, kako svjedoče dvije varijante [1. e], ali to zapravo nema veze sa spomenutim zelenilom, jer je zeleni konj, zelenko, zapravo bijeli konj s blijedim sivim pjegama (Katičić 2010:12), tako da to prije ima veze sa šarenilom. Konj je važniji zbog simbolike nego kao prijevozno sredstvo, jer u drugim pjesmama Juraj ionako ne jaše na konju, već uz njega hodi, ali konj je važan jer je Juraj promicatelj i zaštitnik konjogojstva (*ibid.* 35), a u jednom od vidova i sam konj (usp. *ibid.* 234).

Šarenilo i zelenilo najčešće se spominju u jurjevskim pjesama kao jedna od dihotomija, povezana uz činjenicu da Jurjevu prethodi Uskrs (usp. Belaj 2007:220), koji se spominje u pjesmama iz drugih krajeva (usp. Katičić 2010:28), a u zabilježenim pjesmama to je tek vidljivo u spomenutom *zelenom konju* i u *ponjavi* (plahti) u kojoj Đuro dolazi, a iako je ona *prnjava*, a u nekim varijantama *svilena* [svileno ima veze sa zelenilom kako navodi Belaj (usp. 2007:220)], zanimljivo je da je u susjednoj Bilogori ona šarena (usp. Lovrenčević 2012:107), što bi u ovom kontekstu imalo više smisla. Osim što je Đuro *zelen ko travica*, on je i *rosan ko rosica*, što je također ostatak sakralnog pjesničkog izraza nekrštenih Slavena kako pokazuje Katičić usporedbom s bjeloruskom ophodnom pjesmom u kojoj Juraj zlatnim ključem otvara zemlju i pušta rosu od koje se zeleni mlada trava (2010:32–33).

Zlatni stol koji se spominje u jednoj od varijanti zabilježenoj na dvije lokacije [1. f] također je mitski motiv (usp. Katičić 2010:26), znakovito je što u toj varijanti za tim stolom sjedi *gospon bog*, no nejasno ostaje na koje bi se to slavensko božanstvo odnosilo. Ovdje je *zlatan stol* u *dvoru*, a Katičić navodi da je u drugim varijantama on pod drvetom i da se za njim okupljaju sveci koji sjede jedan do drugog onim redom kojim dolaze po kalendaru (*ibid.* 25–26). S obzirom na to da je stol upravo u *dvoru*, moguće je da je *gospon bog* zapravo vrhovno slavensko božanstvo Perun, jer se *dvor* u ovim ophodnim pjesmama najčešće odnosi na Perunov *dvor* (usp. *ibid.* 113), a osim ove varijante, bilježi se u još jednoj kao *bijeli dvor* [1. e] što je također čest motiv u pjesmama.

Valja napomenuti da se govor o darivanju koji je zajednički svim zapisanim pjesmama, te je zapravo postao njihov nositelj, odnosio na suvremeni i aktualni sadržaj jer je smisao ophoda za ophodnike da dobiju skromne darove od domaćina. To darivanje nije sastavnica mitskog zbivanja koje obredu daje njegov vjerski smisao, ali moguće je da je arhaična sastavnica neke stare obredne radnje (Katičić 2010:64).

Glavnina riječi iz ovih pjesama su praslavenskog podrijetla što po Katičiću ide u prilog otkrivanja njihove arhaičnosti, ali ime protagonista, Jurja ili Đure, nije, to je kršćansko svetačko ime (Katičić 2010:14). Prilikom pokrštavanja česta je praksa bila zamjenjivanje poganskog imena božanstva i sl. s nekim kršćanskim, prilog u tome ide činjenica da je Đuro u ovim pjesmama iznimno rijetko svet, on je prvenstveno zelen (ibid.), od sačuvanih sjevernomoslavačkih varijanti on je tek u jednoj svet [1. e]. Najvjerojatnije da je kršćanski Juraj zamijenio Jarila, slavenskog boga vegetacije koji donosi rodnost poljima i stoci (ibid. 103–104, 113), a u ophodnim pjesmama širom slavenskih zemalja ima toliko podudarnosti da je motiv Zelenog Jurja dosegao razinu domišljenog sustava, potkrijepljen literariziranim i stručnim podacima koji svjedoče o kontinuitetu tih motiva i o njihovoj lirskoj relevantnosti (Botica 2013:107). Pjesme o Zelenom Jurju zaista su kompleksne i sadrže mnogo mitskih fragmenata, osim glavnog događaja, a to je donošenje rodnosti i plodnosti, u ovim pjesmama iščitavaju se druge mitske priče, kao što su božanski boj i božanska svadba.

Božanski boj [ili kako Belaj navodi, kozmički sukob (usp. 2007:88)] očituje se u naizgled nelogičnostima koje se nalaze u pjesmi, tako u jednoj zapisanoj varijanti Đuro ide po *prašnjavim putevima* [1. a], a u drugoj je *rosan*, tj. mokar *kao rosica* [1. b], iako je ovo dobiveno spajanjem dviju verzija pa je zaista riječ o malim fragmentima, proturječnost u opisu puta kojim Juraj hodi je značajna, jer mokro i suho (što dolazi u drugim pjesmama uz prašnjavo, ali ovdje nije zabilježeno) obilježuju sfere dvaju velikih i suprotstavljenih bogova: Velesa (mokro) i Peruna (suho) (usp. Belaj 2007:71; Katičić 2010:65). Uz to bi vjerojatno bile povezane i lokacije kojima se Đuro kreće: planina kao Perunovo područje, a lug kao zapravo mokro, nisko i Velesovo područje (Katičić 2010:168–169). Što se tiče Peruna i Velesa, oni su jedina dva praslavska boga čiji se međuodnos može rekonstruirati, oni stoje na suprotnim stranama, kako je već djelomično naznačeno, te među njima vlada napetost (Belaj 2007:89), mitsko kazivanje o njihovom dvoboju najpotpunije je došlo u bjeloruskoj usmenoj književnosti (usp. Katičić 2008:181), pa s obzirom na to da je ovdje riječ tek o rijetkim sintagmama koje odaju tu mitsku priču, valja napomenuti još samo da su božanskim bojem pretkršćanski Slaveni objašnjavali život koji ih okružuje, prirodne pojave, kišu, grmljavinu

itd., ta priča je bila neraskidivi dio svakodnevnice (ibid.), i u tom smislu se na opreku Peruna i Velesa ne može projicirati opreka dobro – zlo; oba boga bila su čovjeku opasna, i od oba boga oni su imali koristi (Belaj 2007:112).

Dakle vremenske promjene u svakodnevnom prostoru pretkršćanski Slaveni objašnjavali su kozmičkim sukobom, a svetom svadbom objašnjavali su rodnost, pokretanje godine (Katičić 2008:98), pa ne čudi što se i ti fragmenti nalaze u jurjevskim ophodnim pjesmama koje su se izvodile upravo početkom proljeća. Stih u kojem Juraj ide *ispod* ili *preko mosta* te se nalazi u par zabilježenih varijanti, a i kazivači su mi ga recitali, zapravo je odraz mitske svadbe, Juraj dolazi preko mosta nevjesti, što je čest motiv na razini mladoženje u slavenskoj usmenoj književnosti, jer zapravo je ljudska svadba izvedba božanskog mitskog zbivanja (ibid. 47). Događaj u kojem Jarilo dolazi mladoj nevjesti, Mari, preko mosta do dvora na gori, jer je Mara Perunova kći i njegova buduća supružnica, redovito se implicitno opjevava u pjesmama, a u stvarnom svadbenom procesu ponavljaju se radnje kad mladoženja ide po nevjestu u njen dvor i slično (usp. ibid. 142). Tako da su motivi *dvora*, *luga* i spomenutog *mosta* zapravo dio te svadbe. Ove i druge elemente koje Katičić i Belaj spominju mogla bih izvlačiti iz čitavog korpusa sjevernomoslavačkih pjesama, no usredotočit ću se na dvije pjesme koje spominju lug, a koje su gotovo redovito dio izvedbe folklornih društava s područja Moslavine pa zato i imaju mnogo zabilježenih varijanti iz različitih mjesta, a to su *Izašla je sjajna zvijezda* [3] te *Ljepo pjeva za lugom djevojka* [17]. U obje pjesme lug je bitno mjesto u radnji, u drugoj je sadržan već u samom naslovu izvedenom iz prvog stiha, a u prvoj se nalazi već u drugom stihu („Izašla je sjajna zvijezda/ iza luga zelenoga“). Spomenula sam već da je lug zapravo zelena livada povezana s vlagom, ona je mjesto po kojem se šeće mladoženja (Jarilo, Juraj, u pjesmama često Ivo), a mjesto nevjeste (najčešće imena Mara) je grad (Katičić 2010:117), koji se etimološki dovodi u vezu s vrtom (usp. ibid. 121), no mjesto susreta i svadbe budućih supružnika upravo je lug (ibid. 203) gdje Mara silazi s grada. Ono što je bitno da je u jednoj varijanti *sjajna zvijezda* izašla „iza luga zelenoga/ iza grada visokoga“, dakle sadrži oba mitska mjesta, naglašeno je čak da je grad visok, čime pjesma opet sadrži dihotomiju *lug – grad*, jedan je na niskom, a drugi na visokom području. Dalje se otkriva da to nije zvijezda, već *lijepi Ivo*, i to na konju što je opet poveznica s Jarilom. Ispitujući svoju *ljubu* s kim je stajala i spavala dolazi se u dvije varijante [3. b, 3. c] do toga da je ljubila svoga brata, što upućuje upravo na svetu incestnu svadbu koja je nužna za stvaranje svijeta i dozvoljena jedino u božanskom svijetu (usp. Belaj 2007:277; Katičić 2010:170). A koja se u slavenskom svijetu odvija između Mare i Jarila/Jurja koji su bili odvojeni tijekom

djetinjstva, Mara kod Peruna, Jarilo kod Velesa, on je Marin deseti izgubljeni brat, te su zapravo oboje djeca Peruna i njegove žene (Mokoši). Prvi put se susreću za Jurjevo, a svadba im je za Ivanje (Belaj 2007:277–278). Ono što je zanimljivo da se u ophodnoj pjesmi nekadašnjeg običaja bilarica nalazi stih „S kim si, ljubo, sinoć spala?/ Ja sem spala svojom majkom“, taj stih kao da je izveden iz neke od varijanti pjesme *Izašla je sjajna zvijezda*, no prije će biti da je bilo drugačije, da se iz običaja bilarica koji se izvodio također na značajne datume isto tako zbog plodnosti (Ivanje, Vidovdan, Petrovo, a varijanta iz Gornje Petričke upravo spominje Ivanje – dan božanske svadbe!) izvukao samo taj sveti ljubavni element i pretvorio u zasebnu pjesmu, a i Belaj se osvrće na ivanjske pjesme iz Bilogore koje upravo pjevaju o svetoj incestnoj svadbi te pokazuju da je ova pjesma nastala od ivanjskih ophodnih pjesama (usp. Belaj 2007:312).

I druga pjesma je ljubavna te postoji napetost u njoj, ovdje je to između Ive i Nikole, oboje žele djevojku Maru. Ovdje možda nije riječ o svetoj svadbi, već ljubavnom trokutu koji postoji između Mokoši, Peruna i Velesa (usp. Belaj 2007:422). Imena junaka često se isprepliću pa su Ivo i Mara nositelji radnje i kad je riječ o svetom ljubavnom trokutu i o svetoj svadbi. U najduljoj varijanti te pjesme koju donosim u cijelosti [17], radnja se razvija na taj način da će Mara stati na sred vinograda, Nikola na dno, a Ivo na vrh i koji prvi dođe do nje, imat će ju. Značajno je da je upravo riječ o vinogradu, koji je vrlo vjerojatno došao namjesto *grada*, i to da je Nikola na dnu (kao Veles), a Ivo na vrhu (kao Perun). Na kraju pobjeđuje Nikola, što vjerojatno nagoviješta dio godine kad je Mara, tj. Mokoš kod njega, a to je zima (ibid.). Budući da se Mokoš poistovjećuje sa Suncem (usp. ibid. 277), ovdje je to shvaćeno na način da je ljeti sunce iznad, onda je kod muža, a zimi kad je sunce ispod, tad je kod svoga ljubavnika, muževa suparnika.

Ovdje sam analizirala popularnije moslavačke pjesme iz razloga što mi je zanimljivo što su dio moslavačkog identiteta (ako ništa drugo barem prilikom izvedbe KUD-ova), a iz njih izviru upravo mitski segmenti. Iako sam htjela to učiniti u kratkim crtama, ostavljajući detaljniju analizu za neki drugi put, jedan element povlačio je drugi. Mitsko promatranje folklornih pjesama zanimljivo je zbog iščitavanja njihovih prvotnih funkcija, ali i zbog mogućnosti alternativnih klasifikacija. U tom slučaju ističu se pjesme koje nisam navela ni u jednu veliku temu jer imaju neobičan sadržaj npr. *Na Ilovoj tihoj vodi* [3], a daju se tumačiti kao mitske. Tako bi *topolovo drvo* i *sokolovo gnijezdo* na njemu iz ove pjesme zapravo bilo čudesno drvo, drvo života, a na njemu bi sokol zapravo bio Perun (Katičić 2008:43–44). Tome u prilog ide i činjenica što sokol s drva uopće govori i što svatove (možda baš one

svete) može darivati *zlatom* i *biserjem* koji se po Katičiću nalaze na vrhu stabla i predstavljaju dio suhog vrha (ibid.). Cijelom ciklusu pjesama o čudesnom stablu mogle bi pripisati i neke ljubavne pjesme, one u kojima ispod stabla sjede zaljubljenici na postelji, a ti zaljubljenici su upravo Ivo i Mara – božanski par (usp. ibid 51–52), tim pjesmama nedostaje trodijelnost, ali spominje se motiv postelje ispod stabla koje je simbolično urodilo plodom [11]. No vratit ću se za kraj na one pjesme bez kategorije [1, 10] u kojima su nositelji radnje brat i sestra, njihov odnos je neobičan i zato ih nisam uvrstila u kategoriju obiteljskih pjesama, ali mogle bi se tumačiti kao ostaci neke razvijenije teme gdje su brat i sestra zapravo isti onaj sveti par koji se najočitiije ocrtava u spomenutoj pjesmi *Izašla je sjajna zvijezda*. Pjesme koje sam izdvojila nisu jedine iz kojih proizlazi mitsko, baš kao što postoje epski motivi, tako postoje i mitski motivi koji se mogu naći u mnogim pjesmama, a ponajviše ljubavnima. Upravo one najneobičnije pjesme, kao što je i Katičić ustanovio, odaju zapravo mitske izražajne sklopove, oni su se našli u tekstovima usmene književnosti „samo zato jer se, kad su nastali, još pamtilo da se tako pjeva ili kazuje, pa je ljudima bilo drago opet to slušati i ponavljati, makar sada i u drugom kontekstu“ (Katičić 2010:8). Tu valja podsjetiti da isto tako i obredi kada izgube svoje teološku interpretaciju prestaju biti obredima, ali izvodeći se postaju ono što nazivamo običajima (Belaj 2007:121). Tako da oni običaju uz koje su zabilježene i pjesme neobičnog sadržaja definitivno su siguran odraz prekršćanskih praksi i vjerovanja Slavena, a pjesme s područja Sjeverne Moslavine pridonose tom korpusu.

4.3. Epski elementi u lirskim pjesmama

Ako slijedimo tvrdnju da epska pjesma narativno oblikuje pjesme, a lirska pjesma izravno, bez pripovjedačkih opisa fiksira osjećaje i refleksije (Kekez 1998:176), mnoge zabilježene usmenoknjiževne pjesme bile bi na tragu epskih. To ne znači da one pjesme koje imaju fabulu i likove, što je nužno za epske pjesme (usp. ibid. 180), predstavljaju ostatke nekadašnjeg epa. Možda to s nekim pjesmama jest slučaj, ali za druge ćemo samo zbog konvencija u klasifikaciji reći da imaju epske elemente. Teško je u grubo reći što epsku pjesmu čini epskom te je i ovdje problematično žanrovsko određenje, ono bi se trebalo temeljiti na skupu kriterija kao što su dužina pjesme, narativna struktura, tematika, osnovni ton raspoloženja, društvena funkcija... (Dukić 2004:51). Epske pjesme se po tematsko-motivskom načelu mogu podijeliti na povijesne i junačke pjesme, zatim mitske pjesme, te pjesme svakodnevn

motivacije, uvjetovane životom, koje se još nazivaju i novelističkima (Bošković-Stulli; Dukić, prema Botica 2013:256).

Od hrvatskih regija Dalmacija je najbogatija usmenom epikom i tu dominiraju junačke pjesme, dok primjerice u Istri i na kajkavskom književnom folklornom području prevladavaju pjesme ljubavne i obiteljske tematike (Dukić 2004:12–13). Epskih elemenata ima i u sjevernomoslavačkim lirskim pjesmama¹¹, što ću ovdje ukratko prikazati, pritom ne ulazeći u problematiziranje tih pjesama kao klasifikacijskih kategorija balade ili romance, što se smatra prijelaznom vrstom između epike i lirike:

„To su manje pjesničke pripovijesti, ponekad vrlo minijaturne, a ponekad s razvijenijom naracijom, pa tako od lirskoga postaju lirsko-epskim oblikom. Balada privodi naraciju tragičnu završetku, za razliku od romance koja je cijelim svojim narativnim tokom vedra, živa i razdragana.“ (Kekez 1998:178).

Zbog svoje duljine, tematike te zaokružene fabule izrazito epskim čine se pjesme *Mladi Vido z vojske ide* [6], *Mladi kapetane, otkuda idete vi?* [18], *Igrao se kralj z djevojkom* [59], *(H)rani majka Anicu djevojkju* [60], *Devet godin tabor bio* [61]. Sve pjesme vezane su za ratnu ili hajdučku tematiku, izuzev one [59] u kojoj je riječ o odnosu kralja kao aristokracije i obične djevojke te zapravo tragičnoj ljubavi. Posljednja je pjesma zanimljiva jer se ističe epski element pisma kojim mnoge epske pjesme počinju (Kekez 1998:182), ali ovdje je drugačije iskorišten jer glavni junak ne zna čitati. U sve tri pjesme prisutno je i objektivno, udaljeno pripovijedanje, što je također obilježje epike pa se takva objektivnost nerijetko naziva epskom (usp. ibid. 181).

Važna sastavnica pjesama s ovih prostora je figura naziva slavenska antiteza, koja potječe iz epike, taj se stilski postupak sastoji u tomu što se upitnoj tezi *ili – ili* suprotstavlja antitetički odgovor *niti – niti*, da bi zatim uslijedio afirmativni odgovor *već (nego)*, čime se

---

¹¹ Kovačević pod stihovanim pričama donosi par epskih pjesama koje je prikupio iz literature, a tiču se sjevernomoslavačkih mjesta Siščani i Dapci koja se nalaze u okolici Čazme. Riječ je o pričama *Bogati gavan*, *Sveti Jožef* i *Dimitrović Nikola* (usp. 2005:171–199) [stihovana priča *Kumstvo je rodbina* teško bi se mogla promatrati kao epska pjesma, više je riječ o zanimljivoj lirskoj pjesmi po kratkoći i izboru teme, ali je ispričana u kontekstu gdje je kazivač kazivao epove (Šurmin, prema ibid.)]. Pjesme su zapisane u 19. stoljeću kad je epsko pjesništvo bilo u središtu proučavanja i skupljanja, pa se i krajevi koji i nisu tradicijski vezani za epiku i njeno stvaralaštvo orijentiraju na nju (Kekez 1998:181). Ostaje tek istražiti varijante ovih epskih pjesama i njihovo bogatstvo/raznolikost u usporedbi s istoimenim pjesmama iz drugih krajeva.

zapravo izaziva pažnja publike te brzo prelazi na opis epskog zbivanja (ibid. 181). U lirskim pjesmama možemo naći tu figuru, iako je ponekad ostao samo njen dio (moguće da je nekad bila riječ o slavenskoj antitezi pa je okrnjena tijekom prenošenja pjesme, ali moguće je da je sama figura izvorno nastala skraćeno, ali po uzoru na slavensku antitezu [npr. ljubavne 3, 7, 10]), a najbolje je očuvana u pjesmama *Oj, nevene, šestopere* [16. a], *Malena je kopriva* [25], i *Bijeli dvori* [47] (gdje nedostaju dodatna pitanja, ali sadrži česte motive: „Šta se ono tamo bijeli u gori?/ Nit je sunce, nit je mjesec, nit su sjajne zvjezdice/ Već su ono bijeli dvori u gori“).¹²

U lirskim pjesmama također se nalaze neka stalna mjesta i stalni epiteti, ali rjeđe nego u epskoj poeziji, češće je slučaj samo o ponavljajućim riječima nego sintagmi koju bi činio pojam i njegovo nerazdvojno obilježje (ibid. 182). Osim (*bijelog*) *dvora* i *grada* te (*zelenog*) *luga* i *gore* koje sam već spominjala, za lirske pjesme specifično je ponavljanje riječi *lane*, *janje* ili *zlato*, i to u refrenu/pripjevu, a uz to su česti pridjevi *milo* ili *moje*. Zatim je tu (*vjerna*) *ljuba* ili *draga*, a kako je već ustanovljeno djevojka je često Marica ili Mara, a mladić Ivo, što zaista jesu najčešća imena hrvatskih lirskih pjesama (Botica 1996:27).

Lirske pjesme zbog zvučnosti ili broja stiha ponavljaju riječi, najčešće u pripjevima, koje ne moraju nužno biti povezane s radnjom pjesme, a ponekad je takva uloga pripisana prvom stihu, uvodu, koji se ne mora nužno navoditi u pripjevu, kako navodi i Lovrenčević za svadbenu pjesmu *Ja si uzmem zastavicu pa ju obigram* [12. e] „prvi stih ima samo značaj uvoda u obred¹³“ (2012:61).

Sve u svemu, povlačeći paralele između lirskih pjesama i fragmenata epskog prikazuje se mali dio načina na koji usmena lirika na proučavanom području gradi svoj stil i prepoznatljivost.

5. PREDAJE

5.1. Klasifikacija predaja

---

¹² Zanimljivo je što sve tri pjesme imaju motive koje odaju pretkršćansku starinu i mitske fragmente o kojima je bilo riječi u prethodnoj cjelini.

¹³ Ovdje riječ obred ne treba shvaćati u smislu kakav sam ranije predstavila, već on vjerojatno misli na dio svadbe kad se ova pjesma pjevala, a to je kad nevjesta odlazi iz rodnog doma jer su svatovi došli po nju.

Predaja se najjednostavnije može definirati kao žanr koji se temelji na „vjerovanju o istinitost onoga o čemu se kazuje“ (Bošković-Stulli 2006:22). Ona također najbolje funkcionira u određenoj pojedinačnoj sredini i čuva biljeg lokalnoga na svim razinama konzervirajući sve što je određena sredina stvorila, sve materijalne lokalne specifičnosti, kao i mjesna vjerovanja, povijesne (prepričane) okolnosti te ostale mjesne prepoznatljivosti (Botica 2013:435). Stoga je upravo prikladno što predaje čine većinu prikupljenog materijala s terena, a tome je zasigurno razlog što je to jedan od najoptjecajnijih žanrova (Marks; Dégh, prema Rudan Kapec i Botica 2013:263).

Predaje su kompozicijski i stilski jednostavne te najčešće jednoepizodne. Najučestalija podjela predaja je tematska, a tu podjelu ću u glavnim crtama slijediti i ja u prikazu prikupljenog materijala (popis na kraju radu). Tako razlikujemo etiološke, povijesne i demonološke/mitske predaje (Bošković-Stulli 2006:22), kao kod svake tematske podjele i ove kategorije ne isključuju jedna drugu i ponekad je teško razlučiti kojoj točno skupini pripada određena predaja što svjedoči predstojeća kategorizacija.

Etiološke predaje tematiziraju podrijetlo pojava i stvari te njihovog imena (Bošković-Stulli 2006:22), nastaju zapravo kao posljedica objektivacije predmetne stvarnosti koja zahtijeva objašnjenje (Bausinger, prema Rudan Kapec i Botica 2013:264), često su povezane uz pučku etimologiju gdje govornici nekog jezika povezuju dvije etimološki nesrodne riječi (posebice rijetke, zastarjele ili posuđene) na temelju zvukovne sličnosti jer ih smatraju značenjski i podrijetlom povezanim¹⁴. Donosim etiološke predaje o mjestima Samarica, Oštri Zid, Begovača i Srijedska, zemljištima/dijelovima sela naziva Selište, Cintor, Gradina i Vitezovo, lokacijama Kaluđerov grob i Pukli kamen te izvorima Turčin i Stara Straža. Te predaje imaju povijesne elemente, posebice ona o Selištu i povezanim lokacijama, no imaju i nadnaravne elemente (npr. zvuk zvona u izvoru), no neke predaje koje sam označila kao mitske/demonološke također govore o imenu izvora, a to su one o vilinskim/vilovskim izvorima/zdenčićima, no kako i sama kazivačica navodi: „E, al nekoji [izvori] nisu [presušili], e veli to je vilinski zdenčić. Taj ne bu presušil. Tam o'laz po vodu. Tamo ima vode“ (Marija Peršić, 4. 12. 2016.). Dakle vilinskih zdenčića ima više, nije riječ o jednoj konkretnoj lokaciji, što svjedoči i činjenica da su kazivači u više različitih sela pričali o tome, a same predaje bile su potaknute upravo pitanjem o vilama te su dolazile u zajedno s nekim drugim elementima o njima, iako se ne poriču etiološki elementi u toj mitskoj predaji. Spomenut ću samo da osim

---

¹⁴ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51019> (pristup 24. 6. 2017.)

sjevernomošlavačkih etioloških predaja koje ovdje donosim, Kovačević je iz literature prikupio predaje o nazivima mjesta Suhaja, Vrtlinska, Dišnik i Garešnica (usp. Kovačević 133–136).

Povijesne predaje govore o nekom povijesnom događaju i/ili povijesnoj osobi (Rudan Kapec i Botica 2013:264), pri tome nije važno ove predaje potkrijepiti *stvarnim* povijesnim podacima, jer je kod predaje jedino važno da kazivači vjeruju u njenu istinitost, a povijest se ionako može promatrati kao način mišljenja (usp. Connerton 2004:6). Međutim kreirajući zasebnu kategoriju mitskopovijesnih¹⁵ predaja koja je smještena između povijesnih i mitskih/demonoloških predaja, povijest promatram u postmodernističkom smislu koji obuhvaća male ljudske priče (Marković i Marks 2015:8). U tim predajama prisutno je nadnaravno (usp. Rudan Kapec i Botica 2013:264) pa nisu mogle biti u potpunosti povijesne, a prisutne su i povijesne reminiscencije (usp. Bošković-Stulli 2006:22) pa mi se učinila potrebnom ova ambivalentna kategorija. Tako donosim tek dvije povijesne predaje, a deset mitskopovijesnih¹⁶. Od mitskopovijesnih predaja prve dvije su bliže povijesnim sa svojim temama usko vezanima uz područje Garić-grad. Ta utvrda na Moslavačkoj gori bila je izvor mnogih predaja, a danas predstavlja jak simbol moslavačkog identiteta pa ne čudi rasprostranjenost tih predaja po čitavoj Moslavini, od kojih ja donosim samo neke varijante (usp. Kovačević 37–40). Ostale mitskopovijesne predaje obuhvaćaju spomenutu povijest koja uključuje male ljudske priče, a svih osam okupljeno je oko konkretnog povijesnog događaja, tj. Drugog svjetskog rata. U predajama se uz mjesta ubijanja ili masovnih grobnica vežu nadnaravni elementi: neki oblik komunikacije s mrtvima, gotovo nadnaravni osjet životinja, neobični zvukovi ili svjetla. Lokaliteti u tim predajama zapravo postaju figure sjećanja, odnosno postaju simbol konkretnog događaja važnog za grupu (Assman 2006:53–54), tj. lokalnu zajednicu ili barem njen manji dio. Tako da su ove mitskopovijesne predaje odličan primjer predaje kao dijaloga s prošlošću, a govoreći o prošlosti ponajprije se komentira sadašnjost. One postaju dio zavičajnog prostora i spremišta povijesne memorije i iskustva zajednice (Marks 2015:196), pomoću njih daje se značenje mjestu, i obrnuto: mjesto potvrđuje događaj (ibid. 208), kao takve, mitskopovijesne predaje predstavljaju najzanimljiviji dio prikupljenog materijala u kontekstu društvenog sjećanja.

---

¹⁵ Termin preuzimam od Ljiljane Marks (usp. 2015:204).

¹⁶ Tri su ispričane kao jedna cjelina pa su numerirane jednim brojem.

Predaja o mladoj djevojci [6] naizgled je povijesna, ali opisana djevojka gotovo poprima mitski izgled – lijepa s pletenicama, a i pridodaje joj se stih kojim zaziva majku na koncu života što poprima novi interpretacijski razmjer, uz to, na nju se nadovezuje mitska predaja koja tematizira događaje nakon njene smrti, odnosno njen povratak u obliku jauka [1], ta predaja u potpunosti je mitska jer podrazumijeva komunikaciju s mrtvima te zaštitna sredstva (Rudan Kapec 2012:40): paljenje ugljena da se jauk ne ponavlja, iako ta dva elementa ima i predaja vezana za lokaciju gdje su pokopane partizanske žrtve koje stanovnici Samarice nazivaju *bokci* [8], predaja o jauku ispričana ili ispisana izolirano, gubi svoju vezu s povijesnim događajem pa postaje isključivo mitska. Tek mala pokazna zamjenica („*ona cura*“) postaje svojevrsni distributivni podatak¹⁷ koji povezuje tu predaju s onom ranije ispričanom. Upravo zato što nisu ispričane u cjelini, odvajam ih i u različite, no izuzetno bliske, kategorije, a ovaj primjer dodatno pokazuje važnost konteksta u usmenoj književnosti.

Najveću količinu prikupljenog materijala čine demonološke/mitske¹⁸ predaje, one tematiziraju nadnaravne pojave te bića koja su nadnaravna ili imaju takve sposobnosti (Rudan Kapec i Botica 2013:264). S obzirom na to da je prikupljeno mnogo različitog materijala kojeg je tematski trebalo dalje podijeliti, te predaje analizirat ću u idućoj manjoj cjelini.

Predaje se i po načinu prikazivanja mogu razvrstati također u tri glavna oblika: kronikat (kratko priopćenje, informacija u sklopu govorne riječi), memorat (pričanje o događaju po vlastitom sjećanju) i fabulat (priča o nekom događaju koja se prenosi tradicijom) (Bošković-Stulli 2006:23). Zanimljivo je što se ta podjela nerijetko veže za tematsku, tako se fabulat najviše očituje u etiološkim, povijesnim i dijelom mitskopovijesnim predajama, a memorat u

---

¹⁷ Distributivni podaci su „relativno fleksibilni skup podataka o nadnaravnim bićima, nadnaravnim sposobnostima i nadnaravnim pojavama verbaliziranih u tekstu ili podrazumijevanih u kontekstu koji su poznati potencijalnim sudionicima kazivačkih situacija (kazivačima i recipijentima) u jednoj ili više bliskih zajednica“ (Rudan Kapec 2010:41).

¹⁸ Bošković-Stulli te predaje uz spomenute nazive (usp. prema Rudan 2010:26) još naziva mitološkim ili praznovjernim (usp. Bošković-Stulli 2006:22), prvi termin upitan je zbog toga što takav oblik pridjeva upućuje da se odnosi više na samu mitologiju, a drugi nije kulturnoantropološki korektan, jer nijedna vjera nije prazna. Ne postoji jedan općeprihvaćeni termin koji bi pokrивao ovu skupinu predaja. Izraz *mitsko* u odabranom dualnom terminu upućuje na moguće podrijetlo načina promišljanja tih predaja, u smislu na način mita, a ne na primjerice povijesni ili prirodoznanstveni način, ali ujedno zadržava i odrednicu o arhaičnom mitskom svijetu kao podrijetlu tih likova, a drugi izraz, *demonološko*, više je usmjeren na određenje samih likova kao pripadnika mračnih/tamnih sila, tj. onostranog svijeta (Rudan Kapec 2010:27).

mitskopovijesnim i mitskim/demonološkim predajama. Kronikat je vidljiv kod nekih kazivača i njihovim verzijama etioloških predaja, kao i kod kratkih priopćenja o nadnaravnim pojavama gdje bilo kakva fabula ili vlastito iskustvo izostaju. S obzirom na to da mnogi memorati zapravo imaju istu strukturu, možda bi se moglo diskutirati o tome koliko su to zapravo fabulati, ali to ću ovoga puta izostaviti, valja napomenuti samo da i u literaturi izostaju jasne granice između ova dva oblika (usp. Rudan Kapec 2010:15). U skladu s rečenim memorati su prevladavajući formalni oblik u prikupljenom materijalu, baš kao što su mitske/demonološke predaje prevladavajuća tematska vrsta.

5.2. Tematska raznolikost mitskih/demonoloških predaja

Mitske/demonološke predaje pokazale su se kao narativno najplodotvornije što znači da pokazuju „sposobnost likova i tema da oforme nove predaje i/ili optjecajnost starih varijanti“ (Rudan Kapec 2010:2) čineći tako glavninu mog terenskog istraživanja. Kao takve, a radi bolje preglednosti i lakše tematske analize, razvrstat ću ih u manje tematske cjeline.

Prva tematska cjelina odlično se nadovezuje na dio prethodne ambivalentne skupine mitskopovijesnih predaja jer i ona uključuje povratak mrtvih ili komunikaciju s njima. Takvih predaja donosim deset, a zajedno s većinom mitskopovijesnih čine veliki kompleks predaja izrazito kršćanske intonacije (Bošković-Stulli, prema Rudan Kapec 2010:304), jer se njihov sadržaj zapravo svodi na kršćanske religiozne predodžbe o nemirnim dušama (ibid.). Prikupljene predaje govore o tome da se likovi vraćaju zbog nagle, prerane ili nepravedne smrti (u slučaju masovnih grobnica pokapani su bez popratnog sakralnog procesa), zbog prevelikog žaljenja bližnjih ili zbog toga što se pokojnicima ne da mira, odnosno ne poštuje se uzrečica „O mrtvima sve najbolje.“ S druge strane u dijelu predaja razlog njihovog povratka/nemira izostaje kao distributivni podatak, čak i implicitno. Zanimljiva je predaja o nemirnom pokojniku [5] jer je taj pokojnik bio zao i za vrijeme života te se i nakon smrti vraća i čini ljudima zlo, odnosno nalazi se u stadiju između života i smrti, gdje taj pokojnik ne želi iz prkosa na drugi svijet, blisko je to predajama koje svjedoče o smrti/sprovodima coprnica/coprnjaka o kojima će kasnije biti više riječi.

Iduću tematsku cjelinu nazvala sam *Dânje* jer je to naziv koji uključuje različita prikazanja, kako mi svjedoče kazivači: svjetla (u šumi, po groblju), ono što ti se prividi u noći kao jagar, vila, mrtvo; iako bi se po kratkom kazivanju moje najstarije kazivačice, Barice

Forjan, dalo naslutiti da su vile dio drugačije cjeline nego dânje: „Hah. A isto, jel je vila bila, el... da. Bila nekva, nekva... il dânje kakvo“ (Barica Forjan, 1. 1. 2017.). No s obzirom na to da su u kazivačkim situacije ove teme vukle jedna drugu, stavljam ih sve pod istu cjelinu, zanimljivo je stoga promatrati upravo odvojene višestruke predaje koje sam nasloвила po glavnim motivima (a koje su češće kazivači sami potaknuli, a rjeđe ja svojim pitanjima): *Vile i jagari* [2], *Dânje, svečari, mure* [10], *Mure i mrak* [11], *Svečari i dânje* [12], *Svjetla i dânja* [13], *Svečari i jagari* [14], *Vile i svečari* [15]. Ovim presjekom svih višestrukih predaja dobiva se i pregled glavnih mitskih bića prisutnih u Sjevernoj Moslavini čiji se motivi često isprepliću, miješaju i prebacuju iz jedne tematske cjeline u drugu.

O konkretnim dânjama svjedoče tek općeniti iskazi (tj. kronikati) mojih kazivača, a Lovrenčević u svom članku navodi da su otvaranjem škola početkom 19. st. „vjerovanja u nadnaravna bića, strašila i dânja iz daleke starine stala blijedjeti djelomice“ (1970:72), ništa konkretnije ne pronalazim, osim vrijedne informacije kazivača Steve Pavleka i slušatelja koji potvrđuju tu informaciju da se s dânjama plašilo malo djeću te kad izgledamo umorno ili mamurno da su ljudi znali reći da izgledaš kao dânje (nešto kao „smrt na dopustu“). Svečari/svječari naziv je za neobična svjetla koja su ljudi znali viđati, o samom nazivu također svjedoče tek poneki kronikati kazivača, koje spominju u kontekstu drugih tema i nadnaravnih pojava. Što se tiče samih svjetla, osim što su to neki kazivači nazivali svečarima, nekad ih nisu dodatno objašnjavali, a nekad su ih opisivali kao jagare. Svjetla se vide ili iznad šume ili na groblju (te ranije navedeno, na mjestu masovnih grobnica) itd. Ali u narodu se proširilo i navodno znanstveno objašnjene tih svjetala što mi je i dio kazivača naveo, a to spominje i Kovačević, da je to riječ o isparavanju plinova (usp. 2005:16). Jagari su se osim kao neobično svjetlo opisivali kao mali noćni lovci ili jedan veliki noćni lovac, u oba slučaja posjeduju male pse čiji se tihi lavež može čuti. Oni mogu biti zli, pogotovo ako ih se izaziva, inače su tihi, a kazivač Ivan Križan (Brslanov) svjedoči [2] da su njegovom pradjedu donijeli zeca što bi bio iskaz dobre geste. Zanimljivo je što se predaja o vilovskim cuckima (psima) [9] djelomično poklapa o predaji s jagarima [3. a], čiju potvrdu nalazim i kod Lovrenčevića koju je zabilježio u sjevernomoslavačkom selu Narta (usp. 1970:80), a što pokazuje povezanost svijeta vila i jagara. I vile su po prikupljenim kazivanjima tihe i misteriozne, neki kazivači bilježe da nositelji radnje nisu ni znali da je riječ o vili, već su im ljudi to kasnije rekli ili još uvijek ne znaju jesu li to bile vile. No osim spomenutih vilovskih cucaka, u još jednoj predaji se spominje vilinska potencijalna zla ćud [8], vila je posjetivši djevojčicu njoj od tog dana zapravo ostavila znamen, manu na licu. Osim toga vile plešu u kolu, pjevaju,

obučene su u bijelo, obično ih se može naći kod izvora, a po noći znaju posuditi konje te jahati na njima, a kasnije se ti konji mogu prepoznati po spletenoj grivi te eventualnom znoju [5. c] ili blatu [6. c]. U predaji o svjetlosti i djevojkama koje plešu u zoru [17] očituje se mogućnost da je to također bila riječ o vilama zbog kola i povezanosti s glazbom, vremena i načina pojavljivanja, ali ove djevojke nisu bile obučene u bijelo pa je predaja po tome zanimljiva.

Što se tiče mure kao mitskog bića, kazivani su tek fragmenti i više su mi kazivači govorili o zaštitnim sredstvima protiv njih [10, 11], ali ova priča uklapa se kompleks poznat u istraživanju usmene književnosti (usp. Rudan-Kapec 2010:264) o kojemu je svjedočio i Lovrenčević (usp. 1970:94) samo pod nazivom mora. Ostaje nejasno je li mrak iz predaja bio posebno biće ili su za vrijeme mraka jednostavno vladale tamne sile pa se nije smjela sušiti dječja odjeća preko noći [11] jer o tome svjedoči tek kratko kazivanje i svjedočenje o tome kako „svaka noć ima svoju moć“, što sam čula od više kazivača.

Iduća skupina objedinjuje ostale nadnaravne pojave i zvukove, a te predaje opisuju neobične vremenske nepogode, ljude, životinje ili neobjašnjive pojave i bića. Pritom ću istaknuti predaju o međašu [7] koja je zapravo ostatak nekadašnje predaje o inđuljerima (usp. Lovrenčević 1970:85), to su mitska bića obučena kao mjernici te kasno noću prolaze po zemljištima, a za njima idu seljaci s lampašima, kolcima koji svađaju se oko zemlje i međa, a mjernici/inđuljeri mjere. Taj seljak može nositi i veliki međašnji kamen pa kad mjerač mjeri, seljak ga stalno ispituje kamo da stavi/metne kamen. Oni idu i mjere čitavu vječnost jer *na onom svijetu* moraju pravedno izmjeriti sve ono što su krivo izmjerili na *ovom*. Nije ih dobro susresti, a ako ih se želi riješiti, treba ih izvrijeđati, napsovati. Inđuljeri nikad neće imati mira ni pokoja, ali onom čovjeku koji nosi kamen može se pomoći, jer kad on upita inđuljera: „Kamo da ga metnem?“, valja mu triput reći: „Metni ga tamo gdje si ga uzeo!“ Onda će on propasti u zemlji i smiriti se zauvijek (ibid.). Varijanta koju je kazivao Stevo Pavlek tako se tiče susjeda koji je umro, a drugi susjed ga je vrlo sličnim riječima kao zaštitnim sredstvom utihnuo. Zbog ove posebnosti i fragmentarnosti, predaju sam uvrstila u ovu neutralniju kategoriju, a ne u neku od prethodne dvije. Ovdje su zanimljive i predaje o konjima, koji su očito vrlo važna životinja kad ih tematizira toliko predaja, oni imaju posebna osjetila i mogu zaštititi svoje vlasnike od zlih sila ili ih upozoriti na njih. Osim ovdje izdvojenih predaja [2, 5] oni se u sličnim ulogama javljaju i u ostalim tematskim kategorijama. Dva lika u ovoj kategoriji služili su za plašenje i smirivanje djece, a to su (bijela) kobila bez glave [12] i baba

Jaga [13], inačica Babaroge (usp. Lovrenčević 1970:92), čime su i mene plašili kad sam bila dijete.

Iduću tematsku skupine čine mitske/demonološke predaje koje su povezane s kršćanstvom pa ih nazivam religioznima. Osim prve i treće predaje, ostale govore o nekom obliku upozorenja, ako se ne poštuju *svete stvari*.

Iduću veliku skupinu čine predaje okupljene oko narodnih vračara, (nadri)liječnika, vještica, tj. coprnica. Najčešće sam razgovarala upravo o coprnicama i coprijama te sam iz toga izvela naziv te u nastavku koristim izvedenice bez obzira što su dio kajkavskog dijalekta. No u razgovoru izraz coprnica nema isto značenje kao vještica i tek je dvoje kazivača upotrijebila tu riječ, s druge strane izraz vračar/vračara/vračati češće se koriste, ali ne toliko kao coprije/coprati/coprnjak/coprni(i)ca. Od prikupljenih predaja druga o babi Jagi (simptomatičnog imena) ne svjedoči izravno da je riječ o coprnici, ali bila je iznimna osoba kojoj su se mještani obraćali oko medicinskih problema, no činjenica da su na fašnik¹⁹ žene dolazile kod babe Jage te se ljuljale da im predivo bude veliko zapravo svjedoči o magičnim radnjama. Isto tako predaje o Dobrostalki i Filipu Ivančiću isprva su se činile kao predaje samo o travarima, narodnim liječnicima ljudi, odnosno stoke, koji su koristili neobične metode, no uz više kazivanja, dobila sam i drugu stranu priče koja svjedoči da su imali neka znanja i povezanosti s *drugom stranom*. Dobrostalka je mogla poništiti tuđu copriju [3. d], a Filip je znao neke stvari i kad nije bio prisutan te se klanjao (vilinskom) boru [5. b]. Tako da bi vjerojatno uz više predaja o babi Jagi dobila još neke zanimljive podatke. O coprnicama je zanimljivo što sam prikupila definitivno najveći materijal i tako prikupila slične podatke pa se mogu rekonstruirati neki elementi. Njihovo djelovanje povezano je s mladom nedjeljom ili mladim petkom [16], ali kazivač za jednu gataru navodi da tih dana nije djelovala [8], dok prikupljam veći broj distributivnih podataka da su se upravo tad određenim radnjama mogle pobiti coprije [1, 11, 15]. Coprije, kako moji kazivači navode, ili uroci dolaze u obliku štete nanesene „psihičkom ili fizičkom zdravlju osobe, njezinim odnosima s drugim ljudima i materijalnom dobru“ (Rudan Kapec 2010:352). U slučaju mojih kazivanja, one se podmeću u obliku jajeta ili smotuljka koji sadrži razne magične sastojke, a nekad se ne zna na koji način su postavljene, ali se zna da su podmetnute [7. b]. Coprije se mogu uništiti bacanjem u vatru, tekuću vodu ili se primjerice pronađeno jaje ne smije dirati [17], ali se svjedoči i o drugačijim,

---

¹⁹ Isti kazivač mi je upravo govorio o mnogim vjеровanjima i (magičnim) radnjama vezana uz fašnik, tj. fašenjek.

no točno propisanim, radnjama: paljenje ugljena, odlazak na raskršće, korištenje pripravka koji su napravile coprnice itd. Prilikom odlaska na raskršće ili obavljanja zaštitnih radnji [6, 11] važno je da se ne okreće i/ili priča s ljudima. Zanimljivo je što se coprnice mogu javiti i u obliku vihora ili žabe [22, 23], ako se vihor pogodi ili žaba ozlijedi, ozljeda je bila vidljiva na konkretnoj osobi, a isto svjedoči i Bošković-Stulli za vještice (usp. 1991:151–151). Tematiziranje njihove smrti ili sprovoda također je čest motiv ispunjen neobičnostima, iz čega se izdvajaju predaje gdje ni svećeniku nije bilo lako održati sprovod [10]. Ako su coprnice bile dio neke obitelji, znale su nauditi njima ili vlastitoj stoci, ako im se to spriječilo, umrle su, jer kako kažu kazivači, ako nisu mogle drugima nauditi, trebale su sebi [13, 21]. Drva uz koja se povezuju su orah [21] i bor [5. b], a često su bile povezane uz krađu tuđeg usjeva, uroda, kravljeg mlijeka itd. Zanimljiva je predaja Kate Trgovac koja se [4. b] uklapa u postojeći korpus, a svjedoči o prepoznavanju coprnica: na polnočki su se mogle prepoznato ako se stane na stolčić koji je čovjek sam izrađivao na dan svete Lucije (usp. Bošković-Stulli 1991:145; Lovenčević 1970:88). Ističe se kazivanje da su coprati mogli i obični ljudi, ne samo određeni, ako su znali [4. c], pa nisu trebali odlaziti do coprnjaka po pripravke.

U predajama o coprnicama zanimljivo je preplitanje kršćanskih i poganskih elemenata i to na svim razinama od liječenja do pobijanja coprija, a i te osobe često su miješale kršćanske (molitva, misa) i magijske (prelijevanje vode, potapanje ugljena itd.) metode. Upravo kazivanja o coprnicama bila su najdulja i najproduktivnija, a u njih su upletene izreke poput: „Mada vele bolje vjerovat, neg se uvjer't“ (Marica Varga 5. 3. 2017.), ili „Al je rekel jedan svećenik: U njih ne smijete vjerovat, ali ih se morate čuvat“ (Eva Crnković, 29. 1. 2017.), a ona najopćenitija kojom bi se mogla zaokružiti čitava cjelina o mitskim predajama je, već spomenuta, „Svaka noć ima svoju moć“ (Nikola Rukavina 15. 1. 2017.).

Za kraj ću ukratko spomenuti još jednu ambivalentnu kategoriju koju sam trebala kreirati, a termin preuzimam iz rada Eveline Rudan Kapec, riječ je o sekundarnim demonološkim/mitskim predajama. Njih bi se u uobičajenoj žanrovskoj klasifikaciji moglo odrediti kao šale, anegdote ili povijesne predaje, no njihova šaljivost „uglavnom dolazi iz iznevjeravanja elemenata predaja demonološke tematike“ (2010:364). Nazivom sekundarne (demonološke/mitske) predaje zapravo se „upozorava kako i one svojim oblikovanjem, svojim narativnim životom i distributivnim podacima koje rabe produljuju život ako ne predaja, ono barem distributivnih podataka kojima se 'prave' predaje koriste“ (ibid.). I moje predaje, baš kao i kod Rudan Kapec, kazivane su „bez posebno usmjerenih pitanja, dakle u kontekstu istraživanja predaja demonološke tematike,“ što svjedoči da ih i oni sami smještaju

u taj kontekst (ibid). Predaje objašnjavaju ili pričaju o „oživjelim“ ljudima [1. b, 2], pogrešnom prepoznavanju vila [3], neobičnim zvukovima i svjetlima koja su naknadno racionalizirana [4, 6, 8], ali i kako su ljudi sami sebe uplašili [5, 7] ili su plašili druge [9] na temelju zajedničke upućenosti u kontekst *strašnih priča* koje uključuju vraćanje mrtvih, coprnice ili druge neobične pojave. Posljednja predaja zapravo se namjerno udaljuje od kategorije predaja o coprnicama, gdje kazivač pripovijeda događaj u kojem je prisutan placebo efekt²⁰.

6. OSTALI ŽANROVI

6.1. Anegdote

Anegdotu možemo najkraće definirati kao šaljivu usmenoknjiževnu pripovijetku (Kekez 1998:187), riječ je o kratkoj priči dvodijelne strukture koja „počinje predstavljanjem glavnog aktera (najčešće konkretiziranog čovjeka) u specifičnoj situaciji, i odmah nakon toga slijedi neka specifična situacija u kojoj se taj akter pokazuje“ (Botica 2013:456), njen glavni cilj je zabaviti slušatelje (ibid. 457). Prikupljene anegdote kazivane su spontano, kroz skretanje s teme, kao dio priča iz života (o mladosti, djetinjstvu), odabrala sam 15 najzaokruženijih anegdota na koje sam se i nasmijala tijekom kazivanja, neke druge su ispričane fragmentarno ili samo kao opisivanje spački pa ih ne donosim. Pritom posebno ističem svog oca kao kazivača (Miroslav Lukec) jer sam anegdote koje mi je on kazivao slušala već mnogo puta, a ovog puta sam ga tražila da mi ih ispriča nanovo uz snimač, bila je to malo ozbiljnija situacija, a distributivne podatke kao što su lokacije za koje oboje znamo objašnjavao je imajući na umu da će to još netko čitati/slušati, ali iznenadilo me što sam imala priliku čuti i neke nove dogodovštine, unatoč prividnoj ukočenosti i insceniranom kontekstu kazivanja anegdota (inače on ovakve stvari, kao i priče iz djetinjstva, priča spontano s ciljem zabavljanje kako drugih tako i sebe).

Posebno zanimljiv splet anegdota čine one koje utječu na međusobne predrasude sela, one danas, uz par iznimaka, opstaju tek kao kratke pričice, a od nekih anegdota ostao je tek pogrđni nadimak za stanovnike tog sela. Fragmente tih anegdota i nadimaka donosim kao dio anegdota [16]. Te predaje iz rukopisa sakupio je i Kovačević pa donosi varijantu o tome kako

---

²⁰ No taj isti kazivač kasnije je ispričovjedio predaju koja ide u korist vjerovanju u coprije.

Ivančani nose lojtru (usp. 2005:111–112), no i Miroslav Lukec uspješno je ispričao tu anegdotu s čvršćim fabularnim kosturom [16. e]. Drugu predaju Kovačević donosi pod nazivom *Starac i raspelo* (ibid. 112), koja je lokalizirana kao ivanačka, ali među kazivačima ta predaja je poznata kao priča o *huhačima* i veže se uz Šušnjarece, nju mi je uspješno ispričao Đuro Hrlić [16. c].

6.2. Prič(anj)e iz života

Pričanje iz života može se okarakterizirati kao posebni usmenoknjiževni pripovjedni oblik „koji je okupio veći dio uopćenih strukturnih obilježja pripovjednoga u usmenoknjiževnom diskursu, a ostvaruje se u različitim pričama o svakodnevnim situacijama“, a pričanje tog tipa najčešće se priča zbog vlastitog zadovoljstva (Botica 2013:461). Ono počinje „tamo gdje se izvještaj o nekoj zgodi oblikuje u radnju, gdje poprima makar i jednostavnu strukturu, gdje pripovjedač nastoji slušatelje zabaviti i zaokupiti“ (Bošković-Stulli, prema ibid.).

U dugim kazivanjima često sam s kazivačima namjerno ili slučajno skretala s teme, tako sam slušala njihove priče iz života, djetinjstva, doseljenju njihovih predaka, priče o običajima i vjerovanjima (od čega sam donijela samo one fragmente koji se uklapaju u neki od prijašnjih žanrova). Međutim par priča pomalo bizarnog sadržaja kazivane su u kontekstu predaja i prevladavajuće teme, kazivači su ih sami inicirali. Donosim one priče koje su nalik predajama po distributivnim podacima o mjesnim lokacijama te fabularnoj zaokruženosti, ali koje se po tematskoj fabuli nisu uklapale ni u jednu od podjela na predaje, ali svejedno su izuzetno vrijedne pa ih ne želim izostaviti u promatranju usmene književnosti jedne mikroregije. Donosim njih četiri.

6.2. Rugalice

Svega tri rugalice koje sam prikupila na terenu svojim oblikom nisu tipične rugalice (usp. Kekez 1996:362-366), no one svakako izruguju pojedinca na račun prvenstveno psihičkih, možda i moralnih, te materijalnih mana i nedostataka (Knežević 1971:296). „Rugalice imaju zajedljiv ton, ali mogu imati i epigramatične poante, koje prelaze u duhovitost višeg reda“ (ibid.). Kekez ih smatra retoričkim oblikom jer sadrže komponentu uvjeravanja nekoga u nešto te se bez doticaja kazivača i recipijenta ne izvode jer tako nisu funkcionalne (1996:287).

Kod ovih rugalica to je definitivno slučaj, one bez konteksta, tj. predaje ili anegdote koja im prethodi, nemaju smisao za nekog trećeg, ali za pripadnike neke zajednice imaju.

Prva rugalica za podlogu ima mitsku predaju o zelenom čovjeku iz vode, takvog lika potvrđuje i Lovrenčević (usp. 1970:98), pod nazivom vodenjak, oni su potapali ljude tako da je ta predaja vjerojatno ostatak upravo predaje o vodenjaku, dodatak o vlaku²¹ nema veze s izvornom predajom o spomenutom liku, ali je svakako zanimljiv. Ovo iskustvo lika u predaji poslužilo je dijelu sela/društva za slaganje rugalice. Ostale dvije rugalice u podlozi imaju anekdotu, jedna ismijava lakovjernost i ludost glavnih likova, a druga hvalisanje i laganje.

6.3. Ostali oblici

Od ostalih oblika donosim pet basmi, dvije poslovice i jednu dramsku pjesmu. Basma je (egzorcizam/zaklinjanje) retorički oblik koji ima naglasak na funkcionalnosti moći uvjeravanja jer izgovaranjem basme, tj. bajanjem, čovjek se štiti ili oslobađa od svih vrsta zla (Kekez 1996:281). Basma je najčešće molitvenog karaktera te se u njoj miješa poganstvo i kršćanstvo (Knežević 1971:294), jer je to oblik narodne medicine, a lijek je pjesnička riječ (Kekez 1996:282) pa je zato bitna njihova forma, točan redoslijed riječi, iako se ponekad čini neobičan.

Prva basma usko je vezana za božićno vrijeme i izgovara se na Badnjak kad domaćin donosi slamu u kuću. Uže kojim je slama bila vezana on tad veže za nogu stola i to će biti na tom stolu do iduće godine, kad „veže“, razmjenjuje magični dijalog s nekim od ukućana. Ovaj običaj poznat mi je jer su mi baka i djed kazivali o tome te sam i čitala o njemu, ali ono što me je ugodno iznenadilo što su mi kazivači pokazali da još uvijek imaju zavezano uže od prošle godine, a bio je početak prosinca. Iduća basma ide u prilog bogatstvu kazivanja o copnicama, te sam uz par zabilježenih izreka zabilježila i zaštitno sredstvo protiv njih. S obzirom na to da smo o njima pričala više od sat vremena, kazivačice kao da su se i zaista zaštitile tom rečenicom na kraju našeg susreta. Iduće tri basme odnose se na već spomenuti mladi mjesec. O mladom mjesecu i mladoj nedjelji moglo bi se na temelju ovog rada mnogo toga napisati, a ove tri molitve (zapravo su dvije jako slične) koje se izgovaraju prilikom

---

²¹ Ovdje je zabilježen i vrlo vrijedan te rijedak lokalni onomatopejski naziv za parni vlak *inda rafa*.

mladog mjeseca, a pritom se treba i prekriziti (što je jedna kazivačica i učinila), svjedoče bogatstvo vjerovanja vezana za kult (mladog) mjeseca.

Poslovice su kratke i sažete, misaone izreke koje se obično daju kao savjet i uputa. Njihova osnovna namjena jest poučno izricanje životnih istina i pravila (Knežević 1971:289). Iako su neke poslovice kazivane u cjelini s predajama, donosim tek dvije izdvojene poslovice koje su me iznenadile sadržajem, a koje mi je Barica Forjan kazala u potpuno opuštenom razgovoru, skretanju s teme i oslikavaju način razmišljanja, kako njen tako i sredine u kojoj je odrastala. Prva poslovica je iskazana u kontekstu komentiranja ženidbe između kumova, što mi je kazivačica rekla da je gotovo kao da se ženiš rodbinom, a poslovica možda svjedoči da je i gore. Drugom poslovicom kazivačica je komentirala kad se mlade žene udaju za mnogo starije muškarce od njih samih. Tako poslovice koje je ona kazivala odlično ilustriraju kako zapravo taj žanr apstrahira životno iskustvo u poantu, zaključak ili komentar na izravan i zaokružen način (Kekez 1996:45).

Za kraj donosim jednu dramsku pjesmu koju mi je opjevao kazivač na kraju našeg susreta, opisujući i scenske detalje. Valja ovdje ukratko spomenuti kako je drama u kontekstu usmene književnosti slabo zastupljena pa se čak govori „o zanemarivanju trećeg roda“ (usp. Lozica 2008:168-171). Posljedica je to slijepog primjenjivanja klasifikacije pisane književnosti na usmenu književnost. Pričajući o drami u usmenoj književnosti zapravo treba uključiti folklorne predstavljačke oblike koji se javljaju u sklopu običaja, obreda ili igre, te osim njenih magijskih i religijskih funkcija, valjalo bi promatrati i dramsku strukturu (ibid. 170) koja svakako ima vrijednost književnog dramskog roda (usp. Botica 2013:463). Folklorno predstavljanje tako bi valjalo promatrati u svim običajima i njihovim predstavljačkim oblicima, a najočitiji su u svadbama i karnevalima, ali i u dijaloškim te ophodnim pjesmama (Lozica 2008:173).

Kao stanovnica (sjevernog dijela) Moslavine mogu posvjedočiti da je od svih običaja svadba najživlja te da se još mnogi mladi parovi odlučuju u svadbeni proces uključiti tradicijske elemente, znači odvojeno okupljanje svatova kod mladoženje i mlade, odlazak mladenca zajedno sa svatovima po mladu gdje se odvija ključni događaj, a to je činjenica da mladoženja i njegov kum moraju *zaraditi* izlazak mlade iz rodnog doma, u svadbi kojoj sam prisustvovala u svibnju 2017. to je bilo s ispijanjem alkohola te plesanjem s *lažnom mladom*, odnosno muškarcem odjevenim u nevjestu. Ostatak dana iznimno važnu ulogu, osim samih mladenaca, imaju upravo kum i barjaktar. Upravo ti dramski elementi čitavu svadbu čine

zanimljivijom i daju joj dodatnu svrhu, a žive i u 21. stoljeću. Stoga bi proučavanje dramskog roda na području usmene književnosti iziskivalo dvojak pristup: s jedne strane prikupljati i analizirati tekstove poput ovoga što mi je kazivao Đuro Hrlić, a s druge strane uočavati takve elemente u suvremenim, ali i starijim običajima. Ovdje sam samo naznačila da na području Sjeverne Moslavine ima temelja za oba pristupa.

7. FUNKCIJE USMENE KNJIŽEVNOSTI U SJEVERNOJ MOSLAVINI

Ustanovljena je već važnost konteksta prilikom proučavanja usmene književnosti, a čini se da se i on sam nameće pri analizi žanrova i njihovoj tematskoj klasifikaciji, no isto tako kontekst, kao društvena situacija u kojoj se neki tekst izvodi, nije isto što i funkcija, koja tumači primjenu ili svrhu konkretnog folklornog teksta (Dundes 2010:95), a nužna je za opstanak usmene književnosti u usmenoj komunikaciji (Botica 2013:14).

Prije govorenja o funkcijama usmene književnosti na općenitoj razini, važno je razmotriti funkcije pojedinih žanrova, jer činjenica da sam pjesme pronašla u zbirkama, a predaje i anegdote na terenu, ne govori samo o kontekstu tih žanrova, već i o funkcijama. Naizgled se čini da su predaje i njihove funkcije žive, a lirske pjesme ne. Danas lirske pjesme možemo jedino čuti na pozornici, u izvedbi KUD-ova, i to samo njihov manji dio, k tome još skraćeni za potrebe nastupa²² (usp. Sokolović 1993:73), ili u interpretaciji nekog etno sastava (kao što sam uživo čula da je *etno* ansambl/zbor *Čipkice* izvodio pjesmu *Lijepo pjeva za lugom djevojka*), dakle njihov današnji kontekst su objavljeni zapisi, pozornica ili eventualno snimljen auditivni i/ili vizualni zapis namijenjen široj reprodukciji te objavljen na kompaktnom disku, društvenoj mreži *YouTube* i tome slično. Iz toga se da zaključiti da su te pjesme danas same sebi svrha, njihova funkcija je upravo vezana za izvođenje na pozornici. Baš kao što se nakon zapisa usmene pjesme estetska funkcija može na jasan način izdvojiti kao dominantna, dok je ona u izvornom kontekstu dijelila važnost s praktičnim funkcijama (Bošković-Stulli 2010:196), isto je tako i nakon što postane dio izvedbe nastupa. Najljepše pjesme, najzanimljivije tekstualno, zvukovno i izvedbeno opstaju, tako da tu nije riječ samo o

---

²² Što je jedan od glavnih razloga zbog toga što kazivači pamte kraće i fragmentarne varijante tih pjesama, ali opet, da nije bilo pojave KUD-ova, zasigurno bi bilo mnogo manje zabilježenih pjesama, i k tome još s notnim zapisima.

tekstualnoj estetici, već o estetici na ostalim razinama folklorne izvedbe. Iako razlozi za njeno prvotno širenje zasigurno nisu ovisili samo o estetskoj funkciji (Perić-Polonijo 1992:315).

U vrijeme prvih folklornih smotri i ogranaka Seljačke sloge, 1920-ih i 1930-ih (usp. Ceribašić 2009), krenuo je dvostruki život folklornih pjesama, odnosno promjenjivost funkcije ovisno o izvedbenom kontekstu, osim njihove primarno estetske funkcije na pozornici, kako mi kazivači svjedoče, pjesme su se pjevale da bi se kratilo vrijeme prilikom radova na polju, čijana i slično, pa je tad njihova funkcija bila utilitarna. Ako su se pjevale na zabavama, svadbama, običnim okupljanjima, što su se zvala kola, tad je njihova funkcija bila zabavna. Ako su se pjevale prilikom običaja njihova funkcija bila je magijska ili ritualna (vjerujući u istinitost riječi i njihovu snagu), ekonomska²³ (ako su išli primarno zbog novaca, npr. ophodi), ali i zabavna (za ljude kojima čestitari, poklade i drugi dolaze u dom). Može se reći da otprilike u isto vrijeme kad su se običaji počeli izvoditi zbog njih samih, tako je bilo i s pjesmama, čiji dio upravo prati same običaje. Ljudi koji izvode i slušaju/gledaju pjesme i običaje nerijetko sami navode da to rade kako bi očuvali baštinu i tradiciju, no u trenu kad sudionici žele sačuvati folklorno zbivanje u *izvornom* obliku to prestaje biti živim folklornim procesom i postaje živi zapis teksta te naprosto rekonstrukcija folklornog zbivanja (Lozica 2010:177). Na taj način se funkcije udaljuju od praktičnih, ali dobivaju nova značenja, jer bez obzira što je njihov kontekst sad insceniran po obrascima, ne znači da one ostaju samo na estetskoj funkciji, one mogu biti dio identiteta, kako samog KUD-a tako i mjesta i regije iz koje dolaze, mogu biti zabavne slušateljima i gledateljima, što je usko povezano uz estetsku funkciju i tako dalje. O funkciji ne odlučuje samo izvođač, već i publika, te se one ne moraju nužno poklapati. Sve ovo upućuje na činjenicu da je funkcija jedan od konstitutivnih elemenata geneze žanra, ostaje važna čak i kad pjesme postaju općenite ili generalizirane s vremenom, ili kad se promijene na takav način da se zapravo i njihove prvotne funkcije mijenjaju (Perić-Polonijo 1992:317), a s time i njihov kontekst pa i način klasifikacije.

Iako sam prikupila mnogo predaja i anegdota, priča u najširem smislu, i njihov kontekst sam trebala inscenirati te ih dozvati u sjećanje. Dozivala sam ih po temama koje je najlakše osvijestiti, ali koje su i mene najviše zanimala pa je i tu prisutan zabavno-estetski kriterij. Primarna funkcija tih priča bila je folklorističko-sakupljačka koju sam potaknula svojim dolaskom, paljenjem diktafona i pitanjima, te je kontekst u tom slučaju bio artificijelni

---

²³ Upravo to mi je otac u iskrenom kazivanju naveo kao glavni motiv dok je bio dijete te išao u đurđare i ophode za Sveta tri kralja: „Mi smo to išli zato kaj je tu bilo novac.“ (Miroslav Lukec, 21. 5. 2017.)

(Dundes 2010:102), ali poneki put su ostali, više ili manje pasivni, sudionici folklornog susreta pažljivo slušali pa ako ih je nešto zaintrigiralo ili šokiralo, komentirali su te pokazivali ostale emocije, u tom slučaju priče su imale funkciju zabavljanja te kraćenja vremena, te je dijelu sudionika to bila primarna funkcija, iako ona možda to izvorno nije, a u insceniranom kontekstu svakako joj je to bila tek sekundarna funkcija. Kazivačica Marica Varga svjedoči da i na poslu s kolegicama zna pričati o temama koje smo načele tijekom našeg susreta, što svjedoči živost tog žanra. Funkcije predaja zapravo uvelike ovisi o njihovoj podvrsti, jer osim što krata vrijeme i što su zabavne, one mogu biti odgojne, poučne ili didaktičke, i to ako govore o povijesti, nekom njenom segmentu ili suptilno djeci govore kako da se (ne) ponašaju. Po svemu sudeći, teško je razgraničiti umjetničke i životne funkcije predaja jer su one hibridan žanr. „Njihov psihički poticaj u čovjekovu je doživljaju susreta s nečime tuđim, izvanrednim i neobičnim, bilo ono nadnaravno ili govori o distanciranoj prošlosti“ (Maja Bošković-Stulli 2006:23). Važno je tu spomenuti da brojni lokaliteti spomenuti u predajama, funkcioniraju kao figure sjećanja (usp. Assman 2006:53) i formule vjerodostojnosti²⁴ (usp. Rudan 2010:46), ali mogu imati i mnogo višu funkciju – oni su „emotivno i povijesno nezamjenjiv pejzaž lokalne zajednice i snažan nositelj identiteta“ (Marks 2015:209), kako osobnog tako i lokalnog.

Identitet je višeslojan pojam, koji se sastoji od objektivne i subjektivne dimenzije. Subjektivna dimenzija sastoji se od emocija i lojalnosti, i tu je izraženija individualna razina identiteta, a objektivnu čine raznoliki markeri kulture, tj. kulturni repertoar (Grbić Jakopović 2014:35). Usmena književnost može biti dio i objektivne i subjektivne dimenzije. Govoreći, slušajući, čitajući usmenu književnost možemo razvijati osjećaj regionalnog identiteta, ali svojim posebnostima ona je i dio kulturnog repertoara, nešto po čemu se naša regija prepoznaje od drugih, a to je posebno očigledno ako materijaliziramo usmenu književnost u tekst, knjigu, zbirku ili bilo kakav oblik folklorne izvedbe.

Govoreći pak o lokalnom, tj. mjesnom identitetu ističu se anegdote [16] o selima, gotovo svako selo imalo je *svoju* anegdotu, međutim vrlo vjerojatno su tu anegdotu stvorila susjedna sela kako bi mještane određenog sela pokazali manje vrijednima, najčešće glupima. Dio tih anegdota izostaje pa su ostali samo nadimci, no svakako je to pokazatelj da se identitet sastoji

---

²⁴ Iako o formulama vjerodostojnosti nisam u radu previše pisala, na njih sam svakako nailazila, to su jedinice teksta (najčešće predaje) koje pokazuju istinitost ili vjerovanje u kazivano, to mogu biti točne ili okvirne datacije, imena lokacija i ljudi, pozivanje na konkretnu osobu da je to rekla, rezimiranje na kraju ispričane priče itd. (usp. Rudan-Kapec 2010:46–47), a sve od toga sam susrela u istraživanju.

od razina *mi* i *oni* koje su važne za poimanje identiteta kao procesa izgradnje višedimenzionalnog sklopa (Grbić 1994:121).

Osim što je dio identiteta, usmena književnost dio je i društvenog sjećanja što je usko povezano. Društveno sjećanje u najširem smislu obuhvaća predodžbe o prošlosti koje se konstruiraju u sadašnjosti (Connerton 2004:6), svako sjećanje koje pojedinac ima dio je povijesti grupa iz kojih on izvodi svoj identitet (ibid. 33). Ta kolektivna sjećanja povezana su s društveno specifičnim prostornim okvirom, pa ona sjećanja koja zauzimaju najvažnija mjesta u mislima neke grupe govore nešto i o samoj zajednici u širem smislu (ibid. 56). Naglasak na društvenom sjećanju najočitiiji je u mitskopovijesnim predajama, gdje upravo predaje predstavljaju izvrstan primjer dijaloga s prošlošću, postajući dio zavičajnog prostora i spremišta povijesne memorije i iskustva zajednice (Marks 2015:196). Predaje zapravo daju značenja određenim lokacijama, ali i potvrđuju događaje koji su se tamo odvijali (ibid. 208).

Zapisom žanrovi usmene književnosti gube bogati kontekst i izvornu funkciju, bez obzira na dodatne bilješke kojima nastojimo dočarati kontekst, ali dobivaju novi smisao, čega je primjer i ovaj rad. Zapis folklornog teksta nije više dio folklornog procesa, već postaje djelo s primarnom estetskom funkcijom, a kao takav može poslužiti u neke nove umjetničke ili komercijalne svrhe (Lozica 2010:176). Čitajući zapisanu usmenu književnost, udaljuje se od njenih praktičnih funkcija, izvornog konteksta, izvornih značenja, a upisuju se u nju nova značenja (Bošković-Stulli 2010:189), a može dobiti i nove funkcije.

8. ZAKLJUČAK

Ovim radom pokušala sam prikazati usmenu književnost Sjeverne Moslavine kao cjeline. Prikazala sam što se može pronaći o njoj u literaturi, a što na terenu te što se može učiniti s pronađenim materijalom, a što bi se još moglo učiniti povezujući tako prošlo, sadašnje i buduće vrijeme. Pritom sam stavljala naglasak na suvremenost čemu u prilog ide i moj terenski rad koji sam obavila u periodu od prosinca 2015. do svibnja 2017.

Većinski dio analize i komentara odnosi se na žanrove pjesme i predaje, jer su to dva najproduktivnija žanra, jedan dolazi iz zbirke, a drugi s terena, ali smatram da je to prigodno temi koja se usmjerava na jednu mikroregiju, jer pjesme i predaje imaju veliku razinu lokalnog pa ponekad služe upravo kao markeri identiteta.

Kao interdisciplinarni, rad uključuje analizu funkcija usmene književnosti, iz čega se ističe rekonstrukcija pretkršćanskih funkcija manjeg dijela pjesama, odnosno njihov mitski sloj. No analizira se i udio usmene književnosti u identitetu te društvenom sjećanju. Može se zaključiti da se ovdje pokazuje multifunkcionalnost usmene književnosti, što i jest specifičnost folkloru općenito, kao i hijerarhija tih funkcija, tj. činjenica da je uvijek jedna dominantna (Bogatyrev, prema Perić-Polonijo 1992:308). Premještanje hijerarhije funkcija može se dogoditi zbog primjerice promjena u izvedbi (npr. izvođenje običaja ili pjesme na pozornici, zapisivanje teksta), a i same funkcije se mogu mijenjati, čak i kad oblik folklorne izvedbe ostaje nepromijenjen. Takvi su slučajevi promjena publike (ibid.), što se u ovom radu prikazuje i na primjeru pjesama i na primjeru predaja. Već sam spomenula da je u hijerarhiji funkcija usmene književnosti uvijek jedna dominantna, ali ona ne mora biti ista za sve korisnike usmene književnosti.

9. LITERATURA

ASSMAN, Jan. 2006. „Kultura sjećanja“. U *Kultura pamćenja i historija*, ur. Maja Brkljačić i Sandra Prlenda. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 46–79.

BANAS, Stjepan, Željko STUBIČAN i Gordana Ščrbačić. 2017. *Ti prolaziš svojim putem starim*. Garešnica: Ogranak Matice hrvatske u Garešnici.

BASCOM, William R. 2010. „Četiri funkcije folkloru“. U *Folkloristička čitanka*, ur. Marijana Hameršak i Suzana Marjanić. Zagreb: AGM, 69–88.

BELAJ, Vitomir. 2007. *Hod kroz godinu*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

BEN-AMOS, Dan. 2010. „Prema definiciji folkloru u kontekstu“. U *Folkloristička čitanka*, ur. Marijana Hameršak i Suzana Marjanić. Zagreb: AGM, 121–136.

BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja. 1978. „Usmena književnost“. U *Povijest hrvatske književnosti: Usmena i pučka književnost*, ur. Maja Bošković-Stulli i Divna Zečević. Zagreb: Liber-Mladost, 7–28.

BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja. 1991. „Predaje o vješticama i njihovi progoni u Hrvatskoj“. U *Pjesme, priče, fantastika*, ur. Maja Bošković-Stulli. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 124-153.

- BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja. 1997. „Uvod“. U *Usmene pripovijetke i predaje*, ur. Maja Bošković-Stulli. Zagreb: Matica Hrvatska, 15–39.
- BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja. 2006. *Priče i pričanje. Stoljeća usmene hrvatske proze*. Zagreb: Matica hrvatska.
- BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja. 2010. „O usmenoj književnosti izvan izvornoga konteksta“. U *Folkloristička čitanka*, ur. Marijana Hameršak i Suzana Marjanić. Zagreb: AGM, 181–197.
- BOTICA, Stipe. 1996. „Predgovor“. U *Usmene lirske pjesme*, ur. Stipce Botica. Zagreb: Matica Hrvatska, 15–29.
- BOTICA, Stipe. 2013. *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- CERIBAŠIĆ, Naila. 2009. „Festivalizacija hrvatske tradicijske glazbe u 20. stoljeću“. U *Hrvatska glazba u XX. stoljeću*, ur. Jelena Hekman i Vesna Zednik. Zagreb: Matica hrvatska, 241-226.
- CONNERTON, Paul. 2004. *Kako se društva sjećaju*. Zagreb: Antibarbarus.
- DUNDES, Alan. 2010. „Tekstura, tekst i kontekst“. U *Folkloristička čitanka*, ur. Marijana Hameršak i Suzana Marjanić. Zagreb: AGM, 91–105.
- DOLENEC DRAVSKI, Miroslav. 1994. „Moslavačke narodoslovne starine“. U *Zbornik Moslavine III*, ur. Slavica Moslavac. Kutina: Muzej Moslavine Kutina, 81–119.
- DRAGIĆ, Marko. 2008. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Split: Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu.
- DUKIĆ, Davor. 2004. „Predgovor“. U *Usmene epske pjesme I.*, ur. Vlatko Pavletić. Zagreb: Matica hrvatska, 9–59.
- GULIN ZRNIĆ, Valentina. 2006. „Domaće, vlastito i osobno: autokulturna defamilijarizacija“. U *Etnologija bliskoga. Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*, ur. Jasna Čapo Žmegač, Valentina Gulin Zrnić i Goran Pavel Šantek. Zagreb: IEF, Jesenski i Turk, 73–95.
- GRBIĆ, Jadranka. 1994. „Mnogostruki identitet: primjer Hrvata u Mađarskoj“. *Studia ethnologica Croatia*. 6/1:119–126.

- GRBIĆ JAKOPOVIĆ, Jadranka. 2014. „Konceptualni pristupi istraživanju identiteta identifikacijskih procesa“. U *Multipliciranje zavičaja i domovina. Hrvatska dijaspora: kronologija, destinacije i identitet*. Zagreb: FF Press, 33–58.
- HONKO, Lauri. 2010. „Metode istraživanja usmenih priča: njihovo trenutno stanje i budućnost“. U *Folkloristička čitanka*, ur. Marijana Hameršak i Suzana Marjanić. Zagreb: AGM, 349–372.
- IVANČIČ KUTIN, Barbara. 2015. „Pripovjedački proces uživo kao niz pripovjednih folklornih događaja (priča) i njihovih poveznica“. U *O pričama i pričanju danas*, ur. Jelena Marković i Ljiljana Marks. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 179–198.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2008. *Božanski boj*. Zagreb, Mošćenička Draga: Ibis grafika, Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- KATIČIĆ, Radoslav. 2010. *Zeleni lug*. Zagreb, Mošćenička Draga: Ibis grafika, Matica hrvatska, Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga.
- KEKEZ, Josip. 1996. *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*. Zagreb: Matica hrvatska.
- KEKEZ, Josip. 1998. „Usmena književnost“. U *Uvod u književnost: teorija, metodologija*, ur. Zdenko Škreb i Ante Stamać. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 133–188.
- KNEŽEVIĆ, Milivoje. 1971. „O narodnim govornim tvorevinama“. U *Usmene književnost. Izbor studija i oglada*, ur. Maja Bošković-Stulli, 289-300.
- KOVAČEVIĆ, Dražen. 1993. „Kaluđerov grob“. U *Legende i predaje Hrvata*, ur. Bernard Gospodinović. Zagreb: CID, 147.
- KOVAČEVIĆ, Dražen. 2005. *Moslavačke legende i predaje*. Kutina: Spiritus movens.
- LONČARIĆ, Mijo. 1981. „Sjevernomoslavački kajkavski govori (s kartom sjeveroistočnih kajkavskih govora)“. *Rasprave* 6–7:56–120.
- LOVRENČEVIĆ, Zvonimir. 1970. „Mitološke predaje Bilogore“. *Narodna umjetnost* 7/1:71–99.
- LOVRENČEVIĆ, Zvonimir. 2012. *Folklorna glazba Bilogore*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Bjelovarsko-bilogorska županija, Zajednica kulturno umjetničkih udruga Bjelovarsko-bilogorske županije

- LOZICA, Ivan. 2008. „Zapisano i napisano: problem teksta u folklornom kazalištu.“ U *Zapisano i napisano: folkloristički spisi*, ur. Božidar Petrač i Milivoj Solar. Zagreb: AGM, 165–179.
- LOZICA, Ivan. 2010. „Metateorija u folkloristici i filozofija umjetnosti.“ U *Folkloristička čitanka*, ur. Marijana Hameršak i Suzana Marjanić. Zagreb: AGM, 159–179.
- MARKOVIĆ, Jelena i Ljiljana MARKS. 2015. „O pričama, pričanju i Institutu za etnologiju i folkloristiku.“ U *O pričama i pričanju danas*, ur. Jelena Marković i Ljiljana Marks. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 7–21.
- MARKS, Ljiljana. 2015. „'Znaš, bilo je to...'. Povijest, vrijeme i krajolik u predajama iz Slavonije.“ *Narodna umjetnost* 52/2:195–213.
- MOSLAVAC, Slavica i Lana MOSLAVAC. 2007. *Kad zasvira lane moje*. Kutina: Muzej Moslavine Kutina.
- MOSLAVAC, Slavica. 2008. *Crvena i bijela Moslavina*. Kutina: Muzej Moslavine Kutina.
- PERIĆ-POLONIJO, Tanja. 1992. „The Functions of Oral Lyrical Poems. A Contribution to the Classification.“ *Narodna umjetnost* 30/1:303–325.
- PERIĆ-POLONIJO, Tanja. 1995. „The Levels of Clasification - Oral Lyrical Poems Classification According to the Record and Function.“ *Narodna umjetnost* 31/1:55–67.
- PERIĆ-POLONIJO, Tanja. 1996. „Syncretic Performance. Concerning the Relationship between Words and Tunes in Performance of Oral Lyric Poem.“ *Narodna umjetnost* 33/1:171–190.
- POTKONJAK, Sanja. 2014. *Teren za etnologue početnike*. Zagreb: FF Press.
- POVRZANOVIĆ FRYKMAN, Maja. 2004. „'Experimental' ethnicity: meetings in the diaspora.“ *Narodna umjetnost* 41/1:83–102.
- RUDAN KAPEC, Evelina i Stipe Botica. 2013. „Suvremeni pripovjedački repertoari predaja.“ U *A tko to ide? = A hto tam idze? Hrvatski prilozi XV. Međunarodnom slavističkom kongresu*, ur. Marija Turk. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 263–274.
- RUDAN KAPEC, Evelina. 2010. *Nadnaravna bića i pojave u predajama u Istri (doktorski rad)*. Zagreb.

RUDAN KAPEC, Evelina. 2012. „Predaje o vraćanju mrtvih – analiza narativne plodnosti“. *Zbornik za narodni život i običaje* 56:17–72.

SOKOLOVIĆ, Alida. 1993. *L'jepo pjeva za lugom djevojka*. Bjelovar: Fond kulture općine Čazma.

SOKOLOVIĆ, Alida. 2004. „Zvonimir Lovrenčević, začetnik etnomuzikologije i etnologije na Bjelovarsko-bilogorskom području“. *Studia ethnologica Croatica* 16/1:181–209.

10. INTERNETSKI IZVORI

„Moslavina“. *Wikipedia*. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Moslavina> (pristup 16. 5. 2017.).

„Pučka etimologija“. *Hrvatska enciklopedija*. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51019> (pristup 24. 6. 2017.).

„Samaričke pjesme“. *Župa Samarica*. <http://www.zupa-samarica.hr/samaricke-pjesme/samaricke-pjesme/> (pristup 1. 6. 2017.).

11. PRILOZI

11. 1. Pjesme²⁵

11.1.1. Ljubavne pjesme

---

²⁵ Prvo mjesto i izvor koji navodim odnose se na zapisan tekst. Tekst je zapisan točno onako kako se nalazi u izvorniku, osim ako sam primijetila zatipak. Ako su ostale varijante s neznatnim razlikama, navedeni su samo izvori i mjesta u nastavku iza originalnih, bez dodatnih napomena. Pod neznatnim razlikama smatram izostavljanje (dvo)stiha, drugačije reflekske glasa ili drugačiju riječ koja ne utječe na smisao, ako procjenjujem da riječ ili napomena u jednom od izvora ima veću važnost, navodim ju. Varijante koje su izgledom drugačije i koje smatram bitnima i zanimljivima, navela sam u cijelosti.

S obzirom da je u žarištu interesa ovog rada prvenstveno tekst, nisam bilježila sva ponavljanja, prvenstveno zbog preglednosti i ekonomičnosti i, osim zatipaka, jedino sam tako utjecala na tekst. Međutim, u takvim slučajevima prva strofa gotovo redovito pokazuje pripjev ili način na koji se pjevaju ostale strofe, zato se i izgledom te brojem stihova razlikuje od ostalih. Tamo gdje su ponavljanja stiha ili slogova drugačija, zbog jasnoće su navedena u svakoj strofi. Ako pjesma ima strofe s različitim brojem stihova, primjerice dva-tri pa jedan, i tako naizmjenično, to znači da se taj jedan stih ponavlja u pjevanju kako bi ta strofa bila u skladu s ostalim.

1. **Lijepo li je uraniti** (Hercegovac, Ivanska, Đurđić)

Lijepo ti je rano uraniti,
baš u zoru, kad' slavuji poju.
Slavuj više, hajd' na vodu Milče!
il' na vodu ili u livadu.
U livadi bunar vode ladne.
Kraj bunara zeleni se trava,
a na travi bijeli list papira.
Na papiru crna slova pišu.
Crna slova, al' su žalovita:
Grehota je djevojku ljubiti,
poljubiti pa je ostaviti,
jer su teške djevojačke kletve.
Kad' prokune do Boga se čuje,
kad uzdahne list i trava sahne.

(Banas et al. 2017:121, 163) (Dolenec Dravski 1994:96²⁶)

2. **Doletel je sivi sokol** (Đurđić)

Doletel je sivi sokol z ugarske zemlje,
donesel je sivo pero do crne zemlje.
Gledala ga mlada gospa z grada beloga:
– Kaj me glediš, mlada gospo, z grada beloga?
– Kam ti ljećeš, sivi sokol, z ugarske zemlje?

---

²⁶ Skraćena verzija zabilježena u selu Đurđić prilagođena kolu pod nazivom *Slavuj više, hajd' na vodu, Milče!*

– Ja si lječem dragu iskat, srcu veselja.

– Služi mene, sivi sokol, jeno leto dan.

Bum ti dala lepu kapu, zbiral buš si sam.

– Fala tebi, mlada gospo, z grada beloga.

Kapu imam, dragu nemam, srcu veselja.

– Bum ti dala svilni rupček, zbiral buš si sam.

– Fala tebi, mlada gospo, z grada beloga.

Rupček imam, dragu nemam, srcu veselja.

Zbogom ostan, mlada gospo, z grada beloga.

(Lovrenčević 2012:231) (Dolenec Dravski 1994:101²⁷)

3.

a) **Izašla je sjajna zv'jezda** (Miklouš, Berek, Kajgana, Hercegovac, Samarica)

Izašla je sjajna zv'jezda

iza luga zelenoga²⁸.

Izašla je sjajna zvijezda.

To ne bila sjajna zvijezda

već to bila l'jepi Ivo.

L'jepi Ivo konja jaše,

konja jaše, sablju paše²⁹,

sablju paše, govoraše:

S kim si, draga, sinoć stala?

---

²⁷ Skraćena verzija ove pjesme zabilježena u istom mjestu.

²⁸ U samaričkoj verziji pripjev sadrži dodatni stih: „iza grada visokoga“.

²⁹ Većina prikupljenih pjesama završava na ovom mjestu.

Stajala sam s tvojom majkom.

(Sokolović 1993:144–145) (Banas et al. 2017:23, 48, 83, 101, 128, 156) (Dolenec Dravski 1994:97) (Seljačka sloga³⁰, prema Sokolović 1993:151)

b) Izašla je sjajna zv'jezda (Gornja Petrička)

Izašla je sjajna zv'jezda

iza luga zelenoga.

To ne bila sjajna zv'jezda,

već to bio lepi Ivo.

Lepi Ivo konja jaše,

konja jaše, sabljom maše.

Sabljom maše, ljublu plaši,

sabljom maše, ljublu plaši:

– S kim si, ljublu, sinoć stala?

– Ja sam svojom majkom stala.

– S kim si, ljublu, govorila?

– Ja sam sejom govorila.

---

³⁰ Autorica Sokolović u svojoj knjizi kao prilog donosi skenirane stranice glasila Seljačka sloga iz 1940. godine koje svjedoče o nastupima ogranaka Seljačke sloge na smotri povodom rođendana braće Radiće, tada je nastupio i ogranak iz Gornjeg Miklouša s tri pjesme od kojih se druge dvije donose u cijelosti.

– Kog si, ljubo, ti ljubila?

– Ljubila sam svoga brata.

(Lovrenčević 2012:159)

c) Izašla je sjajna zvijezda (Gornji Miklouš)

Izašla je sjajna zvijezda

iza luga zelenoga.

To ne bila sjajna zvjezda,

iza luga zelenoga,

već to bio ljepi Ivo.

iza luga zelenoga.

Ljepi Ivo konja jaše,

iza luga zelenoga,

konja jaše, sablju paše,

iza luga zelenoga,

Sablju paše, govoraše:

– S kim si, ljubo, sinoć spala?

– Ja sam svojom sekom spala!

– Kog si, ljubo, ti ljubila?

– Ljubila sam braca svoga!

(Lovrenčević 2012:160³¹)

4. Sjaj, mjesече! (Kajgana, Hercegovac)

---

³¹ Lovrenčević donosi i napomenu: „U Bilogori ima nastavak u kom se pjeva o nevjernoj ljubi kojoj je ljubomorni muž naposljetku odsjekao glavu.“

Sjaj, mjesече, ne zalazi!

Dok ne dođem do djevojke.

Kad je došo, mjesec zašto.

Svoje drage nisam našo.

(Dolenec Dravski 1994:97) (Banas et al. 2017:140)

5. Čeli mene da udadu (Križic)

Čeli mene da udadu,

za nemila da me dadu

Čeli mene da udadu,

za nemila da me dadu.

Za nemila, za nedraga,

koji ima dosta blaga,

Lepo moje ravno polje,

đe moj dragi z plugom orje.

Niti orje, niti pluži,

već za menom mladom tuži.

Lepe moje kleti dvije,

đe moj dragi vino pije.

Niti pije, nit' natače,
već za menom mladom plače.

(Dolenec Dravski 1994:98)

6. Mladi Vido z vojske ide (Đurđić, Ivanska)

Mladi Vido z vojske ide.

majka mu se radovala.

– Ne raduj se, majko mila,
neg me skrivaj kud god znadeš.

Turci traže moju glavu
da je šalju turskom caru.

Otud idu tri Turčina
pa govore majci Vida:

– Kazuj nama, majko Vida,
kud si Vida ti sakrila,
rezat ć'mo ti dojke tvoje,
kojim si ga ti dojila.

– A ja nisam Vida vidla.

Kako sam ga odgojila,
odgojila, odranila,
na granicu opravila.

Kad to čula tri Turčina,

oni idu seki Vida:

– Kazuj nama, seko Vida,

kud si Vida ti sakrila.

Rezat č'mo ti kose tvoje

kojima s' se okitila.

– Nisam Vida ni vidila,

kak ga majka odgojila,

odgojila, odranila,

na granicu opravila.

Kad to čula tri Turčina,

oni idu ljubi Vida:

– Kazuj nama, ljubo Vida,

kud si Vida ti sakrila.

Kopat č'mo ti oči tvoje

kojim s' Vida ti gledala.

Uplaši se ljuba Vida

pa je Turkom kazivala:

– Ne kopajte oči moje!

Majka Vida dočekala,

majka Vida skrivala

u podrume preduboke.

Kad to čula tri Turčina,

oni idu majci Vida:

– Vodi nama, majko, Vida

iz podruma predubokih,

vodi nama mlada Vida,

ljuba ga je kazivala.

Majka podrum otvorila,

mladog Vida van izvela.

Kad ga Turci opazili,

majci Vida govorili.

– Takvog momka nigdje nema,

šteta mu je sjeći glavu.

Pa odsjekli ljubi glavu,

nosili je turskom caru.

(Lovrenčević 2012: 333) (Dolenec Dravski 1994:99³²)

7. Žito žela Marica djevojka (Utiskani, Hercegovac, Đurđić)

Žito žela, Marice, žito žela, ružice,

žito žela Marica djevojk'.

Žito žela Marica djevojka,

žito žela, snoplje ne vezala.

Žito žela, Marice, žito žela, ružice,

žito žela Marica djevojk'.

Žito žela Marica djevojka,

žito žela, snoplje ne vezala.

Al govori Marica djevojka:

– Tko bi meni ladak učinio,

---

³² Varijanta iz Ivanske je znatno kraća s manje razvijenom fabulom.

tko bi meni snoplje povezao,

tko bi meni vodice donio,

taj bi moje obljudio lice!

To dočuo čoban od ovaca

pa govori Marici djevojci:

– Je l' slobodno ladak učiniti?

– Slobodno je ladak učiniti.

– Je l' slobodno snoplje povezati?

– Slobodno je snoplje povezati.

– Je l' slobodno vodice donjeti?

– Slobodno je vodice donjeti.

Kad je čoban ladak učinio,

kad je čoban snoplje povezao,

kad je čoban vodice donio,

on govori Marici djevojci:

– Je l' slobodno da ti ljubim lice?

– Ne slobodno, čoban od ovaca!

Ako si mi ladak učinio,

i ti jesi u njem počinuo.

Ako si mi snoplje povezao,

ovce tvoje strnjiku su pasle.

Ako si mi vodice donio,

i ti si se, čobane, napio.

To ne sluša čoban od ovaca

već on ljubi Maricu djevojku

pa on ode ovce tjerajući,

a Marica osta plakajući.

(Lovrenčević 2012:140³³) (Banas et al. 2017:105, 123, 164) (Dolenec Dravski 1994:100)

8.

a) **Prejdem goru, prejdem drugu** (Đurđić)

Prejdem goru, prejdem drugu.

U treću me konj nanese visoko, visoko.

Pod gorom je bor zeleni listao, listao.

Pod borom je posteljica prostrta, prostrta

Na njoj spava djevojčica mlađena, mlađena.

Ne mogu je od milosti buditi, buditi,

nit' je mogu od radosti ljubiti, ljubiti.

Ja zamolim višnjeg Boga sa neba,

da popodne tihi vjetar od mora,

da otkine jedan listak od bora,

pa da padne mojoj dragoj na lice.

Ne bi li se moja draga trenula,

ne bi l' mene pokraj sebe spazila.

(Dolenec Dravski 1994:102) (Lovrenčević 2012:180)

---

³³ Ostale verzije nemaju tako razvijenu fabulu i sadrže samo pitanja, verzije iz Hercegovca pitanja koja postavlja Marica, a verzije iz Đurđića sadrže pitanja iz središnjeg dijela pjesme koja postavlja čoban i Marica na njih odgovara, no ne donosi se uvodni i završni dio.

b) Zaspala je moja mila i draga (Berek, Samarica)

Zaspala je moja mila i draga, i draga,
zaspala je moja mila, eeej, moja mila i draga.

Ja zamolim višnjeg Boga sa neba,
da popuhne vihor vjetar

Da otkine jedan listak s jablana, s
da otkine jedan listak

Da ga baci mojoj dragoj u njedra,
da ga baci mojoj dragoj

Ne bi li se moja draga budila, budila,
ne bi li se medna usta, eeej, medna usta ljubila.

(Banas et al. 2017:36) [<http://www.zupa-samarica.hr/samaricke-pjesme/samaricke-pjesme/>
(pristup 1. 6. 2017.)]

9. Izvir – voda izviralala (Kajgana, Velika Trnovitica)

Izvir – voda izviralala,
izvir – voda, oj djevojko, dušo moja,
oj djevojk'.

Sve je trunje, izbacala,

Sam ostao šaren sanduk,
U sanduku lijepa Mara,
Lijepa Mara sprogovara,
Tko bi mene otvorio,
Ja b' njegova ljubav bila,
Ljubav bila, njeg' ljubila,
Od 'nud idu tri Šokčića,
Nose ključe preko ruke,
Probavaše, ne mogaše,
Lijepu Maru ostaviše,
Od 'nud idu tri Vlaščića,
Probavaše, ne mogaše,
Lijepu Maru ostaviše,
Od 'nud idu tri Cigana,
Probavaše, otvoriše,

Lijepa Mara sprogovara:

– Ao, moja medna usta!

Koga bute sad ljubila?

Nit' Šokčića, nit Vlaščića,

već tog crnog Cigančića!

(Dolenec Dravski 1994:108) (Banas et al. 2017:185³⁴)

---

³⁴ Varijanta iz Velike Trnovitice je znatno kraća.

10. Zar ćeš, draga, pred oltarom drugom ruku pružiti? (Samarica)

Zar ćeš, draga, pred oltarom drugom ruku pružiti,

Mila moja, drugom ruku pružiti?

Zar ne misliš da do groba za tobom ću tužiti,

Daj poveć mi, mila moja, zašto si se rasrdila,

Zar ti nisam vjeran bio, uvijek sam ti dolazio,

Išao sam ti pod prozore, je li čuješ, je li spavaš,

Nit' ja čujem, nit' ja spavam, već za tobom promišljam!

(Dolenec Dravski 1994:103) (Banas et al. 2017:145)

11.

a) Izlistala bukovina (Križić)

Izlistala bukovina, šuma zelena.

A u šumi šipak – ruža, ruža rumena.

A pod ružom posteljica svilom prostrta.

Na postelji dvoje mladi(h) i mili(h).

(Dolenec Dravski 1994:105) (Sokolović 1993:126)

b) Izlistala bukovina (Ivanska, Miklouš, Berek))

Izlistala bukovina, šuma zelena.

Izlistala bukovina, šuma zelena.

A u šumi šipak ruža, ruža rumena.

A pod ružom posteljica, svilom prostrta.

Na postelji djevojčica legla, zaspala.

Probudi se djevojčice što si zaspala.

Dragi ti se oženio kog si voljela.

(Moslavac i Moslavac 2007:22) (Sokolović 1993:143–144) (Banas et al. 2017:25, 50)

c) Prolistala graber – grana (Ladislav)

Prolistala graber – grana, grana zelena.

Prolistala graber – grana, grana zelena.

Oj – la – lajla – trajla – lajla!

Oj – la – traj – la – la!

Ojla – lajla – traj – lalajla!

Ojla – traj – lala!

A pod granom šipak – ruža, ruža rumena.

Pod njom sjedi mladi gospon z svojom gospojom.

I pred njima čaša vina i ogledalo.

Napiju se, nasmiju se pa se gledaju.

(Dolenec Dravski 1994:113)

d) Izlistala grabovica (Kajgana)

Izlistala grabovica sitna, zelena,
a pod njom je posteljica lijepo prostrta.

Na njoj sjedi mladi gospon s lijepom gospojom,
pred njima je čaša vina i ogledalo.

Napiju se, nasmiju se, pa se poglede,
a med njima silne tice tiho žubore.

Čuješ mila, čuješ draga što tice vele,
tice vele da ja mlađan idem od tebe.

Jedno drvo kraj Dunava, drugo kraj mora,
kad se drvo s drvom sasta onda i nas dva.

(Banas et al. 2017:84)

12. Da je meni, jelen, što je meni dragoj (Đurđić)

Da je meni, jelen,

što je meni dragoj.

O ja, ja, ninene,

trajna nina, trajla la.

Oj, hoj, hoj, jabukoj, crvenoj.

Oj, hoj, hoj, jabukoj, crvenoj.

Da je meni, što je meni dragoj.

Men' je drago jedno momče mlado.

Ono momče koje žene nema,

žene nema, ženiti se neće.

(Lovrenčević 2012:192, 193) (Dolenec Dravski 1994:110–111)

13. Pasem konja kraj mjeseca (Samarica, Gornji Miklouš, Berek)

Pasem konja kraj Meseca.

Mesec zajde, strah me najde.

Ja uzjašim vrana konja

pa ga jašim nakraj sela.

Na kraj sela kolo igra.

U kolu je moja draga.

(Dolenec Dravski 1994:112–113) (Sokolović 1993:136) (Lovrenčević 2012:225³⁵) (Banas et al. 2017:27, 49, 155)

14. Smilje Mara po jezeru brala (Samarica)

Smilje, smilje Mara po jezeru brala,

po jezeru brala, po jezeru brala.

Ej, haj, neka, neka, ihahaj, neka, neka,

po jezeru brala, po jezeru brala.

---

³⁵ Za Gornji Miklouš gotovo identično sa zadnjim dvostihom: „Ode draga za drugoga/ za drugoga, pobru moga.“

On donosi i sadržajno proširene varijante pjesme iz bilogorskih sela (usp. 224–227) nastavak pjesme u tim varijantama govori o nesretnoj ljubavi lirskog subjekta kojem se draga, kako je naviješteno i u ovoj verziji, udaje za drugoga. Majka ga tješi da će već iduće godine djevojka biti udovica, a treće će biti njegova.

Nabra, nabrala je njedra i rukave,
njedra i rukave, njedra i rukave.

Pa je, pa je plela tri v'jenca zelena,
tri v'jenca zelena, tri v'jenca zelena.

Prvo, prvoga je sebi na glavicu,
sebi na glavicu, sebi na glavicu.

Prvo, prvoga je sebi na glavicu,
sebi na glavicu, sebi na glavicu.

Drugo, drugoga je bratu na sabljicu,
bratu na sabljicu, bratu na sabljicu.

Treće, trećega je u vodu puščala,
u vodu puščala, u vodu puščala.

Plovi, plovi, plovi, moj v'jenče zeleni,
moj v'jenče zeleni, moj v'jenče zeleni!

Pa mi plovi, plovi do Ivine majke,
do Ivine majke, do Ivine majke.

Pa mi, pa mi pazi je l' se Ivo ženi,
je l' se Ivo ženi, je l' se Ivo ženi.

I ja, i ja ću mu u svatove doći,
u svatove doći, u svatove doći.

(Dolenec Dravski 1994:114–115)

15. Pelin brala udovica mala (Stara Ploščica)

Pelin brala udovica mlada,

pelin brala udovica mlada.

Javore, jaše, magdalen paše.

Oj ti, rode obr vode, karalala, lala, la.

Iju, ju, op, op, op,

curice ljubim ja.

Pelin brala udovica mlada,

pelin brala, ruže ostavljala.

Njoj su došli dva soldata mlada:

– Šta je tebi, udovica mlada,

pelin bereš, a ruže ostavljaš?

– Meni zlo je, već ne mozi bolje.

Imala sam braca i dragoga,

obadva sam na vojnicu dala,

na vojnicu na tursku granicu.

– Bi li rado da ti koji dođe?
– Ja bi rado da obadva dođu.
– Koliko bi za kojega dala?
– Za braca bi crne oči dala,
a za dragog đerdan ispod vrata.
– Kolko bi kojega žalila?
– Braca bi si dok bi živa bila,
a za dragim ni godinu dana.
Sav sv'jet prođem, braca si ne nađem,
selom prođem, dragoga si nađem.
Rasrdi se njezin mili dragi,
spukni sablju od svilena pasa
da odsječe svojoj dragoj glavu.
Bratac ju je rukom zaslonio:
– Nemoj, svače, sestricu jedinu,
jer je mlada ne zna za draga,
al' luda da ne zna za druga.
(Lovrenčević 2012:328–329)

16.

a) Oj, nevene, šestopere! (Križić)

Oj, nevene, šestopere!

Oj, nevene, šestopere!

Oj, nevene!

Oj, nevene, šestopere,
a što si mi povanuo?
Il' ti zmija koren grize?
Il' te voda potkopala?
Nit' mi zmija koren grize,
nit' me voda potkopala.
Voljelo se dvoje mladih,
obadvoje siročadi,
al' se nisu uzet smjeli,
nisu dali roditelji.
Zato sam ti povanuo.
(Sokolović 1993:121)

b) Moj, nevene, šestopere (Miklouš)

Moj, nevene, šestopere,
moj, nevene,
moj, nevene!

Moj, nevene, šestopere,
a što si mi uvenuo?
Il' te voda potkopala?
Il' te jarko sunce peče?
Nit' me voda potkopala,
nit' me jarko sunce peče.

Dvoje su se zavoljeli

pa se na me naslonili.

(Sokolović 1993:136)

c) Oj, nevene, šestopere (Križić)

Oj, nevene, šestopere,

oj, nevene, šestopere,

Došlo mi je moje zlato

pa vesela jesam zat'.

Došlo mi je moje zlato

pa vesela jesam zat'.

Oj, nevene, šestopere,

zaspao mi mlad na krilu,

svi mi kažu da ga budim.

Ja b' ga rađe poljbila,

nego mladog probudila.

(Sokolović 1993:127)

17. L'jepo pjeva za lugom djevojka (Utiskani, Križić, Ivanska, Gornji Miklouš)

L'jepo pjeva za lugom djevojka,

l'jepo pjeva daleko se čuje.

Slušao je Ivo i Nikola.

Ivo veli: – Moja je djevojka.

A Nikola: – Nije, nego moja!³⁶

Al' govori lijepa djevojka:

– Ja ću stati usred vinograda,

a Nikola na dno vinograda,

a ti, Ivo, u vrh vinograda.

Kad ja mahnem svilenom maramom,

koji prvi do mene dođe

njegova je Mara i marama.

Stane Mara usred vinograda,

stane Ivo u vrh vinograda,

a Nikola u dno vinograda.

Mahne Mara svilenom maramom,

Ivo pođe, a Nikola dođe,

Ivo leti, malo ne doleti,

a Nikola u krilašce pane.

Al' govori lijepa djevojka:

– Volim s Nikom lista vodu piti,

nego s Ivom vino i rakiju.

(Lovrenčević 2012:238) (Sokolović 1993:124) (Moslavac i Moslavac 2007:27) (Banas et al. 2017:47, 166)

18. Mladi kapetane, otkuda idete vi? (Križić, Samarica)

Mladi kapetane,

otkuda idete vi?

---

³⁶ Većina verzija završava na ovom mjestu.

Ja idem sa Balkana,
sa polja krvavih,
ja idem sa Balkana,
sa polja krvavih.

Mladi kapetane,
otkuda idete vi?
Ja idem sa Balkana,
sa polja krvavih.

Mladi kapetane,
poznaješ muža mog?
U prvoj četi bio,
ime mu je Ivo.

Mlada udovice,
poznajem muža tvog.
U prvoj četi bio
preda mnom pogin'o.

Mlada udovice,
'oćeš li moja bit'?
Bitć 'ćeš mi vjerna ljuba,
mlada kapetanka.

Mladi kapetane,
ja neću tvoja bit'.
Ostat ću vjerna srca
kraj svoga dragana.

Mlada udovice,
ja sam taj tvoj Ivan.
Prosti sam vojnik bio,
a sad sam kapetan.

(Sokolović 1993:134) (Banas et al. 2017:149)

19. Višnjica je rod rodila (Križić)

Višnjica je rod rodila,
višnjica je rod rodila,
oj, malena, mala moja,
oj, djevojko, dušo moj'!
Oj, malena, mala moja,
oj, djevojko, dušo moj'!

Višnjica je rod rodila,
od roda se salomila.
Tko će višnju sabirati?
Ivo će je sabirati.

Tko će Ivi pripomoći?

Mara će mu pomagati.

Kata će ga zetom zvati.

(Sokolović 1993:127)

20. Djevojčica ruže brala (Miklouš, Križić, Berek)

Djevojčica,

djevojčica ruže brala.

Djevojčica ruže brala, pa je zaspala,

pa je,

pa je zaspala,

pa je,

pa je zaspala.

Djevojčica ruže brala, pa je zaspala.

K njoj dolazi mlado momče, budi djevojče:

Ustaj, ustaj, djevojčice, što si zaspala,

ruža ti je uvenula što si nabrala,

dragi ti se oženio kog si voljela.

Neka, neka, nek se ženi, prosto mu bilo,

'z vedra neba zagrmelo, grom ga ubio.

(Sokolović 1993:145, 132) (Banas et al. 2017:23)

21. (Bašćom se je šetala djevojčica mala)³⁷ (Staro Štefanje, Križić)

Bašćom se je šetala

Djevojčica mlada

Sitno cvjeće birala

Plakala od jada

Umreću ja sirota

U najljepšem cvetu

Imala sam dragoga

Koj mi srce ljubi

A sad mi je nevjeran

Puška ga ubila

Veselte se mladjadi

Pokraj čaše vina

Ta ovaj život netraja

Iljadu godina

(Novaković, prema Sokolović 1993:133) (Sokolović 1993:133³⁸)

22. Dođi, diko, dok je gusta tama (Miklouš)

Aj, dođi diko,

dok je gusta tama.

Trnje, trnj(e),

trnje je rodljivo,

---

³⁷ Pjesme kojima je naziv u zagradi znači da su u literaturi bile bez naslova, ali sam ih imenovala najučestalijom metodom – po prvom stihu.

³⁸ Za mjesto Križić zabilježena je kraća verzija iz koje se ne da iščitati ljubavni sloj pjesme, ali zapis iz Starog Štefanja je stariji pa bliži arhetipu.

al' je bodljivo.

Dođi diko, dok je gusta tama,
donesi mi plavog jorgovana!

Diko moja, četiri su sata,
skidaj ruke sa mojega vrata.

Dođi, dragi, u košulji plavoj,
dođi svojoj curici garavoj!

Dođi, dragi, u košulji b'jeloj,
dođi svojoj curici veseloj.

Kad zapjevam, svekrva me sluša:

Čuješ, sine, to je bečaruša!

(Sokolović 1993:136) (Banas et al. 2017:59³⁹)

23. (Sunce moje padaj bolje dolje) (Staro Štefanje, Miklouš)

Sunce moje padaj bolje dolje

Radim što ću ljubim koga oću

Dok moj dragi od volova dojde

---

³⁹ U ovoj verziji tekst pjesme je prilagođen kolu, na taj način je fabularno okoštena, ali je bogatija ponavljanjima, ujedno joj je i naziv drugačiji *Diko moja Marice*, no riječ je o istom tekstualnom arhetipu.

Od volova, od visoke gore
Pripravcu mu gospocku večeru
Zaklaću mu dva goluba bela
Njemu golub meni golubica
Ako li mu i to dosta nebu
Zaklaću mu ovna devetaka
Koji nosi zvonac od dukata
U zvonu je crljena jabuka
U jabuki djevojačke oči
Crne oči zmija vas pojela
Što ste mojoj majki nalagale
Da ja ljubim devet kapetana
I desetog Jovu obrstara
(Novaković, prema Sokolović 1993:137) (Sokolović 1993:137⁴⁰)

24. Oj, orasi, orasi (Miklouš)

Oj, orasi, orasi,
reci, curo, moja si,
reci, curo, moja si,
oj, orasi, orasi!

Oj, orasi, orasi,
reci, curo, moja si!

---

⁴⁰ Varijanta iz Miklouša znatno je kraća, fabularno nije toliko razvijena.

Reci, curo, da si moja,

'iljada je tvoja!

(Sokolović 1993:141)

25. (Malena je kopriva) (Staro Štefanje, Miklouš)

Malena je kopriva

Tri je polja pokrila

Al četvrtog nemogla

Na njem rastla šenice

Nju mi ženju dva bratca

I med njima sestrica

Ona ženje i plaće

Nju pitaju dva bratca

Što je tebi sestrice

El je tebi slog širok

El je tebi srp malen

Nit je meni srp malen

Nit je meni slog širok

Već ja gledam za oblak

Za oblakom zlatan stol

Za njim sjedi dragi moj

Na glavi mu šešir moj

Po tom poznam da je moj

Na kićmi mu lajbec moj

Po tom poznam da je moj

Na ruki mu prsten moj

Po tom poznam da je moj

(Novaković, prema Sokolović 1993:142⁴¹) (Lovrenčević 2012:144) (Sokolović 1993:142)

26. Oj, jeseni, jeseni (Miklouš)

Oj, jeseni, jeseni,

moj se dragi oženi.

Žuto lišće pada s grana,

srce moje puno rana.

Žuto lišće pada s grana,

srce moje puno rana.

Oj, jeseni, jeseni,

moj se dragi oženi.

Žuto lišće pada s grana,

srce moje puno rana.

Oj, proljeće, proljeće,

mirisavo cvijeće.

Kiša pada, sunce sije,

slavuj pjeva, žito zrije.

---

⁴¹ Ostale dvije varijante nemaju toliko razvijenu gradaciju, već djevojka prepoznaje dragoga samo po prstenu.

A ja jedna bolujem,
ničem se ne radujem.
Nit' jeseni, nit' proljeću,
nit' slavuju, a ni cv'jeću.
(Sokolović 1993:143)

27. Nekada sam b'jele ruže brala (Miklouš)

Nekada sam b'jele ruže brala
brala do pol' noći.
Brala sam ih za dragana,
rek'o da će doći.
Brala sam ih za dragana,
rek'o da će doći.

Nekada sam b'jele ruže brala brala do pol' noći.
brala sam ih za dragana, rek'o da će doći.

Gledala sam zv'jezde sjajne kako divno sjaju,
ja ih molim da mi kažu sve što one znaju.

Ali one meni kažu da mi dragi doći neće,
ja prolijem gorke suze i pogazim cv'jeće.
(Sokolović 1993:144)

28. Dođe dragi ovim šorom (Gornji Miklouš)

Dođe dragi ovim šorom,
bjela konja jaše,
ogleda se pa se smije,
maramicom maše.

On prolazi ovim šorom
na dan po sto puta,
a ja glave ne okrećem,
na njega sam ljuta.

On je moju drugaricu
u vinograd zvao
pa joj grožđa najslađega
u krilo nabrao.

Al je slatko belo grožđe
grožđe delavara
još su slađa medna usta
u mladog bećara.

(Lovrenčević 2012:435)

29. Urodila trešnja višnja (Miklouš)

Urodila trešnja, višnja

više od roda.

Urodila trešnja, višnja

više od roda.

Oj, Matić, čuj me ti,

tiri, riri, rada!

Rajte, rajte, bumbur, žumbur,

titum, tatum, tiri, rajtum,

tiri, riri, rara,

rajte, rajte, bumbuš, žumbur!

Urodila trešnja, višnja više od roda.

Od roda se sva povila do crne zemlje.

I pod njom je postavljena klupa drvena.

Pod njom sjedi mlad gospodin z svojom gospođom.

(Sokolović 1993:146–147) (Banas et al. 2017:53)

30. Vlak mašina (Miklouš)

Vlak mašina

kad se kreće, nek ide,

a naša se

vjerna ljubav rastaje.

Vlak mašina

kad se kreće, nek ide,

a naša se

vjerna ljubav rastaje.

Vlak mašina kad se kreće, nek ide,
a naša se vjerna ljubav rastaje.

A u žepu nemam jednog dinara
da si kupim bjeli arak papira

Da napišem svojoj dragoj žalosti,
što poživim u toj svojoj mladosti.

(Sokolović 1993:147)

31. Plakalo je mlado momče (Miklouš, Berek)

Plakalo je mlado momče
na livadi zelenoj.

Plakalo je: Zbogom, srećo moja,
zbogom, moja ljubavi!

Plakalo je: Zbogom, srećo moja,
zbogom, moja ljubavi!

Plakalo je mlado momče
na livadi zelenoj.

Plakalo je: Zbogom, srećo moja,
zbogom, moja ljubavi!

Nekoć sam ti u šali rek'o
da ja ljubim druge tri,
a sad ti se kunem živom vjerom,
ljubav si mi samo ti.

Vodit će tu u šumicu,
u tu bajnu prirodu,
ljubit ću ti medna usta tvoja,
grlit ću ti vitki stas.

(Sokolović 1993:147) (Banas et al. 2017:28)

32. Iz mora izrasla je travica zelena (Miklouš)

Iz mora izrasla je travica zelena,
u travi procvala je ružica rumena.
u travi procvala je ružica rumena.

Iz mora izrasla je travica zelena,
u travi procvala je ružica rumena.

Kakva je ono zvezda što tako divno sja?
Ono je, dragi, zvezda što spaja srca dva.

O, ti, prekrasna zvezdo što tako divno sjaš,

još samo malo sini pa zađi za oblak.

Prostri mi, draga, ćilim i sjedni na divan,
a ja ću pokraj tebe da snivam slatki san.

Prostri mi, draga, ćilim i sjedni kraj mene
da moje bolno srce za tobom ne vene.

(Sokolović 1993:148)

33. Oj djevojko, djevo Jano (Kajgana, Garešnica)

Oj, djevojko djevo Jano, da se ženim još je rano.

Da se ženim rano mi je, da ostarim žao mi je!

Oj, djevojko, djevojčice, tko ti gleda bijelo lice?

Gledat ćeš ga i ti momče, samo dođi u to voće!

Oj, djevojko, djevojčice, ko ti ljubi te usnice?

Ljubit' ćeš ji i ti momče, samo dođi u to voće!

Došlo momče u to voće, tu je našlo koga 'oće!

zagrlio, poljubio i odveo to djevojče.

(Banas et al. 2017:88) (Moslavac i Moslavac 2007:33)

34. Zaspo Janko pod jablanom (Tomašica, Kajgana, Hercegovac)

Zaspo Janko pod jablanom.

Na jablanu zlatne grane.

Ja otrgnem zlatnu granu

pa je nosim kuj-kovaču

da on skuje zlatne ključe,

da otvorim crnu goru,

da ja vidim što u gori.

Al u gori oganj gori.

Oko ognja devet braca

i deseta seka Jela.

Seka Jela govorila:

– Da sam vaša seka bila,

ne bi mene ostavili

u toj tihoj crnoj gori

gdjeno žarki oganj gori.

Progovara devet braca:

– Kome ćemo seku dati,

da li Suncu il' Mjeseca?

Progovara seka Jela:

– Sunce će me ogrijati,

a Mjesec mi djever biti,

sjajne zv'jezde zaovice.

(Lovrenčević 2012:299⁴²) (Moslavac i Moslavac 2007:50) (Banas et al. 2017:92, 103, 131)

---

⁴² Varijanta koju donosim najdulja je, ostale su znatno kraće i fabularno manje razvijene.

35. Za milom, za dragom (Kajgana)

Za milom, za dragom

Sama noga kreće,

Za starom, čavljastom

Ni na silu neće.

Čupava, garava,

Otvori mi vrata.

Kupit' ću ti, djevojko

Đerdan oko vrata.

Čupava, garava

Otvori mi vrata.

Kupit' ću ti cipele

Od suhoga zlata.

Ne kupuj, ne luduj

Tvoja biti neću.

Ne kupuj, ne trošuj

Tvoja biti neću.

(Moslavac i Moslavac 2007:93)

36. Moslavački drmeš (Hercegovac, Ivanska, Čazma)

Tri jabuke, tri dunje na ormaru trunule,

trunule su stajajući, dragog čekajući.

Djevojčica Moslavka rumena k'o jabuka,

košuljice bijele ima, dopada se svima.

Oj, Moslavče, Moslavče, široke su ti gaće,

a opanci na kaiše, djevojke te zavoliše.

Iš'o momak kroz sokaka, izgubio opanak,

izgubit će i obojke tražeći djevojke.⁴³

Zeleni se livada, za livadom šikara,

za šikarom cura ore više na volove.

Stan'te moji volovi da ja s dragim govorim,

jer ja nisam cijele zime govorila s njime.

Moj se dragi šalio pa se sa mnom svadio,

pa mu opet bilo žao pa me milovao.

(Banas et al. 2017:100) (Banas et al. 2017:119, 171) (Moslavac i Moslavac 2007:100⁴⁴)

37. Vidiš dragi tu zelenu travu (Tomašica, Hercegovac)

Vidiš dragi, vidiš dragi, jedan, dva

Vidiš dragi tu zelenu travu.

Tako ćeš se, tako ćeš se, jedan, dva

Tako ćeš se i ti zeleniti.

---

⁴³ Na ovom mjestu prestaje sličnost s ostalim varijantama, nakon ovog dijela ostale varijante imaju završni dvostih „Oj, djevojko, što me moriš, što mi vrata ne otvoriš?/ Ja bi' tebi otvorila kad bi majka dozvolila.“

⁴⁴ U Čazmi zabilježena pod nazivom *Ide momak kroz sokak*, ne sadrži *moslavačke* elemente.

Kad ja stanem, kad ja stanem, jedan, dva

Kad ja stanem drugoga ljubiti.

Ljub' me dragi, ljub' me dragi, jedan, dva

Ljub' me dragi, ne žali me mladu.

Ni moji me, ni moji me, jedan, dva

Ni moji me ne žale na radu.

(Moslavac i Moslavac 2007:112) (Banas et al. 2017:133)

38. Sunce žarko (Berek)

Sunce žarko, sunce žarko stani, malo stani.

Gdje su naši, gdje su naši nekadašnji dani?

Gdje je naše milovanje slatko,

sunce žarko, ne sijaš jednako.

Ti prolaziš, ti prolaziš svojim putem starim.

Ja za svoje, ja za svoje stazice ne marim.

Stare staze obrasle su jako,

sunce žarko, ne sijaš jednako.

Silne misli, silne misli, to su suze same.

Sakrivam ih, sakrivam ih, ostavljam ih za te.

Počesto sam u samoći plak'o,
sunce žarko, ne sijaš jednako.

Ti me, draga, ne voliš jednako.

(Banas et al. 2017:37)

39. Danas kiša sn'jegom vije (Miklouš)

Danas kiša sn'jegom vije, sutra lijepo vrijeme,
tako ti je s onom malom što ljubila mene.

Danas ljubi samo mene pa mi pripovijeda,
sutra ljubi drugog dragog, na me i ne gleda.

U birtiji svake noći pokraj rujna vina,
a stara se majka brine što joj nema sina.

Što ću kući tako rano kad mi se ne drijema,
drage nemam da joj padnem u njedarca njena.

Proš'o jesam sve doktore i sto apoteka,
al' za moje bolno srce nigdje nema lijeka.

(Banas et al. 2017:51)

40. Kiša pada po tamnoj noći (Miklouš)

Kiša pada po toj tamnoj noći.

Silber Maro, zlato moje, razigrano janje moje,

bijelo, šalaj, rumeno!

Pa ne može dragi dragoj doći.

Silber Maro, zlato moje...

Bog će dati pa će kiša stati.

Silber Maro, zlato moje...

Pa će moći dragi dragoj doći.

Silber Maro, zlato moje...

(Banas et al. 2017:52)

41. Pokraj kuće male (Berek)

Pokraj kuće male vije se vit jablan, vije se vit jablan.

Tu stanuje djeva, divna ko divan dan.

Tu stanuje djeva, meni je suđena, meni je suđena.

Tek je navršila šesnaest godina.

Ja se djevi mladoj svaku noć prikradam, svaku noć prikradam.

Bit će poljubaca kad se i ne nadam.

Gdje je milovanja, tu je i plakanja, tu je i plakanja.

Sve te tajne naše dobro zna jablan vit.

(Banas et al. 2017:33)

42. Pšenice su klasale (Miklouš)

Pšenice su klasale,

djevojke se sastale,

sastale se pa govore koja koga vole.

Prva voli šnajdara,

druga voli šustara,

treća voli opančara, koj' opanke šara.

Moj mangupe al' si lijep

Sa kuće ti pao crijep

Sa prozora pala boja, mangupčino moja.

(Banas et al. 2017:56)

43. Lijepa naša goro zelena (Ivanska)

Lijepa naša goro zelena,

u njoj teče voda ledena.

Rad' bi se junak napiti,

al' ne more leda probiti.

U ledu je čaša srebrna,
a u čaši ruža rumena.

Trg'o ju je dragi od zemlje,
pa je dao dragoj do sebe.

(Banas et al. 2017:165)

44. Cvijeće moje, plavi jorgovane (Samarica)

Cvijeće moje, plavi jorgovane,
prvi cvjetaš u proljetne dane.

Mirišem te čim zora osvane,
divan miris pružaš, jorgovane.

Još te više volim, jorgovane,
kad mi zlato pokraj tebe stane.

Kad mi zlato pokraj tebe stane
i zove me, dođi moj dragane.

Dođi, dragi, i sinoć si bio,
na prozoru cigar ostavio.

(Banas et al. 2017:144)

45. Sjedi djeva pokraj prozora (Hercegovac)

Sjedi djeva pokraj prozora
i u ruci rubac držala,

s njim si je glavu zamotala
pa je jadona gorko plakala.

Zašto plačeš ružo proljetna,
zar ti sudba tako nesretna?
Zašto plačeš zar ti je za cvijeće
il' ti srce za drugim plače?

Ne mori me tuga za cvijeće,
nit' mi srce za drugim plače,
već me mori onaj teški jad
što moj dragi drugu ljubi sad.

Oj, nevjero, moja nevjero,
pred kućom ti bistro jezero,
labud plovi po tom jezeru
i proklinje tvoju sudbinu.

Oj sudbino, ubio te Bog,
što rastaviše mene i dragog.

(Banas et al. 2017:138)

46. Sunce zašlo, mjesec izaš'o (Garešnica)

Sunce zašlo mjesec izaš'o, nastala tiha noć

a ja čekam tužna žalosna, dragane, kad ćeš mi doć?

Ne mogu ti, mila Marice, ne mogu k tebi doć'

Jer ta naša ljubav nesretna bez suza ne može proć'

Tebi brani tvoja majka a meni cijeli svijet

zato moram mila Marice bez tebe mlađan umr'et

Lijepo cvijeće u proljeće i na Đurđev dan

svi se momci oženiše a ja ost'o sam

(Banas et al. 2017:75)

47. Bijeli dvori (Kajgana)

Što se ono tamo bijeli u gori?

Nit je sune, nit je mjesec, nit su sjajne zvjezdice.

Već su ono bijeli dvori u gori.

U njima je moja draga, rosno cvijeće zalijeva.

Cvijeće bere, pjesmu pjeva, dragog sebi doziva!

(Banas et al. 2017:80)

48. Dugačka je duga noć (Kajgana, Hercegovac)

Dugačka je duga noć, zima mi je cijelu noć,

Sjever vije, snijeg se sije, milo drago doma nije!

U-ja haj!

Šuti, muči mila kći, budeš s' sekom spala ti!

Bome neću mila mati jer je s' sekom zima spati!

U-ja haj!

Šuti, muči mila kći, budeš s majkom spala ti!

Bome neću mila mati jer je s tobom zima spati!

U-ja haj!

Šuti, muči mila kći, budeš s dragim spala ti!

Bome oću mila mati jer je s dragim toplo slati!

U-ja haj!

(Banas et al. 2017:82, 125)

49. Majka Mari kose plela (Kajgana)

Majka Mari kose plela,

Anđele oj, jablane moj!

Kose plela, Maru klela,

Nejdi Maro u to kolo,

U kolu je lijepi Ivo,

On će tebe poljubiti,

Obljubiti, ostaviti.

(Banas et al. 2017:86)

50. Predivo je prela (Kajgana)

Predivo je prela djeva zamišljena.

Gorke su joj suze na pređu padale.

Plače za junakom, za njim čezne mlada.

Kad bi suze moje na kamen kanule,

kamen bi se raspo, suze bi ostale

(Banas et al. 2017:89)

51. Prosioci dolaze (Kajgana)

Prosioci dolaze, staroj majci govore:

dajder nam majko tu jedinu ćerku,

dajder nam majko tu lijepu djevoj'!

Trojica dolaze, staroj majci govore:

dajder nam majko tu jedinu ćerku,

dajder nam majko tu lijepu djevoj'!

Trojica, dvojica, dva, jedan! Nijedan!

Neću ti majko za jedinca poč'!

Četvorica dolaze, staroj majci govore:

dajder nam majko tu jedinu ćerku,

dajder nam majko tu lijepu djevoj'!

Četvorica, trojica, dvojica, dva, jedan! Nijedan!

Neću ti majko za udovca poć'!

Petorica dolaze, staroj majci govore:

dajder nam majko tu jedinu ćerku,

dajder nam majko tu lijepu djevoj'!

Petorica, četvorica, trojica, dvojica, dva, jedan! Nijedan!

Ja ću ti majko za bećara poć'!

(Banas et al. 2017:90)

52. Visoka je gora i planina (Kajgana)

Visoka je gora i planina

samo mi dođi drago

Đe je Ivo svinje užirio

Za njim Mara rujne ruže brala

Nabrala je krilce i njarce.

(Banas et al. 2017:91)

53. Zaplakala moja draga (Samarica)

Zaplakala moja draga rano u zoru,

suze roni, cvijeće rosi na svom prozoru.

Stiže jesen, jesen rana, kiše padaju,

po moju se milu dragu svati spremaju.

Ljubio sam usne njene, usne rumene,

sad je majka drugom daje, ne da za mene.

[<http://www.zupa-samarica.hr/samaricke-pjesme/samaricke-pjesme/> (pristup 1. 6. 2017.)]

54. Šetao se Miko mlad

Šetao se Miko mlad, gore-dolje kroz taj grad.

Gledala ga Jelena sa visoka prozora.

Dođi k meni, Miko mlad, ti si mome srcu drag.

Ja bi došo vrlo rad, što će reći gospodar?

Kada dođe gospodar, sakrit ću te u ormar.

Evo ide gospodar, bježi Miko u ormar.

Kad je došo gospodar, traži ključe za ormar.

S djecom sam se igrala, ključe sam izgubila.

Razljuti se gospodar, lupi šakom u ormar.

Ormar se otvorio, Miko se naklonio.

Ne boj me se Miko mlad, ti si mojoj ženi drag.

Kad sam bio tako mlad, bio sam još veći vrag.

Preko plotu skakao, u koprive padao.

Koprive me žarile, stare babe grdile.

Stare babe grdile, mlade cure ljubile.

[<http://www.zupa-samarica.hr/samaricke-pjesme/samaricke-pjesme/> (pristup 1. 6. 2017.)]

55. L'jepa naša goro zelena (Đurđić)

L'jepa naša goro zelena,

u njoj teče voda ledena.

Rad bi se je junak napiti

al ne more leda probiti.

U ledu je čaša srebrna

u čaši je ruža rumena.

Trgo ju je dragi od zemlje

pa je dao dragoj do sebe.

(Lovrenčević 2012:72)

56. Hrani majka, oj, more (Ivanska, Stara Ploščica)

Hrani majka, oj, more, hrani majka do zore,

hrani majka sina nejakoga, sina nejakog'.

Hrani majka sina nejakoga,

nejakoga slala na oranje,

to oranje teško poslovanje.

Njemu majka ručak donosila.

Ručak nosi, a sina joj nema.

Il' su sina voli zaorali
il' su sina vile odmamile.
Nit' su sina voli zaorali
nit' su sina vile odmamile,
već on leži u debelom ladu
i govori Marici djevojci:
- Daj, Marice, da ti ljubim lice.
Al' govori Marica: djevojka:
- Šuti, Ivo, boga ne vidio,
ne ljube se na vjeru djevojke.
(Lovrenčević 2012:178–179)

57. Kol'ko ima odavle do mora (Ivanska, Stara Plošćica)

Kol'ko ima odavle do mora,
Kol'ko ima odavle do mora?
Alaj, neka, neka, neka,
Alaj, seka muža stekla,
Alaj, neka, hop.

Kol'ko ima odavle do mora?
Sedamdeset i sedam gradova,
(u) svakom gradu po jedna djevojka,
koju mi je Ivo obljubio,
samo nije mudre Magdalene.

Al' govori prelijepi Ivo:

- I nju ljubim makar glavu zgubim.

Njem' govori njegov'va mila majka:

– Ne ljub' Ivo, ne gub' glave svoje.

– Kup' mi, majko, djevojačke halje

da ja njojzi na večeru podem.

To dočula mudra Magdalena,

staroj majci ovako poruča:

– Nek mi Ivo na prevaru nejde,

već nek kupi kićene svatove,

nek me vodi svome dvoru b'jelom,

ja ću njemu vjerna ljuba biti.

(Lovrenčević 2012:196)

58. Oj, Korano, tija voda ladna (Đurđić)

Oj, Korano, tija vodo ladna,

selom teci, sela ne odnesi.

U selu je l'jepa Katalena,

nju mi prose troji prosijanci,

nju mi kude troji kuđenici.

Prvi veli: – Zla roda djevojka.

Drugi veli: – Ljuta kano zmija.

Treći veli: – Sanjiva djevojka.

Ljuto kune lijepa djevojka:

– Koji veli zla roda djevojka,

ne imao roda ni poroda.

Koji veli ljuta kano zmija,

zmija mu se oko pasa vila.

Koji veli sanjiva djevojka,

ne imao sanku u nevolji.

(Lovrenčević 2012:203)

59. Igrao se kralj z djevojkom (Đurđić)

Igrao se kralj z djevojkom z večera do dana.

Tirum tata, tirum mama, z večera do dana.

Igrao se kralj z djevojkom z večera do dana.

Kada su se naigrali, djevojka plakala.

– Ne plač', mila, ne plač', draga. Dam ti vernog slugu.

Ona uzme svoj frlajzlin, ode k svojoj majki:

– Mila majko, draga majko, zapri me f tamnico.

Kralju se je zasenjalo da devojka vmrla.

– Verni sluge, mili sluge, zaprezajte konje.

On se vozi gore dolje, opazi zvonare.

– Oj vi mili, oj vi dragi, komu to zvonite?

– Jednoj mladoj devojčici, koj v žalosti vmrla.

– Oj vi mili, oj vi dragi, poterajte dalje.

Pa se vozi gore dolje, opazi kopače.

– Oj vi mili, oj vi dragi, komu to kopate?
– Jednoj mladoj devojčici, koj v žalosti vmrla.
– Oj vi mili, verni sluge, poterajte dalje.
Pa se vozi gore dolje, opazi nosiče.
– Oj vi mili, oj vi dragi, koga to nosite?
– Jednu mladu devojčicu, koj v žalosti vmrla.
– Oj vi mili, oj vi dragi, skinite ju dolje!
Ona za me smrt podn'jela, hoću i ja za nju.
Pa si uze britku sablju, odsječe si glavu.
(Lovrenčević 2012:250)

60. (H)rani majka Anicu djevojku (Veliko Vukovje)

(H)rani majka Anicu djevojku:

– Što se nisi, Anice, udala?
Ti bi meni vodice don'jela.
Još govori Aničina majka:
– Alaj, Ano, da si muška glava,
ti bi smjela za goru po vodu.
To je Ani jako žao bilo,
ona ide na gornje čardake
pa uzima malo vijedarce
i još tome do deset jabuka.
Ide Ana na goru na vodu,
al kod vode do devet 'ajduka

i međ njima Mijo pustaija.

Dijeli Ana do deset jabuka,

Miji dvije da mu krivo nije.

Pita Anu Mijo pustaija:

– Kog si, Ano, roda i plemena?

Ona njemu tijo odgovara:

– Roda jesam Marka i Marije,

ćerka jesam Đure gospodina,

ljuba jesam Mije pustaije.

Još govori Anica djevojka:

– Vad' mi vode, Mijo pustaijo!

Navadi joj Mijo vode ladne.

Ide Ana kući pjevajući.

Kad je došla na sred gore Ana

još je bolje ona zapjevala,

zapjevala sitno glasovito:

– Nit sam roda Marka i Marije,

nit sam ćerka Đure gospodina,

nit sam ljuba Mije pustaije.

To je Miji jako žao bilo,

pa on skoči na noge lagane.

Kad je Mijo na sred gore bijo

ond' je Ana goru izlazila.

Kad je Mijo goru izlazio,

ond' je Ana na pol puta bila.

Kad je Mijo na pol puta bijo,

ond' je Ana u dvor ulazila.

Dode Ana kući pjevajući,

ode Mijo natrag plakajući.

– Mili Bože, što će m' reći družu.

(Lovrenčević 2012:432)

61. Devet godin⁴⁵ tabor bio (Ivanska, Samarica)

Devet godin tabor bio,

a ja junak u njem bio.

Kad deseta nastajala,

meni majka listak slala:

– Nemoj mi ga, majko, slati,

jer ga ne znam pročitati.

Ti ga šalji sv'jetlom caru,

sv'jetlom caru gospodaru:

– Pušćaj mene, sv'jetli care,

da ja idem na domaju.

Milka mi se baš udaje.

Pušta mene sv'jetli care

da ja idem do domaje.

A ja došo pod pendžere,

---

⁴⁵ Ostale varijante umjesto riječi *godin(a)* imaju *ljeta*.

Milka sjedi kod večere.

Kad je mene opazila,
iza stola van skočila,
mene primi za ručicu,
konja primi za uzdicu.

Mene vodi u sobicu,
konju daje zob zobati,
meni, dragom, večerati.

(Lovrenčević 2012:341) (Banas et al. 2017:157, 168)

62. Oj, za gorom za zelenom (Veliko Vukovje)

Oj, za gorom za zelenom,
nešto sitno podcikuje.

Ja otiđem do obiđem,
al' to tamo djevojčica
na javor je privezana.

L'jepo moli djevojčica:

– Odveži me, mlado momče,
ja ću biti snaha tvoja.

– Bogme neću, djevojčice,
imam snahu i kod kuće.

L'jepo moli djevojčica:

– Odveži me, mlado momče,
ja ću tebi seja biti.

– Bogme neću, djevojčice,

imam seju i kod kuće.

L'jepo moli djevojčica:

– Odveži me, mlado momče,

ja ću biti ljuba tvoja.

Ja odvezoh djevojčicu,

odvedoh je za ljubicu.

(Lovrenčević 2012:446)

63. Urodila bimber gora (Velika Trnovitica)

Urodila bimber gora, sa bimberom i šekerom.

Kamen s mosta ne ljuljaj se, mila draga ne udaj se.

Čuvalo ju redom selo, mladi momci i djevojke.

Svaki svojoj govorio, ne udaj se mila moja.

Ako bimber i poberu, nek' mi tebe ne odvedu.

Ako šeker i pokupe, nek' mi tebe ne obljuje.

(Banas et al. 2017:183)

64. Cura me snubi da bi ju zel (Miklouš)

Cura me snubi da bi ju zel.

Fertuna nema, kaj bum počel?

Ja joj ga kupim, pa joj ga dam,

a ti ga, curo, uzimaj mam.

Cura me snubi da bi ju zel.

Opleća nema, kaj bum počel?

Ja joj ga kupim, pa joj ga dam,

a ti ga, curo, uzimaj mam.

Cura me snubi da bi ju zel.

Opankov' nema, kaj bum počel?

Ja joj ih kupim, pa joj ih dam,

a ti ih, curo, obuvaj mam.

(Sokolović 1993:139) (Lovrenčević 2012:467)

65. Pastirče drago i milo (Miklouš)

Pastirče, drago i milo,

što s' mi se tako snuždilo?

Pastirče, drago i milo,

sto s' mi se tako snuždilo?

Pastirče, drago i milo,

sto s' mi se tako snuždilo?

Il' ti je stado nestalo?

Il' ti je srce klonulo?

Moje je stado potpuno,
samo mi srce klonulo.

Tri dana sjedim ja ovdje,
stado mi pase kraj vode.

Ja uzmem frulu pa sviram
i svoje stado dozivam.

Ne jedem ništa od bola,
sam' pijem vodu s izvora.

Ja uzmem frulu pa sviram
i svoju dragu dozivam.

Slavuj mi javlja iz luga
da ona ljubi drugoga.

(Sokolović 1993:138)

66. Đuri mila u selu djevojka (Tomašica, Hercegovac)

Đuri mila u selu djevojka.

Đuri mila, a selu nemila.

Razbolje se Đurina djevojka,

u bolesti vode zaiskala:

- Svekrvice, dovatder vodice.

- Crkni žedna, nametkinjo jedna!

Ti s' se mome sinu nemetnula.

- Đuro, rode, dovatder mi vode.

– Na ti vode, ne bilo ti bolje⁴⁶.

(Lovrenčević 2012:157) (Banas et al. 2017:102)

67. Prosijala, Marice (Hercegovac, Palešnik)

Prosijala, Marice, zvijezda mjesečarka,

zapjevala, Marice, mlada Paleščanka, mlada Paleščank'.

Padaj, kišo, Marice, sam' nemoj po putu,

moj je dragi, Marice, u tankom kaputu, u tankom kaput'.

Mjesečina, Marice, sjala il' ne sjala,

kaži lolo, Marice, gdje bi me čekala, gdje bi me čekal'.

Nemojte me, Marice, ogovarat' žene

vi ste bile, Marice, još gorje od mene, još gorje od men'.

---

⁴⁶ Vjerojatno je ovdje u smislu „ne bi li ti bilo bolje“, ali ovdje je oblik skraćen, vjerojatno zbog očuvanja desterca, drugi zapis iz Hercegovca upravo svjedoči oblik gdje Đuro djevojci želi bolje.

Tekla rijeka Ilova, ispod starog mosta,
sad bi bilo, Marice, ovog kola dosta, ovog kola dost'.

(Banas et al. 2017:115)

68. Pripjevci⁴⁷ (Hercegovac)

Tri sam dana, milo lane, sjedila u doli,
šlingala sam, milo lane moje, maramicu loli.
Našlingala, milo lane, ime i prezime,
samo nisam, milo lane moje, da se volim s njime.
Tamburice, milo lane moje, nevolja te dala,
ja zbog tebe, milo lane moje, nisam večerala.
Svekrvice, milo lane, sjeme od šalate,
sin me voli, milo lane moje, baš me briga za te.
Pitaju me, milo lane, iz kojeg sam sela
'z Hercegovca, milo lane moje, golubica bijela.

(Banas et al. 2017:98)

69. Pod jasminom (Hercegovac)

Dok mjesec zrake na zemlju sliva,
ptica pod strehom cvrkuće sneno,
dugo u noći jasmin me skriva,
čekam te draga, a tebe nema.

---

⁴⁷ Naziv aludira na to da se pjesma pjevala u kolu.

Ti nećeš znati za patnje moje
jer srce moje dobit' će druga
lažne su sada utjehe tvoje,
a srce moje obuze tuga.

K'o tužni cvjetak vjetrom kad leti
nestade moja ljubav i sreća,
samo još jasmin u bašči mojoj
na divne dane mene podsjeća.

(Banas et al. 2017:118)

70. Dođi Ivo (Hercegovac)

Dođi, dragi i sinoć si bio,
milo lane moje i sinoć si bio.

Al' me nisi poljubiti smio

Misliš Ivo da ja tebe volim

Što ja s tobom medeno govorim

Kiša pada i pomalo praši

Zaspa su naši tamburaši

(Banas et al. 2017:129)

71. Cvala mi ruža rumena (Hercegovac, Velika Trnovitica)

Cvala mi ruža rumena
kraj moga vrta zelena.
Nju sam si sama odabrala
i svome draganu davala.

Evo ti dragi dar mali,
od naše žarke ljubavi.
Neka ti bude uspomena
od mene mladane zauvijek.

Ako me hoćeš vidjeti,
moraš u nebo gledati,
jer na nebu, tamo sam ja,
kraj mene žarko sunce sja.

(Banas et al. 2017:133, 184⁴⁸)

72. Ljubičica s proljeća se javlja (Ivanska, Hercegovac)

Ljubičica s proljeća se javlja,
lolo moja, s proljeća se javlja.

---

⁴⁸ Varijanta iz Velike Trnovitice je dulja i sadrži dvije strofe koje ovdje nedostaju, središnja „Brzi je vlak odlazio i moje zlato odvezao./ A mene mladane ne bilo tam, da mu još jedan poljubac dam.“ i završna „Ako me hoćeš ljubiti, moraš u goru hoditi./ Tamo na vrhu brežuljka tog, čuti ćeš kucaje srca mog.“ No ta varijanta je metrički nepravilnija pa sam odlučila prikazati varijantu iz Hercegovca.

Al' se milo teško zaboravlja

Volim milo, mar siroče bilo

Neg' bogato, a neumiljato⁴⁹

Kada bi ti svoje oči dala

Čime bi te onda pogledala

(Banas et al. 2017:167, 134)

73. Oj jablane (Hercegovac)

Oj, jablane, širi grane,

širi grane na sve strane,

širi grane na sve strane,

ne daj zori da svane.

Pod jablanom svijeća gori,

jel' te draga srce boli?

Boluj, boluj srce ti,

samo nemoj puknuti.

---

⁴⁹ Varijanta iz Hercegovca staje na ovom mjestu.

Oči tvoje plave bojem
zanijele su srce moje,
oči tvoje garave,
dosta su me varale.

(Banas et al. 2017:135)

74. Zaspale su čarne oči (Samarica)

Zaspale su čarne oči
usred bijela dana,
zaspalo je zlato moje
ispod jorgovana.

Hladan vjetar poljem piri,
milina i cvijeće,
sa grančice jorgovana
sitno pada cvijeće.

Jorgovane, cvijeće plavo,
zar ti nije žao
što si moje mlade grudi
s njime opsipao?

Ni mi žao, djevojčice,
cvijeća mirisava

kad pod mojim grančicama
neven pupolj spava.

Ni mi žao, djevojčice,
oko suzu trene
kad za njome moje srce
tuguje i vene.

(Banas et al. 2017:150)

75. Zarobljeno srce moje (Samarica)

Zarobljeno srce moje prelazeći brijeg i dol,
tražilo je ne bi li našlo da utješi srcu bol.

Uzalud mi svaka želja, uzalud mi nada sve,
kad ne mogu ljubiti onog za kim moje srce mre.

Zarasle su one staze kuda smo mi hodili,
polupan je onaj prozor na kojem smo zborili.

Umrta je moja draga koju sam ja ljubio.

(Banas et al. 2017:152)

76. Nevina djeva (Samarica)

Nevina djeva u svijet je pošla,
u guste šume ona je došla.

Gusta je šuma, visoka gora,
tu mlada djeva noćiti mora.
Na kamen sjela da se odmori,
pred njom se mlado vojniče stvori.
Pred njom se mlado vojniče hita,
i mladu djevu za ljubav pita.
A što me pitaš za takve stvari
kad srce moje za to ne mari.
Ajdemo djevo, gdje svijeta nema,
tamo se našoj ljubavi sprema.
(Banas et al. 2017:153)

77. Otišla si u svijet (Samarica)

Otišla si u svijet
bez da zbogom kažeš,
daleko od mene
zaborav da nađeš.

Cvijeće sam ti brao,
svoju ljubav dao,
za nevjeru tvoju
nikad nisam znao.

I za novac tijelo

prodala si svoje
i najljepše snove
skršila si moje.

Znam da drugog ljubiš,
ali ništa zato,
kajat ćeš se draga,
al' će biti kasno.

Kajat ćeš se draga,
al' će kasno biti,
jer će našu ljubav
crna zemlja kriti.

(Banas et al. 2017:154)

78. Lijepo naše livadice (Ivanska)

Lijepo naše livadice, gdje nam rastu fioalice,
Oko kraja stado pase, u sredini cvetje raste.

A iz luga lijepa Mara, lijepa Mara progovara:

– Kaj' bi meni otvorio, taj bi meni vjeran bio.

(Banas et al. 2017:168)

79. Jesen stiže dunjo moja (Velika Trnovitica)

Jesen stiže dunjo moja, jesen rana

Od jeseni do jeseni, sve se selo redom ženi,
dunjo moja bježi k meni, ne čekaj jeseni.

Svake noći dunjo moja, svakog dana.

Brojim dane, brojim sate, dunjo moja umrem za te,
budi moja blago meni, ne čekaj jeseni.

Mladost prođe dunjo moja, mladost rana.

Ja te dunjo željan osta, čekanja je bilo dosta.
Dođi k meni o jeseni, ne varaj jarana.

(Banas et al. 2017:186)

80. Oj jesenka blijeda ružo (Velika Trnovitica)

Oj jesenska blijeda ružo, kad bi zborit znala,
Ti bi meni, ti bi meni, jedan savjet dala.

Rekla bi mi da je ljubav bol i patnja za me.
Oj jesensko blijeda ružo, ja umirem za te.

Jesenske sam blijede ruže, u kitice brao,

Te sam ruže, te sam ruže dragoj darivao.

Najljepšu sam blijedu ružu, u svom srcu krio.

Za njom čeznem, za njom venem, jer sam je ljubio.

Oj jesenska blijeda ružo, kad bi zborit znala,

Ti bi meni, ti bi meni, jedan savjet dala.

Rekla bi mi da ne ljubim, jer to boli duša,

Svaka ljubav, svaka ljubav, vane poput ruža.

(Banas et al. 2017:189)

81. Predite prelje (Velika Trnovitica)

Predite prelje, da udamo našu milu.

Za koga majko? Za volara 'čerko.

Neću, neću, mila mati, za volara se udati.

Volar obdan ore, obnoć vole pase, neću mila majčice.

Predite prelje, da udamo našu milu.

Za koga majko? Za gospona 'čerko.

Neću, neću, mila mati, za gospona se udati.

Gospon obdan piše, obnoć vino pije, bijelo lice ne ljubi.

Predite prelje, da udamo našu milu.

Za koga majko? Za seljaka 'čerko.

'Oću, 'oću mila mati, za seljaka se udati.

Seljak obdan radi, obdan lice ljubi, 'oću mila majčice.

(Banas et al. 2017:191)

82. Šetao sam jedno veče (Velika Trnovitica)

Šetao sam jedno veče, pokraj njenog prozora,
prepozna me po koraku jedna malena djevojka.

Mahom prozor otvorila ta malena djevojka,
nazovem joj dobro veče, zdrav bio mladi junače.

Ponudi mi pokraj sebe jednu malenu stolicu,
da je grlim, da joj ljubim njezinu malenu usnicu.

Sad uživam raj nebeski, sad za pravu ljubav znam,
al' me čujte, ja se prenem, to bijaše samo san.

(Banas et al. 2017:194)

83. Uvečer Marija ružmarin sadila (Velika Trnovitica)

Uvečer Marija, ružmarin sadila.

Ružmarin ti, mirisan si, dragog mi dovedi.

Uvečer Marija, cvijeće zalijevala.

Oj cvijeće ti, mirisno si, dragog mi dovedi.

Uvečer Marija, kosu je češljala.

Oj koso ti, češljana si, dragog mi dovedi.

(Banas et al. 2017:196)

84. Vrani se konji sedlaju (Velika Trnovitica)

Vrani se konju sedlaju.

Mladi se momci spremaju.

Za onu goru zelenu.

Po onu lijepu Moslavku.

Djevojka Moslavka majci plakala.

Ne daj me majko daleko.

Jer sam ti cvijeće nejako.

(Banas et al. 2017:197)

85. Kleči djeva pred oltarom (Samarica)

Kleči djeva pred oltarom, višnjem Bogu moli se.

Mili Bože, mili Bože, ja ga ljubim nada sve.

Nisam kriva što ga ljubim, oprosti mi dobri Bog.

On je meni sve na svijetu, on je meni sreća sva.

Kunem ti se dragi Bogom, da ću tebe voljeti,

da ću tebi vjerna biti, do groba te ljubiti.

[<http://www.zupa-samarica.hr/samaricke-pjesme/samaricke-pjesme/> (pristup 1. 6. 2017.)]

86. Im'o sam dragu bila je lijepa (Samarica)

Im'o sam dragu bila je lijepa,

od silnog plača ostala slijepa.

Ruse kose rasplela, svog dragana čekala,

dođi mi, dođi, dragane, samo ranije.

Za oči tvoje, očice bajne,

skin'o bi s neba zvjezdice sjajne.

Ruse kose rasplela, svog dragana čekala,

dođi mi dođi, dragane, samo ranije.

[<http://www.zupa-samarica.hr/samaricke-pjesme/samaricke-pjesme/> (pristup 1. 6. 2017.)]

87. Jutros kad sam iš'o u lov na jelene (Samarica)

Jutros kad sam iš'o u lov na jelene,

oj, kako si slatko poljubila mene.

Ja ne bi u lovu jutros na jelene,
već bio kod one nevjernice svoje.

Žarko me voljela, slatko me ljubila,
mesto rujna vina, otrov mi točila.

Konjić poklecuje, sabljom ga ubola,
ja moram umrijeti od tuge i bola.

Ostavljam te draga, moj proljetni cvijete,
ja sam te ugled'o, još si bila dijete.

Ostavljam te draga, ne za dugo dana,
ne sjećaj se mene, ne ozljeđuj rana.

[<http://www.zupa-samarica.hr/samaricke-pjesme/samaricke-pjesme/> (pristup 1. 6. 2017.)]

88. Izvir – voda izvivala (Križić, Staro Štefanje)

Izvir – voda izvivala,

mila moja draga.

Lepe tvoje crne oči,

pogledajte na me.

Kroz baščicu protjecala,
mila moja draga.
Lepe tvoje crne oči,
pogledajte na me.

Đe Marija cv'ječe sadi,
mila moja draga.
Lepe moje crne oči,
pogledajte na me.

Na izvoru noge ladi,
mila moja draga.
Lepe tvoje crni oči,
pogledajte na me.

(Dolenec Dravski 1994:103) (Sokolović 1993:128) (Novaković, prema Sokolović 1993:128⁵⁰)

89. Po livadi pala kiša rosulja (Miklouš, Križic, Berek)

Po livadi pala kiša
rosulja.
Ljepa cura, a b'jela jooj,
koj', košulja.
Ljepa cura, a b'jela joj,
koj', košulja.

---

⁵⁰ Verzija iz Starog Štefanja uz neznatne razlike ima i različit zadnji dvostih: „Kako sem ja oj malena/ Ljubila švalera“.

Po livadi pala kiša rosulja.

Ljepa cura, a b'jela joj košulja.

Ti ne gazi ove trave rosulje,

Zamrljat ćeš svoje b'jele koj', košulje!

Ti ne vodi za to brige, čovječe,

oprat ću je na potoku doj', doveče!

Na potoku bistra voda, 'lađana,

prehladiš se, aj, djevojko, aj, mladana!

(Sokolović 1993:137) (Novaković, prema Sokolović 1993:137) (Dolenec Dravski 1994:104)

(Banas et al. 2017:29, 52)

90. Ajd' u kolo tko neće da dr'jema (Tri nevena) (Križić, Garešnica)

Ajd' u kolo

tko neće da dr'jema!

Ajd' u kolo

tri nevena,

ja ruža rumena,

tri neven'.

Ajd' u kolo tko neće da dr'jema,

danas jesmo, a sutra nas nema.

Ajd' u kolo, mile cure naše,
doći će nam u pomoć i snaše.

Dikina mi majka prigovara
da sam mala i da nemam tala.

Da sam veća i da imam tala,
na tvog sina ne bi ni gledala.

Sirota sam, siromaha volim,
a s bogatim neću da govorim.

Bogati me na bombone miti:
golubice, 'oćeš moja biti?

Neću, neću ni za milione,
kam' za tvoje kisele bombone.

Svekrvice, sjeme od ljubice,
sin ti vene što ne ljubi mene.

Što smo znali to smo otpjevali,
što j' ostalo ne b' u kola stalo.

(Sokolović 1993:124–125) (Dolenec Dravski 1994:106–107⁵¹) (Banas et al. 2017:74⁵²)

91. Tjeraju me da se ženim (Velika Trnovitica)

Tjeraju me da se ženim, htio bi i sam.

Da se malo opoštenim, jer sam nevaljan.

Sve je lijepo to, al' je vel'ko zlo,

što ja volim sve djevojke jednako.

'Ćeri moja ti bi bila vel'ka budala,

kad bi se ti za Ivana vruga udala.

Nek je, nek je vrag, al' je meni drag.

Dođi Ivo, odvedi me, evo sad.

(Banas et al. 2017:195)

92. Ja sam crnija (Hercegovac)

Ja sam crnija,

crne oči ja imam,

---

⁵¹ Druga je verzija nešto dulja, isto namijenjena za kolo zabilježena u istom selu, ali s manje razvijenom fabulom. Prvi dio pjesme govori o djevojci koja želi bečara itd. A pjesmu odlikuje i lokalizacija pred kraj pjesme: „U Križiću, u Križiću ko u malom gradu./ Malo nas je, malo nas je, al' smo za paradu./ Križić selo, Križić selo, selo na uvojke./ Lijepi momci, lijepi momci, još ljepše djevojke.“ Također ima drugačiji naziv *Oj lane moje*, po pripjevu koji ide iza svakog stiha.

⁵² I u varijanti iz Garešnice, također namijenjenoj za kolo, supostoje dvije radnje koje kao ni u drugoj verziji iz Križica nemaju uzročno-posljedičnu vezu, ovdje je pak riječ o djevojci kojoj svi govore da ju je dragi ostavio, ali ona im govori da se varaju jer je ona njega prije ostavila. Pjesma se zove *Svi mi vele* po prve tri riječi.

crne oči kao vrana,
ja poljubim svog dragana.
Ja sam crnija.

Ja sam mala ja,
medna usta ja imam,
medna usta kao šećer,
dođi dragi svaku večer.
Ja sam crnija.

Ja sam riba ja,
i po moru plovim ja,
bistra voda tiho teče,
dođ' mi dragi svaku večer.
Ja sam riba ja.

Ja sam bela ja,
bele ruka ja imam,
bele ruke do lakata,
zagrlj me oko vrata.
Ja sam bela ja.

(Banas et al. 2017:127)

93. Idi milo pitaj oca (Hercegovac)

Idi, milo, pitaj oca dal' bi tebi dao novca,
kako ne bi dao novca kad ja idem za trgovca.

Idi, milo, pitaj strica dal' bi tebi dao vinca,
kako ne bi dao vinca kad ja idem za jedinca.

Idi milo pitaj djeda dal' bi tebi dao meda,
kako ne bi dao meda kad ja imam dobrog djeda.

(Banas et al. 2017:125)

94. Urodila žuta kruška (Berek)

Urodila žuta kruška.

Đin, đin, đina rata,

moja seja ima brata,

đina, đina, đina rata, đina rata ta.

Urodila i opala.

Nju mi beru tri sestrice.

Svaka svome i dragome.

A ja jadna nemam kome.

(Banas et al. 2017:31)

11.1.2. Obiteljske i svatovske pjesme

1. Vi mladići grešite (Križić)

Vi, mladići, grešite,

vi, mladići, grešite

što se mladi ženite.

Prije treba misliti

pa se onda ženiti.

Kad pristavi večeru,

odma' je na pendžeru.

Kad se vrati s pendžera,

prigorela večera.

Rumenilo, bjelilo,

za obrve garilo.

Kad se malo nagari,

đavoli je odnjeli.

(Sokolović 1993:125–126)

2. Nikle tikve na đubretu (Križić, Miklouš)

Nikle tikve na đubretu,

Mh – aha, mh – aha. Ajo – joooj!

Nikle tikve na đubretu,

Njih čuvala stara baba,

Otud ide mladi zete:

– Daj mi, majko, jednu tikvu!

– Ne dam, zete, vrag te sreće!

Dala sam ti svoju ćerku!

– Dala si mi svoga vruga!

Kad je došla k mojoj kući,

svekrvi se narugala,

svakom ime nadjenula.

Opazila plug na dvoru:

– Kakvi su to kozji rozi?

Opazila nića(l)nice:

– Kakve su to smicalice?

Ne zna šiti, ne zna tkati

niti ćunkom promaljati.

(Dolenec Dravski 1994:104) (Sokolović 1993:120, 138)

3. Oženi se lijepi Ivo (Hercegovac)

Oženi se lijepi Ivo, oženi se.

Oženi se izvrh sela, oženi se.

Kad je došla sna u kuću,

Svakome je manu našla

Starom svekru, starac jarac,

a svekri kozurina

Kad' je vid'la plug u polju,

Kakvi su to kozji rozi,

na kojim se svekar vozi?

Kad je vid'la tar u kući,

kakvo je to gore-dolje?

Kad je našla mali čunak,

Kakvo je to simo-tamo?

Pa opazi đuvegiju,

kakvo je to zavrzalo?

(Banas et al. 2017:106, 129)

4. Zločest mi je zet (Križić)

Ne mogu vam reći:

zločest mi je zet.

Ne mogu vam reći:

zločest mi je zet.

Sve oće prodati,

mene isterati,

mene isterati

z moje kuće van.

Cele noći karta,

a po danu spi.

Onda hrđi karte

kada jesti ni.

Kak bi se to jelo

kad se spi debelo

Kad se spi debelo

celi boži dan.

– Kravu si mi prodal.

Kam si novce del?

Drugu nisu kupil.

Kej bom za nj' počel?

Sve očeš prodati,

mene isterati,
mene isterati
z moje kuće van.

– Peć mi se podrla.
Kej kum sad počel?
Žena mi je vmrla.
sad sam pak vesel.

Peć smo sazidali.
Fala je Bogu!
Ženu zakopali.
iju – juhuhu!

(Dolenec Dravski 1994:107) (Sokolović 1993:122–123⁵³)

5.

a) Čučur sjedi na livadi (i zove zoru) (Križić, Staro Štefanje, Kajgana)

Čučur sjedi na livadi i zove zoru:

odi, zoro, sestro moja, čuda gledati,
đe svekrva vatru loži, a snašica spi.

(ili: đe svekrva pozder mete)

Spi, spi, snajo moja, još ti zora ni!

---

⁵³ Zabilježena jako slična varijanta za isto selo: malo je drugačiji redoslijed strofa, sadržajno bez prve, ali prije zadnje dvije javlja se strofa koja u donesenom zapisu nedostaje i koja bi se po ovakvom zapisu mogla podijeliti u još dvije strofe: „Gdje si sinoć bio, ti prokleti tat?/ Ja na vratim' stojim, a tebe nema spat./ Ja na vratim' stojim i časove brojim,/ i časove brojim to je zadnji krat.“

Čučur sjedi na livadi i zove zoru:

odi, zoro, sestro moja, čuda gledati,

đe svekrva kravu doji, a snašica spi.

(ili: đe svekrva pred'vo tere)

Spi, spi, snajo moja, još ti zora ni.

Zašto si se oženijo, mili sine, ti

kad svekrva svašta radi, a snašica spi?

Spi, spi, snajo moja, ne digla se ti.

(Sokolović 1993:130) (Dolenec Dravski 1994:99) (Novaković, prema Sokolović 1993:130)

(Banas et al. 2017:81)

b) Tambur bije u livadi, zoricu budi (Staro Štefanje, Utiskani)

Tambur bije u livadi, zoricu budi:

– Ustaj, zoro, sejo mila, čuda gledati

gdje svekrva vatru loži, a snašica spi:

spi, spi, sneho moja, još zorica ni,

spi, spi, sneho moja, još zorica ni.

gdje svekrva vodu nosi, a snašica sp

gdje svekrva dvore mete, a snašica spi

gdje svekrva ručka loži, a snašica spi

(Lovrenčević 2012:75, 86⁵⁴)

c) **Ajdemo kući**⁵⁵ (Ivanska, Stara Plošćica)

Ajdemo kući,

kuća je sama.

Majka je stara,

kraj vode stala.

Kraj vode šajka.

Šajka široka,

voda duboka.

Oj, sejo moja,

napoj mi konja.

– Ne mogu bosa,

pala je rosa,

konju do nosa.

Palo je inje,

konju do grive.

Ajdemo kući,

kuća je sama.

---

⁵⁴ U Utiskanima zabilježen isti tekst samo s različitim naslovom, *Ajdemo kući*, i prvim dvostihom: „Ajdemo kući,/ kuća je sama“.

⁵⁵ Pjesma se pjevala na kraju svadbe, kad se svatovi razilaze.

(Lovrenčević 2012:86)

6. Katarina kolo vodi (Ladislav)

Katarina kolo vodi, Katarina kolo vodi.

Došlo je i moje zlato pa vesela jesam zato!

Za njom majka tiho hodi, za njom majka tiho hodi.

Hajde, Kato, hajde kući! Hajde, Kato, hajde kući!

Došli su ti mili svati, došli su ti mili svati!

Mili svati Kovačevi, mili svati Kovačevi!

(Dolenec Dravski 1994:112)

7. Skidaj, majko, sa prozora cv'jeće (Križić)

Skidaj, skidaj, majko,

sa prozora cv'jeće,

alaj, lane moje,

sa prozora cv'jeć'.

Skidaj, majko, sa prozora cv'jeće,

ode 'čerka, zaljevat ga neće.

Zbogom, majko, ode ti jedina,
ispred kuće rast će ti ledina.

Zbogom, majko, ode tvoje zlato,
tuđoj kući će je nepoznato.

(Sokolović 1993:125)

8. Mila majko, ode ti djevojka (Ivanska, Stara Ploščica)

Mila majko, ode ti djevojka,
milo janje, ode na vjenčanje.

Mila majko, ode tvoja tkalja

Mila majko, ode tvoja pralja

Mila majko, ode tvoja švelja

(Lovrenčević 2012:41)

9.

a) Ništa ljepše, ni milije nema (Križić)

Ništa ljepše, ni milije nema,
ništa ljepše, ni milije nema!

Maramica, marama

ostala kod dragana,

maramica, marama

ostala kod dragana.

Ništa ljepše, ni milije nema

kad se momak po djevojku sprema.

Mila moja, jesi li gotova?

Evo tebi kićenih svatova,

evo tebi kuma i djevera

i onoga koga si voljela.

Jesi li se obukla u b'jelo?

Mi smo došli da te odvedemo

preko gore u dikine dvore.

(Sokolović 1993:126)

b) Ništa ljepše ni milije nema (Velika Trnovitica)

Ništa ljepše, ni milije nema,

Alaj lane moje, ni milije nema.

Kad se momak po djevojku sprema.

Ružmarin se reže od korijena.

Mene Ivo voli od malena.

Al je lijepa svatovska parada.

Još je ljepša ovjenčana mlada.

Svekrvice otvaraj nam ljesu.

Vozimo ti snaju u kalesu.

Moja dika najljepša međ svima.

Ko ružmarin među svatovima.

Bog vam dao pune lagve vina.

Do godine da imate sina.

(Banas et al. 2017:188)

10. Ama, al' je lijepo (Hercegovac)

Ama, al' je lijepo u svatov'ma biti

oj, Marice, Maro, u svatov'ma biti,

u svatov'ma bit'.

Ama, morat' ću se i ja oženiti

Ama, veli tata, objesi se sine

Ama, 'oću tata, curi oko vrata

Ama, sad se momci ne žene da lujbe

Ama već da svoje naplaćuju duge

(Banas et al. 117)

11. Oj ti moja livado zelena (Berek)

Oj ti moja livado zelena,

što si, travo zelena, polegla?

Sinoć su me tri jašića prešla

i do zore devet konjanika.

Do me prešli tri gore visoke,

do me prešli tri vode duboke.

Od me išću materine dvore

da odvedu mlađanu nevestu.

(Banas et al. 2017:35)

12.

a) Sunčece je na zalasku (Gornji Miklouš)

Sunašce (sunčece) je na zalasku, zajti mu je.

Djevojka je na polasku, pojti joj je.

Molila je stara majka, nek' ne ide.

– Pustite me, mila majko, vreme mi je!

Molio je stari otac nek' ne ide.

– Pustite me, oče, majko, vreme mi je!

Pustite nas, oče majko, dal'ko nam je!

(Dolenec Dravski 1994:109) (Lovrenčević 2012:67) (Sokolović 1993:146) (Banas et al. 2017:57⁵⁶)

---

⁵⁶ Ova, uz varijantu koju donosi Sokolović, umjesto razgovora s obitelji ima sličan dvostih: „Pojdi, mila, pojdi draga, svom dragome!/ Pustite nas, oče, majko, dal'ko nam je!“

b) Sunce nam je na zalasku, zajti mu je (Križić)

Sunce nam je na zalasku,

zajti mu je.

Naša seka na polasku

pojti joj je.

Okreni se, mila seko,

majka te zove!

Rado bi se, ne mogu se,

zbogom ostajte!

Rado bi se, ne mogu se,

zbogom ostajte!...⁵⁷

(Sokolović 1993:131)

c) (Žarko sunce na zalazku) (Staro Štefanje)

Žarko sunce na zalazku

Zajti mu je

Naša seka na polazku

Pojti joj je

Odzovi se seko naša

Majka te zove

Nek me zove tkome oće

Ne vratim se ja.

---

⁵⁷ Slijede strofe s nabranjem ostalih članova obitelji: otac, sestra itd.

Odzovi se seka naša

Dado te zove

Odzvalah se nemogu se

Dragi mi neda

Odzovi se seka naša

Bratac te zove

Nek me zove tko me oće

Nevratim se ja

(Novaković, prema Sokolović 1993:131, 146)

d) Sunce žarko na zalasku (Velika Trnovitica)

Okreni se mila kćeri, majka te zove,

Ne mogu se okrenuti daleko mi je.

Sunce žarko na zalasku, zaći mu je.

A mi jesmo na polasku, poći nam je.

Okreni se mila kćeri, tata te zove,

Ne mogu se okrenuti daleko mi je.

Sunce žarko na zalasku, zaći mu je.

A mi jesmo na polasku, poći nam je.

Okreni se mila kćeri, dragi te zove,

Hoću, hoću, mila majka, s njim mi lijepo je.

(Banas et al. 2017:193)

e) Ja si uzmem zastavicu pa ju obigram (Ivanska, Stara Ploščica)

Ja si uzmem zastavicu pa ju obigram.

– Ogledaj se, seko naša, tata te zove!

– Rada bi se, mili tata, al ne mogu.

Zanesel me vranjec konjec među svatove

međ svatove, međ kutove, međ djevere.

– Ogledaj se, seko naša, majka te zove!

– Rada bi se, mila majka, al ne mogu.

– Ogledaj se, seko naša, seka te zove!

– Rada bi se, mila seka, al ne mogu.

Zasedaj nam, naša seka, sada u kola,

dočeka te tvoja majka, majka svekrva.

– Moja majka, moja majka velika ciganka⁵⁸,

a svekrva, a svekrva istinita majka.

(Lovrenčević 2012:61)

---

⁵⁸ „Mlada se u posljednjim stihovima 'odriče' svoje majke u korist svekrve jer će od sada s njom živjeti možda i dugi niz godina. Rođena ju je majka pak milovala kao što to čine ciganke koje svoju djecu miluju – prekomjerno“ (Lovrenčević 2012:61).

11.1.3. Pjesme o radu

1. **Ajd' volovi moji** (Križić)

Ajd', volovi, moji,

širom polje stoji,

očekuje rad.

Spremna zemlja čeka

na rad iz daleka,

na ratare, rad.

Ajde, ajde, vole,

da oremo polje.

Sijat ćemo žito,

nek se vije vito,

to je nakit moj.

(Sokolović 1993:138–139)

2. **Bog poživi kućegospodara!** (Gornji Miklouš)

Bog poživi kućegospodara

koj' nam daje piti iz pejara.

Bog poživi kućegazdaricu,

koja nam je spekla gibanicu.

Lepa moja zelena butelja,
koja si nam zadala veselja!
(Dolenec Dravski 1994:109)

3. Sijala sam lenek (Miklouš)

Sijala sam lenek
na Vidovdenek.
Oj, lenek, lenek,
svilica je moj'.
oj, lenek, lenek,
svilica je moj'.

Sijala sam lenek
na Vidovdenek.

Pukala sam lenek
na Vidovdenek.

Tukla jesam lenek
na Vidovdenek.

Prela jesam lenek
na Vidovdenek.

Obukla sam lenek

na Vidovdenek.

(Sokolović 1993:140) (Lovrenčević 2012:148⁵⁹)

4.

a) **Sunce nam se na pol' dana kreće** (Miklouš)

Sunce nam se na pol' dana kreće,

sunce nam se, ihu, haj,

na pol' dana kreć'.

Sunce nam se, ihu, haj,

na pol' dana kreć'.

Sunce nam se na pol' dana kreće.

Poldan bije, a južine nije.

Tuđa mati, daj nam južinati,

mi smo mlade, mi smo rane gladne.

Mi smo rekle da smo južinale,

a mi nismo još ni ručkovale.

Duga dana u zla gospodara,

ne da jesti ni u 'ladu sjesti.

(Sokolović 1993:140) (Moslavac i Moslavac 2007:42) (Lovrenčević 2012:133–134⁶⁰) (Banas et al. 2017:57)

---

⁵⁹ Za Gornji Miklouš zabilježena je gotovo identična verzija samo se ne pjeva *Vidovdenek*, već *Ivanjski denek*, te su radnje malo drugačije: sijala, pukala, trla, oprala, obukla.

⁶⁰ Ova varijanta ima i dvostih u sredini: „Već su naše druge južinale/ i nas jesu na južinu zvale.“

b) Sunce nam se na pol dana kreće (žetelačka) (Gornji Miklouš)

Sunce nam se na pol dana kreće.

Poldan bije, a južine nije.

Tuđa moli, daj nam južinati,

Već su naše druge južinale

I nas jesu na južinu zvale.

Mi smo rekle, da smo južinale,

A mi nismo ni ručkovale.

(Seljačka sloga, prema Sokolović 1993:151)

c) (Mili bože dugoga nam dana) (Staro Štefanje)

Mili bože dugoga nam dana

Duga dana u zla gospodara

Neda jesti ni na zemlju sjesti

Neda spati neda počivati

Komaj čekam da to polne dojde

Gazdaricu lonci poparili

Vodaricu voda odnijela

(Novaković, prema Sokolović 1993:140)

11.1.4. Pjesme o smrti

1. Ponoć je tako divna majko (Velika Trnovitica)

Ponoć je tako divna majko,

Na nebu sjaju zvjezdice.

Moj dragi violinu svira,
Čuj majko, to je njegov glas.

Smiri se, moja ćeri mila,
To nije violine glas.

Anđeli svoju pjesmu poju,
Došao je tvoj posljednji čas.

(Banas et al. 2017:190)

2.

a) **Kad je mene moj dragi prosio** (Gornji Miklouš)

Kad je mene moj dragi prosio,
oj, Ano, milčice moja,
moj dragi prosij'.

Kad je mene moj dragi prosio,
mome licu tijo govorio
da me nikad udariti neće.
To ne bila ni nedjelja dana,
on uzima trojstruke korbače
pa me bije od jutra do večē.
A ja odem svojoj miloj majki.
Primi mene, majko, na povrate!

Ako li me ti uzeti nećeš,

svežem oči i u vodu skočim.

(Sokolović 1993:139–140) (Lovrenčević 2012:163) (Banas et al. 2017:46)

b) Kad je mene moj dragi sprosio (Gornji Miklouš)

Kad je mene moj dragi sprosio,

Oj Jano milčice moja, dragi sprosijo

Mome lišcu tijo govorio,

Da me nikad udariti ne će.

To ne bila ni nedjelja dana,

A on ode u nove dučane

Pa kupue trajštrube korbače,

Pa me bija od jutra do večē.

A ja odem svojoj staroj majci:

„Uzmi mene, majko, na povratak.

Ako li me ti uzeti ne ćeš,

A ja odem Dunaj vode ladne

Svežem oči pa u vodu skočim,

Nek se znade da nikog nemadem.“

(Seljačka sloga, prema Sokolović 1993:151)

3. Ćer ti umre, majko (Križic)

'Ćer ti umre, majko,

'čer ti umre, majko,

'čer ti umre, majko,

rano u nedjelju.

'čer ti umre, majko,

rano u nedjelju.

'Ćer ti umre, majko,

rano u nedjelju.

Rano u nedjelju,

u meku postelju.

Nek me momci nose,

a djevojke spremu.

Zakopaj me, majko,

pred crkvena vrata.

Na križ mi napiši

tri zlatna imena.

To će biti, majko,

tvoja uspomena.

Na grob mi posadi
stručak ružmarina.

Neka ga miriše
tko za mnom uzdiše.

(Sokolović 1993:131–132)

11.1.5. Bećarske pjesme

1. Jedno jutro čim je zora svanula (Miklouš)

Jedno jutro čim je zora svanula, svanula,
našim šorom zasvirala tambura, tambura.
To se prati moj dragan,
ide kući nakresan.

Jedno jutro čim je zora svanula,
našim šorom zasvirala tambura,
To se prati moj dragan,
ide kući nakresan.

Jedno jutro majka 'ćeri govori:
Što su naši polumpani prozori?
Polumpo ih moj dragan
kad je doš'o nakresan.

Da znaš, majko, što bi bilo najbolje,

da izneseš ovaj krevet napolje.

Da si legne moj dragan

kada dođe nakresan.

(Sokolović 1993:142–143)

2.

a) Što bi selo da nema bećara (Miklouš, Berek)

Oj, što bi selo da nema bećara?

Ej, spavala bi s večera do dana,

ej, spavalo bi s večera do dana.

Što bi selo da nema bećara?

Spavalo bi s večera do dana.

Selom idem, a sve selo spava,

Samo moja draga našivava.

Idem selom, selo više na me.

Selo moje, što te briga za me.

Ne kupuješ opravice za me.

(Sokolović 1993:143) (Banas et al. 2017:30⁶¹)

---

⁶¹ Uz zadnji dvostih: „Ej, mojim selom mali potok teče,/ ej, najljepše je kada padne večer'.“

b) (Selom idem a sve selo spava) (Staro Štefanje)

Selom idem a sve selo spava

Samo moja draga našivava

Selom idem selo više na me

Da bil zašto nebi ni žalijo

Već za jednu kitu rožmarina

Što sem dragoj uzejo iz krila

(Novaković, prema Sokolović 1993:143)

3. Žuta kuća (Samarica)

U mom selu, preko puta,

ima jedna kuća žuta.

U toj kući seke dvije,

ljepša mlađa od starije.

Ja poljubim seku mlađu,

a starija pravi svađu.

Ja poljubim obadvije,

da ni jednoj žao nije.

U mlađe su ljepši zubi,

a starija slađe ljubi.

Cijelo mi se selo smije,

što ja ljubim obadvije.

Ja izado' na ulicu,

pa poljubim i punicu.

Neka znade Moslavina,

da postoji bećarina.

(Moslavac i Moslavac 2007:55) (Banas et al. 2017:151)

4. Kraj Ilove ladne vode (Kajgana)

Kraj Ilove ladne vode, tri djevojke brijegom hode.

Kraj Ilove ladne vode, tri djevojke brijegom hode.

U prve je djevojke svilen rubac i dolama.

Volio b'je razvezati nego banom banovati!

U druge je djevojke zlatan pojas oko pasa.

Volio b'je raspasati nego carem carevati!

U treće su djevojke žute čizme šimširove.

Volio b'je izuvati nego kraljem kraljevati!

(Banas et al. 2017:85)

5. Oj, konjicu, dobro moje! (Križic)

Oj, konjicu, dobro moje!

Što je tebi dodijalo?

Il' uzica biserova,
il' kandija trojstrukača,
ili sedlo šimširovo?

Nije meni dodijala
ni uzica biserova,
ni kandija trojstrukača,
a ni sedlo šimširovo.

Već je meni dodijalo
tvoje dugo putovanje
od birtaša do birtaša
Vino piješ, cure ljubiš,
svoga konja za plot vežeš.

(Dolenec Dravski 1994:98)

6.

a) **Brk mi se širi, brada mi raste** (Križić, Samarica)

Brk mi se širi,
brada mi raste.

Britva mi je zarđala,
neće da brije.

Britva mi je zarđala,
neće da brije.

Vozio bi se,
kola su skupa,
a kočija još skupija.
U tačkam' se vozit neću,
pješke ne mogu.
U tačkam' se vozit neću,
pješke ne mogu.

Pio bi vina,
vino je skupo,
a rakija još skupija.
A za bermet novac nemam,
vode ne mogu.
A za bermet novac nemam,
vode ne mogu.

Ženio bi se,
cure su skupe,
a frajlice još skupije.
Kakve stare babetine
nisu za mene.
Kakve stare babetine
nisu za mene.

(Sokolović 1993:120) (Dolenec Dravski 1994:111)

b) Pijo bi žedan sem (Staro Štefanje)

Pijo bi žedan sem

Vino je skupo

A piva još skupija

Za rakiju novac nemam

Vode nemogu.

Ženijo bi se

Frajle su skupe

A frajlice još skupije

Kakve godjek droljetine

Nisu za mene.

Vozijo bi se

Kola su skupa

A kočija još skupija

U tačkam se vozit neću

Pješce ne mogu.

Brk mi se šieri

Brada mi rase

Britva mi je zarđala

Nejće da brije.

(Novaković, prema Sokolović 1993:120)

7.

a) Pijmo, braćo, vince, voda nek stoji (Križić)

Pijmo, braćo, vince,

voda nek' stoji,

nek' ju pije žaba

koja u njoj spi.

Pijmo ga, pijmo ga,

sve do dana beloga!

Pijmo ga, pijmo ga,

sve do dana beloga!

(Sokolović 1993:122)

b) (Pijte braćo vince) (Staro Štefanje)

Pijte braćo vince

Voda naj stoji

Vince nas okrepi

Voda razladi

Vidite me ljudi

Kej sem vodu pil

Sad ja junak mladi

Moram umreti

Kopajte mi jamu

Medju gvantari

Mećite mi glavu

Gdje pipa stoji

Odfknite pipu

Nek vince curi

Nek se žije tielo

Kad se duša ni.

(Novaković, prema Sokolović 1993:122)

8. Pokraj čaše, pokraj flaše (Samarica)

Pokraj čaše, pokraj flaše, pokraj rujna vina,

tu ćeš naći, stara majko, svog nesretnog sina.

Pokraj čaše, pokraj flaše, podigla se buna.

Kak' ću kući, stara majko, kad ne znam računa?

[<http://www.zupa-samarica.hr/samaricke-pjesme/samaricke-pjesme/> (pristup 1. 6. 2017.)]

9. Ponedjeljak rano (Miklouš)

Ponedjeljak rano kosili smo sijeno.

Kosi ćaća, kosim ja, kosili smo obadva.

U utorak rano sušili smo sijeno.

Suši ćaća, sušim ja, sušili smo obadva.

A u srijedu rano vozili smo sijeno.

Vozim ćaća, vozim ja, vozili smo obadva.

U četvrtak rano prodali smo sijeno.

Proda ćaća, prodam ja, prodali smo obadva.

A u petak rano zapili smo sijeno.

Pije ćaća, pijem ja, pili smo mi obadva.

U subotu rano opet niš' nemamo.

Nema ćaća, nemam ja, niš' nemamo obadva.

(Banas et al. 2017:55)

10. Mjesečina z večera (Staro Štefanje, Štefanje)

Mjesečina z večera

kad moj dragi večera,

kad večera i kad dođe,

mjesečina prođe.

Alaj volim orati,

šest volova tjerati,

još da mi je cura mala

volove da tjera.

Mene svatko poznaje,

tamburaši najbolje,

ja sam s njima više puta

osto bez kaputa.

Birtašice, piti daj,

za novac se ne staraj,

ima jedna cura mala

koja pare dava.

(Lovrenčević 2012:271) (Lovrenčević 2012:453⁶²)

11.1.6. Ophodne pjesme

1.

a) (jurjevska) (Staro Štefanje)

Hop djurdja se stresa,

Damu date mesa.

Hop dajte mu krajcar,

Da ne bude švajcar.

Hop, dajte mu pogače,

Damu noge odskoće.

Hop dajte mu slanine,

Da vam rode planine.

Hop dajte mu sira,

Da se krava tira.

Dajte mu groš,

---

⁶² Ovdje je tekst kraći, prilagođen kolu, no središnja arhetipska strofa im je ista, ali ova verzija sadrži još jednu: „Što ću, majko, s očima,/ dopale se momcima./ Ej, dopale se loli mome,/ jednom i drugome.“

Da nedojde još.

Hop djurdja se trudi

Po zelenim lugi,

Po prašnima puti

Hop stari majko stari ćako

Dajte djurdji jaja.

(Novaković, prema Sokolović 1993:119)

b) Dobro jutro, majka, evo zelenjaka (Narta, Križić)

Dobro jutro, majka,

evo zelenjaka,

zelenoga Đurđa.

Zelen ko trav'ca

rosan ko ros'ca.

U pojasu pojasast,

a u dnu busast,

a na vrhu klasast.

Donese vam žitan klas

i od Boga dobar glas.

Da ste živi, zdravi,

i mi dva s vami.

Đuro se stresa

da mu date mesa.

Đuro se valja
da mu date jaja.
Đuro ide ispod mosta
da mu date svega dosta.
Đuro ide s luga,
dajte mu paljuga.
Đuro ide od ovaca
da mu date i novaca.
Đuro ide s planine
da mu date slanine.
Đuro ide z Severina
da mu date litru vina.
Dajte Đuri kobasicu
da vam ljubi gazdaricu.

(Lovrenčević 2012:98⁶³) (Sokolović 1993:119⁶⁴)

c) Dobro jutro, ujna, nemoj biti nujna (Utiskani, Đurđić)

Dobro jutro, ujna,
nemoj biti nujna
Opa, đipi, Đuro,
u zelenoj dolami,
u zelenoj dolami,
u prnjavoj ponjavi.

---

⁶³ Autor napominje da je ovaj zapis recitiran.

⁶⁴ U Križicu je osnovni kostur pjesme isti, ali ima manje sadržaja.

Dobro jutro, ujna, nemoj biti nujna.

Dobro jutro, majka, evo zelenjaka.

Dobro jutro, teta, evo vama zeta.

Dobro jutro, strina, evo vama sina.

Ide Đuro s gaja da mu date jaja.

Đuro ide ispod mosta da mu date svega dosta.

Dajte Đuri jednu repu da vam ljubi seku l'jepu.

Pred kućom vam borovica, pomrlo vas polovica.⁶⁵

(Lovrenčević 2012:101)

d) Dobro jutro, strina, evo vama Đurđa (Gornji Miklouš)

Dobro jutro, strina,

evo vama Đurđa.

Hop, đip, Đurane,

na te noge lagane,

hop, đip, Đurane.

Dobro jutro, strina,

evo vama Đurđa.

Ide Đuro preko mosta

---

⁶⁵ „Posljednji stih se pjeva ako im ukućani ništa ne daruju“ (Lovrenčević 2012:101), a isto mi svjedoči i kazivačica Antonija Dokuš: „To se ophodarilo sa dobrim željama to se išlo. Ako gazdarica nije darivala, onda su pjevali: 'Ova kuća bukova, u njoj ima vukova... grabova, u njoj ima vragova.'“ (Antonija Dokuš 10. 2. 2017.).

da dobije svega dosta.

Dajte Đuri jabučicu

da poljubi gazdaricu.

Đuro ide s planine

da dobije slanine.

Ide Đuro iz Martinca

da mu date litru vinca.

Dajte Đuri mesa

da se bolje stresa.

Kol'ko ima listića,

tol'ko vama pilića.

Kol'ko ovđe grančica,

tol'ko vama račića.

(Lovrenčević 2012:104)

e) Dobro jutro, ujna, evo svetog Đurđa (Velika Trnava, Stara Plošćica)

Dobro jutro, ujna, evo svetog Đurđa.

Opa, diđi, Đuro, u zelenoj dolami,

u zelenoj dolami, u prnjavoj ponjavi.

Dobro jutro, ujna, evo svetog Đurđa,

na zelenom konju, u bijelom dvoru.

(Lovrenčević 2012:105, 106⁶⁶)

f) Hopi, đipi Đuro – običaj Đurdara / Jurjevo (Garešnica, Hercegovac)

Dobro jutro, ujna, evo vama Đurđa!

Hopi đipi Đuro u zelenom Đurađu,

Đuro se zeleni ko zelena trava

Hopi, đipi Đuro, u zelenom Đurađu

Zelen ko gorica, mokat ko vodica

u zelenoj dolami u prnjavoj ponjavi

u dvoru vam zlatan stol

pod njim sjedi gospon bog

hopi, đipi Đuro, u zelenom Đurađu

Kol'ko ima listića bog vam dao pilića

kol'ko ima hrastića, bog vam dao pačića

kol'ko ima bukvića, bog vam dao guščića

kol'ko ima dolova, bog vam dao volova

hopi, đipi, Đuro, u zelenom Đurađu

---

⁶⁶ Gotovo ista verzija za selo Stara Ploščica, jedino što nije *sveti* Đuro.

(Banas et al. 2017:76, 134⁶⁷)

2.

a) Faljen Isus i Marija, lado (Križić)

Faljen Isus i Marija, lado,

Lijepo j' lado!

Faljen Isus i Marija!

Evo k vama ladarica,

nabrale su ivančica,

podijelile svakom dvoru,

svakom dvoru Ivanovu,

Ivanovu i Vidovu.

Darujte nas, stara majko,

darujte nas, ne drž'te nas,

mi moramo odlaziti.

Fala, fala, stara majko!

(Sokolović 1993:126)

b) Dobar dan vam, gazda Ivo (Gornji Miklouš, Križić)

Dobar dan vam, gazda Ivo!

Lado, lepi je lado.

---

⁶⁷ Verzija iz Hercegovca je za dvostih kraća, ali u zadnjoj strofi ima dio gdje se Đuro valja, stresa, ide s planine da mu se da jaja, mesa, slanine.

Dobar dan vam, gazda Ivo!

Mi smo došlje čestitati,

čestitati imendana

na Ivana presvetoga.

Da nam bute navek zdravi,

navek zdravi i veseli.

(Lovrenčević 2012:113) (Sokolović 1993:133⁶⁸)

c) Pjesma ladarice (Hercegovac)

Hvaljen Isus i Marija,

tijo ljeto, dobar Bog.

I Marija, Majka Božja

Majka Božja Ivanova

Dajte, dajte mile majke

Dajte, dajte, otpravljajte

Hvala, hvala, mile majke

---

⁶⁸ Jako slična pjesma zabilježena je u Križicu samo se pjeva za dan svete Katarine, točnije večer prije imendana u domu nositeljice tog imena, pjesma se zove *Dobro veče, Kato*, ali želje su iste kao i u zapisanoj ladarskoj pjesmi koja se pjeva kod nekog Ivana/Ive koji slavi imendan.

Na vašeme ljepom daru

Zdravo, zdravo mile majke

(Banas et al. 2017:132)

d) Ladarice (Ivanska)

Hvaljen Isus i Marija, lado, lado, lijepoj, lado!

Bog pomagaj tvome dvoru, lado, lado, lijepoj, lado!

Tvome dvoru, gospodaru, lado, lado, lijepoj, lado!

Gospodaru, gospodine, lado, lado, lijepoj, lado!

Gospodine, sve družine, lado, lado, lijepoj, lado!

Sve družine, posve sile lado, lado, lijepoj, lado!

Darujte nas, mila majko, lado, lado, lijepoj, lado!

Mi moramo odlaziti, lado, lado, lijepoj, lado!

(Banas et al. 2017:171)

3. Bilarice bilo beru (Gornja Petrička)

Bilarice bilo beru

na ivanjsko na večersko.

Lepi Ivo z vojske ide,

z vojske ide, ljube pita:

S kim si, ljubo, sinoć spala?

– Ja sem spala svojom majkom.

Da s' ti spala svojom majkom

ti bi bila črveneša.
črveneša rumeneša
kano ruža u proleće.

Bješte, bješte, bilarice,
evo idu b'jele vile,
b'jele vila zagorkinje,
zagorkinje iz planine.
Rastepajte, bilarice,
rastepajte bilo naše.

(Lovrenčević 2012:115)

4. Čestitalica za novo ljeto / Staro nam ljeto prolazi (Križić, Ivanska)

Staro nam ljeto prolazi,
novo nam ljeto dolazi.

U novom ljetu dao vam Bog
što si želite od srca svog!

I u kući i ratarstvu,
i u cijelom gospodarstvu.

Bog u novom ljetu sreća vam sva!

Živjeli složno do vjekova!

(Dolenec Dravski 1994:105) (Sokolović 1993:134)

5. O, Sveta tri kralja, o blažen vaš dan (Križić, Staro Štefanje)

O, Sveta tri kralja,

o, blažen vaš dan,

kad Sveti kralj mladi

bi s neba poslan,

kad Sveti kralj mladi

bi s neba poslan

O, Sveta tri kralja, o, blažen vaš dan,

kad Sveti kralj mladi bi s neba poslan.

O, sretne li zvijezde što svijetlila vam

kad sinka djevica porodila nam.

O, pođite k njemu u prosti mu stan!

Po svetu je svemu sad radosni dan.

A kud ćete sada tak' dal'ko na put

kad zima svud vlada i vjetar je ljut?

O, Sveta tri kralja mi molimo vas

ki dare ste dali darujte i nas.

(Sokolović 1993:119) (Novaković, prema Sokolović 1993:119⁶⁹)

11.1.7. Pjesme za kola

1. **Skoči kolo** (Velika Trnovitica, Hercegovac)

Skoči kolo, da skočimo, skoči kolo.

Oj, djevojko, dušo moja, oj, djevoj'.

Da vidimo 'ko će bolje, da vidimo.

Oj, djevojko, dušo moja, oj, djevoj'.

Il' će momče, il' djevojče, il' će momče.

Oj, djevojko, dušo moja, oj, djevoj'.

Skoči baba, pa u kolo, skoči baba.

Oj, djevojko, dušo moja, oj, djevoj'.

Idi babo do đavola, idi babo.

Oj, djevojko, dušo moja, oj, djevoj'.

Nit' sam baba, nit' djevojka, nit' sam baba.

Oj, djevojko, dušo moja, oj, djevoj'.

---

⁶⁹ Pjesma iz Starog Štefanja je gotovo ista, samo s dodatkom posljednjeg dvostiha: „Da mladom kralju ki došel na svet,/ Svi falu spevajmo do vek večni vek.“

Već djevojka srednjakinja, već djevojka.

Oj, djevojko, dušo moja, oj, djevoj'.

Starog vruga vršnjakinja, starog vruga.

Oj, djevojko, dušo moja, oj, djevoj'.

(Moslavac i Moslavac 2007:111) (Banas et al. 2017:114)

2. Žela sam žito i pšenicu (Hercegovac)

Žela sam žito i pšenicu.

U njoj sam našla prepelicu.

Malo vas, malo nas,

aj'te, momci, među nas.

Sunce je žarko s neba sijalo,

naše je žito u polju zrijalo.

Mala je ptica prepelica,

u našem žitu je gnijezdo savila.

Majka je stara dare dala,

na daru, majko, tebi hvala.

(Banas et al. 2017:126)

3. Pruž' mi diko preko kola ruku (Velika Trnovitica)

Pruž mi diko, pruž mi diko, preko kola ruku.

Šalaj mala, oči plave, preko kola ruku.

Ja ću tebi ruku i jabuku.

Ljubila sam i ostalo mi je.

Sad nek ljubi ko ljubio nije.

Kolo malo, al se razigralo.

Biće veće, doć će moje cvijeće.

(Banas et al. 2017:191)

4. Trnje je trnje (Miklouš)

Ej, 'ajd' u kolo mile cure naše

Trnje je trnje, trnje je rodljivo, al' je bodljivo.

Ej, doći će nam u pomoć i snaše

Ej, oj, Mikloušu i tvoje širine

Ej, najljepše si selo Moslavine

(Banas et al. 2017:58)

5. 'Ajd u kolo (Samarica)

Ajd' u, ajd' u kolo, ajd' u kolo,
mile cure naše, ajd' u kolo'.

Doći, doći će vam, doći će vam
u pomoć i snaše, doći će.

Sama, Samarica, Samarica,
bela georgina, Samarica.

U te, u tebi je, u tebi je,
Sveta Katarina, u tebi.

Kad za, kad zapjevam, kad zapjevam,
sa Garić-planine, kad zapje'.

Nek' se, nek' se čuje, nek' se čuje,
širom Moslavine, nek' se čuje.

(Moslavac i Moslavac 2007:57)

6. Ajd' u kolo 'ko neće da drijema (Velika Trnovitica)

Ajd' u kolo 'ko neće da drijema, lolo moja, 'ko neće da drijema.
Danas jesmo, a sutra nas nema, lolo moja, a sutra nas nema.

Lolo moja i jesi i nisi, lolo moja, i jesi i nisi.

Daj se ženi da vidim čiji si, lolo moja, da vidim čiji si.

Alaj nam se kolo razigralo, lolo moja, kolo razigralo.

Od momaka i od djevojaka, lolo moja, i od djevojaka.

Nema cvijeta što su tulipani, lolo moja, što su tulipani.

Ni momaka, što su Trnov'čani, lolo moja, što su Trnov'čani.

Nema ruže što su pupoljanke, lolo moja, što su pupoljanke.

Ni curica, što su Trnov'čanke, lolo moja, što su Trnov'čanke.

(Banas et al. 2017:181)

7. Ajde, cure, u kolo igrati (Hercegovac)

Ajde, cure, ajde, cure, u kolo igrati.

Imam krajcar, imam krajcar pa ću vam ga dati.

Ajd u kolo, ajd u kolo, mile seke naše.

Doći će nam, doći će nam u pomoć i snaše.

Ajte, momci, ajdte, momci svi u naše kolo.

Nemojte, nemojte se držati oholo.

(Banas et al. 2017:104, 124)

8. Kolovođo (Velika Trnovitica, Garešnica, Hercegovac)

Kolovođo, kolovođo, daj kolo povedi,
kolovođo, ej, lane moje, daj kolo poved'.

A tko ne zna, a tko ne zna, nek' u mene gledi

Ja u kolu, ja u kolu, dika pokraj mene

Zavide mi, zavide mi i cure i žene

Diko moja, diko moja, preko kola priđi

Poljubi me, poljubi me, pa me zaobiđi

(Moslavac i Moslavac 2007:101) (Banas et al. 2017:74, 120)

9. Oj, Mikloušu i tvoje širine (Gornji Miklouš)

Oj, Mikloušu i tvoje širine,
najljepše si selo Moslavine.

Oj, vi male zv'jezde sjajne,
pozdravite moje janje.

Kolo moje, okreni se bolje
da ja vidim gdje je zlato moje.

(Lovrenčević 2012:434)

10.

a) Taraban (Hercegovac)

Lijepo ti je plesat tarabana,
gore skočiš, dolje ideš sama.
Op, lane, mило lane, dolje ideš sama.

Diko moja, i jesi i nisi,
oženi se da vidim čiji si.

Imam diku, lijepu na vidiku,
a ostraga spodobna na vruga.

(Banas et al. 2017:139)

b) Taraban (Ivanska)

Lijepo ti je igrat tarabana, gore skočim, dolje padnem sama!

Lijepo ti je u našem kraju, zvijezd sjaju, bećari pjevaju!

Alaj volim curo oči tvoje, sam da su ti garave k'o moje!

Alaj sam se naigrala kola, kad je moja tamburala lola!

(Banas et al. 2017:170)

11.1.8. Religiozne pjesme

1. Veseli se, o Marijo (Križic)

Veseli se, o Marijo,

veseli se, Majko mila!

Aleluja, aleluja!

Aleluja, aleluja!

Veseli se, o Marijo,
veseli se, Majko mila!

Onog, kog ti prope sila,
božja moć je uzvisila.

(Sokolović 1993:124)

2. Tisuć puta zdravo budi (Samarica)

Tisuć puta zdravo budi,
O Marijo, o naša nado,
zdravo zoro štono rudi
na obzorju plavetnom.

O Marijo, o naša nado,
srce tebi dajemo.

Prečista si i preblaga,
ti si sunce vedra neba,
ti si alem svega blaga,
radost puka našega.

O Marijo, o naša nado,
srce tebi dajemo.

Čudo divno toga raja,
blagi pogled k nama svrati,
ti usliši molbe naše
jer smo, Majko, tvoji svi.

O Marijo, o naša nado,
srce tebi dajemo.

[<http://www.zupa-samarica.hr/samaricke-pjesme/samaricke-pjesme/> (pristup 1. 6. 2017.)]

3. Da sam sitna ljubica (Hercegovac)

Da sam sitna ljubica,
cvatuća u gaju,
svoj bi miris šiljala
Majčici u rajju.

Da sam slavuj ptica ja,
veselo bi pjevala:
„Zdravo, Rajska kraljice,
neba cesarice!“

Da sam sjajna zvjezdica
što na nebu blista,
tvoj bi ures bila ja,

Majčice prečista.

Al' sam Božje dijete ja,

pa te molim zato:

„Majko, srce čuvaj mi,

čisto kao zlato.“

(Banas et al. 2017:136)

4. Majko draga, Djevo Sveta (Samarica)

Majko draga, Majko Sveta,

slušaj svoje djece glas!

Bojni vihor, mržnja kleta

uništiti hoće nas.

Dom nam čuvaj, Božja Mati,

i sinova naših cvijet.

Tvojom molbom nek' se vrati

Božji mir na cijeli svijet.

Dragi naši redom ginu

na bojnim poljanama.

Majko, daj po svome Sinu

lijeka našim ranama.

Grad za gradom ljuto strada,
mirna sela mori strah,
smrt i pustoš svuda vlada
plaćuć' padamo u prah.

Neće više mir nam cvasti
ako se ne smiluješ,
dom i narod, sve će pasti
ako Ti ne pomogneš.

(Banas et al. 2017:148)

11.1.9. Domoljubne i rodoljubne pjesme

1. Seljačka (Miklouš)

Mi smo ti seljačkog djeca koljena,
još od onog negdašnjeg rajskog vremena.
Mi seljaci dajemo svakom čim ustajemo.
Da li itko i što nam? Bog jedini sam!

Naši tvrdi žuljevi 'rane cijeli svijet!
Naši bujni usjevi najljepši su cvijet!
Nema ti bez orača kruva, kolača,
zato braćo u kolo sloge seljačke!

Zato braćo u kol sloge seljačke,

ne u klupko oholo sile gospodske,
Svoju zemlju orimo, nasilje oborimo,
pred Bogom se prignimo, narod dignimo!

(Banas et al. 2017:54)

2. Al' je lijepo naše selo (Velika Trnovitica)

Al' je lijepo naše selo, njemu para nema.

Tu su kuće male k'o golubi bijeli.

Tu su kuće male k'o golubi bijeli.

Radino je naše selo, njemu para nema.

Tu se rano rani, ore, kopa, sije, sadi.

Tu se rano rani, ore, kopa, sije, sadi.

Veselo je naše selo, njemu para nema.

Tu se kolo kreće, tambura i gusle ječe.

Tu se kolo kreće, tambura i gusle ječe.

(Banas et al. 2017:182)

3. Moslavino, lijep si kraju (Hercegovac)

Moslavino, lijep si kraju, u tebi je k'o u rajju,

šume, rijeke, potočići, sve to 'liči nekoj priči.

Moslavino, lijep si kraju po nošnji te svi poznaju

i po doli, i po gori moslavačka pjesma ori.

Moslavino, na tri vode, cure su ti k'o jagode,
tamburaši uzoriti, na baštinu ponositi.

(Banas et al. 2017:99)

4. Moslavino moja mila (Hercegovac)

Moslavino moja mila, kad' ću tebi doći ja,
gdje me čeka sva ljepota i gdje zlatno sunce sja!

Kraj Ilove tihe rijeke, list topole daje šum,
livade i vrbe stare, sve je radost srcu mom!

Rodna polja Moslavine, tihe rijeke i taj kraj,
iz daljine mene zovu, vrati se u zavičaj!

Moslavini mojoj dragoj moram opet doći ja,
to je želja mojih snova, u njoj živjet želim ja!

(Banas et al. 2017:122)

5. Na livadi zelenoj (Hercegovac)

Na livadi zelenoj
cvijeće brala djevojka.

Izmeđ' cvijeća šarena
tri je boje birala.

Crven', bijeli i plavi

to je barjak hrvatski.

(Banas et al. 2017:116)

6. I od majke i od Boga (Hercegovac)

I od majke i od Boga,

sin sam roda hrvatskoga!

Majka mi je život dala,

Hrvatskim me sinom zvala!

Učila me moja mati,

da smo braća svi Hrvati!

Trobojnica našeg roda,

to je vjera i sloboda!

Za mene je barjak pravi,

samo crven, bijeli, plavi!

11.1.10. Ostale teme (individualne)

1. Šta se ono na onoj strani? (Đurđić)

Šta se ono čuje,

šta se ono čuje
ej, ljubav vjerna,
što se ono čuje
na onoj strani,
ej, ljubav vjerna,
što se ono čuje
na onoj strani?

il' puška puca,
il' zvona zvone?

Nit' puška puca,
nit' zvona zvone.

Već seja bracu,
usporučuje.

– Izbav' me brate
iz turskih ruku!

– Ja sam ti, brate,
turska robinja!
Pošalji brate
tri kite zlata,

tri kile zlata

i tri bisera.

(Dolenec Dravski 1994:101–102)

2. Starcu se je čelo spati (Križic)

Starcu se je čelo spati,

mlado lice ljubuškati'.

Starcu se je čelo spati,

mlado lice ljubuškati'.

Starcu se je čelo spati,

mlado lice ljubuškati'.

Svati starca prevariše,

vreću slamom napuniš'.

Vreću slamom napuniše

pa uz starca položiš'.

Kad se starac probudio,

vreću slamom zagri'.

Pipa gore, pipa dolje,

al' ta baka svud jednak'.

Svuda pipa, nigdje prela,

vrag je znao kud je jela.

Kud je jela, kud je pila

da je tako ostarila.

(Sokolović 1993:128–129)

3. Na Ilovoj tihoj vodi (Kajgana)

Na Ilovoj tihoj vodi,

na Ilovoj tihoj vodi.

Ao, Jelo, janje belo!

Samo Ano polagano!

Jedno drvo topolovo,

jedno drvo topolovo.

Ao, Jelo, janje belo.

Samo Ano polagano!

Na njem gn'jezdo sokolovo.

Na njem gn'jezdo sokolovo.

Za to gn'jezdo nitko ne zna,

za to gn'jezdo nitko ne zna.

Sam' iz sela djevojčica,
sam' iz sela djevojčica.
I njezina drugarica,
i njezina drugarica.

Sokol im je govorio,
sokol im je govorio!
– Nemojte me odavati!
Nemojte me odavati!
Ao, Jelo, janje belo!

Svate ću vam darivati!
Svate ću vam darivati!
Svakom svatu sivo pero,
Svakom svatu sivo pero!

Đuvegiji desno krilo,
Samo Ano polagano!
Đuvegiji desno krilo!
desno krilo pozlačeno,
desno krilo pozlačeno.
I biserom posipano,
i biserom posipano!

(Dolenec Dravski 1994:96–97) (Banas et al. 2017:130)

4.

a) **L'jepo pjeva ptica kos** (Križić, Berek)

L'jepo pjeva ptica kos,

Ptica kos:

Štonjc, anjc!

Zašto l' mi,

Ne bi l' mi

Rujno, rujno vino,

Rujno, rujno vino pili?

Da nam živi

Mila domovina,

Mila domovina sva!

L'jepo pjeva ptica kos

U zelenoj šumici,

Na tananoj grančici.

Otud idu lovca tri.

Nemojte me streljati,

Ja ću vama pjevati.

(Sokolović 1993:131) (Banas et al. 2017:34)

b) **(Liepo speva tica kos)** (Staro Štefanje)

Liepo speva tica kos

U šumici zelenoj

Na grančici tananoj

Na lozici vinovoj

(Novaković, prema Sokolović 1993:131)

5.

a) **Oj, javore, javore** (Križić)

Oj javore, javore,

tvoje drvo najbolje!

Pod tobom sam vino pino,

djevojku ljubio.

Pod tobom sam vino pino,

djevojku ljubio.

Oj, javore, javore,

tvoje drvo najbolje!

Od tebe se gusle prave

za mlade bećare.

Oj, javore, javore,

tvoje drvo najbolje!

Od tebe se gusle prave,

čuju se do Save!

Oj, javore, javore,

tvoje drvo najbolje!

Pod tobom sam kose plela,

svog dragoga klela.

(Sokolović 1993:121)

b) (Oj javore javore) (Staro Štefanje)

Oj javore javore

Tismi drvo najbolje

Pod tobom sam vino pijó

I djevojke ljubio

Oj radoja radoja

Što ti radi gospoja

Gospoja mi kavu kuva

I volove ćuva

Oj Maksime Maksime

Ti ćeš dobiti batine

Što si ukro truba beza

Od selskoga knjeza

Oj Martine Martine

Uprež konje pjesnive

Pa me vozi u Vinkovce

Da volim trgovce

(Novaković, prema Sokolović 1993:121)

6. Iš'o starac uz brdo (Garešnica)

Iš'o starac uz brdo

iš'o starac uz brdo

nosi bure i svrdlo

Hoće bure da buši

hoće sina da ženi

Ševrljuga ševrlji

hoće pjesmu da vodi

Raca blato tapače

hoće kuvar da bude

Macan gladi brkove

hoće svatov da bude

Guska viče ga-ga-ga

to je prava muzika

(Banas et al. 2017:73)

7. Zora zori (Hercegovac, Kajgana)

Zora zori, rosa pada,

na livadi pasu stada.

Na brežuljku pastir sjedi

i u svoje stado gleda.

Iz daleka nešto spazi,
na konjiću k njem' dolazi.

Na konjiću šarenome,
u odijelu gospodskome.

Konjić mu se uz brijeg penje,
kopitama t're kamenje.

(Banas et al. 2017:119) (Moslavac i Moslavac 2007:53)

8. Zemlja nebo na sud božji zvala (Narta)

Zemlja nebo na sud božji zvala:

– Ajde, nebo, da na sud idemo,
jer me bijaš ledom ja li sn'jegom
od Miholja do Đurđeva dana.

Tiho nebo zemlji odgovara:

– Boga tebi, crna zemljo moja,
okani se neba visokoga!

Na tebi je vel'ko bezakonje:

ne poštuju mladi starijega,
ne poštuju sini oca svoga,
ne poštuju brat brata rođena,

zato t' bijem ledom ali sn'jgom

Od Miholja do Đurđeva dana.

(Lovrenčević 2012:298)

9. Tri se ptice napjevaše (Đurđić)

Tri se ptice napjevaše.

Svaka veli:

– Ja znam ljepše.

Veli ptica *kosovica*:

– Ja znam ljepše popjevati.

Ja 'v'jek pjevam u livadi

gdjeno *momci* redom kose,

redom kose pometaše

i slušaše kak ja pjevam.

Veli ptica *prepelica*:

– Ja znam ljepše popjevati.

Ja 'v'jek pjevam usred polja

gdje *djevojke* redom žanju,

redom srpe pometaše

i slušaše kak ja pjevam.

Veli ptica *kanarica*:

– Ja znam ljepše popjevati.

Ja 'v'jek pjevam po sobama

gdje *gospoda* redom sjede,

redom čaše pometaše

i slušaše kak ja pjevam.

(Lovrenčević 2012:323)

10. Savila se b'jela loza vinova (Miklouš)

Savila se b'jela loza vinova,

b'jela loza vinova,

b'jela loza vinova.

Savila se b'jela loza vinova

oko jednog na kućici prozora.

Kroz taj prozor svako jutro i večē

brat i seja svoju lozu gledali.

Gledali su kad je loza pupala,

gledali su kad je loza listala,

gledali su kad je loza cvatala,

gledali su kad je grožđe zrnilo,

gledali su kad je grožđe zorilo.

Bratac seju zagrlio pa veli:

Skoro, skoro brat ćemo ga veseli.

(Sokolović 1993:146) (Lovrenčević 2012:433)

11.1.11. Brojalice

1. Naša neva prvo več malo večerala (Križic, Staro Štefanje, Berek, Kajgana)

Naša neva prvo več

malo večerala:

jednu pticu prepelicu,

gospocku večeru,

gospocku večer'.

Naša neva drugo več malo večerala:

dvi grlice,

jednu...

Naša neva treće več malo večerala:

tri goluba, dvi grlice,

jednu...

Naša neva četvrto več malo večerala:

Čet'ri race paunice,

tri goluba...

Naša neva peto več malo večerala:

pet gusaka perutaka,

čet'ri...

Naša neva šesto več malo večerala:

šest ovaca s jaganjaca,

pet...

Naša neva sedmo več malo večerala:

sedam krava sa telaca,

šest...

Naša neva osmo več malo večerala

osam vola sa jarmova,

sedam...

Naša neva deveto več malo večerala:

devet konja sa amova,

osam vola sa jarmova

sedam krava sa telaca,

šest ovaca s jaganjaca,

pet gusaka perutaka,

čet'ri race paunice,

tri goluba, dvi grlice,

jednu pticu prepelicu,

gospocku večeru,

gospocku večer'.

(Sokolović 1993:128–129) (Dolenec Dravski 1994:115–116) (Novaković, prema Sokolović 1993:128⁷⁰) (Banas et al. 2017:26, 87⁷¹)

2. Služil jesam prvo leto (Koka ima b'jelu glavu) (Križic)

Služil jesam jedno leto,
dobil jesam koku zato.
Koka ima b'jelu glavu,
piliće je zvodila.

Služim jesam drugo leto,
dobil jesam racu zato.
Raca veli: ligu, lagu!
Koka...

Služil jesam treće leto,
dobil jesam gusku zato.
Guska veli: gagu, gagu!
Raca...

Služil jesam četvrto leto,

---

⁷⁰ Dok ostale varijante imaju po osam strofa, od Novakovića za Staro Štefanje ima i desetu strofu, koja je očigledno cenzurirana pa možda zato i nije nekada pjevana: „Naša snaša deset večer/ malo večerala/ Deset k...c od magarac/ Devet konja iz amova/ Osam volov iz jarmova/ Sedam krava jalovica/ Šest gusaka perutaka/ Pet janjaca od ovaca/ Četer oka paunova/ Tri goluba tri grlice/ Dva goluba dvi grlice/ Jednu ticu jarebicu/ Gospocku večeru.“

⁷¹ U Kajgani je naziv *Naša snaša (malo večerala)*, nešto malo drugačiji redoslijed i životinje uz pojedine brojeve.

dobil jesam puru zato.

Pura veli: komu, tomu!

Guska...

Služil jesam peto leto,

dobil jesam prase zato.

Prase veli: kolji mene!

Pura...

Služil jesam šesto leto,

dobil jesam tele zato.

Tele veli: 'rani mene!

Prase...

Služil jesam sedmo leto,

dobil jesam kravu zato.

Krava veli: doji mene!

Tele...

Služil jesam osmo leto,

dobil jesam konja zato.

Konjić veli: jaši mene!

Krava...

Služil jesam deveto leto,

dobil jesam curu zato.

Cura veli: ljubi mene!

Konjić veli: jaši mene!

Krava veli: doji mene!

Tele veli: 'rani mene!

Prase veli: kolji mene!

Pura veli: komu, tomu!

Guska veli: gagu, gagu!

Raca veli: ligu, lagu!

Koka ima b'jelu glavu

piliće je zvodila.

(Sokolović 1993:129–130)

3. Hopa, cupa, skoči (Ivanska)

Hopa! Cupa! Skoči! Da ti vidim oči, da ti vidim očice, garava djevojčice!

Kruška! Jabuka! Šljiva! Mene voli Iva, a ja Ivu neću za drugim umrijeću.

Kruška! Jabuka! Šljiva! To je voće slatko, jeo bi ga svatko.

(Banas et al. 2017:169)

4. Kraj Betle'ma (Velika Trnovitica)

Kraj Betle'ma ljuta zima, nek ponese 'ko šta ima.

Pones' Petre šerbeta i čuturu bermeta.

A ti Miško, ajde friško i naberi suhих drvva.

Pa to javi Jurici u tankoj košuljici.

A ti Mate vrati ovce, pa pristavi k vatri lonce.

Pazi dobro Filipe da lonci ne pokipe.

A ti Ante uzmi gajde pa za nama brzo hajde.

Pa zasviraj veselo nek' nas čuje sve selo.

(Banas et al. 2017:187)

5. Pastir čuva novce (Tomašica, Hercegovac)

Pastir čuva novce za bijele ovce,

pastir čuva novce za bijele ovce,

pastir čuva novce,

pastir čuva novce za bijele ovce,

pastir čuva novce.

Pastirica Jela pokraj stada sjela

i čarape plela.

K njoj dolazi Ćira u frulicu svira,

Jeli ne da Mira.

Jela njega prosi da joj ne prkosi,

da se od nje nosi.

(Moslavac i Moslavac 2007:107) (Banas et al. 2017:98)

6.

a) Pošto Šarova (Križić)

Pošto Šarova?

Pošto Perova?

Po petak, po šestak!

Eto ti je baš ne dam!

Ni za litru vina,

jer si kume svinja.

(Sokolović 1993:132)

b) Pošto Šarova (Miklouš)

Pošto Šarova?

Tri forinta, dva.

Kaži, curo mala, što je c'jena?

Tri forinta, dva seksera.

Pošto Pisova?

Tri forinta, dva.

Kaži, curo mala, što je c'jena?

Tri forinta, dva seksera.

(Sokolović 1993:141)

11.2. Predaje

11.2.1. Etiološke predaje

1. Samarica

a)

Ovaj, čula sam neke priče, zašto se Samarica zove Samarica? Jel se priča šta po selu?

A po staroj Marici. A tak se priča da je ostala... za turskog tog ratovanja... samo Marica.

(Samarica, 2015, Ivan Križan)

b)

Čuj, rekli su negdar za vrijeme Turskog rata. Da je, ovaj, tuj su, ovaj, sve su potukli a jedna je, veli, sama Mar'ca u krušnu peć se skrila i ostala je sama u tom selu. I onda po njoj su rekli da je selo dob'lo Samarica. A sad, netko veli da kaj je u obliku samara... znaš, nastanjena.

(Samarica, 2015, Marica Križan)

c)

Kao i nazivi sela. O Samarici ja znam dvije legende. To da ima oblik samara, ili o tom požaru gdje je ostala sama Marica.

Požaru?

Da, da. Da je selo izgorelo.

(...)

Pa ja sam čula o požaru. Pa je izgorelo selo, ostala samo jedna žena koja se spasila i zvala se Marica i eto tak je ostala Samarica.

A u jednoj verziji, to bi bila više možda... povijesna, ne znam kakva, da ima oblik samara taj.

(Ivanska, 2017, Antonija Dokuš)

d)

Imaju dvije verzije, kol'ko sam ja čula, rekli su prvo da je živjela jedna žena tamo, samo je ona bila, sama, Mar'ca joj je bilo ime, da je sama Mar'ca – Samar'ca. To je jedna verzija. A druga je verzija zato šta je selo, kao brijeg je, a po sredini je selo, s druge strane ovak je udolina, da je ono u oblik samara. Da je kao samar pa Samarica.

(Nova Ploščica, 2017, Marica Varga)

2. Kaluđerov grob⁷²

a)

Ivo: To je išel kaluđer negda... kaluđer, to je fratar. On je išel iz Zagreba, išel je [nerazumljivo]. Onda je tud išel preko šume. Iz Jelenske za Podgarić. Podgarić je isto naša župa. I tu su ga lopovi ulov'li, ub'li ga... onda je bilo puno lopova. To je bilo negdar. Prije mojega vijeka. Fest prije. I tu ga ub'li, uzeli mu novce i ostav'li. Onda su ga ljudi našli, onda su ga zakopali i dan-danas se obnavlja taj grob, kaluđerov grob. To se zove taj dio šume Kaluđerov grob.

(Samarica, 2015, Ivan Križan)

b)

Marica: Čuj, to ti je bil negdar... nekakov, kao, liječil je ljude i kaj ja znam... i onda ti je tu on bil na tromede od Jelengrada prema Garićgradu tu ti je bila staza. I onda tuj se kod njega su [ratovali] i onda kad su se posvađali taj Jelengrad i Garićgrad onda su toga ub'li... tak su ga onda i zakopali tuj de je ubit bil. I to uvijek obnavlja se taj grob...

(Samarica, 2015, Marica Križan)

---

⁷² O Kaluđerovom grobu, njegovoj lokaciji na Moslavačkoj gori, starini, povijesnoj podlozi i drugoj varijanti više piše Kovačević (usp. 2005:8–14). Drugu varijantu ove predaje, s nešto drugačijim i razvijenijim fabularnim kosturom, tematizira Antun Nemčić u pjesmi *Grob kaluđera*, a Kovačević u djelu *Legende i predaje Hrvata* ju i donosi (usp. 1993:43).

c)

Kaluđerov grob, da. Njega su isto navodno ti hajduci ubili. Njega su hajduci ubili. Tamo je zakopan. On je bio neki kaluđer. Kaluđer. Sad gdje su ti kaluđeri stanovali? Recimo oni su iz pravoslavnog reda. Kaluđeri su. Jer... a sad na ovoj strani, ja ne znam da je bio neki manastir, da je netko bio kaluđer tu...

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

d)

Pa to ti je u biti, onaj Kaluđerov grob, ak si čula u Samarici, da je to tu živio neki, kaluđer su ga zvali. Šumar neki, pustinjak, on je bio u toj šumi, živio, tam je umro. Taj Kaluđerov grob tam su ga i zakopali jer niko nije znao otkud je i otkud je on došo, i ne znam zašt su ga zakopali u toj šumi gore. I taj vel'ki drveni križ ko od grede su to naprav'li. I ta se cijela planina zove Kaluđerov grob po njemu.

(Nova Ploščica, 2017, Marica Varga)

3. Selište, Cintor i Stara Straža⁷³

Ja sam za vas, jer je mama prije pričala da ste Vi pričali za Selište. Da Vi znate zašt se zove Selište.

Pa zato se zove što ti je to bilo selo nekada prije nego šta ja znam, tam negdje u 12. stoljeću. Valjda kad su Turci probili tu pa su ga poharali i ljudi su pobjegli u zbjeg u pravcu Čazme. Jer postoji lokacija gdje je crkva, zove se Cintor, zemljište, jel. A onda u zbjegu kad su oni išli odatle iz... prema Čazmi, onda su iz te crkvice, kakva je bila, barem u legendi se pričalo, ponijeli zvono, sa sobom, el, u smislu da se budu valjda vratili. I tamo negdje, ne znam ako ti se znadeš, vam preko Valoga, prema Markovinoviću, dolje ispod kuće njegove, tamo je bio jedan bunar, bunar... ovaj, izvorište vode valda il neki ribnjaki tud, navodno su ga tu bacili

---

⁷³ Dolenc-Dravski je jako sličnu verziju zabilježio na području Ivanske o tom dijelu sela koje se zove Selište (*Selišće*), iz njegova rukopisa donosi ju Kovačević (2005:139). Dolenc-Dravski to je zabilježio osamdesetih godina prošlog stoljeća (usp. ibid. 201) i po nekim dijelovima razlikuje se od kazivačeve verzije tako da moguće da su se razvijale samostalno, odnosno da zapisana verzija nije utjecala na kazivača preko poznanika koji su čitali Kovačevićevo djelo.

unutra. Taj... to zvono i... tako da je to zvono ostalo tu u legendi, pričanju, el, tak da se nikad nisu vratili vald na to područje i odonda je tamo Čazma u biti naseljena. Jel, kao. Ovo je bila stara Čazma, se zvala, tu... a odatle ljudi su otišli tamo, taj zbjeg je bio ljudi, tak da su oni tamo, tamo se nasel'li. Tak da je bilo ranijih godina kad se zemlja počela dublje obrađivat, od konjskih zaprega il kak su se to obrađivala pa su se vad'le nekakve drančeriije šta su se mogle nać od lonca, zemljenih ovih posuđa i toga je bilo tu. Tamo, onda kroz šumu kad se pređe prema Babincu, u šumi... tamo... ljudi su uvijek pričali da se išlo preko Melinca. Znaš, to ti je jedna, ali nije prirodna, ustava, već ljudskom rukom izrađena, jedan kanal prokopan i tu je, vjerovatno, postojala vodenica u to vrijeme. Još i danas, evo sad ovi su izviđ... ovi planinari imaju svoju ophodnju tuda kad idu gore dalje prema Samarici, onda odatle prolaze preko tog Melinca, a to su ljudi kad su se više kretali pješ'ce, hodali, onda to im je bio taj nekakav prečec, put, preko toga Melinca pa su recimo iz Babinca tamo od jednoga dijela Babinca prelaz'li, sjekli ovdje pa su prelaz'li ovdje tu na Valog i tako su išli za Ivansku ili su odlaz'li za Bjelovar, il na ovu, preko Česme, na ovu stranu, onda je to bilo... najkraći put pješice hodat, tako, to je bio taj barem. Kol'ko je to... znaš. To je vjerovatno neistraženo područje jer... nekada nekakav je bio... netko se interesirao tuda, ali skoro da je propalo, taj projekat, da netko nije... pred možda 40 godina, netko je hodo, ispitavo tako, al se nije nikada nitko pojavio da bi netko nekog otpeljo na tu lokaciju da se vidi, da počne iskapat, možda vjerovatno... nešto mora postojat od te crkvice, od tog Cintora, tako se zvala i zove se zemlja i sad, mada je to sve obraslo u šumu, šikaru, grm, voda... i dosta je to malo ovako nejasna stvar šta su crkve uvijek bile na breščicu, negdje višlje. A ova je baš u nekakvoj ovak, u nižem dijelu zemlje.

Taj kao Cintor?

Da, taj Cintor. I tu je livada, jel. Zašto je to tako nisko i zašto je ta zemlja, zbog čega se tu grad'la, to je od nekada, barem govoreno, taj Cintor.

(...)

Bilo je nekad, pa to je bilo prepričavano, i djedi su stari pričali, još kad se zemlja obrađivala ono na volovima, kravama, konjima i to, onda nisu bile drljače za poravnavanje zemlje kao sad šta postoje, onda su bile te neke drvene, ne znam kak su ih zvali u to vrijeme, brane mislim da su ih zvali, za to poravnavanje, ili grane. Onda da je bila nekakva, nekakav lik, kao neke lisice ili cucka nekakvi, kao skulptura nečega bila to, ovaj... pa su to ljudi stavljali kao teret na te grane il na te drljače tak da lakše zemlju zaravnali, da ne bi više puta prolaz'li neg u

dva prohoda pa bi se zemlja zaravnala i onda taj netko je došo i sad kao da su htjeli dalje prevest taj komad kamena jer nije, nema kod nas kamena, nema takvih... i to je bilo vel'ko, teško da su ga razbili, unutra je bilo neko zlato. Znači da je taj, to negdje tuj bilo možda, e sad, to je bilo samo davno prepričavano, da li postoji netko da bi nešt znao oko toga to je pitanje.

Aha, to bi bilo kao ono neko skriveno zlato?

Da...

Na tragu tih priča...

Dobro, sad, znaš, možda je to bilo ono... u crkvi, tom Cintoru, pa je to kao bilo vredno ostalo, e sad se to nije, ovo se sve prošlo, otišli su, taj komad, ljudi, ovi koji su se tamo naselili, počeli zemlju obrađivat, a to stajalo godinama, nitko ga nije. Onda su ovi, netko je došo, ili su ga htjeli ili ga namjerno razbili da se tu iznutra, sad kol'ko zlata bilo, kol'ko se isipalo... takva je priča bila. Sad kako je ili nije...

(...)

Taj izvor zove se, ustvari taj dio, na Staroj Straži. Stara Straža su taj dio šume i taj bunar od ribnjaka. Onda su govorili ljudi, evo baš sam negdje prije, i ovaj gore Barbir iz Ivanske, priča, jer on kao dijete se sjeća kad su prolaz'li pa stari ljudi su govor'li, kaže: „Nemojte sam' vikat.“ E sad kad smo mi prolaz'li tuda, kaže, sa kolima se putovalo, je bude se čuo zvuk zvona iz toga izvora, jel. Kao da zvono će dat nekakav znak da je to tu. E sad ko ga je čuo, ja ne znam. Osobito, kaže, ljudi su to znali, el, posjećivat, recimo poslije, ovaj, mladog mjeseca, pa mlada nedjelja, znaš, pa su ljudi kao to nekako na te mlade dane što su ih zvali, el, ovaj... oslanjali, da se u to vrijeme čuje. Sad ko je bio taj da je čuo, ja ne znam. [smijeh] Možda je netko da mu se pričn'lo, il čuj, kad bi bilo, još i danas postoji taj, valjda je to ta lokacija, uvijek su rekli na Straži, na Staroj Straži... taj izvor. Pa bi netko sa nečime danas ispito da li postoji kaki komad zvona, željeza il nečega u zemlji da se to danas, onda bi se to utvrdio sigurno trag da je to istina.

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

4. Oštri Zid, Gradina, Begovača, Turčin, Srijedska

Jel znate još to neko selo zašt je dobilo naziv, osim po crkvama... tu okolo?

Oštri zid, jel.

Na primjer, zašto?

Ne na primjer. Ima ime, ime on ima.

Da, al zašto?

Oštri zid ima isto po utvrđi. Ima po jednoj utvrđi koja je bila tamo u šumi Gradina. Zato i Gradina se šuma zove, jer grad. A Oštri Zid jer oštar je zid bio, bio je obloženo od drvenih stupaca koji su bili zaoštreni, znaš. Veliki kao kolci okolo, sve oko te utvrde, to postoji isto tamo. Tamo je bilo nekih, ovaj, istraživanja, na tome dijelu.

(...)

Ili Begovača.

Šta Begovača?

Po begu.

Aha beg.

Da, beg. Osto isto za vremena Turaka, neki beg je osto i tako po njemu Begovača. Ne znam, beg, imo je čak ime, ja mu ne znam ime, al po njemu su rekli tako.

Ili recimo imamo izvor u Garjevici, „kod Turčina“ kaže se. Turčin, to je izvorište vode, ovo je prirodni izvor i tamo je to obilježeno i tako ga zovemo, još uvijek po... Turci su isto bili negdje tu, kod Turčina, jel. Taj izvor...

To su ti nazivi koji su ostali, el. A čuj, dugo su bili na tim područjima.

(...)

Pa recimo imaš Srijedska, el. Središte puteva. Isto kao datira staro mjesto, to je bilo središte puteva. Jer vrijeme tih starih puteva je... od Bjelovara kao jedno veće mjesto, kao je... onda je išlo, išle su te ceste, pravac išo tuda preko... Sredske pa se tamo preko Bereka pa se išlo tamo preko ove Piljevice, kak zovu šuma i tamo gore na... Krešev'ne i tak opet prema Šimljanici, Šimljane... prelazi preko. To su bili sve nekadašnji putovi.

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

5. Oštri Zid

Ehe, tuj su Turci zagrizli, kaže. Dotle su došli i onda dalje nisu, kao... ovo su zauzeli tam prema Zagrebu i šta ja znam kud su oni to sve tukli. Al tuj su dobili, veli, jaku odmazdu i da su nastali... Oštri Zid. El, oštri zid. Naišli su... oštri zid. I tak je to ostalo.

(Krivaja, 2017, Kata Riđanović)

6. Pukli kamen⁷⁴

Ima nekvi kamen, to su nazivali „Kod puklog kamena“. To ti je vel'ki kamen, ma jebote to je vel'ko i po sredini je ovako kaj raskoljen. (...) Tud su nekad, veli, na volovima ljudi voz'li pa je bilo teško, veli, vol nije mogo dalje mogo i ne bude mogo i kad je on kreno, kamen se raspuko.

(Krivaja, 2017, Kata Riđanović)

7. Vitezovo

Ja se samo sjećam kad su moji roditelji tu gradili kuću, da smo kopali podrum, su moji kopali. Ja ne znam jesam išla možda prvi-drugi razred u školu. I da su iz te zemlje vadili tada keramičke... dijelove od, valjda kamina, od... To su oni bacali.

To su, kod nas se takve krhotine od ćupova, od tih zemljanih zove ćerepovlje. Ja znam da su rekli: „Oh, gle tog ćerepovlja u zemlji.“ To je valjda nekad bilo, onda su pričali da je tu posjed bio nekakvog viteza. Što vjerojatno i je. Jer je to sve područje Vojne krajine, to su se i borbe vodile i te legende o Garić-gradu i Jelengradu, i to ustvari jedna pozadina postoji, povijesna. Tako da se taj posjed zvao Vitezovo po tom vitezu koji je tu bio. A činjenica je, e da sam ja to barem onda znala, pa da sam, kao dijete nisam znala, da sam to negdje tražila onda u povijesnim knjigama, u arhivima ili negdje. [smijeh]

(Ivanska, 2017, Antonija Dokuš)

---

⁷⁴ Ivan Godina (prema Kovačević 2005:134) donosi varijantu te predaje naziva *Kad je vo progovorio* čiju gotovo identičnu varijantu mi je ispričao Željko Stubičan koji je i čitao Kovačeviću zbirku pa je vjerojatno utjecala na njega, a donosim ju kao dio mitskopovijesnih predaja. Kovačević spominje i ovu etnološku predaju uz još par varijanti (usp. ibid. 38) od kojih mi je u mitskom kontekstu izuzetno zanimljiva varijanta koja kamen naziva Raspuklim kamenom svetog Ilije, s obzirom na to da je sveti Ilija Perunov kršćanski pandan (Katičić 2008:128).

11.2.2. Povijesne predaje

1. Joco Udmanić⁷⁵

Prpić Mali i Joco Udmanić. To je bilo u toj grupi, oni su bili razbojnici. Oni su harali Moslavinom. Tuj. Joco Udmanić je bio kao vođa grupe tih hajduka. Oni su bili... uglavnom, njegov način krađe, on je pljačko u Slavoniji dolje. Slavonija, sakrivo se u Moslavini, tuj iza Garjevice gore se sakrivo negdje. A onda sa žandarima. On je velike gazde, a davo sirotinji. Recimo, bilo je puno siromaha, onda je tamo opljačko je, šta ja znam, neke mlinare, neke mesare, neke, ove... bogate stvari i onda je jedan dio sebi zadržo, a drugi je davo sirotinji, oni koji nisu imali. Tako su njega na taj način ljudi sakrivali i cijenili. Poslije negdje je i knjiga napisana o njemu. Navodno da je on negdje čak i došo do Samarice. Da je u Samarici isto bio čak u... tu negdje... do crkve, u crkvi... da su tu isto negdje bili, krali. A to je možda čak bilo i njemu pripisano, a da nije bio. Da su neki to bili... A uglavnom to je bilo prije ovoga, 41' rata... za bivše one Jugoslavije, stare, el, kraljevine. Onda je on vlado. A njega su bili uhvatili u Potoku, tamo... kod... Iza Popovače, na onoj strani tamo.

Da je tamo uhvaćen, kod neke ljubavnice svoje...

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

2. Pravoslavna crkva

Oni [pravoslavci] su se prvi dosel'li tu. Prije Hrvata. Moj djed kad je doselio tu. Oti Vlasi. Oni nisu Srbi, oni su Vlasi. Zato im viču Vlaji. Jer Vlasi, to su... to je dolje u Srbiji... jedan predio, siromašan, planinski kraj. Pa su onda taj car Franjo Josip, on je, kak su se bor'li sa Turcima, pa je onda te srpske te Vlahe, kao dragovoljno zvaio u borbu protiv Turaka, tak su oni došli tuj. I tukli su se [sa] Turcima, onda im je Josip Franjo dao šta god oće, oće sel't u svoju zemlju, oće ostat tu. Pa im je dao najplodniju zemlju i najbolju. Vidiš ti da oni imaju

---

⁷⁵ Još su mi neki kazivači svjedočili da su čitali o Joci Udmaniću, ali nisu mi ništa previše govorili o njemu, no ovaj se iskaz temelji na onome *što se čulo*. Između usmene i pisane književnosti u slučaju lika hajduka Joce Udmanića zasigurno postoji uzajaman utjecaj koji bi se tek mogao istražiti, a o samom liku te njegovim odjecima u pisanoj književnosti opširno piše Kovačević (usp. 2005:27–35).

najbogatiju zemlju. To im je dao Franjo Josip. I tak su oni tuj... od... šta ja znam kojeg stoljeća. Oni su stariji neg mi tu. Ti pravoslavci.

(...)

I to je bila pravoslavna crkva, samo je za vrijeme Nezavisne one hrvatske države, onda je... ju Pavel'ć kao prekrštaval je Srbe i premetnul je oltar kao Sveta Kata, a ona je bila pravoslavna crkva uvijek...

(Srijedska, 2017, Nikola Rukavina)

11.2.3. Mitskopovijesne predaje

1. Podzemni tuneli kod Garić-града

a)

To je isto legenda, to se pričalo da u tim podrumima, tim podzemnim hodnicima, il šta već je, da postoji nekakva zmija, jel... kao legenda, zmija je bila, a ta zmija je, ako si se, bila je ukleta nekakva djevojka tamo iz tog Garića, a ona je ukleta bila u zmiju i sad ako ti dođeš do nje, a zmija se približi na... k tebi, a da se ti ne trzneš da te zmije obgrli, onda se ona pretvara ponovno u djevojku. To je bilo... tak u pričama. E sad u tim podrumima da li postoji, ja ne znam... gore bio jesam, a te podrume nisam ni vidio. Samo postoji tamo u jednoj nizini prema Kaluđeru, kad se spuštaš, tamo ima nekakva rupa gdje je izvor, voda...

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

b)

Da je, od Garić-града prema Jelengradu, to su bila ta dva grada tamo, da su tuneli ispod kopani, kao podzemni hodnici ti. Da u tom podzemnom hodniku živi ta zmija, da je nju mama zaklela dok je bila djevojka još, i ona se pretvor'la zmiju i sad da ju poljubi neki mladić, ona bi se natrag pretvorila u curu. Ali ko je god probavo, išli su mnogi, veli, ko je god došo i vidio da... kad ju je vidio kol'ka je ogromna i to da su pobjegli glavom bez obzira. Da nisu mogli, a

ona u tom tunelu kao da živi. To je, mislim, a vjerojatno ima nešt opširnije opisano u toj knjizi⁷⁶ il đe, ja ne znam.

(Nova Plošćica, 2017, Marica Varga)

2. Vol i kletva

Pa recimo baš te priče o toj Ružici garičkoj. Znači, ona kletvica oko, evo i ovdje imam gore sliku, ako ti nije više..., ja isto slikam, evo to je uprava ta legenda o volu koji je podigo glavu pa je izreko, jer mu je tako strašno teško bilo, pa je izreko onu kletvu, kao ljudskim glasom progovorio, kaže: „Da bog da rušila se dovijeka! Zauvijek se ruš'la, a nikad se ne sruš'la do kraja.“ Kao, to je najveća kletva, bi bila toj građevini što se rad'la, tak da je bilo puno tih legendica oko života, oko tog Garić-grada, oko tih ljudi koji su živjeli tu... recimo, pa ima taj bunar, pa zmija da se ta Ružica u zmiju... kletva. I tako... to su te uglavnom priče oko toga. Kako su Turci, šta ja znam, dolaz'li ovdje u selo, pa te nekakve dogodovštine oko... to je naknadno, poslije kad je Garić pao, dogodovštine u selu pa, i tak, to su te neke sitne stvari pa sam ja to onda ovaj...

(Berek, 2017, Željko Stubičan)

3. O grobu i nepitkoj vodi

Jesu to sad vidljivi grobovi gdje su? Jel se zna gdje su pokopani?

Marica: Da, da. Samo... ovde... ovde su zakapani kao, ovaj, bil je kao neki zvirik onda tu se nemru nač kosti, a ovde gore su nađene na Vijencu. I tu je križ zabilježen...

(...)

Tamo je... bio je... ovi nisu znali, moj muž. Oni su [nerazumljivo] voz'li tamo. I u tome zviriku lijepa voda bila, veli da je konje napojil tuj. Konji pomirišu, neće pit te vode. Da. Tuj su ljudi bili truli unutra. I sad evo, to ti kuma Anka zna, njezin je sveker bil. Kuma Anka, daj od sim malo!

(...)

---

⁷⁶ Misli na djelo Ivana Godine *Ružica Garički*, iako ga nije spomenula pod tim nazivom.

Da, daj ti kazivaj u Sečev'nama kaj je to tvoj sveker doživl.

Anka: Moj je svekar mene vodil gledet. Tu su grobovi. Nekad od onoga rata. I on je, onaj, pustil krave na pašu. I voljel je svirat u list. I krava se ispod toga jenoga drva ovak nagn'la, kak je drvo bilo nagnjeno i krava se tud pomakn'la. A to je drvo bilo ovak [pokazuje] rašljasto. A ni mu bilo svejedno kad je to... A tu je baš grob bil i to je drvo išlo ovak [pokazuje], ovak se sastavljalo. E veli: „Brišem oči. Sve si mislim: Bože.“ (...) Dojde doma, baba ga psovala: „Ti znaš da su tam grobi, pošt si išel tam s kravama?“ A on se zadubil u sviranje, on nije uopće pantal na to. I drugi dan, sušimo mi ispod te šikare, šume, sijeno i on mene vodi, joj reko: „Dado, nejdem ja gledet. Mene bu strah, ne bum ja...“ „Ma kaj b' te bilo strah?“ Išla sam gledet, zbilja da je to drvo tak i tak je bilo nagnjeno. Tak se krava omakn'la i trknula u to i preko tog groba prešla i to se drvo sastavljalo.

(Samarica, 2015, Marica Križan i Anka Benković)

4. Neobičan pjev, plač djeteta i svjetla

A gle, tu iz sela, Milka Vojkov'ćeva, od Nade mama, ona je pričala, jednu jesen (...), trebali su oni drugi dan imat težake, kak se to reklo, težake, nešt su trebali rad't (...), ne znam šta su trebali. Uglavnom, ona je išla, već je suton bil, onak već se malo mrač'lo, na svoju ogradu nakopat si krumpira da bu sutra to sve imala, da bude brže gotova. I kak je ono malo povjetarac, onaj vjetrić puval, gore od šume, od Garjevice, ona počela kopat krumpir, veli ona, a kakva se pjesma čuje. I sad ona stane, malo se čuje, malo se ne čuje, malo čuje, malo ne. I sad se ona popela još gore malo višlje na brijeg. Otkud sad pjesma? To su bile svete pjesme... ona mi je rekla koje, al ja sam zaborav'la koje. Svete pjesme. To je, veli, ko zbor da pjeva! Ko u crkvi. Pa ono malo se manje čuje, pa se veli, ono jako glasno čuje. Ostav'la ona i mot'ku i košaru i sve i ošla doma, rekla da se sva najež'la od toga, da je znala, da to nešt nije... Nije normalno, otkud bi se iz šume čule crkvene pjesme? A gle, u šumi nekad tu za vrijeme rata, znači je bilo... baš je tu bilo ubijanja... i baš puno. I tu, i u Srednjoj Rijeki de su moji bili. A onda opet moja svekrva, kak su oni dosel'li 37' god'ne iz Like, i ona imala djece, u šumi su bilo je radništvo, to se sve na ruke ruš'lo, rad'lo... Išla je mašina šumska, pruga je bila... I sad ona, ajde da pre'rani tu djecu, nisu imali ne znam kol'ko zemlje, ona ti je rad'la, jednima je radnicima pekla kruh, jednima je prala veš, pa je onda upraviteljevoj ženi brala jagode nekad. Baš je rekla dok je bil Milan mali, znači on je 46' rođen, moj muž, dok on je bil mali, zove ju ova... Marjanović se zvala ta upraviteljeva žena: „Mando, do 12 sati naber'te mi

kantu jagod.“ Sad možeš si zamislit nabrat kantu jagod, divljih jagod! Nisu to bile, to je bilo po šumi. I ona metnula dijete i ošla brat jagode. I tak je ona puno se snalaz'la, išla je u selo k ljudima, išla po mlijeko, nije imala mlijeka i tak. Išla jednu večer doma, prugom i sad gdje je tu sadašnji Kamenik. Nekad je to bila zemlja ljudska, tu su u jarku bili vinogradi na brdu, a ispod vinograda je bil jedan bunar i tu kak je nekad suša bila, žene su išle čak rano ujutro, u 2-3 sata po vodu jer nije bilo vode, onda ko je prvi došel taj je nagrabil si vode i imal je. I sad ona ide po prugi, al ona čuje plače dijete. I sad ona misl'la... to je bilo, veli, sumrak je bil. I sad ona misli: valjda je neko išel po vodu, nekoja žena, pa dijete ošlo za njom, joj, pa ja moram it vidjet čije to dijete ostalo. A iz paše je išel čovjek jedan tu iz sela, ne znam sad kak se zval, teral blago iz paše. I tak ona njemu priča, već se ona uput'la preko livade. On pita: „Mando, kud ti ideš?“ Pa veli: „Idem gore, u Jarku se kod bunara čuje plač deteta, valjda je nekoj ženi ostalo dete...“ Kak je, valjda je ostalo, jel ide noć. A veli on njoj: „Vrat se ti, Mando, od' ti doma, nemoj ti to it ništ.“ I tak, onda ona ono, nije joj baš bilo ugodno, jel, al tak je bilo.

Onda je opet rekla, znači, za vrijeme rata, toj u toj zvala se Ciganska šuma, tu je bilo jako puno potučenih mladih. Gle, tu su se viđavali svijeće. I ja sam isto vid'la. Mislim, bilo me je strah. Svijeća ide. Svijeća gori, i ide, i putuje po toj zemlji. Ali z večera. Inače su rekli to se sve događa kasno u noći, od ponoći i tak. To je bilo z večera. I sad mi smo išli kad smo gore živeli, mi smo išli tu u selo. Ja potrčala z druge strane, ščap'la se mužu za ruku, veli: “Šta je?“ „Jel ti vidiš svijeću?“ „Nema nigdje ništ.“ Nije on htel reć, videl je i on, al on je to videl često pa to onda njemu nije ni bilo... Tak da se je pa svašta se je znalo vidjet. (...) A gle, ta svijeća, to se je, znači, vidlo ispod te Ciganske šikare gdje su na primjer bili... tih ljudi, za vrijeme rata, veli da je tu bilo i svećenika i mladih ljudi, gdje su bili potučeni.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

5. Grobna mjesta i neobična svjetla

A... ono što, čega se ja sjećam. Pošto sam ja dijete, kak smo išli na pašu, znaš, pod šumu. A u tom dijelu šume u Samarici su ubijali, partizani, naše domobrane, pokapali. Mi to djeca nismo znali jer se nije smjelo pričat o tome, izgubiš glavu. I onda smo mi vidjeli pod živicom lubanje, a nismo uopće znali šta to je. Mi smo se s tim nogometali. A naši su znali pričat da su vidjeli u šumi svjetlo, da su po noći se znalo nešto vidjet, čut i tako, oko tih neznanih grobova koji su bili. Eto, to što ja kao dijete se sjećam.

(Ivanska, 2017, Antonija Dokuš)

6. O mladoj djevojci

Jedno evo, moj muž... on ti je bil palil tuj gore gde je groblje. A tu jedno jutro, susjedu smo imali, ona je imala volove, onda je ujutro išla z volovima na pašu, pa je iza živ'ce bila i voz'li su vele curu lijepu, mladu, imala je pleten'ce. I onda je čula samo gdje je viknula: „Majko moja, tu je raka moja,“ veli. I puška je pukla i veli, voz'li su, išli natrag. A to ti se nije smelo pripovedat pred decu, znaš, da mi to znamo, to je ona posle dok je rat stal. Onda je nekak se seznało... nije se smelo dok god je Tito bil živ.

(Samarica, 2015, Marica Križan)

7. Svinje i grob

A ja sam ti išla, evo, sim ima, na pašu, bila sam cur'ca. I odjedanput, znaš, svinje mi lijepo, ima bukvice mlade, i svinje se... zarovale tuj. Ja naslonjena ovak na bukvu, ja ogledam na toj bukvi križ naran. Pa gledim na druge. Joj, onda ja spogledam, znaš. To je bilo groblje... onak se poznalo kak su uljepljeni grobovi bili. A ne daju se svinje, bukvice ima. [smijeh]

Da, ipak nije bilo svejedno.

Nije mi bilo svejedno. Jedva sam ih isterala odande.

(Samarica, 2015, Marica Križan)

8. Bokci

a)

Marica: A znate šta, moj vam je muž, sad ima to... pa ima već jedno pet godin...

Anka: Pa ima, ima.

Marica: Tuj bil gore na Vijencu de je to groblje, znaš, a to je vel'ki kompleks gde se ljude zakapalo. To ti je već sad šuma narasla. I to je bilo odoznačeno, on je tu delal... on je del vina

da bude netko došiel k njemu. Nikoga nije bilo, on del pod bukvu, znaš. I veli, tu flašu vina od radenske, znaš... plastičnu. A veli: „Dečki, vi to čuvajte da mi ko ne popije“. Ko tobož otima na groblju. „Vi to čuvajte da mi ko ne popije“. I došel je nakon dva dana, flaša još tuj: „O, nije nitko“. I on nju 'zvadi, bu ju sad del u traktor. Kad on 'zvadi tu flašu ispod bukve, znaš. A iz zemlje ti se... veli, ovak, ko znaš, ko mravci kad idu nekaj, veli, diže, diže, diže, vrti i na komad veter takov... da je to bilo nesreća. Veli: „Ni mi bilo jednostavno.“ I dene ovu flašu u traktor i ni mi ništ taj dan pripovedal neg drugi dan: „Znaš kaj mi se“, veli, „jučer dogod'lo“, veli, kad sam ja rekel: „Dečki, dobro, vi ste to ščuvali“... a ja, veli, kad se to digel veter iz zemlje, ispred mene, pa veli, ogle dem se: „Kaj sad to?“ Reko, ne traže oni tebe vina, traže oni tebe molitvu. Veli: „Evo ti na novac, i olaz dat mešu gore“. I tak sam išla u nedjelju u crkvu i dala sam misu za tu...

(Samarica, 2015, Marica Križan)

b)

Ivan: Da... ja ovaj... imal flašu z vinom. I sad, nije bilo da smo pop'li i ja ostavil i velim: „Dečki, čuvajte mi ovo dok ja ne dojdem“. I mene ni bilo dva dana, tri. Dojdem ja i sad tam neki je vozil s traktorom i sad vidim ja tu flašu uzet i idem ja njemu odnest da popijemo. A imo sam drugu u... s traktorom... i ja idem, uzmem flašu... Ajoj, mrzla je, reko: „Ne bum te ja pil, ti si mrzla“. I kak ja ovak stojim, uzme, ovak neki božji i vrta, vrta, vrta [pokazuje rukama] ... ide gore! Kao sveder neki. Ide gore... jebote grom, šta sad? Kad ono iza mene veter puvne. Jebem ti. Više ne v'diš ni sunca ni meseca ni zraka, niš... iz ove strane, samo napred vidiš, tu kak sam ja bil... A jebemu, pa si mislim, šta ću sad. A ništ, šutim, to se stiša. Vratim flašu natrag. Reko: „Čuvajte i dalje. Ja ode doma“. Onda sam dal mešu gore za nji', za te bokce.

(Samarica, 2015, Ivan Križan Brslanov)

9. Neobično mjesto

Anka: Moj muž i Brko su išli po noći tu u taj Kajišni jarek... I tu je bil veliki most. I imal je, dolje Brko pokojni cucka, i moj gazda. I veli, došli su, tu pod brijeg, de su uvijek išli... I veli, na komad je, nekaj su cucki oset'li tak da je cucek Brki njemu na kičmu, a ovome mojemu njegov. I oni su veli, idu doma. I došli su do mosta. Tu su se razišli. Brko ode dolje, a moj

gazda preko njiva i veli: „Cucak je zišel s moje kičme dok sam ja došel pred kuću“. Nekaj su osetli i uvijek su rekli ljudi da su tu, i uvijek je djed znal reć: „Nemojte tu it, tu je negdar bil rat i ko zna kaj tu još ima“. Neš je bilo.

Na tom mjestu?

Anka: Na tom mestu. U taj Kajišni jarek.

Marica: Kajišni jarek. To je jedan predio njiva.

Anka: Ovi su išli, osetli su nekaj i nikad više.

Marica: Pa evo sused naš Benkov'ć. On je preko dana đubre napeljal i išel je kos't. A bila je lepa meseč'na, on ide đubre razbacivat na 'rpe. I veli, odjedanput, to je tak počelo pucat, dolje po Srijedske, pa ko da ovi vlijeku [nerazumljivo]. „Stanem“, veli, „slušam“, reko, „idem ja doma“. I došel je doma pol jedan ure je bil. I nije više išel đubre razbecivat. Nek je ujutro išel, nije još puno imal, prije neg je išo u šumu, još je to razgrno.

Znači, ne navečer? A što kažete? Tamo je rat bio, Drugi svjetski pa zato?

Anka: A ko zna. Nikad ne znaju zašt. Al su cucki osetli pa su na gazde poskakali...

Od straha.

Anka: Od straha. Dok cucki svakaj i najdeju.

(Samarica, 2016, Anka Benković i Marica Križan)

10. Svjetlo

...da se je vidla svetlost i posle rata [Drugog svjetskog]. To su pričali i za... na Vojnov'ću u Bjelovaru. Tam je isto to bilo. A ko, najprije su ustaše valjda, el, onda dok su ovi došli, onda su pa ovi. Tak je tam puno pogin'lo. Bilo to kao svratište tam.

I jedan mi, u vojske kad sam bil, jedan priča, kao iz Bjelovara, veli „Moj stari je služio tam vojsku i pričo kak je na straži bil,“ na tome Vojnov'ću i da svjetlo isto videl. Kao plahtu bijelu. I on da je, da su probali pucat u to i da nije puška čela opal't.

Znači, nešt je bilo, neka valjda [smijeh]... a sad jel je bilo il nije, šta ja znam.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

11.2.4. Mitske/demonološke predaje

11.2.4.1. Vraćanje mrtvih i komunikacija s njima

1. Jauk

Onda je znala reć mat, tam je bil vinograd isto iznad te šume, Došenov. Onda su veli kopali vinograd, ajd, negdar bilo puno ljudi i veli: sad smo šteli dogotov't to. Skopat. I išli su doma već je suten bil. Kad su zišli, veli, na Šincevu ogradu. To je najvišlja ograda. To je veli takov jauk bil... onda je Draž'ca negdar rekel, to znam, to je mene seka Jana pokazivala de je ona cura zakopana na Pravdaš'cama. Onak kak se zakretalo, tu je bila lijepa breza i poznal se je grob. Onda je taj Draž'ca palil vugljen. Negde tam ima šumu. Da svaku noć poslije 11 veli, je jauk bil [od] tog groba.

(Samarica, 2015, Anka Benković)

2. Žena u bijelom

Jel ima možda kakvih priča da se pričalo za, ne znam, neke nemirne duše kad je netko umro, pa da, ne znam, da nije kao mirno umro pa da se, ne znam, tipa vraćao? Onda se davala misa i tak. Jel znate neku takvu priču, jeste čuli možd?

Josip: Ah. To ti ne bi znal ništ pričat oko toga.

Marija: Znam jednu šta je djed Franja pripovijedal.

Josip: Tvoj sveker?

Marija: Da. Dok je Magdalena pokojna u zdenec skoč'la.

Josip: Aha. To znam.

Marija: Onda da je ovaj, ti se njega sećaš, Mato Flašar, ajd, su mu rekli, Haman.

Josip i Roza: Haman.

Marija: Haman, da. Oni su bili kumovi, valjda su bili jednako i stari kad su se dobro slagali. Svaku nedjelju su dolaz'li jedan drugom il su išli u crkvu zajedno uvijek. Ak je išel moj svekar u crkvu, ovaj ga je pričekal da su išli skupa.

Josip: E, da, da. Sjećam se ja da su oni bili...

Marija: Moja svekrva je držala nji'ovu decu na krstu, al su sva pomrla. Ja ne znam kol'ko, jedno troje-četvero je rod'la, al su sva deca pomrla, da.

Roza: Nijedno nisu imali, da.

Marija: I onda je on došiel. To mi je svekrva pripovijedala i onda je on to pripovijedal, el, sveker, kak je došiel taj kum... Ajd išlo se je na kolima i s konjima, nije se imalo drukčije kak. Da je on išel valjda u Zagreb, da je vozil, nekom s kim se je dogovoril mast, znaš. Vozil je nekud mast pa je to prodal pa je kupil šećera, petrijola i šta je trebalo, el, u kolima. Tak se je on malo dulje zadržal. To je bilo već i polnoć nede. Dok je on kod naše ograde, gore kod Točijera i ulaz na našu ogradu tam Brokvinu, znaš.

Josip: Da, Voznik [?].

Marija: Da, tu je došiel u brijeg gore i konji su najedanput stali da je on sve piknil napred. „A šta vam je,“ veli, „sad? Ajde!“ Kad on pogleda: iz Točijera žena u bjeline prelazi prijek i na taj naš ulaz prešla i ode tam. I još veli on: „A Bog te videl sad ja muško šta odam po noći, a šta tebe žensku nosi u te dobe?“ Al veli, ona se je samo ogledala i to je ko vetar nekakov pu'nil i kak se je ogledala, veli, to je bila Magdalena. [par sekundi tišine] I dok je ona prešla, konji su kren'li i u kalopu, veli, u dvor i nisu stali neg su rukn'li u štagelj, u štagljena vrata, zrušli štagljena vrata, veli, u štagelj zaleteli. Onda su u štagelj, veli [smijeh], dok su zašli, onda su stali.

Josip: Čul sam to da je pripovedal, čul sam negde pripovijedanje to.

Marija: Eto! To se sećam, to su oni dva se divan'li i mene je to isto interesiralo pa sam slušala.

(Križić, 2016, Josip Jagarić, Marija Peršić, Roza Jagarić)

3. Buka

Marica: Čuj, tu isto kod nas bude, tu zovemo pecanu, kaj je do nas ova zidana kuća.

Koja? Ova lijepa?

Anka: Ova niska.

Marica: Da, jednu noć ja čujem lupaju, daske bacaju... koju nevolju delaju... i ovaj... ja ujutro pitam Slavu: „Slava, a kaj su tvoji delali noćas u pecani?“

I onda ti jednu noć mali od moje kumče iz Zagreba bilo: „Kuma, ja bi išo pišat van, netko lupa z daskama na vaše pilane“. A ja ne čujem ništ. I ja njega ispeljam van, i ovaj,... Veli: „Jel čujete opet?“ Pa ja ne čujem ništ.

A nekad ste vi čuli, a drugi ne?

Marica: A da. Onda dok smo skuž'li, onda je strina bila prekjučer, ona veli: „I ja sam noćas čula da je lupalo neka, naprije ko po daske, onda ko da kakvu kištru zabija“. I onda velim da je to i mali čul. Onda smo skuž'li da to neka lupu. A tu ti bili zatvori i svakaj je bilo i sud u te kuće.

Ivan: A dok sam ja kažival, dok sam išel iz sela, u jenu vuru u noći. Idem i lupa tujkar, jebo ti Bog mater, kaj to lupa. U je'nu vuru.

Anka: Nemoj klet.

Ivan: Pa sam si mislil... onda ja zajdem u dvor, svetlo se ne vidi. [nerazumljivo] Drugi put, opet. Al to je lupalo, ljudi moji, da nisi mogel durat.

Marica: Al tak oko jedne vure.

Oko jedne vure?

Ivan: To oko jedne vure pa na dalje počinje.

Marica: Tu kad su roditelji njegvi imali, onda jedno jutro, mat' doživala: „Joj, Mar'ca. Jesam ja noćas imala strah. Ova vaša drva stalno neka prebacivalo“. Veli, cijelu noć.

Anka: Da to nije Vlad'č došel?

Ivan: Pa je, on je bil, vrag ga jebal.

Marica: A sad ko zna...

Ivan: A nije bil Mika...

Anka: To je poginil dečko. Na samo Josipovo.

Ivan: Ubil se z motorom. Onda je to bilo, tuckalo... Pa se vraćal.

Nije mirno... nije se oprostio.

Ivan: Bog mu daj dobre duše.

A šta onda, jel se uplati kakva misa ili šta?

Anka: Ma nisu. Nada je davala... Pitanje je.

(Samarica, 2016, Marica Križan, Ivan Križan Brslanov i Anka Benković)

4. Umrle majke

Stevo: Imala je, pa... ni se onda još znalo, rak na nogi negdje... i umrla. I da je nju [kćer] ona dolaz'la češljat po noći onak malu, da se ona ujutro probudi počešljana, one kak se negdar plelo one pleten'ce

(...)

Ankica: Pa baka pokojna Ljub'ca kaživala da je u Bereku, isto da je umrla mat, jel u porodu, tak, i dijete je ostalo. Neko... ko je išo...

Stevo: A muž je ote s konjima, nekud na nekvi... šta ja znam, jel to bilo u ratu pa su partizani digli [?], šta li, pa ona onda ni imala, očekivala je da bude došel, i na obluk se nagledala i da je išla žena u crnom, jel u bijelom, crnom?

Ankica: Bijelom.

Stevo: Jel u bijelom? Al nije hodala, nego je iznad zemlje kao, lebdila iznad zemlje.

Ankica: To je baka dost, dost puta baka to htjela pripovijedat.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek i Ankica Pavlek)

5. Nemirni pokojnik

Ankica: A opet, pokojniki koji, tam u Međuraču nekakvi dolaz'li, onda u toj kući, dok, šta ja znam, nešt nije po volji, naprave nereda. Sve razbacaju.

Stevo: Vele da razbacaju, šta ja znam, to nešt... i robu i... da se spremali u svatove, ona prired'la one rubače, bilo nekad, i ono... ta mlada. Kad ona ujutro, to sve sa ovim, znaš, napojem od svinja... to bilo zamuljano unutra.

A tko to napravio?

Stevo: A neko, duh kao.

Ankica: Navodno da je taj čovjek bio jako grešan, da je svoju sestru slijepu otjerao...

Onda njemu svadba nije bila po volji?

Stevo: Da.

Ankica: Nije mu duša imala mira.

Stevo: Dok nije imal volju da nekud idu, onda to... da je to rad'lo.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek i Ankica Pavlek)

6. Čovjek na dvoru

A jel bilo još takvih slučajeva, da netko tko je tak umro nemirnom smrću pa se vraćo, jel?

Da.

To su znali reć ljudi.

Da, ja ne znam el je to istina. Budem ti to 'spripovijedala. Ja sam ostala udov'ca, 20... čekaj. 95' u siječnju.

A četri i po god'ne sam dvor'la čovjeka, svojega na krevetu tuj bez je'ne noge. Jednu je strgal, i ni mu se zaras'la, bil operisan, a druga odrezana mu bila, dobil gangrenu. A znaš, ja sam ostala sama. Čer ni bila z menom, ni nitko. Ja plačem pa plačem, pa plačem, pa plačem, pa plačem... Jednu noć. Imala sam trideset i dvi guske. I to je spavalo na dvoru, sve ograničeno. I tak je spavala na dvoru. U pol tri sata ujutro. Ja se zbudim i pogledam tak na prozore, na vrata i ja ti vidim: čovjek stoji. Al mu ja glavu ne vidim. Vidim ovo sve – čovjek je. I ja sad, onak od stra'... Joj. Kaj je taj došel. Il me ubije sad il šta taj ide k mene? I ja čekam bude, el, na vrata primil. Ali on nije na vrata primil. Ja vidim čovjeka do pol prozora tija, sve: ma čovjek je! Ja čujem, reko, el budu cucki lajali? El te moje guske budu vikale? Ma ništa! Ma ništa!

...su zanijem'li.

Ništa nije vikalo. I ja čovjeka vidim i okrenem se tam k stijene, a znoj teče 'vak po mene. Kad ja pogledam: joj pa ja vidim... opet van. Nema ga.

Pa el je to moguće?

Pa je.

To se je mene dogod'lo. Lično mene.

Šta ste onda? Jel Vas bilo strah?

Je.

Jeste mol'li se il nešt?

Mol'la sem. Šta. Kud. Sama sam bila. Šta mogu...

(...)

Ja sem samo to vidla, da je netko bil dok je taj moj muž umrl. Neka mu pokoj vječni. Ali to sam vidla.

Znači, to je bilo taj dan kad je on umro?

Ne, ne. To je bilo nakon šest il sedam mjeseci.

Da, to je nakon toga bilo. Ja sam plakala jako taj dan i on je došel. A on je bil, ko drugi. Uvijek smo rekli dok je on ležal da će, ovaj, reć... da će on dojt se nagledat kak ja budem živjela.

Ja sam to svima kaživala. Pa mene su rekli da se to mene pričn'lo. Ma nije mi se pričn'lo, to sam ja vidla.

(Đurđić, 2017, Barica Forjan)

7. Mrtva žena

Nekad su se vid'li ljudi i veli, jedna žena meni kaživala... mi smo imali babu, staru. Isto ko ja sad. I ona umrla. Veli: „Ja sam nju vidla da je stajala u ganjku tuj.“ Tu jedna žena. Mi ju nismo vidli. Pa jel to istina? Ja ne znam. Vi ste djeca školovana, vi znate to. A ima nešta, ima. Ima. I onda ti oće nešt it 'vak. Ko da te neki glas zove. To ima, to ima.

(Đurđić, 2017, Barica Forjan)

8. Mrtvac

Ljudi su pričali, recimo, od ovoga Šantalaba, za njegovu baku od starog, ona je umrla isto... i normalno, bila je, to sve se onda dešavalo kod kuće, i normalno odvezli je gore na groblje u Ivansku, to se voz'lo, nije ko sad, el, nos'lo se, nije bila cesta. I onda je, ovaj, tamo, kopo je taj Đalog je bio, ovaj, grobar onda, ali kad je počeo trpat na nju zemlju, onda je počeo čut da netko lupa nešo to i onda je on to do pola, veli, ostavio, otišo, i onda se nakon ne znam... drugi dan vratio, ali više nije bilo, onda je zatrpao rupe. I tak da je reko od toga Šantalaba pokojnoga da je on svoju mater kao živu zakopo, jel, da je ona se probudila valjda u lijesu. E sad da je išo netko gledat, otvorit lijes, otkopat bi vidio, jer se mrtvac, kaže, okrene u lijesu, pokušava se podignut gore, znaš. Ali... da li je to bilo il ne. Tak je taj Đalog pričao, a to je on pričao, ne samo ovak... nego je on puno ljudi to pričao. Svima je on to pričao da se takvo šta. On je imo tih kojekakvih doživljaja puno sigurno na groblju, znaš. (...) U to vrijeme je on bio sam koji je vršio te ukope, onda je mogo svašta ispričat. [smijeh]

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

9. Neobična sila

Recimo, moj ujak je pričao, on je još sad živ. Ja mislim da on ima negdje blizu 90 godina. U Gornjoj Petričkoj [je], kod kćeri, kod Forjanovih. On je pričao da je kao dečko, umrla je tamo jedna baka, u Samarici, u onom sokaku gdje je Anka Benkovička, ne znam jesi bila kod nje, ta šta ti je pričala. Neka baba Bara Kraljeva. Ja se je malo sjećam. I sad, on je u nekom društvu pričao o njoj neke stvari ružne. I nekad je bilo, išlo se [nerazumljivo] i ovo, i ono, nemam pojma. I kaže kad se je noću vraćao doma, kad je došao tamo u Samarici na raskršće kod groblja da je nešto išlo pred njega i nije mogao proć. Onda je obišo onom stranom skroz crkve i ponovo je to došlo. Kaže: „Sav sam se naježio.“ Ovaj. „Kosa mi je išla u zrak.“ Onda sam se uvjerio da postoji duša sigurno. Ja sam sad tu babu Baru u selu, gdje su bili bećari, ogovarali. I sad kao babe Bare duša njemu nije dala proć uz groblje i na tom raskršću.

(Ivanska, 2017, Antonija Dokuš)

10. Neobičan zvuk i vjetar

Evo, Iv'ca Dragov'ćev kad je umro. Sa sprovoda smo došli. To sam doživ'la, evo i on i ja. I tu smo sjed'li. I 'vak pridveče. Mi tuj sjedimo i otvorena ova vrata. I sam najedanput. Sa sprovoda sam došla, normalno. I sam najedanput po ovom vamo ganjku: fjuuu [oponaša zvuk vjetra]. Prema vam. I to je bilo. Živog boga. Ja sam... Ja velim mom Miki: „Miko, to je Iv'ca nas došo Dragov'ćev obi'ć.“ To je išlo fjuu [oponaša zvuk vjetra]. Kaj neka bura. Vam u ganjak, kužiš me. U kuhinju. I više tog nestalo. Iv'ca Dragov'ćev, evo, znaš ga dobro [obraća se susjedi], on je tu noć, pridveče. Tak je bilo, vrata bila otvorena, to je kao da je vjetar: buuu! [oponaša zvuk] išlo vam i ja velim Mike, reko „Došo Iv'ca nas obi'ć.“ To njeg'va [muževa] familija. Jebemti... Mislim, to sam čula.

(...)

I moj Milan vidiš, sad kad [je] umro. To ti isto mogu reć. Bogac. Evo, mjesec dana prekjučer bilo. I spavali, on ode uvijek prije Dnevnika, i ovo kak u sobi peć, pa onda ima peć ovo otvoreno, el, mislim, ono, za zrak, el. I ne to sam jedanput, to već kolko puta sam ja čula, on je bogac, nije valjd imo mira. Lupi vam, ja velim Miki, reko: „El ti čuješ da je lup'lo?“ On se digne – nema ništ. To bilo valjd oko... kak ja taj film turski gledam i ja ti legla, i ovoga... ugašeno sve, i na tim vratima kak tu ima, el, ono za okretat to je sam došlo rrrrr [oponaša zvuk]. Niš me nije bilo strah. Ja sam si pomislila, reko: to moj mrtvi Milan došo. I vrat'lo se. I ujutro, mislim, opet ujutro otvoreno bilo. A sad šta je to, jel to istina, to šta sam čula na svoja uva.

(Srijedska, 2017, Kata Rukavina)

11.2.4.2. Dânje

1. Svjetla

a)

Anka: Ajoj, ima, ima, svakaj ima.

Marica: Da, vidiš, to ti je svakaj bilo i događa se i sad samo šta ljudi više ne vjeruju.

Anka: Nekad se i svetla vidla i sve. Sad to nitko na to nit...

Kakva svjetla?

Anka: Ovak... u noći...

Marica: Odjedanput ti se iz zemlje digne svetlo i ode.

A šta Vi mislite šta je to?

Marica: Pa ja ne znam, ljudi su svakaj vikali, al... vikali su netko da to mora bit onaj plin, znaš, iz zemlje. I nešt...

Aha. To su objašnjavali nekim...

Anka: Ja znam, moja mama je kaživala, ona je iz Novog Sela, i onda je to tam preko pruge bila nekva vel'ka zgrada, tu su nekva gospoda bila. A baba imala krave, i tak su, nos'la je ona uvijek mlijeka uveče i veli, jedanput... a bila je cur'ca... „Joj, Jago“, veli, „daj odnes njima mlijeko, negde misliju...“ „Joj“, veli, „bu me strah“. „Ma ne bu, ja bum tu stajala, samo preko jarka“, oni su vikali reka... „predi i pruge... ja ć' tu sta't“. Veli mama, joj, veli: „Kad sam ja prešla preko kanala – svijeća, ide z menom, točno do te zgrade i ja dam to, otoj žene“, veli, „mlijeko, idem natrag... ta svijeća mene čeka i pa me je vod'la natrag“. Reko: „Mâmo, jel te stra' bilo?“ Pa veli: „Nije, mat me čekala“, veli, „na ograde“, veli, „dok sam došla do nje, onda me ni bilo više strah“. Onda je nestalo dok je došla do babe.

(Samarica, 2015, Anka Benković i Marica Križan)

b)⁷⁷

Anka: I nekad se i svjetlo znalo videt.

Marica: O da, o da.

Jel to na uvijek istom mjestu?

Marica: A svuda. Tamo prema Šimljaniku. To su bile staze. Onda su išli da ne idu baš blatom. Onda su vikali da to negdje ide sa svjetlom. A nije, to je viđavalo se i po livadama...

Anka: Moja mama je rođena u Novom Selu, tam kod Podgar'ća. I ona je znala kaživat. Cur'ca je bila. A tam, imali su, kak je i sad ta, druga je kuća, mada na istom mestu, i livada je bila i kanal. I opet je bila livada i pruga. I preko te pruge je bila, oni su to zvali kolonija. To su

---

⁷⁷ Ovdje ista kazivačica priča istu predaju par mjeseci poslije (a i b), donosim obje radi usporedbe koja dobro ilustrira koji elementi su dio obaveznog fabularnog kostura, a koji su promjenjivi.

uvijek bili nekakvi malo bolji ljudi, nekvi... to su valjda upravljali z otim vlakovima. Veli mama: „I sad, mi smo neš delali“, i baba veli: „Joj, moraš odnijet te žene mlijeko“, veli. Veli: „Mâmo, pa mene bu strah“. „Ma nebu, ja ću tu stat na livadu, ja tebe bum čekala“. I veli mama, imali su u te livade onak malu kaj pecanu. Ovak je bil breg, ja se sećam te pecane. I veli mama: „I baba stoji tam, ja idem do kanala, ide sveća z menom vel'ka, uz me. I preko kanala, ja mislim, sad bu ostala, al ide z menom fort do te kuće“. To je bila vel'ka kuća, vid'la se, to je dućan bil negda. I veli mama: „Do te kuće, i kad sam ja predala mlijeko“, veli „idem natrag, ta sveća je mene prat'la, fort do te pecane“. „Mama, jel te bilo strah?“ „A ni mi bilo svejedno, kaj mogu sad?“ veli: „Mala sam bila i onda sam durala“.

(Samarica, 2016, Anka Benković i Marica Križan)

c)

Onda ovak uveče, mi smo se bojali, to vidiš kak je groblje bilo, to ti vidiš upaljeno kaj da 'odaju ovak kaj zvjezdice. Nekad i nekad bilo iznad tog groblja. To se vidlo svjetuljkavo, znaš. A sad šta je to bilo, pitaj boga, ja ti to ne mogu ništ reć, mi smo se bojali, mi smo, ovoga, bojali se da ne b' to nas stiglo. Al je svjetlucalo. Sad el se to pokaživa il ne, pitaj milog boga. Ja ti to ne mogu sad reć...

(Srijedska, 2017, Kata Rukavina)

d)

E svjetla se vidla, to je moja svekrva pripovijedala, ja nisam vidla. Ja ti inače nisam strašljiva. Ali, kad bi neš vidla ne znam onda kak bi reagirala, fala Bogu nisam nikad ništ vidla. Jer je tuj bila kuća u koju sam ja došla stara, još mađarska nabijana, ono, zemljom, debeli zidovi. Ta je kuća bila ovako od puta dolje, kad smo mi ovu rad'li, sam je tak [pokazuje, malo] prolaza ostalo, praznine od te kuće. A i ta kuća je imala ganjak tam pred sobom i vrata, ovak ova staklena kao tam su gledala, i to se vid'lo, pa ni nekad bilo, ni ta šuma tol'ka i šta ja znam, i ove kuće tuj prijek šta su bile nije bilo, ta je sestrina bila gore uz put. Veli, prela je, nekad su žene prele uveče ili šta ja znam, a nekud je svekar, ne znam ošel u selo kud li, i ona prela je povjesmo... i to je, veli, gleda, pa još ima malo na toj preslici, ma bude to doprela, veli, pa doć' će i on za to doma. Kad je ona sprela to, ode, veli, u, dolje odma niže, komora, kak se zvalo, ide si donest od drugog povjesmo, za ujutro bude priprav'la, i gleda: pa i ide i špulju to

zmavat, to se motalo na rašak, se nekad reklo (...) pa onda na vitlence pa se motalo, pređa, i šta ti ja znam. Ja to znam, mislim sve. Veli: „Dobro.“ I to je znavala i još ga nema. „A idi vrit,“ veli, „kad te nema, idem ja spavat!“ Kad je ona, veli, utrn'la, rasprem'la se tam u kuhinji, što je trebala skin't, ide sad k vratima, pa mislim, veli... idem prema vratima i mislim: „Pa jel da ih zaključam il da ne. Ma neću zaključavat, onda se bum morala za čas dizat otključat, sad će on dojt.“ To, veli, ovako kaj prema livad'ma i prema šumi, to takovo svjetlo, veli. Ko lavor. Imali smo fanj 'nak velik bijeli lavor za umivanje. „Ko ovaj lavor,“ veli. Al je to, to je veli, jako se to svjetlilo. „Bože,“ veli, „a šta je to? Šta je to? Ja gledim i to pomalo, polako, polako, polako ode... ode tam prema šumi i nema ga. Onda me stra' obuzeo,“ veli. „Onda sam brže išla legn't i pokrit se.“ [smijeh]

(Krivaja, 2017, Kata Riđanović)

e)

Na primjer moja sestra, znači bila je udata (...) da se išlo cestom bilo bi jedno dva kilometra, al kad se išlo preko livade pol kilometra. I sad mi smo znali često, ovoga, it... ja i mama, kak smo same bile, k njoj i... a uveče kad se napravil sav poso. Onda smo znači došle, kak smo išle poprečki, onda smo došle do... prešle smo taj... iz naše ograde, još jednu ogradu, ogradu babce Nackov'ce, te coprn'ce [smijeh]. To je bil red jedno čet'ri-pet oraha posađenih. I još prije neg smo došli to tog mjesta. Ja velim mami: „Mama, a kakvo to svjetlo?“ Nekakvo svjetlo u luk je išlo. Znači, odavde se diglo i ošlo... a išle smo preko potoka, preko jedne brvi ili mostića da bi došle k sestri. I to je lupalo u vodu, to svjetlo. A veli mama: „Ma ne boj se ništ,“ veli. „To su ti nekakva svjetla koja lete po noći.“ Ja sam bila djeca pa ja to... tak da se je jako puno viđavalo toga svega. To kao nije bila svijeća, neg drugo... Baš ko nekakva loptica, svjetleća koja... ja sam je vidla kak se ona se digla od tog oraha preko te livade onako i... prema potoku. Znači, prije tih kuća, i ona je opala. A mene je bilo strah, mene baš nije bilo... ono. Ja sam se držala za mamu i kad smo tu prelaz'li preko tog potoka ja sam si misl'la, je bu to sad svetlo zišlo. Al nije nikad.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

2. Vile i jagari

Marica: Onda ti ima tu jedan izvor gore u šume. To su zvali Vilin zdenec. Tu je bila voda i onda su ovi, znaš, pastiri kad su išli s paše pa su znali granja unutra nametat, ujutro dan kad su došli sve je bilo čisto. I danas iz toga izvora, kad te želudac boli, nešt, ja vičem mojem starome, trebal bi otit. Al sad su to svinje zrovale... Samo jaki izvor je. To je ljekovita tak voda gore.

(...)

Ivan: To je skroz pod bregom. I to zviru... ima jedno četiri izvora. Ovaj jen' to stalno tuče voda, ma joj, cijelo selo napajalo.

I da je tako voda ljekovita?

Ivan: Da, da. Ide preko kamena. Sve preko vapnenca ide.

A zašt se zove Vilinski?

Marica: Jer su rekli da su negdar vile tuj bile, da su to čist'le taj zdenec.

Aha, to znači pastiri su bacali šibe, a vile su preko noći...?

Ivan: Ma vruga, nabacali drva unuter, pitaj Boga kaj... ujutro čisto bilo, sve te vile zgurale van. To je tak nekad bilo.

(...)

Marica: To su stari ljudi, i moji, babe i dedi su viđavali to. I onda oni jagari, znaš ti, Ivo, oni mali lovci. Njegov otec, on se seča, da su oni imali stazu ispred kuće stare kak su išli. Da su u noći znali it, onda mat vikala, mi deca smo se kroz obluk nagledali.

To nisam nikad čula za to. Mali lovci? Jagari? Ko patuljci?

Marica: Mali, da, ko patuljci, da...

Ivan: I male cučke imali. I ubiše zeca. Moj pranded je ubil zeca, a oni naišli s cučkom i donesli mu zeca na obluk i ostavli.

To nisam nikad čula za to. Jesi ti čula?

Da, ni ja isto.

Ivan: To mojem prandedu bilo.

Marica: Je, je. To da pitaš, evo baš i kuma pripoveda isto.

Ivan: A toga je bilo puno nekad. Onda su nekad vile, išli gore na pašu u Stenike, sad Kostenik.

Marica: Da, to je tvoja prarbaba bila curca, žela je raž gore.

Ivan: To su išli na pašu s kravama deca, oni su želi raž. I krave ošle gore... a fest daleko po šume. I nema, noć dolazi, nema, nema krav nigdje. Nema krav nigdje. Noć se lovi. I ideju krave i dvi vile gone krave. Kad su one opaz'le da ljudi čekaju krave, one fttt [zvuk da su otišle] odeju i nema ih više.

Da, to sam čula da su one bježale pred ljudima.

Ivan: Da, [skrivalo se...] nije to bilo da se družu...

Marica: Oću ti pričat... moj stric, tu je bil preko puta, bil je već bolestan, onda nije mogel jest, a tražil je iz doma vode, ni mu u Belovaru valjala. Onda je vikal: „Joj, kad bi mene ko donesel iz Vaplenic vode!“

Ivan: Na Vaplen'ce, da.

Marica: I Ivo je, da. I Ivo je ošel gore s traktorom i nagra bil mu je u flašu vode i strina mu je odnesla. I on je probal tu vodu, veli: „Čija je to voda?“ Veli: „Pa naša“. „Nije to naša voda“. Veli: „Sinovec ti je ošel na Vaplen'ce i donesel vode“. „E fala mu“, veli. I od onda je počel malo jest.

Ivan: Ta voda spasi.

(Samarica, 2015, Marica Križan, Ivan Križan Brslanov)

3. Jagari

a)

Znam, to je nekad po noći bilo. Onda su rekli da je... ko je pucal... onda mu je došel, pokucal na obluk i bacil ljudsku nogu.

Jagar njemu?

Da.

Zato što je puco?

Zato što je puco med te jagare. To su nekvi mali ljudi i mali cučići, veli, to su išli po noći.

(Samarica, 2016, Anka Benković)

b)

Jeste možd kad čuli neke priče o onim jagarima? Jeste čuli za njih kad?

Roza: Aha. Da. To su...

Josip: Eh, da. To je... I na Đurđevo, i na Fašnik se to sve, ajde, coprn'ce, verovalo.

Roza: Nee, jagari, to su bili...

Marija: Lovci.

Roza: Lovci, mali nekakvi. Kaj su išli u lov.

Jeste vi čuli kakvu priču vezanu za njih il se to sam...

Roza: Pa...

Josip: To se je samo pripovijedalo, a ne...

Jer su mi, recimo, u Samarici...

Marija: To su pripovijedali lovci... To je bila njihova lovačka, isto kak ima ribička. Tak je bila i... al dobro... Nekad se u to vjerovalo jer su to djeci usađivali... pričalo se. Nisu imali šta slušat ni gledat. Onda su pričali priče kojekakve. Onda ovoga... znam jednu. Sad mi je to sinulo u glavu. Šta su nekad moj tetak od Pavel'ća i moj tata, el... To su... ovi se skup'li... pokojni Dragan, Vlado, Martin i šta ja znam... kod mojega tate uvijek je bila kartana, on je uvijek imal vina i onda je bila... a mi djeca: aaa [pokazuje licem] – zin'li i slušali.

Onda je on pripov'jedal kak su bili dva sluge. Kod jednoga gazde, koji je išel na pašu. I kod drugoga gazde pa drugi. To su bila dva dečeca, a ono već, ajd, šta ja znam, valjda do prije vojske il pred vojsku su dečki služ'li, išli su s kravama da su si nešto zasluž'li, za cipele, za, kaj ja znam šta se nos'lo onda, šta se je moglo obuć, šta su oblač'li. I ovaj je jedan svako jutro došel prije na pašu, a ovaj sad drugi: „E ma ne buš sad svaki put prije, budem ja došel

jedanput prije. Ne buš ti. I on se je zbudil, a spavali su u štali, nisu oni spavali u kući, neg su spavali u štali.

Josip: Ne, ne. Sluge nisu spavali u kući.

Marija: I onda se je on zbudil i odma pušća krave, ide na pašu. Nije imal sat, al nema još sunca, sad će on prije sunca dojt na pašu, da preteče ovoga, da dođe on jedanput prvi, prije na pašu. I kad najedanput, veli on, krave pustil. I sel... Imal je volarski bič, taj, s kojim se išlo na pašu nekad. Taj se je nosil, il se je doma posvećival il se je u crkvu nosil na posvetu, ja ne znam, to je bil posvećeni bič. I to je on imal i sel. I čuje on najedanput, veli, cucki laju. Pa dobro, laju –laju. Tko zna. Za čas i puška se čuje. Kad veli, šta je to sad, tko puca... sad on veli, malo se k'o potegne pod živ'cu. Nekat su bile vel'ke živ'ce. Pa ne idu tak rano lovci u lov da ga ne bi pogod'lo. Pa veli, pa vide da su krave na paši i tak. Al to se bliži, ide k njemu, veli. I cucki laju. Al ima i on cucka. I cucak už njega, veli, sedi. Al to sve bliže k njemu. A on onaj bič i oko sebe tak omota. I to su došli cucki do toga biča [pravi psi se čuju u pozadini kako laju!] i ta svetla veća i manja. On je videl samo svetla. Kao da svijeće 'odaju. Same. Manje i veće.

Josip: [smijeh] Da, da. Tak sam i ja čul...

Marija: I ti mali cucki laju, a njegov cucak opet laje i laje i laje. I to je došlo do toga biča. Ali dalje nije išlo. I to je trajalo dok nisu pijevci počeli pjevat, kad su pijevci počeli pjevat, toga je nestalo. Al je on ostal tak sklupčan kak je bil [pokazuje] i ovaj dođe, cucak už njega sedi. I dođe ovaj drugi i više njemu, sad po imenu ne znam: „Ooooo“, veli, „pa kak si ti poranil? Kad si ti došel?“ A on veli ne diže glave, on tak... On dođe k njemu, i ovak mu škriļjak digne. Ono sva kosa mu otpala, u škriļjaku mu ostala.

Od straha.

Roza: Hah. Od straha.

Marija: Od stra'! A cucak crkel. Sve kak je drapal i kopal i cucak krepan už njega. I ovaj jedva došel k sebi da je ovome ispriповijedal šta se dogod'lo. Veli: „Znaš kaj, ti si to zaspal pa si sanjal.“ I veli: „Nisam zaspal, tak je bilo.“ Al veli: „Ja ti ne bi veroval, al ovaj šešir mi to,“ škriļjak, ajd, kak se reklo, „ovaj škriļjak mi pripovijeda da zbilja je istina.“ Veli: „To su morali bit jagari.“

Eto, to sam ja zapamtila ko dijete će su oni pripovijedali.

(Križić, 2016, Roza Jagarić, Josip Jagarić, Marija Peršić)

c)

Jel znate Vi šta o vilama, jagarima?

(...)

Ja znam da je djed Mato od staklara jedanput kaživo dok je došo orat gore po noći i veli on ide s traktorom prema šume: svjetlost svijetli, ide prema njemu, kad on traktor okrene da svjetlo svijetli tam, svjetla nestane. Dok se on okrene s traktorom na drugi kraj, svjetlo opet. Sad šta je bilo, šta nije.

A šta kažu ljudi da su to jagari?

A ko će znat šta je.

(...)

Znam da je tata kaživo jedanput dok su išli iz Križ'ca, iz pilane po noći, išo je i kum gore stari, Tomo. Da, to su išli. S konjima su voz'li iz pilane. I u Ivansku kad su došli do groblja, pola groblja, veli, je svijetlilo, a svjetla nikakvog ni bilo, a pola je bilo u mraku.

Jesu se konji uplašili?

Nisu, neg su svi zašuteli, išli, dok su prešli, onda su se počeli divan't. [smijeh]

(Đurđić, 2016, Đuro Živoder)

d)

Pa jedanput je taj moj kum, išo iz Križ'ca, stari kum, ne ovaj. I da vel'ka svjetlost se je vidla, ovaj, sve groblje da je bilo obasjano i da se konji nisu dali preterat.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

e)

A da su tu bili, na Radikovcu se viđavalo to. To neko svjetlo kao, jel je to to? Jagari, to su lovci bili nekad. Tu da su se viđavala neka svjetla, šta ja znam.

A nitko ih nije vidio kao?

Ma je, vidlo se ta svjetlo. To ide iznad zemlje gore.

Pa jesu to samo lovci viđavali ili?

Pa i ovak su ljudi, veli da su vidjeli. Sad šta ja znam.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

f)

Ah, jagari kao noćni lovci, jel, veliki ljudi. Je li, veli da je to visoki čovjek bio i išo u lov, el, noćni lovac, da je hodo polako, da je 3-4 metra bio visine, i tako, a imo male cucke sa sobom koji su lajali u noćni [oponaša]. Sitni glasići, malih štenaca, cucaka. Da je on bio lovac, nije bio lovac u smislu današnjem lovca, puške, nešta, ali hodo je, tak da je imo pratnju tih svojih cucaka. Jagar, noćni jagar. Da je šeto, el. A to su isto bile te neke ljetne noći, tople noći. Evo ja se sjećam u noći... bila stara kuća, davno, to mama još bila živa, ovaj, ljetno bilo toplo i tu preko iza Sremceve kuće, i tu gore negdje na ovome, u noći glasiće tih cucaka, znaš, tako se čulo, mama spavala, veli meni: „Jel čuješ?“ Reko, čujem i ja. Isto tih glasiće cucaka i to ti se ovako pojavi i samo nestaje, nestaje... Ode, ode u daljinu. Ono, dođe zvuk i prođe. E sad... koji su to bili glasići, ja ne znam koji su... Uglavnom...

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

g)

Sad ću ti ispričat otprilike to što je moja mati mene. To ti je noćni čovjek, koji noću samo hodi. Inače po rastu ooogroman, velik i vodi sa sobom tisuću malih pasa. I svi su mali psići koji ono kep, kep, kep! [oponaša zvuk laveži/hoda]. Tisuću pasa, a ogroman je i velik, pojavljuje se, nekad su pastiri vrlo rano s govedima na pašu išli, noću još, daleko bila ispaša, pa se krenulo za noći još, onda su ložili vrata, znaš. Onda je taj, kaže, dolazio, taj jagar, onda je palio lulu. Primio žar i stavio u svoju lulu i zapalio i nitko ga nije ništa pitao jer su svi bili okamenjeni od straha. I ovaj kako došao tako i otišao.

(Berek, 2017, Željko Stubičan)

h)

Ja, šta se mene tiče, ne znam, al sam čula... i to sam čula kad sam došla tu u Krivaju, ja sam došla 51', onda je tu od moje svekrve bio ujak, stari isto čovjek pa je on znao pripovijedat kak je on, veli, išo nekad na pašu, rano su nekad ujutro išli na pašu i djeca i šta ja znam, to su, veli, na komad, tam, to je on reko će to, na vinograd'nama, na komad laju, laju mali cučki. Al sitno, sitno to laje. „Bože,“ veli, „pa otkud štenci? Šta je to?“ Kad na komad, veli: „Puk! Puk! Puk!“ Sitna nekva puška. E šta sad? Kao dijete znatiželjno doma, šta je to bilo, on je čuo to i to. A to su veli ti jagari, veli, ti lovci. (...) Da, veli to su ti ti jagari, noćni lovci. E sad, veli, ja vidio nisam, al čuo jesam, šta je to, kakvo je to.

(Krivaja, 2017, Kata Riđanović)

i)

Anka: Da, o jagarima ja sam to ko djeca čula. Znači, to je bilo i tu, jel.

Kata: Da, da. Pa ja sam... Dok su išli rano s konjima, ujutro, el, rano na pašu, ajd kud... pa su nalož'li vatru, grijali se i bili su na pašu. I onda su došli se grijat to i veli, neki to...

Božica: A ko?

Kata: Ljudi. Pa sad ne znam. Neki ljudi.

Anka: Neki mali ljudi.

Kata: I mali cuc'ći su išli, el.

(...)

Anka: A gle, nekad je blago, konje su pust'li, nije nekad bilo jela, rane i to. Najprije su se morale životinje najest, da bi one kad se počelo razdanjivat, onda su išli u oranje... Tak su rano išli... Znači, možda u svoje dva sata u noći, tri... pa da... zapravo ranije, jer već u četiri se je razdanjivalo, već su onda išli na polje.

Tak da ja isto se sjećam... Da su u Samar'ci isto pričali da su bili, da, veli, nakur'li su vatru i sad su se, veli, to kod vatre grijali, jer su, kao u jesen, kad su... znači, počelo se orat za

sijanje, već su noći bile 'ladnije i da su onda došli k njima. E sad, ne znam, pa nisu se valda razgovarali...

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković, Kata Trgovac i Božica Tonković)

4. Vilinski zdenčić

a)

Roza: Da, nekad su i rekli da vile 'odaju okol zdencev. To su bile...

Gdje? Oko?

Marija: Vilinski...

Zdenac?

Marija: Bilo je izvora u polju.

Roza: Izvori, da. Mi smo rekli zdenci.

Marija: Zdenčići.

Roza: Da, to su bili izvori. I to su one imale posebne te...

Marija: Da, to je vilinski zdenčić. Tuj vile po noći dolaze, kolo vode oko tog zdenca, tu se češljaju i vodu piju.

Josip: Da, i peru i sve živo. Tako je.

Marija: Jer ovi zdenčići koji...

Josip: Poljski! Poljski su to izvori bili!

Marija: Otkud su ljudi pili!

Josip: Nikad nisu iz doma vodu nos'li na polje. Na polje dođeš, imaš zdenčić, nagrabiš i ideš i piješ vodu.

Marija: Otrglo se od ovoga tikvanca... 'El znaš kak na tikvanjcu imaš ono šuplje, šuplja je gore ona cijev

Josip: Šuplja cijev.

Marija: Onda se to otrglo tu i to je sad bila cijev i na zdenčić i kroz tu cijev se napilo vode.

Znam da ima onaj dolje u Jarku.

Marija: E, da. I onda je, ako je bila vel'ka suša, ovi nekoji zdenčići presuš'li.

Josip: Nekoji, da.

Marija: E, al nekoji nisu, e veli to je vilinski zdenčić. Taj ne bu presušil. Tam o'laz po vode. Tamo ima vode.

Josip: Tako je.

(Križic, 2016, Roza Jagarić, Marija Peršić, Josip Jagarić)

b)

Tu de je taj izvor sam ti htjel reć, rekli da je vilovski, jel. I to je bila prefina voda. I bila je i vrba i rekli su da na vrbe se vidiju da se češljaju ujutro i kaj ja znam. I ja sam bil bolestan kao dijete, nismo bili još tu, neg dolje u one kuće i imal sam upalu pluća i ja sem mojega oca tražil da nek on nama iz našeg zdenčića donese mene vode, el. I kad sam se napil te vode ja sem drugi dan ozdravil. E, tak.

To je to, da.

(Križic, 2016, Josip Jagarić)

c)

A vila? Jel bilo priča o vilama?

E o vilama je bilo.

Jesu kod vode bile il?

Tu je jedan izvor u šumi, isto tuj gore, znate dečki [obraća se ostalima u prostoriji], na ovom brijegu pa onda u one udoline, tu je taj... ja ne znam ni jel i sad, izvor.

(...)

Onda da je to bil, vilovski zdenec su vikali tome, tuj da su vile, veli, kolo igrale, da je tu uvijek bilo čisto oko toga.

Tu je bil jedan lugar, zvaó se Kranjčević iz Srijedske, pa je on to održaval, vjerojatno je on to i mel oko toga.

Aha, pa nisu vile čistile, nego on?

Da.

A voda kao? Jel bila bolja s tog izvora?

Pa bila je voda, da, ljudi su nos'li, ova strana, dvanaestica [ribnjak], gdje je sad dvanaestica, tu su bile livade, onda su išli ljudi po vodu dok nestane ti. Dok se suš'lo sijeno, znaš.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

d)

Vile, da su vile ujutro, se išle 'mivat na zdenčić. I tuj su, na primjer, zdenčići gde su bili, el, na polju. Pa... tak. Onda da su se vile 'mivale, češljale, kod te vode, dok su žene išle po vodu, jer nekad nije bilo da je imala svaka kuća zdenec kak ima danas. Onda su žene ujutro išle i škaфом na glave su nos'le vodu iz tija zdenčićev kao doma. Onda da su vidle vile, i kak su bile kod zdenčića, a čim su se žene, koja bilo, bolje približavalje, vilje su očlje. Nisu ih više vidli. A izdaljeka da su ih vidlji, ja sam to tak zapamtila.

(Gornji Miklouš, 2017, Marica Kunješić)

e)

A gle, ja sam isto iz Samarice i kak je moj tata umro, ja sam imala tri i pol god'ne, normalno, rasla sam samo z mamom, sestre su se ove dvije poslije udale i onda smo mi, znači kad se mašinalo, to je bil negde sedmi mjesec, kad se nekad na one vršal'ce mašinalo, nije to ko sad da se žanje na polju... kombajn, i onda smo ti mi išle po drva. Ja i mama. Znači, imali smo šumu, šuma se zvala Vaplen'ce, i onda smo mi išli, ovoga, ujutro rano u tri sata smo išle s kravama i s kolima tak da smo došle, dok smo mi došle, šuma je bila sigurno jedno pet kilometri daleko i dok smo mi došle i dok smo to natrpale po malo, kolko sam ja i mogla, ja sam bila... djeca, svoje 10-12 god'na i onda me mama slala tu, znači, kod te naše šume, dolje

malo, kao niže ispod šume, je bil jedan bunar, tu su išli, jel, po vodu, mama me slala po vodu, a ja sam z vel'kim stravom išla, jer su za taj bunar pričali, zdenac, ajde, da su se tu češljale vile i da su tu ljudi koji su isto tam imali šumu, kad su išli po vodu, da su našli kose, čak i jedan da je vidil čovjek.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

5. Vile i konji

a)

Onda konjima je griva spletena, kao spletena... al to su oni rulj'li se valjda, u... znaš, ove zimske noći, dugačke... kob'le rulj'le grivu. I to bilo spleteno ko, ko...

Pletenice. I onda su ljudi pričali da su to vile?

Da su to... vile, to, veli, vile spletu konjima.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

b)

Ili vile su poslije kao, vile su voljele jašit na konjima, pa su konji bili, ovaj, griva upletena... znaš. To, ako se... moja mama je bila u Ploščici tamo kod svojega ujaka, pa bila je tak negdje curica, a cura može bit, jedno 15-16-17 godina, bila je, ne znam sad to ime, kob'la, i kob'la velika, jaka bila kob'la i imala je grivu upletenu i ona išla sa kravama i kob'lom na pašu tamo i kob'le rasplela grivu, sve, raščešljala, rasplela grivu, al ujutro je ponovno griva bila zapletena i više joj nije raspletala jer su rekli da se to ne smije radit. Da su to vile naprav'le konjima na kojima one noću jašu. E sad... ko je to vidio, ko nije, ali... eto, to je priča...

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

c)

Onda su pak kod nas govor'li. Znači, kad smo mi kup'li tu kob'lu istu koja je bježala kad sam je ja držala. Znači, ona je imala na grivi spletenu pletenicu. Spletenu pletenicu ko da ju je

čovjek plel! I ona je često znala bit mokra. Mokra. Onak ko da je sad negde bila. To su pričali da su to vilovski konji. Znači, njih vile po noći posude, kak bi znala reć. [smijeh] Uzmu i tak ih lijepo počešljaju, prirede i to je netko htel rasplest, al veli nije rasplesl tu pletenicu.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

6. Vile

a)

Vile su bile pričane ovako. Vile su se mogle vidjet samo na vodi. Znači, ako je bio izvor kakvi u blizini, seoski izvor. Na tom izvoru su se one znale okupljat, ali u nekak određeno vrijeme. Uvijek je to bila priča da se nalaze, to je mlada nedjelja bila, obično, mlada nedjelja, gledano, ovaj, vjerski, mlada nedjelja prije sunca. Znači, prije sunca, nego što... kad je dan, ali još sunce ne izlazi, prije sunca su se mogle te vile vidjet gdje se kupaju, peru i ne znam što već i tako da, ovaj... to pamtim da je tako pričano o tome. Da, inače to su bile lijepe djevojke sa dugom kosom, pletenicama i šta još, o vilama je bila priča da dolaze noću isto u neki podobno vrijeme, ili ne znam, kalendarsko ili svečansko nekakvo vrijeme, dolaze u staje, uzimaju konje i da jašu noću te konje, a da bi se to potvrd'lo, da bi se to vidjelo da su vile bile s konjima, ispletu pletenice. A to je interesantno, ja sam te pletenice vidio, koje nije niko pleo. Al to je prirodno, dlaka se sama, sama se isplete. Interesantno kak to može u jednoj noći, na kratko vrijeme, jer su obično, nekad su ljudi držali do konja mnogo i to se uvijek četkalo i to se uvijek, svaki drugi-treći dan griva se četkala, rep, ko je htio svoje konje držat, to je bilo onako... Ali to se u jednoj noći isplelo, isplete se kao da je ruka isplela, to je interesantno, a nije. Sama dlaka, to je nešto prirodno, nekakvi fizički procesi se u dlaci događaju. Ali evo ljudi su to iskoristili da iskoriste vile lijepo, da su vile jašile noću i da su plele pletenice na tim grivama.

(Berek, 2017, Željko Stubičan)

b)

Veli da su znale pjevat u noći, ono kad je mjesečina lijepa, noć, tiha, ljetna, šesti-sedmi mjesec. Kaže, da su to... to mama znala pričat dok je još bila kao cura tamo u Petričkoj na

onoj strani, da se to čulo, da se samo kaže preko livade, preko polja glas razlijeval kak su lijepo pjevale, da su to vile pjevale, da to bilo milina za čut, al to se dugo ne čuje. To ti je ista priča kao što sam ti reko ti mali peseki prošli kao recimo neki zvuk [oponaša] i ode, nestane, tako nešto je bilo. Tak da je...

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

c)

A u Samarici ima isto kao neki izvor. Ja znam gdje je taj izvor. Tu su rekli nekad da su se vile kupale, da se tu nekad znalo naći kose te od vile, kak su češljale kraj tog izvora. A da po noći su konje, ujutro su došli u štalu, konji blatni, ono dolje, ko da su negdje bili, a kose njim, ona griva i repovi su im bili tako spleteni, da to niko nije mogo nikad rasplest. Onda su rekli da su to vile uređivali sebi i da su po noći jaš'le na njima. Da su im one to saplele, te pleten'ce naprav'le. E sad to su priče. Jel je to bilo il nije, ne znam.

(Nova Plošćica, 2017, Marica Varga)

7. Vila kod breze

Priča moj muž, znači kad su bili djeca, on i njegva sestra. Onda su iz sela nos'li mlijeko, a oni su bili, znači, kilometar, a... kilometar, dva u šumi. To je bilo nekad naselje. Znači, tu je išla željeznica, tu su bile trgov'ne, tu su bile... radništvo, uglavnom radništvo. Barake gdje su ljudi stanovali. Onda su oni išli u selo tu kod jednih ljudi po mlijeko. I sad kak je, jel, kad je već večer bila, kad su ljudi došli iz paše i dok je žena podojila, normalno da se već smrač'lo i sad su oni išli u Srednju Rijeku, jel, doma. I djeca su... oni su bili, šta ja znam sad kak su oni bili, uglavnom oni su dvije god'ne razlike, mali su bili. I sad su, već je bil mrak, i kak, oni su išli, vide oni tu je bila jedna breza na tom prelazu i sad vide oni, stoji, netko stoji, oni su misl'li da je to došla mama pred njih, jel, pa sad čeka. Al samo stoji ta žena. I veli, oni su došli, kad su oni došli bliže, a ona imala dugačku kosu, sva u bijelome. Ništ nije govorila, samo [ih] je veli pogledala i ona otišla na drugu stranu, a oni su ošli, oni se nisu čak ni bojali, mislim šta su... nisu oni to znali šta je. Kad su oni pričali, onda su doma. Doma su o tome, zapravo ni oni nisu znali, neg kad se to poslije pričalo, onda su iz sela pričali, a veli to je, znači, tu je vjerojatno, tu se je već viđavala, to je morala bit vila. Jer, ajde, oni su kao doseljenici došli tu, šta su oni znali.

(...) Da, bila je ta breza. I tu je bil taj kao mali prijelaz i veli tu stoji žena. I sad njih nije bilo strah. Ona je gledala. Oni su mislili da je to neka žena, šta su deca mislili.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

8. Vila u posjeti

Ja se sjećam jedne priče kao dijete, dječak, dijete, ovi susjedi Mlinari, znaš, kad su kuću rad'li onda su oni spavali u štali. Bila Mariška mala i šta ja znam, i na komad u noći, ona je plakala, i to je rekla stara, pokojna, puno puta, da je došla vila je vidjet. I ta je Mariška ostala na lice falična. [Imala je ljubičastu kvrgu]. Da joj je došla ta vila u posjetu i da je od toga ostala falična. Pa znaš da je imala na licu... Kao madež neki...

(Nova Plošćica, 2017, Stevo Knežić)

9. Vilovski cucki

Anka: A kad su onda pričali pak za vilovske cucke. To je bilo, znači... To je isto tu u Miklošu bilo pričano. Znači, čovjek je išel, imali su vinograde prema šumi, i čovjek je išel čuvat vinograde... Pa valda od divljači, ja sad ne znam, uglavnom su imali klijet. Pa od divljači valjda, od čega drugoga po noći, jel. Po noći nisu ptice išle.

Božica: Il od krađe.

Anka: Il od krađe. Da. I veli od kak je bil sjel u... toj klijeti. Sad jel je to već, jel je on kakvu vatru imal ili nije. Valjda nije. E sad ne znam jel je njih skoro više bilo. Meni se čini da je njih bilo jedno tri. Mislim da je tak bilo, da ni čovjek bil sam. Veli najedanput takvo lajanje vani! Veli, cucki laju! Veli, a on zišel van pa viče: „Drž ga! Drž, drž ga, drž!“ Jel, ono, brkal kao cucke, kad veli najedanput. Joj, ja se ježim. Najedanput se veli otvore vrata i znači u tu klijet bace... a šta sad. Pa jel ljudsku ruku.

Božica: Da. Nešta. Da, da.

Anka: Ljudsku ruku. Da, mislim da da.

Božica: Mislim da ste to pričali.

Anka: Veli da su se ovi svi skamen'li, nisu to više nikad... A gle to je bilo, to su tu čuli ljudi. I još unazad... o pred. Kad je još Božidar bil mali...

Božica: Znači, moj muž, sin od svekrve.

Anka: Znači, kak je ova strana gore prema Martincu. (...) Dabrov'ne se zvala ta zemlja, znači, navečer, pa negdje mort je bilo oko 11 sati. Njega nije bilo, ja sad na prozoru, reko, nema njega pa jel sad njega bude stra' doma, a bil je ono dečec. I ja čujem: „Vau, vau, vau! Vau, vau, vau! Vau, vau, vau! Vau...“ To je bilo nešt nenormalno. Ja velim mužu: „Ajđ od ti ovdje, od ti čuj,“ ja velim, „šta se to tak čuje?“ A veli on mene: „Ma nemoj ti to slušat, to su ti vilovski cucki.“ Tak su veli rekli stari ljudi. (...) To veli da to nisu nikad vidli ništ, neg samo čuli.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković i Božica Tonković)

10. Dânje, svečari, mure

Tomislav:Dânje... svjetla u šumi, po groblju i to. Tak je kod nas naziv, od naših starih.

(...)

Stevo: Čak sam i ja jedanput kukuruzu natrpavali smo već kod ove, kod Šumaka [?], kod Milke, kod Mat'ća. S njim ti je sad ovaj, ima [?] posađen isto... I vidla se neka tri svjetla, kao tamo, uz šumu, prema Srijedskoj išli, to... Kao iznad zemlje... E sad, jel je to tko s traktorom ošel gore, šta ja znam, to je prilično daleko.

Tomislav: I za takva svjetla se onda vikalo dânje.

Ankica: Kak se zvalo to?

Stevo: Svečari da su to.

A dânje, ja ne... to su plaš'li djecu, veli: „Budu te dânje.“

Šta, „nemoj ić van“?

Stevo: Ak ne buš dobar, bude te dânje...

A za more se nije pričalo? Kao...

Stevo: Za?

Mora. Ne, to nije tu? Dok spavaš...

Tomislav: Ne.

Stevo: Mure! Mure! To je to, jel?

To je sve isto.

Tomislav: Nisam čuo da su pričali kod nas to.

Stevo: Je, mene ova pričala... a to kak je Ankica bila bolesna, pa Ljub'ca ta pokojna, sad je umrla... pred kol'ko, dva...

Ankica: Marinkovćeva.

Stevo: A ja sam tu gore nosil mlijeko, tu se prekin'lo, pa onda dolje k njima, išo pitat, jel more dolje nos't.

I tak ona pita za Ankicu i to... „Pa znaš ti“, veli ja, „ima ti“, veli, „svega.“ Ovaj... „Ja dok sam bila mlada, mlada. Pa isto s otim [nerazumljivo] u noći,“ veli, „to takva težina na prsima nekakva.“ Veli: „Bi se probud'la, al ne mogu da zovem,“ veli, „Slav'ća.“ Muž joj taj, Slav'ć. „Ne mogu ja to ništ. To mene samo,“ veli, „pritišće nešt i...“

Da, da, da.

Stevo: I prsa kao da su je boljela.

Da, da, da.

(...)

Stevo: „Šta b' to“, veli, „bilo. To mene muči svaku noć skoro.“ A to su, veli, ti mure. Oni su vikali mure, a to je valjda jedno te isto. More, mure.

Tomislav: I to su onda isto, za to rasterećenje sna, isto svećenika zvali, da istjera to.

Stevo: E znaš šta naprav, veli? Ogledalo ovo. Špiگل, jel. Kak oćeš. Metni na prsa, veli, dok ideš spavat. „I ja tak“, veli, „metnula par noći i više,“ veli, „nije bilo to.“

Ona, nije ona neka, nije išla u crkvu nikad. I nije da je neka vjernica. To je veli... „Ja to nisam vjerovala, al to je živa istina.“

A to su rekli i da djecu oču.

(Đurđić, 2016, Tomislav Pavlek, Stevo Pavlek, Ankica Pavlek)

11. Mure i mrak

Andelka: Moja mama je to znala pričat da su... da je tata nekad to čul, čul... pa pokojni stric, da su oni čuli, da se to nekad vidlo i čulo.

Šta se čulo?

Šta vile?

Andelka: Pa ne. Ne vile. Neg da su čuli, kak su oni rekli, nije to bila vila, ona... kak su rekli, šta je svađala se u noći, a nisi ju niš razumel.

Mora?

Andelka: Mura. Da, da.

Stevo: Pa su bila slova pisana po prozoru.

Andelka: Da su djecu sisale te mure pa su njim sise rasle. Pa su pisali mudra slova na vratima.

Marica: Rekla meni moja mama čak i na noge su se crtale ovak, kao zvijezda, nisi smjel po zraku ić sa kemijskom, kad si naprimjer krenio od početka do kraja.

Andelka: U jednom potezu se morala naprav't.

Marica: Po kinderbetu.

To se kao protiv mora? Da ne sjede kao....

Marica: Djetetu na prsima.

Stevo: To ti kao ova zvijezda židovska izgleda.

Marica: Šesterokraka zvijezda, moraš je nacrtat u jednom... peterokraka. Oni su to zvali nekad čapljine noge.

I to se svoj maloj djeci?

Andelka: A da, i vel'koj već.

Stevo: Pa onda pelene kad su žene prale, za djecu. Žene kad su prale pelene za djecu, one suš'le, moralo se prije mraka u kuću.

Marica: Da ne padne mrak.

Stevo: I k peći. Doć peći kad dođeš u kuću, dijete malo, k peći. To je bilo zakon.

Šta da ih mrak ne...?

Stevo: Da ih mrak valjda nešta, šta ja znam.

Marica: Da ne padne mrak na njih. Ako padne mrak, onda je zelenu stolicu dijete imalo.

(Nova Ploščica, 2017, Anđelka Knežić, Stevo Knežić i Marica Varga)

12. Svečari i dânje

A svečari, a to ti je bilo isto tako, recimo, taj neki, vidlo se to tu dolje u livadama, al to isto samo, to ti se sve ljeti dešavalo dok je bilo valjda šta ja znam neka određena temperatura, taj neki zemni plin, uglavnom se podigne dolje i pa se upali... ne znam čega i tako da putuju kao u nekoj lopti. Bilo svjetlo se dolje pojavi, ovaj, tu vidiš ga pa onda za kratko vrijeme ode nekih desetak-petnaestak metara dalje... tak da to se negdje taj... to se negdje tak viđavalo. E sad, bilo je rečeno, el, kad bi mogo doć do toga mjesta, pa ne znam sa kakvom granom, nekom šibom, granom, onako to u ljeto kad je lišća, ima, sad ne znam kojom vrstom drveta, i sad bi trebo proć s tom granom ispod da bi se onda ti neke želje ostvarile. Jel. A ako si prišo... a nije nitko mogo prič jer to valjda udaljavalo. I onda se tu pojavi pa ode tam daleko možda 50 metara dalje, tamo ga vidiš, ti ga nemreš dostignut. To su ljudi tako, al to je bilo u vrijeme... negdje šesti-sedmog mjeseca kad su nastale vrućine, onda se valda, taj neki zemni plin, tako su barem kasnije ljudi tumač'li. Ali to nije nitko imo priliku ni opipat ni dodirnut...

Dokazat o čemu je riječ... Al obično su to ljudi nazivali ili coprn'ce ili dânje.

Danje, da. A ono što ti se prividi u noći, prividi ti se neki veliki ljudi, tak kao taj jagar ili neki... ali bilo je priča... gdje su ljudi, ovaj, putovali, koji su se puno, nosili... Hodali, el, po... putovali, išli iz jednog sela u drugo selo noću pa se dešavalo to konjima, el. Kad su konji, ovaj, išli, onda su konji kao prvi osjetili, onda su se počeli bunit, vrcat, nema pravac, onda to... onda su ljudi to reć da se nešto dešava ispred. Onda su se, znali, nekom liku stvorit, nekakve kao cucak, janje ili nešto to i onda su ljudi to išli sa nekim božjim namjerama da to maknu, el. Da prekriži sebe pa pomoli se i tako, na taj način su to ljudi oslobađali kad su hodali... da nije. Ali je jedna priča bila, to je moj otac pričao za jednoga, nema nikog, to je davnih godina bilo, živoga; i on je išo pješ'ce iz... tam od Krivaje, s one strane, isto taj neki,

mali, malo janje isto se od negdje pojav'lo, pa to janje njemu između nogu ide, znaš, stalno nekud... ne može koraka stvorit, tu mu se zmeša... „Ma šta ćeš ti meni...“ A otaj bio, uglavnom neki Mađar, pa je govorio pola hrvatski, pola mađarski... tamo da ga jebal vrag, da šta mu smeta i tako znaš, i on „Ajde, budem ja tebe sad.“ I on njega prime i kaže nosi ga, nosi, nosi... kaže sve teže, sve teže, sad ga ne može nosit više, kad se on ogleda, kaže, veliki rogovi mu narasli da jedva ga nosi i jedva ga skinio sa leđa, odbacio i veli trk tak da ga se je oslobodio. E sad kakva je to istina bila, il je to bilo prepričavanje svakakvih... Znaš, u to vrijeme kad su se ljudi kretali onda su, ono, noći i večera na taj način prepričavali jedno drugome tako da su možda čak i ustrašivali i svako svoje nekakve doživljaje prepričavo il je od nekoga čuo i tak, da je to ostalo kao... ovaj, malo i strah međ mlađim naraštajem da se nisu baš puno po noći kretali.

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

13. Svjetla i danja

A to niste čuli za vile?

A nisem... A čuj, čujem ja đe nekakva svjetla idu, sad toga nema.

A bilo je prije?

A je, bilo je. Svjetlo ti se digne i onda ti ide, ide, ide i đe stane... tuj dolje u jednome dvoru je stalo i bilo. Sad, šta je to? To rekli su da plin se zapali. Aj, svašta ljudi...

(...)

E danja... Pa onda si videl čoveka de ide pa nekada su rekli da mrtvi idu. To sam čula puno i puno. Tuj bil jeden susjed, Crkvenec, oni su o'čli odatle. On je videl čovjeka. Prikazivale su se, čuda. Gore kod Klaićeve kuće, gore, znaš kak je onaj put (...). On išel iz sela i veli, videl čovjeka. Vel'koga gde stoji na pol puta. Kad je on, veli, pojuril odzgora doma. Nije vrata trebal otvarat, on je ruknil i u vrata, vrata zrušil i došel u kuću. Od stra'. Da je videl čoveka vel'koga. Pa jel to istina? Ja ne znam. Ja ni sama sebe ne vjerujem.

Mort se to čovjeku i pričini. Al je, bilo je, bilo je.

(...)

... I znaš, kak je došla struja i struja svijet i odonda se to sve malo i smanj'lo. Tu je bil jeden čovjek. I onda on kažival mene. On je videl đe se diglo svjetlo na groblju iz Srijedske i pravac je išlo za Đurđic. Iz pravoslavnoga dolje groblja i pravac je, veli, to svjetlo išlo za Đurđic.

(Đurđic, 2017, Barica Forjan)

14. Svečari i jagari

Nikola: Pričali su ljudi da to su po noći znali ić po polju ovom poprijek, kad su znali ić, pa su onda pričali da vide kao svijeća svijetli i ide to, i prati ga, mislim, u stopu kak je išo tak da ga je pratila...

To su onda svečari, jel?

Nikola: Svečari, da. Neke je bilo strah, neke nije i tak...

Kata: I na groblju kad se naprimjer pokazalo, recimo, el, mislim, i to isto su rekli, to veli, idu, veli, mrtvi, kao dižu se, a pitaj Boga miloga šta je.

A šta su isto svjetla vidjeli il?

Kata: Da.

Al ste čuli baš neku... da vam je neko reko il da je njegovom djedu, ujaku?

Nikola: Pa jesam, čuo sam, Martin Bab'ć je znao divan't to puno puta.

Kata: Od Bab'ć Milke...

Nikola: Preko s one strane, onda kad je znao dolazt tuj, tuj mu je bio prijatelj Muj'ć pa je išo k njemu poprijek, s Muškog puta i onda je pričat kak je vidio te svečare...

To je onda zvao svečari?

Nikola: To je on pričo, a ja ih vidio nikad nisam.

Šta su ljudi znali još za to reć dânje?

Kata: Da.

Nikola: Da je sablast neka. A ja ti nikad nisam ništ vidio. Valjd se meni to nije čelo prikazat. [smijeh]

A za jagare jeste čuli šta, ko su jagari?

Nikola: To su kao, išli kao cucky, psi da laju i da se puška čuje, da opali, da to kao lovci neki, štajaznam.

Jel to bilo navečer ili preko dana?

Nikola: Po noći, u noći.

(Srijedska, 2017, Nikola Rukavina i Kata Rukavina)

15. Vile i svečari

Da, pokojna ta baba Beta, eto, ja bi ovaj mogla ispričat tu njihovu priču, taj djed kad je došiel sa svojih šestero djece. Pet kćeri i sin mu se rodil tuj gdje je Magdićeva kuća, u sokašnici njihovoj, onda su oni kup'li tu staru kuću i tuj su bili, ali ti oni nisu mogli dobit ni drva u tome kraju, u toj općini, ni ništa, jer on nije bio odatle kad je došiel iz Gorskog kotara, onda se je oženil iz Srijedske. Onda ti je ta moja svekrva, ona ti je više to pričala o koječemu, evo pričala je o jednoj ženi koja je mlada umrla i ostalo joj je dijete. E sad, šta je tuj bilo, da li su to bile nekakve vile, da li je to bila zbilja, da su ju vidli uveče gdje ona ide, jer tamo iza njihove kuće u Srijedske je groblje pravoslavno. I da je uvijek nekakva bijela išla prikaza, da li je to bila vila ili šta, i išla je kao doma k toj kući, gdje je, sad ja to ne znam ni kak se zove, ja sam to zaborav'la. Ovoga... I dijete da je bilo premotano, ujutro suho i nahranjeno. Da li je to bilo, šta je bilo, ne znam. Da. Tak su bile priče.

A ovako, da, onda moj djed je pokojni. A to su pa bili, on je puno radil sa traktorom, i onda je tuj kad je umro taj jedan kum Oslovar stari. A on je bil na brijegu, tanjural je, uveče. I onda je videl svjetlo. Kak su to bili, šta su rekli, svječari nekakvi ili šta. I on ode gore, na našoj zemlji je tanjural, otišo je dolje do šume i natrag. To je jako dugačka zemlja. I to svjetlo je fort đipkalo, ali kažu da to je svijetl'li panj. Ono, trulo drvo ili šta. Ali, veli on: „Kad sam ja videl da to u šumi onako ko svjetlucka, ko da tacka, i odem dolje,“ veli, „vratim se natrag, to svjetlo stalno, a dignem ja tanjurače i dođem doma.“ Nije mu se više, ovoga, rad'lo. To je bilo u noći.

(Đurđić, 2017, Eva Crnković)

16. Misteriozna žena ili vila?

E, vidiš, znam. Set'la sam se još nešto. Budem ti to spripovijedala. Pavel'ći iz Križ'ca, ja ne znam jel se ti njih sjećaš, ti si mala, oni su dolje u selu ispod Korenov. Kak su Koreni, tak onda dolje. I tu je bil muž, i tak za Novu God'nu je o'čel u Šušnjaru preko polja. I veli, išel je doma... ha... veli, u noći. Koja doba noći bila. To su meni Križani kazivali, Križani. I onda je došel gore na Turište, kak su vikali ogradama, poprek, dolje k mostiću, iza Štefov'ća onaj put šta vozi, vodi. Došel na one ograde. To ti slabo pamtiš. I došel je na te ograde i žena ide pred njim. I veli njoj vak: „A žensko glavo, pa kud ti ideš? Ako ja idem, a kud ti ideš?“ I ona je prekorač'la preko živ'ce i nestala. I on je bil na mostiću, kak smo mi vikali onoj zemlji... već je mostić, bil most i on je došel tuj i on ni znal, a njegva zemlja odma bila 'vak preko livade i odma njeg'va kuća. Nije znal de je, neg je o'čel u Rastov potok. I lupal na jeden obluk. Kod jedne kuće. Veli, i javi se... kak se zval, Benčak u Rastovom potoku, veli: „Oč'te mi kazat de sem ja?“ A oni njega prepoznali, veli: „Ivo, es to ti?“ Veli: „Jesem. Pa đe ja jesem“ Pa veli: „Ti si u Rastovom Potoku.“ Pa veli: „Pa kak sem ja tuj došel?“, „Kak sam ja tuj došel?“ Onda je on kažival, veli, do dana je bil sijed, bijel ko ja 'vak. (...) I ona ga je tak zbun'la da više nije znal otit, a ni bil kaj gore do... ma do... do one zidane druge kuće. Do svoje zemlje. I on se okrenul i o'čel u Rastov Potok.

A šta su ljudi rekli, šta je to?

Hah. A isto, jel je vila bila, el... da. Bila nekva, nekva... il dânje kakvo.

A šta su te dânje?

To šta vidiš, mrtvog il šta li.

Te sve kao prikaze, to su zvali dânje?

...to su ti rekli dânje.

To je istina bila živa. To se u Križ'cu dogod'lo, da. Sam nemaš ljudi da ti to kaže, znaš. Tak je i u Križ'cu, sve to mlado, već pomrli stari. Mladi... ja ih ni ne poznam. Al to je bilo nekada, ja znam da sam došla u Križ'c i odma su mi kaživali, još je bila moja ujna živa, Tomina mama i kaživala mi: „Joj, Barica, da znaš kak ti se dogod'lo Pavel'ću.“ Kak je on išel i kak je bil... mu se dogod'lo. I to je bilo čudno malo svima. Iz doma već otit, opet u šumu. Da... Eto.

A on je... Aha, kak je samo tak otišo, to im je bilo čudno?

Da, to im je bilo čudno. Samo šta je rekel te žene, veli: „Pa... žensko glavo, kak,“ veli, „ja. Ako ja odam po noći, al šta ti odaš?“ I ona je prekorač'la, veli, preko živ'ce i nestalo je je. I to

je nek'vo bilo... ukazivanje. [smijeh] A sad ako... jel je to tak el? Ma je, to su svi kaživali mi... da. I da je posijedel, da je bil bijel ko...

Od tad je bio bijel.

Da, pobijelel od stra', valjda ga bilo stra'. Da... I eto. Eto vidiš.

(Đurđić, 2017, Barica Forjan)

17. Svjetlo i djevojke

To je sad bilo na trekraljski post. Sad. Ja sem pred jutro, bilo mi sila pišat. (...) Idem ja, kad ja gledim tam na školski dvor, vidim ja nekakvo svetlo. Dojde preko vak čoška, gledim, sad ja gledim, pa ništ ja... Ono ti ko sunce, ovak, a sve okolo zrake, one, kaj da si nacrtal, znaš, ono. Kak... Kaj i sunce negde zna ono, ja gledim i gledim, joj zima mi je. Al svejedno odem ja. Idem ja natrag... Još je to. Još sad bi ja zval Ivu. Bude rekla: „Vraga klatiš. To ni istina. Šta se ja bum sad dizala, a zima.“ Neću zvat, baš me briga. Ja gledim, gledim, gledim tuj. Joj, zima mi, em ja brže u krevet, da se malo stopim, nemrem ja zas... i ja se dižem, idem ja još gledet. Kad zazvoni ujutro pozdravljenje. Još je bil mrak. Pa i sad je još mrak dok zvoni ujutro. [U 6.] Nema nigde ništ na svijetu. Veli moja Višnja: „Dede, idi gledet sad ujutro tam el kaj.“ Ne'dem. Neću it. El ima kaj il nema.

A mi smo folklor, još je bila moja mat živa, folklor u škole imali probu. Pjevali, plesali. Veli moja mama: „Idem ja slušat.“ Rastvori ona prozor i tam gledi, kad je to blizo. Sve se čuje. Kad veli, ide svetlo dolje iz sokaka, i tu stane, kak veli Crni Narednik, kod njegovog domišča, On veli: To moje domišče tuj. Kak su oni bili tu za školu, znaš, imali kuću. Veli, to stane, kad evo ti čet'ri cure. Sad veli, moja mati: „Moja Višnja ošla spat,“ eto tu je, baš ote sobe spala i Ivo, „sad bi ja išla nju zvat nek ona ide gledet el bu ona to vidla.“ Kad veli one kolo vode. Te čet'ri cure. „Ja gledim na svoje oči, kolo vode. Kad bi ja išla nju,“ veli, „ako ja otidem, dok ja dojdem mort toga više ne bu pa bu rekla: 'Šta's me tu zvala, a ništ nema.' Ne'dem! I ja gledim, gledim, gledim, gledim i na komad cur' nestane i svetlo se pali kaj svijeća i ode dolje u sokak. Kud je ošlo,“ veli, „ja više dalje nisam vidla.“ Eto. To ti je to. Ona kaživala tuj. Sad sam ja pa opet videl to kaj sunce, eto, kolko nema, mesec dana. Na trekraljski post je to bilo ujutro.

(...)

Kao, veli ona: „U takvima suknjama su bile da su se samo prelijevale te suknje, al, veli, „noge nisam vidla.“ To su svaka svoje fele imala. Kaj da su bile od zlata, znaš. Bila je plava, crvena, žuta... mislim da je rekla i zelena. „Te čet'ri suknje sam ja vidla i ote čet'ri cure. Al noge nisem vidla, al su vod'le kolo. A vi ste pjevali samo zvonelo tuj u školskom hodniku.“ El su i one došle pomagat, pitaj Boga. [smijeh] Eto. To ti je tak bilo.

(Donja Šušnjara, 2017, Đuro Hrlić)

11.2.4.3. Ostale misteriozne pojave i zvukovi

1. Neobičan vjetar

a)

Moj otac je išel na pašu. U noći jer su negda bećar'li, znaš, puno po noći. I onda je on kad su došli doma, došel doma u polnoć, u jednu vuru, kob'le ispeljal i otpeljal ih na pašu, a on je imal one stare gunje, znaš kak su nekad tkali od pređe, od krp' pa su tkali to. On je ta dva gunja, na jednom je ležal i tu je spal, tu je bil jedan graber i on je tu spal kad na komad kob'le k njemu... Bile su bukagije, znaš ono štrencalo, a imal je cucka sobom. A cucek je stalno cmugal i stalno k njemu i k njemu. A kob'le pofrcale i opet k njemu, one su stale, više nisu pas'le, a nedaleko je bil jedan grm, tu su bili 'rasti, nešt je počelo: sjeeeče, 'rasti se ruuuše, znaš. On to nije... Mislim, ni to on sanjal, neg je on gledel, videl je to! I ni se smišljaj, da on se to sad zmislil, al je bilo istina. Kad ujutro bilo čet'ri sata. Kob'le prestanu, više nema, one dojdu: „Prrr!“ [oponaša zvuk konja] I odu pasu, do jutra su pasle. I on ujutro kad se je digel, ide on gledet šta je to, svi 'rasti kak su i bili, a cijelu noć je seklo nekaj. I 'rasti se ruš'li. Evo i to je videl. [smijeh] To je čul.

(Donja Šušnjara, 2017, Đuro Hrlić)

b)

I onda je, veli, bio tuj pod prozorom. Dolje na kraju na desno đe je sad ona zidana kuća pa gore višlje, prva jedna stara, sad je već to i zapušćeno, kćeri su u Zagrebu i šta ja znam. Tu je bila svadba, neka Treza joj bilo ime, cura se udavala, a tuj u selu isto se udavala. I da, idu pod prozor, idu. A ne svadba... zapoj, rakija, onda su rekli, slatka rakija! Idu oni da vide kak to je,

bilo je tuj, veli, puno naroda i šta ja znam. Oni stoje, veli, pod prozorom, mirno vrijeme, lijepo. Na komad, veli, vjetar nekakvi puše, puše! Jebemti! Oće kape odnest iz glave. I ode to, veli, prejde mimo njija i ode tam kaj prema njihovom voću pa će prema šumi tam. Veli, „Šta je, jes ti čuo?“ „Jes ti?“ Jedan drugom. A da, jesu. „Pa šta je to?“ Pa ne znaju. Dalje ništ, mir. „Sad je mene,“ veli, „interesiralo. Idem ja drugi dan, nadžak na ruku, i ja idem kao u šumu, idem ja uz tu kuću pa tuda kud je taj vjetar ošo, taj je vjetar sigurno, te sve jab'ke i to voće potrgo. A ma da je grančiča đe faljela,“ veli! Tak tija stvari... neobjašnjenija kao.

(Krivaja, 2017, Kata Riđanović)

c)

Sjećam se ja što je Pepo pokojni pripovedal kad su oni išli iz... još su bili u Đurđicu. Kak bi to objasnili... a oni su kuću imali đe su Cvitkovići sad negdje, to je tam dolje niže u Đurđicu. I išli su iz sela. I onda su ih... Kak bi se to... (...) Oni su išli iz... polnoć je bila. A valjd je bil pun mjesec il šta ja znam, i za njima su, čuli su lavež ko cucki da laju i da ide... kak bi rekel. I oni su zatrčali u kuću, i zatvor'li sve prozore, to. To je drmalo veli da je čelo da... mislili su da bude sve se [raspalo]. I lišće i sve. Ujutro niđe ničega. A tako ko da ide, tako kak bi rekel, ko neki lavež i oni su zašli u kuću, zatvor'li se i...

Al ima ti priče dolje kak je, evo isto kak je dolje, sad više ne znam točno, ovo znam to je Pepo pripovedal veli da su se stisnuli, to je lupalo po šaloporkama ko da, veli, drma se kuća i da se oće raz... kak bi rekel? Raspast. Oni mislili ujutro da to bude sve... a niđe ništ ni bilo ujutro. A išli su iz sela, ostali, išli od crkve i ne znam de su bili kod koga u familiji...

(Križić, 2017, Nikola Dečur)

2. Uznemireni konji

a)

Onda jedanput, u Novoj Ploščici svatovi bili, moj tata je iz Nove Ploščice, onda svadba bila kod moje... a moje seke, od strica kćer udavala kćer. I onda su išli po kruh i po... u Draž'cu, kuda li tam... Neđe bila pekara dalje, na konjima isto. I sve je lijepo to, i dok su došli do ovoga groblja, najprije se nisu, isto su se nešt bojale, kob'le su bile, i onda dok su kren'le. Ko

da su nešt... kao da vuku teret ne znam kakvi, jedno vrijeme. Da su one sve bile mokre bokce. Ko nekvi teret i onda, veli, poslije dok je to... poslije normalno vukli.

A veli da onda najbolje, zid' [sidi], da su vikali, i sa onom bičalom, to su vikali, jel znaš šta je bičal'ca?

Bič?

Bič, da. Na čem je nasaden bič, to su vikali bičal'ca. Da to onda križ naprav' samo ispred konja i onda da se ne boje više. Da, tako su pričali.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

b)

Ljudi su negdje bili 'nak u gostima, neđe su bili, po noći su se vraćali sa konjima. I onda su došli preko šume su išli. Kak su došli do jednog dijela šume, konji su stali, i više nisu htjeli ić naprijed. I onak su se razmakli kak su bili svezani i između njih je šum prošo onak kao. I onda kad je to prošlo, onda su išli dalje. To su kao duše, nekakvi duhovi, nešt je bilo kao. Dok to nije prošlo, oni nisu više htjeli pred to ić. To veli, oni se razmakli da to može proć i tak su prošli.

(Nova Ploščica, 2017, Marica Varga)

c)

A to nisam ja doživjela, to su pričali, to je moj stric i strina, oni su tuj, strina bila iz Ploščice, i onda su oni... tu negda konji bili, išla u rod k svojim pa su na konjima išli, da... ono u zimi kratek dan, vam-tam, išli doma, već je noć bila. Meseč'na, ko dan, pun mesec bil. I oni išli, šumom se voz'li, voz'li, samo na komad kob'le, su imali, stane i rašire se, znaš, kak je ono rudo i rašire se i stoje, stric na njija viče, s bičem ih, ono pucka da krenu, al nisu čele kren't, tak su stale par minuta. I onda su kren'le dok su valjda sve duše prešle koje su prelaz'le otim putom, onom Svečancom [?], znaš. Ovo su kola, a one su tud išle [pokazuje]. Čiča miča, gotova je priča.

(Nova Ploščica, 2017, Cecilija Varga)

d)

Išiel je ovaj moj pokojni sused, on kumoval tom čovjeku u selo, ni to onda bilo ko sad, pekare i koješta, neg su oni išli u Grđevac po kruh, znaš. Išli u Grđevac po kruh i te još namirnice, tam se to moglo kup't. I sad mi idemo tu preko polja za Garešnicu, iz Garešnice dolazimo gore, na onaj dijel Pavlovac i Grđevac je. I sad oni su išli kasno kuć uveče. I došli su, a groblje na polju. I došli su, tu je raskršće, ide put za Novu Ploščicu, za Garešnicu i ide put za Malu Trnoviticu. Tu je raskršće. I tuj su kobile stale i kobile se nisu ćele, one su frcale, one su bacale onaj... rzale kob'le, nisu dale se. I oni su njija i vod'li i svakako, i nikako. I onda na komad su kren'le kob'le, ajde rekli su da [nerazumljivo] i one su kren'le. I došli su kuć'. Kao sve u redu. I za tjedan krepala kob'la. Za tjedan dana krepala je. Znaći nešta je postojalo jer konj vidi i osjeti po njuhu. To je bilo nekada rečeno i tak i je. To su pričali, ošla lijepa kobila, krepala je.

(Nova Ploščica, 2017, Stevo Knežić)

e)

To sam ja doživjela. Znaći, mi smo išli (...) mijenjat brašno. U Vučanima je bil mlin i sad mi smo imali jednog konja, jednu kob'lu, i ja i muževa sestra, čekamo sad mi da dođe muž s posla, njega dugo nema, idemo mi sad, to, el, dolje u Vučanima, nemaš ti to dva kilometra, idemo mi dvije... s tim konjem. I sad dok smo došli dolje bilo je još ljudi sa kolima, znaći dala se je pšenica, zvagala se, uzel se je ušur, kak je to nekad se za plaću i dobil si brašno. I sad mi idemo, već je bilo... mrak je bil. I dođemo tu... kod jedne kuće tu u selu, a tu su pričali da je nekad neko nekoga ubil i tog su čovjeka postav'li nekom drugom na vrata, znaći da okrive toga, a ovi da ostanu... i taj je čovjek čak i u zatvoru bil, a ni kriv ni dužan. I sad mi tu... ja nisam ništ ni vidla ni čula. Uglavnom je ta kob'la tak počela freat, ono, nemirna postala i počela trčat. I ja velim, ovaj... toj šogor'ce, ajde ti uzmi vojke, a ja, bila sam ono mlada, ja skoč'la pred nju i ščap'la nju za ono, kak smo zvali, cugle, za one žvale šta je imala u zubima, i ona je nos'la i mene, a ja metn'la njoj ruku na oči da ona... jer sam misl'la da nešt vidi, ona je tak frcala, nos'la i mene i trčala. Ja z njome, tak je zaletela ovde u sokak, pa sreća da nije nikakvog auta bilo, tak je štela, svekar je izašel, bil zapravo vani, mi smo nju jedva otpregnuli, ona je tak štela u štalu pobjeć... ovak se je tresla od... Gle, vjerojatno je ona nešt vidla il osjet'la. Mi nismo ništ. Al ja onda više nikad nekak nisam imala želje tud... da idemo tak s konjem il uvečer.

A onda su tud opet pričali. Kod te iste kuće. Znači, išel je sprovod iz Vučana. A nekad kad je bil sprovod, znači nos'li su se lampaši (...) to su bili oni, visoko kao na dršku. A i gore je to bilo drveno složeno kao okvir i unutra je bil lampaš i to je tak se je to išlo... S jedne i druge strane. I kak je išel sprovod, veli, tu kad su došli do te kuće, a sprovod znači... od tog čovjeka koji je sudjelovao u tome, u tom ubojstvu... Jedni su to pričali, nagađali, el, jel to istina il nije, al uglavnom kad je išo njegov sprovod, veli, ovaj... Kao sustalo se, kao nešt se je stalo... Nije... Isto s konjima se išlo. Nešt se je stalo. Nisu znali šta se je stalo. Bez ikakvog vjetra, bez ičega... Znači, i ti su lampaši zatvoreni, lampaši su se pogas'li. To su ljudi, mislim... baba Velka pričala, i ona je bila na tom sprovodu, to su ljudi vid'li. Onda, normalno, ljudi su se između sebe razgovarali, evo, to je znak da je ovaj čovjek tu kriv i da...

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

3. Mačka

a)

Moj muž pokojni je isto to pričo. Dok je dečko bio, isto su išli u Oštri Zid, svadba je bila. Ha, idu, da, kak ne! I kad su kren'li, veli, već van, izlaze iz Oštrog Zida i malo dalje ide mačka, mačak, mačka, ki vrag, ide za njima, veli. Još, veli, on se ogleda, a još jedan je tu išo neki kum Jovo, nema ni njega,... ž njime. Sam je on bio puno mlađi od njega. On se, veli, još ogleda i viče: „Mic! Mic! Idi ti doma! Idi mic doma!“ Kad oni dalje mica ide skroz već dolje pod Šimljanu, mica ide, sad ovaj šuti, al mica ide, e ovaj mlađi drhti, kakvi mačak! Šta to! Od sela tak daleko ide! I veli, stane moj muž, Milan mu bilo ime, stane on, veli: „Mic! Mic!“ I dođe, veli, to mace k njemu i on to, veli, primi, drži, s baterijom prisvijetli, normalna mačka, mačak, šta li je, pa gleda lijepo, pustim ga dolje. A ovaj drhti od stra': „Ne diraj! Ne diraj!“ „Ma šta ne diraj,“ veli: „Pa gle! Lijepo mu srce tuče, radi.“ I to je išlo u Šimljanu, veli, neđe dolje... kak je bilo zvono u Šimljani, sad su ga presel'li gore kod škole, ovaj... napol, od kraj sela napol pa do tog zvona, tuj isto su cučki naval'li, odatle ga je nestalo. Pa veli isto: „Ja nikad ne znam kakvi je mačak, kakvi nije. Ma ja,“ veli, „držim da je pravi bio. A sad šta je bilo ja ne znam,“ veli.

(Krivaja, 2017, Kata Riđanović)

b)

Tata je često pokojni išel na sastanke tu u Miklouš. Znači, iz Martinca u Miklouš. Civilna zaštita je znači bila tad još. I išel je, to je znači naš, moj stric. Koji... išli su često, jel i vraćali se nazad u noći, već je to bilo možda i polnoć prešla kad su išli, pješke su išli doma. I nonstop ih je, kad su išli doma, stalno je nekakvi mali maček išel za njima. I oni sad... već im je to ono i dojadelo valjda. Sad dal je on, dal je taj stric, ovoga, tog mačka z nogom pa je onda moj tata njemu rekel: „Franjo, ostav ti...“ I on se je zval, ne Ivo, veli: „Ivo, ostav ti tog mačka, nek on ide za nama. Ostav ti njega.“ I sad onda je poslije, ja sam onak, uvijek kad je tata o tome, puno su se sastajali kod nas i do dugo u noć, ja sam isto bila, znači, curica, možda 10 i manje godina, al me to tak zanimalo da sam ja to pozorno slušala i uporno me bilo strah, al sam slušala, znači da mački i pesi imaju nekakvo posebno čulo. Šta oni znači čuju, vide, valjda šta čovjek ne i da kao najbolje u to ne dirat. Al znači ta je, veli, to malo mace, nonstop njih prat'lo kad su oni išli. E sad...

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković)

c)

A u Mikloušu, znači lugar, jel, nekad su se krala drvo po šumi i svakak i sad lugar ošel uvečer, gore u više Srednje Rijeke, na Drumac, zvalo se to. I odal po svojoj lugariji i spust'l se dolje na cestu prema teti Anki, i sad tamo (...) Veli maček, da, isto maček, a on sad pušku kao da ga bude ubil. Al veli: „Ma!“ Kao neće, neće. Kad veli taj mačak počel rast, maček vel'ki, maček ko cucek, maček još veći, a lugar pušku veli, više ni dizal pušku, a lugar pušku i bež, zaletel kod tete Anke u kuću, gotovo, veli, vrata zrušil. A gle. To su doživljaji.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

4. Krave

Kata: Pa i onda kad je pokojna Jelka Jožćeva, ajd Barilar'ćeva, kad je bila... tata je nosil križ, il je bil sprovod kad je bil mrtvi, ajd. I onda je... kad su tu svećenik... sprovadio i kad su bili... u dvoru... i kaj je... krava na vrata zvezana, izašla na vrata van iz štale. Kak je sad se razvetala? Eto. Pa to je...

(...)

Anka: Na primjer te neke stvari ja ne bih povezivala, to ne bi s coprnicama. Znači, kad je, to je moja mama pričala, kad je moj tata umrl, mi smo imale krave, imali smo i konje. I sad kak je mama imala 31 god'nu i kak je ona ostala s nama troje ženske djece, sestre su bile starije. Ona je pričala jednu noć. Joj! Takva lupa u štali! Joj! Pa šta sad? Ide zvat sestru najstariju, Mar'cu. I kak nije bilo struje, zapal'le su lampaš, išle su u štalu, kad su zašle u štalu, sve je blago bilo razvezano. Sve. Od konja, krava, kak bi se sad... ako se jedno razvezalo, al razvezano, ne strgano. Razvezano, ne strgano. Znači, lanac kak se prevlačil preko karike, razvezan. Ni mama nikad to protumač'la šta je, kak je to sad bilo, šta je to bilo. Uglavnom su povezale... Imali smo dve tri krave, povezale su to sve i ošle. I rekla mama da je... nije joj bilo ugodno, al gle, morala je it, šta je sad, šta je sad htela... Nemre to tak sad ostav't.

(...)

Božica: To bi bilo više ko žaljenje za tom osobom, ne znam da životinja isto. Il kak već? Ne znam.

(Donji Miklouš, 2017, Kata Trgovac i Božica Tonković)

5. Groblje i konji

Ima ti jedan primjer kad je čovjek išel s konjima. Al to je istiniti događaj. Pa i ovo je istinit, pa valjd ne bi lagali, kaj bi stari ljudi lagali bezveze. I išli, evo kak je groblje ovo u Bereku. A on je bil, čovjek je... kak je oćelavil, a bil je... u sekunde kak je čovjek oćelavil, na placu ga pita: „Kak?“ Veli: „Išel sem...“ Kak bi rekel, negde bil... sad el Petričke el Samar'ce. I sad konji su došli na ovo raskrižje Berek-Ivanska. Znaš, od Babinca. A ono mrak je bil i sad, a vidi kao svjetlo je videl kao. I on je zišel dolje, jel zaspal je, a kak su konji učni oni sami tebe dopeljaju doma nekad. I on je zišel i šta je - pravo je na groblje zašel. I kad je, ono, mesec je, nebo, ajde oblak je osvijetlil, on se našel na groblju. Njega je od te strave, on se vratil, sad se shvatil đe je. Al tak ga je prestrav'lo, on se vratil u kola, kad je došel doma, kad je skino škrljak, tak i lasi ošle. I ćelav čovjek. (...) On se uplašil, on je mislil da dolazi kod kuće, na kraju na groblju se našel.

(Križic, 2017, Nikola Dečur)

6. Neobjašnjiva sila

Isto kak ovaj čovjek jeden, kad sam u Čažmi delal, pa sam se od ovih stari' naslušal ja priča, mene su voljeli, ja došel najmlađi, onda meni ovi stari pripovijedaju te dogodovštine. Iz Cerine je, na primjer odande iz birtije [je krenuo čovjek], i veli: „Kak sam ja došel doma?“ A zna da je došel iz birtije. „Bicikl je bil doma, i ja doma, a ja ne znam kak sam došo“. Prije je bil... „Mene je neš sam preneslo i metnulo me tu. I ja došo doma prije neg ovi z autom. I kak sam ja došel ja ne znam. Ja znam da sam ja došel. I bicikl doma i sve na svojem mjestu.“ Ajd sad to objasni.

(Križić, 2017, Nikola Dečur)

7. Međaš

A jel bilo priča nekih, tipa da je netko umro pa da je umro nemirnom smrću pa da su se čuli nekakvi zvukovi il nešt?

Isto kosci, opet kosci. To te livade, đe je sad dvanaestica, to su bile uske livade, a dugačke. I sad oni dođu kositi s ove strane, a prije toga jedan umro, čovek, međaš [susjed po međi] šta je bio od toga. I oni, vele, čuju glas, tamo iz šume: „Đe bi ga del? Đe bi ga del?“, veli, taj viče fort, taj glas. I to glas ko od toga šta je umro. E onda taj gazda na komad veli: „Đe si ga zel, tuj ga i deni.“ I onda veli, je presto.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

8. Sjajan čovjek

A kaj ja znam ja ti se to malo i sjećam kad je to bilo, veli: „Mama, pa imaš kaj kazat.“ To je bila 40. i... tuj negdje 5. god'ne. Onda se išlo na Dijele, tamokar na... dolje nuz one Štefov'će, znaš, preko imanja.

Šta se išlo... na?

Na Dijel. Rekli smo Dijel jednomu komadu zemlje.

Aha.

I tu je bil put, iz otoga... I jeden trn iz ograda, iz ote ograde ti je zišel jeden čovjek. O pol podne. Sav u sjajnosti, Bože nas čuvaj... Ne znam. Kakvi je bil. Šta je to bilo? Vi ste djeca mlada. Šta je to bilo?

Ne znam.

Kakov čuda? Je stvarno to bilo, da. I onda to ti je bil i stra' i sve otkud je taj. I nestalo ga je.

Samo se pojavio i nestao?

Nestalo ga je. Sjajen konda da ovo sunce bolje dok u ljeto 'nak sija, tak je on bil sjajen.

A šta su ljudi pričali, šta je?

A pričali su, šta nitko ne zna. Znaš onda šta su rekli? Rekli su 'vak u Križ'cu: da je to Majcan bil đe je sad ovi... Pomoz' mi kazat. Preko doma, dolje u... ovi Prsteci.

Aha, aha.

Tu je bil jeden Majcan. A imal je, bil žandar. A žena mu je bila iz Utiskana, šepava. A imal je dva sina, Josipa i imal je Matu. I obadva su bili strijeljani. Onda su ko tobož rekle da ti to oni mort... da.

A to se samo jednom pojavilo?

E kad nejdeju ljudi tuda.

Aha, aha.

To se je naišlo i on je naišel, to je naišlo.

Znači, to je u Križicu bilo?

To je u Križ'cu bilo.

(Đurđić, 2017, Barica Forjan)

9. Čovjek u mraku

Tu jedan čovjek bio, nema ga, iz Šimljane. A on je... On je iz Kajgane. A on je, sad ja sam zaborav'la već kakvo, nekvog valjda siromašnog porijekla kad je sluga bio, služio je, pa onda on je znao svašt pripovijedat, ja sam bila mala ja sam to voljela slušat. Je, kad je on ošo ja nisam smjela ić van pišat, moro neko ić z menom, [smijeh] bilo me stra'... Ovoga... Kak su išli veli kao bećari, idu... uveče nekud, čuli su svadba je neđe u susjednom selu. Da, idu, el, kak ne! Kak se to reklo, u mačkare, idu pod prozor da vide šta je, kak je. Veli, blato je bilo, i ne znam troj'ca il kol'ko njija išlo. Al veli neko ide za nama, ono čuje se, el, po blatu. Kad mi

stanemo, nema ništ, nejde niko. Kad mi dalje, opet ide. „Pa dobro, a nek ide,“ veli, „šta! Nek ide, kad se neće jav't, nek bude ko oće!“ A tu je, veli, pred kućom bio bunar. Kuća je, put je, pa je kao jedna led'na tuj pred kućom, tu je bunar bio, ograđeni bunar. A... dobro. Ojdu oni pod taj prozor. E, gazda je to osjetio, to sve poznanstvo, zove ih unutra, kao mačkare. Nisu oni spremljeni, al kao mačkare: „Ajd unutra!“ Oni vele, unutra i kroz prozor glede taj stoji kod bunara. I sad oni pripovijedaju tome gazdi, gazda gleda: „Ma vidite vi šipak! Ma nema, nema tuj nikoga.“ „Ma ima, eno ga... tak i tak stoji.“ „Ma ne stoji, to se vama čini.“ E sad veli: „Gazda nije vidio, mi smo vidli. Kad smo mi išli doma, još je to išlo pa fanj komad'ć toga sela i tuj su jako naval'li cucki,“ veli i onda je to nestalo. E a veli: „I to ja ne znam, ko je taj čovjek bio, šta je to bilo. To me sam,“ veli, „zanima. Kak ga mi vidimo, on ga ne vidi. Šta je to.“

(Krivaja, 2017, Kata Riđanović)

10. Crni čovjek

Išao jedan čovjek... prije (...) dosta godina. Jedan naš poznanik, rodbina. Išao je sa traktorom kroz Točir, se zove šuma. (...) S njim je bio njegov prijatelj i kad su dolaz'li, približavali se toj šumi, prije šume su vidjeli čovjeka kak stoji u crnom. Ali oni nisu se previše obazirali, neg su otišli dalje. A u šumi ih je napao... jato gavrana, čega? Crnih ptica, kosovi, nešt je bilo. Ne znam, vjerojatno ni oni ne znaju šta je bilo i po cijeloj kabini ih je to... su ih napadale. I oni kad su nastavili put, kad su izašli iz šume, taj čovjek je opet tamo stajao. I onda su došli doma i bili veoma uplašeni. I nikad nisu saznali o čemu je bila riječ.

(Križić, 2017, Diana Dečur)

11. Nestala žena

Tu je jedan djed kažival kak je on išel iz Starog Sela, oženil se. I onda je na konjima, i da je žena se prim'la njima za kola, znaš. Kak su kola negda...da se je prim'la i da je išla do Ivanske, za upor se držala i onda je je nestalo.

(Đurđić, 2017, Barica Forjan)

12. Neobično biće

a)

Sad sam se sjet'la kak je tata pričal kak su se oni isto to sastali dolje kod Bana, negdje kod koga su to pjevali, kod Đan'ća, gdje, i onda su išli putem, putem i došli su prije škole... kod Jandre Trgovca kuće i veli tata, mi tu... da je njih bilo jedno pet. I veli, mi vidimo tu nekaj da je tu bila vel'ka živ'ca. Plot. Ne, plot onaj vel'ki, pleteni onak z onim šibama. Pa, i veli tuj sad nekaj vel'ko. Ni to... veli nije cucak. Vidli bi da je cucak. Pa nije tele. Ko tele, veli, vel'ko. I sad oni, to bi kao sterati, bi oni to i hteli pogod't, kad je veli to odjedanput, samo je, ko da je preskoč'lo iz mjesta preko te vel'ke ograde. Veli tata mi smo se jako žureli doma, jer je naša kuća bila blizu. [smijeh] I nije bilo svejedno, nisu kao dokuč'li šta je sad to, šta je to vel'ko bilo. Nije tele moglo skoč't, veli, preko te ograde, a nije ni cucak. A sad šta je? Nešt je bilo.

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković)

b)

Isto ko i ovaj kad je, ide ovako, pištolj puca, a ide kao lis'ca, tu je dolje bilo, a on puca, a neće pištolj. Al nije lis'ca, neg je nešta drukčije. A neće puknut. Pištolj škljoca, a neće puknut.

(Križić, 2017, Nikola Dečur)

13. Kobila bez glave

a)

Je, da. Umro sam tisuću puta od stra'. Ono recimo dok si već sedmi, osmi razred pa već ideš kao u susjedstvo. U bečarluk, jel. A običaj je bio, bila ovakva obična večer il' ak je bila čijana, onda su stariji ljudi pričali te priče s kojima su, vjerojatno je to bila namjera, oduvijek sam' se to nije znalo, da se djeca malo, jel, preplaše, da nisu baš prehrabra, da ne odu nekud i tak dalje. Ja se sjećam te priče da ide bijela kobila, bez glave. O Bog te vidio. Sad treba dok je ta priča završ'la, okupljanje ili fešta, treba ić kući, jel. Bojiš se, a ne smiješ tamo priznat da se bojiš u biti, sad. Onda kad sam ja znao ić kući, onda sam ja puno tih stvari vidio od straha. Jel.

Ono šta su oni pričali. Ili ne znam žena u bijelom, ili velika neka žena u crnom. I tak dalje... Svakakve figure su izmišljali, a velim, najgore je to bilo dok stvarno ideš doma onda od te priče, tog straha to vidiš. Onda vidiš kak se diže kosa na glavi, misliš da ti je kapa pol metra iznad glave od straha.

(Ivanska, 2017, Nikola Takač)

b)

Bilo je priči o... Mene su plašili s kobilom bez glave, al nisam zapamtio zašt je bila kob'la bez glave.

Onda ak si negdje ostal mali u selu, e onda: „Bude te kobila bez glave.“

To im je bilo ovoga... glavno plašenje.

(Gornja Petrička, 2017, Ivan Ševeriga)

c)

Onda su opet za ovog drugog jednog pričali da je išel iz Krajnje Rijeke i da je videl kob'lu bez glave. Bijelu kob'lu bez glave. I sad, el, nije se to baš bilo za pričat, jer to bi se ismijavali ljudi, ali on... iz Krajnje preko Brega došel k našima u Srednju, i zaletel u onu prvu prostoriju njihovu, a tu je bila, tu su oni imali u... kak bi rekla, u zemlji zakopanu jamu gdje su stavljali krumpir, jer nije bilo podruma, nije bilo... gde bi. I to je bil u kući pod i tu su bila vrata, to se nije niš ni vidlo, to se dizalo, uzel se krumpir... A on je zaletel i prepal u tu jamu. Ta je jama valjda bila otvorena ili već kak je sad to bilo, kad veli svekrva: „Pa šta to zdundalo po noći?“ Nije to bilo, mislim, kasno, još su oni sedili, kad, veli, to... taj čovjek. Joj, veli: „Stra', stra', nikad više ne bum.“ A on je isto, ja ne znam šta, jel je htjel pucat il šta sad to ne znam, više se ne sećam šta je pričal, uglavnom su rekli da na to kao puške nećeju pucat. Gle, to mi sad, jel'da, neke stvari ne bi ni vjerovali.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

d)

Tu sad, znači, naš pokojni... od Tihomira tata, od Tihomira Ferenčaka. Znači, sad se ni ne sjećam više sad ko je, al sad uglavnom da je on to bil, od kud je išel u noći i kao, videl je on... videl je sprovod. I šta je onda... i isto je povezano nešta sa kob'lom bez glave, tu negdje kod Kamenika našeg, uglavnom da je došel doma i tak je jako ruknul na vrata da su oni misl'li, da je žena misl'la da je on prekren'l i vrata i sve i da je ono. „Pa šta je?“ Inače si je volio čovjek popit i ona je mislila da je on pijan, jel. Veli: „Ja sam se rastrijeznil kad sam videl ovo šta sam videl.“ E sad. Evo, to su sad...

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković)

14. Baba Jaga

Pa baba Jaga je bila ona kao vještica, kao coprnica, znaš, ona je dolaz'la i malu djecu, kuhala sapun od njih i to. To je cijela priča bila. Kad nisu djeca bila dobra, onda se reklo: „Eee, baba Jaga je tu, sad će.“ Isto ono sa krampusom, dobro to s krampusom je nešto novije. Ovo su od pamtivijeka ljudi plašili sa takvim nekakvim likovima djecu, plašili djecu da budu dobra.

(Berek, 2017, Željko Stubičan)

11.2.4.4. Religijske predaje

1. Susret s Kristom

Marica: Ja nemrem zaboravit, ja sam bila, pa mort jedno 16 godin. Išla sam na kor pjevat gore. I ja sam zišla iza orgulj, z one strane i došla do Srca Isusovoga, tam znaš. Sad ove su nekakvu pesmu pogađale. Sad ja stanem kod Srca Isusovog i naslonim se na onaj zid. I nekakva ko težina dojde, znaš, kad sam pogledala taj kip Srca Isusovog. Odjedanput se meni Isus nasmije, ja vidim njegve zube. Ozbiljno vam kažem ko da vam se ispovijedam sad. I ja se onda onak ko uplašim i mislim si: Bože, pa kaj se ja imam Isusa bojat. Natrag pogledam i više ne vidim ni zube ni ništ. Neg stoji kak je i bilo.

Anka: Nekve Božje providnosti je bilo. Više neg sad. Sad se nema ni kome ukazat.

Zato što ljudi ne vjeruju.

Anka: Da, to sam štela reć.

Marica: I sad su ti svetla svud, te struje.

Anka: I tu nema mraka kak je nekad bilo.

Marica: I onda sad, ceste i auti.

(Samarica, 2016, Marica Križan i Anka Benković)

2. Ukazanje Djevice Marije

Tu je jedan čovjek isto, tu dolje pod brijegom, on je išo ujutro, rano u noći ubiti, išo je orat na polja, gore naša. Ovoga... s traktorom, i ono veli, došo je doma, žena veli: „Pa šta si već došo? Pa nisi izoro?“ On sav, veli, bio ko van sebe, da ga, jedva je reko šta je bilo, da je tamo prema šumi vidio sam na komad neko vel'ko svjetlo i da je jedno tri metra visoku Majku Božju vidio, na tome, kao na tim poljima. A bio je valjda nekakvi svetak, šta je bilo, kad je on to išo ujutro. I onda je, ovoga, on došo doma, od straha nije znao kak se zove. Da je, tek je poslije to ispričo. Ali, sad bi... gore na Štublinama je to bilo, tak se zove to polje. Sad je tamo, na toj zemlji, odmah iza toga, se otvor'la kao... kao propala onak zemlja, uvukla se u zemlju, rupa je, iz te zemlje izvor se otvorio i sad teče skroz na cestu! I probavali su ga zatrpavat, na put onak poljski onaj, teče voda iz tog izvora, tu se sad otvorio izvor gdje je on to vidio.

Al to je zato što šta? Nije kao smio radit za svetak? Pa je to možd zato?

A tko će znat. (...) Vjerojatno da, ne znam zaš bi mu se drugo ukazala, jer on inače jako psuje i nije dostojan da bi mu se baš nešt pokazalo.

(Nova Plošćica, 2017, Marica Varga)

3. Sveti Ilija

Onda su pričali da... a to taj dolje sused isto pričal, on baš nije bio nikakvi vjernik ni... I da su dečki, a tuj na tome mjestu... jer ovo gore je bil, ti Crkvenci, to su bili dva brata, onda moj djed je to... to su kup'li njemu, a tu je bil neki lugar. Ilija. Da je imal uvijek dobre konje. Za ono vrijeme lugar, to je bilo... I taj baš sused pripovijeda, veli da su tu sjedeli ujesen, a mošta valjda bilo pa su malo mošta pili i ovaj... na komad kola i ono ko da konji jure, znaš, čuje se ono kak ova kola nekadašnja, el. Da se to sveti Ilija vozi. Točno se, veli, čulo. Topot konja i kola kako...

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

4. Zmija kao upozorenje

Samo jedne god'ne, al to je bila zbilja, išla sem s pokojnom tetom mojom iz Petričke, oni su imali veliki vinograd gore neđe na Mladinama, to se reklo. Išle smo vezat vinograd, i na jednome trsu ti je bila zmija, bjelouška je bila, al je bila smotana u klupko i sjedila je na trsu. Veli teta... i ona ti ništ nije bježala od nas, veli teta, bilo je, jesam rekla šta je bilo? Bilo Srce Isusovo taj dan. Ali kao, ajd, idemo vezat vinograd, ali... nismo vezale, otišle smo doma. Eto, to ti je bilo sve šta sam ja, ono, doživjela. I vidla.

(Đurđić, 2017, Eva Crnković)

5. Križevi za loženje vatre

U Trnovitici da su bili neki ljudi, da su živ'li blizu groblja pa su bili sirotinja. I da su kao, nisu imali drva za peć, neg su otišli na groblje i križeve su pokup'li i to su kao sjekli, pal'li u peć, al' da je to tol'ko pucalo da nisu mogli uopće bit u kući. I onda su ujutro to pokup'li i vrat'li na groblje, nisu mogli s tim lož't. Nešt je bilo u tome.

(Nova Ploščica, 2017, Marica Varga)

6. Svete stvari

Ovaj naš majstor kaj je nama radil to žbukal... Oću reć kak sa svetim stvarima i s tim se kao ne treba radit cirkus i radit od toga, jel... nedobre stvari. Znači, pričal je kak je kćer njegva išla, kak su išli... išli su tri kralja, kao, išli su pjevat i sad je ona valjda, kak su sad, dal su one to prosto pjevale il su metnule na tu zvijezdu de se lijepe svete slike, one zaljep'le neke proste. Ne znam. Uglavnom, da su... Šta je ona strgala? Nogu? Znači, išli su preko ne znam kuda i ona je strgala nogu, i on je kao njoj rekel: Katica, nije se s takvim stvarima za igrat. Za sprdat. I radit cirkus od toga... Tak da... ne znam. To sam baš htjela pričat zato što mislim da... je to dobro ono znat možda, da stvarno se ne treba od toga smijat...

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković)

11.2.4.5. Coprnice

1. O susjedi

Ja znam te kojekakve isto priče. Nekad mi smo imali jako uzek dvor. I onda imali smo zločastu susedu. I naše kokoši su išle k nje nest. I nismo smeli po jaja. Nikak. I onda imali smo mi je'nu baku koja je sve znala i razumela i u te sve... I veli ona moje mame: „Znaš šta? Ti na mladu nedjelju. Prije sunca. Skuvaj žgance i o'laz iz njeznoga plotu,“ nekad su bili plotovi oni napravljeni... Od pruta. Nisu bili ograda žica il kaj, neg je bilo to sve drveno. „...To natrgaj i s time nalož vatru, skuvaj žgance i prije sunca digni se da to sve napraviš i pust kokoši, daš im jest tvoj žgancev i više ti ne buju išle.“ I ona se tak... naprav'la i kaj misliš? Da je ije'na kokoš pipn'la žganc? Preko njiov su prelaz'le i nisu štele i ošle su opet tamo. I sad veli ona te, to nam je bila kao baka, od mojega deda sestra, veli ona nje: „Teta, kaj sad?“ „Pretekla te je,“ veli. Ona je to prije naprav'la neg si ti i pretekla te je. A ona šta će sa žgancima, ak se otec digne, bude videl, bude ju psoval [smijeh]. A ona ništ, ona te žgance kup', kup' i meč'... Onda je svinjama davala i sve. Eto vidiš, da.

Svašt je to bilo, da. I onda nekad, pa i sad oćeju ptice, na žito. Isto ta baka je rekla kad, ovaj, žito u letu je, ona vrapci navade na žito i onda je rekla, veli: „Sad kad,“ ajde, taj njezin brat, „kad on umre, ti 'zem je'nu meklu stariju i pomet' kuću s tom meklom i tu meklu sprav' nekud da ne buš više niš ž njome mela i u proljeće kad ti vrapci i 'tice navale na žito isto u mladu nedjelju, prije sunca 'zem meklu i okolo obid' ž njome cijelu ogradu... obid. I na čošku de si počela, tu stani i ostav' meklu i o'laz'.“ Kaj misliš da nisu vrapci? Nijeden više nije išel na žito. (...) Nijeden nije išel na žito! Ništ!

(Križić, 2016, Roza Jagarić)

2. Baba Jaga II

Josip: (...) A sad, svaku nedjelju, popodne il kakvi svetek bil il nešta, tu je bila jedna baba Jaga (T)kalčanova, ona je bila i primalja, ona je išla ženama kad su rod'le, onda je ona, ovaj, vad'la djeci zube; kad se je zub klimal mi, ja: od u babe Jage. I baba Jaga, imala je ona... pređu, prabu [?], el... (...) Špagu, el, sveže lijepo za zub koji ti se klima. Ne znam, ti s' dijete bila, el ti se klimal koji kad jesi to dočekala i tak pa onda znaš. I idemo k babe Jage, ni se išlo ni zubaru ni ne znam kome. Idemo k nje. Ona sveže s koncem: „Čekaj, čekaj malo. Budem samo vid'la nešta“ i ptt [zvuk]! Gotovo! Evo, svezan zub – vani, ide malo krv, dala malo

vode, popiješ i pljuneš. Dobro. Gotovo. Zašiel ti je trn u oko ili ovaj, nekakva truna il nešto i „Ajde k babe Jage, to ti bude zvad'la.“ Dojdemo mi k nje, ona raširi oko ti [pokazuje jezikom], z jezikom polizne po oku i truna van! Vani! Bil trn, bilo šta bilo u oku, ona je to sve zvad'la. Z jezikom. Lijepo z jezikom. Tak ti je ona to bila.

A svako... svibanj. U svibnju se krun'ce mole, el, to. I ona je nas djecu svu s tog gornjeg kraja, bilo nas je dvadeset, ne jeden... više generacija, el, više od recimo... pet godina do petnaest, pokup'la sve: „Ajde, idemo se deca mol't, idemo!“ Al najprije nas je skup'la, igrali smo se, najprije, el. Ajde devetka.

Marija: Lovača, devetka.

Josip: Devet, onda još nekakvog zafrkača, onda nešto, ne znam kakve su to sve igre bile...

Marija: Čučača, lovača-čučača, pa... lis'ca nosi rep.

Josip: Lis'ca nosi rep i svašta to bilo. I kad smo se mi skup'li: „Ajde, deca, idemo se pomol't“ I ona tu pred raspelo, bilo je i nekad raspelo kak je i sad, tu isto na tome mjestu, samo su bili [sa] svake strane ogromne velike lipe, metričke. Metričke, lipe, viiisoke, [sa] svake strane raspela i med tima lipama je bilo to raspelo drveno. I pred raspelo, ona je kleknila, litanije, krun'ca i tak dalje. Kad smo mi to sve izmol'li: „Ajde, deca, idemo se opet igrat.“ I opet ta igra se nastavi, bježanje, ona je z nama bila kao... ne znam ko.

Marija: Učiteljica. Odgojiteljica [smijeh]

Josip: I svaki taj fašenjek je kod nje bila složena ljuljačka u štaglju. Ljuljačka. I... sad, ljuljali smo se mi djeca, tuj kod nje. I ona je nas zabavljala, al dajte da se ja ljuljam da mi bude pred'vo vel'ko i sad kak je ona se ljuljala, el, tak joj bude vel'ko pred'vo... Ovo pred'vo, šta se tkalo, prelo od njega i košulje rad'lo i gaće i sve, odjeća. I tak je ona, ovaj, skupljala nas i ajde. I sad, sve su se gazdar'ce, ajd koje su bile gazdar'ce, se morale it ljuljat, koje imaju posijano predivo da ga... da bude veće i bujnije i tak dalje. Evo.

Ne znam šta bi o babe Jage još, imala je ona puno tih pozitivnih stvari.

(Križic, 2016, Josip Jagarić, Marija Peršić)

3. Dobrostalka

a)

Jel bila kad koja žena u selu da je liječila ili vraćala?

A je, bila je dolje jedna koja... išli su jako puno, ona je s travama nekak liječ'la. (...) Dobrostalka su joj vikali, da. Puno su išli k njoj, znala su kola, to su moji pričali, kola su tu do naše kuće bila [u redu].

A za sve su išli, bilo kakva bolest?

Ko je bil bolesten, išel je k njoj.

A nije se smatralo da je to neki grijeh il nešt?

Pa nije.

(...)

A imala je ona, su rekli, da je imala ona i knjige.

Aha, pa je iz njih čitala.

Da. Ove za trave.

A nije ju imao tko naslijedit?

Imala je, al nije štela.

Aha, kćer?

Ne, imala je... Nije ona imala djece, nju su jedni do'ran'li. Onda, mogla je ta uč't se od nje, al nije.

Ona nije samo s travama liječ'la, nekak vodu prelijevala i nekak, šta ja znam kak su sve rekli.

Možd je nešt izgovarala.

A je, vjerojatno da je.

(Đurđić, 2016, Marija Živoder)

b)

Dobrostalka. K nje su išli puno.

Ček, jel to bilo, ti se sjećaš nje?

Ma sjećam se malo, da.

Dobrostalka?

Da, tak se prezivala – Dobrostalka⁷⁸. Inače, ona je to, vodu je prelijevala, al je ona imala i knjigu. Debelu knjigu, ovaj, onda je iz te knjige znala te trave kojekakve ljekovite i to...

(...) A tu je išlo puno. Ja sam bil još mali, malo se sjećam, al išlo je toga...

Baba zarad'la novaca, jebem ti, bila je ona uzela nekakve, a siromaki su bili, Zagorci, onda nije imala nikoga neg njia uzela, oni su je kao doran'li. Imala je ona novaca...

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

c)

Znači, ove bake šta su liječile po selu, one se nisu smatrale coprn'cama?

Ne, ne.

Ova šta je bila, kak su rekli?

Dolje negdje na kraju sela da je bila neka travarka.

Tujkar?

Dobrostalka...

Pa ona nije bila, ona je bila...

Liječila.

Čuj, ja sem bila cur'ca. I onda, a djeca ko djeca. I ko tobož mene korit'nica [?] tuj na noge narasla kvrga i onda moj ujak mene vozil tujkar kod te babe. Onda ti je ta baba pregovarala, vodu prelijevala, onda ti je z lijekovima, s travama kojekakvima liječila. A dal je ona šta drugo znala, to ja... nemam pojma.

A šta je ona neke izgovarala neke ko... ?

Da, da. Ona ti je mol'la, a šta je mol'la ja ne znam, onda križala to i šta ti ja znam.

(...)

Ja ti to ne znam, vodu prelijevat, el, dok te glava boli onda vodu prelijevaju pa onda se ta voda pila pa mazala po čelu. Ni se to išlo k doktoru kaj sad. To se je liječ'lo s domaćima.

---

⁷⁸ Vjerojatno Dobrostal.

(Đurđić, 2017, Barica Forjan)

d)

Moj ti je Toni, sin, on ti je imo, njemu se na komad nekakva ovako kvrga na vratu, to veli ne smije se pokazivat, ali, šta je bilo, al to ti nije bilo da se išlo k doktoru, znaš, neg se išlo babi Dobrostalki kad je ona tuj bila. I... seka ta pokojna seka Ljub'ca, zaova moja, ona ti je pokup'la Tonija, a šta ja znam kol'ko je on bil star, nije bil nekakvi vel'ki, nije još išel ni u školu. I ode ona babi Dobrostalki i onda ti je ona njemu to pregovarala, ne znam ja kak to je išlo, ali rekla je spec'te krumpir u rolu i to povad'te ono i sa vrhnjem razmut'te i to mu meč'te na to, i to je njemu precurelo i... a nije bil čir, ali je bilo nešto onako, i to smo mu metali na to i to ti je njemu tako da nit je osto ožiljak kakav, ništa. Ali to je prešlo, to je bilo od babe Dobrostalke, a baba ti je znala i... naprav't zla, ali je znala i izliječ't.

A onda kad se nešt loše dogodilo tipa u selu jesu znali nju okrivit, kao?

Pa ne. U selu ti ne... nego je, ja sam imala strica u Ruškovcu kojega je, bio je na svatovima, tamo u selu je to bilo i, da je nešto bilo napravljeno tima mladencima. U to... kao, rekla moja pokojna svekrva: Ne smije u coprije vjerovat. Al je rekel jedan svećenik: Al ih se morat čuvat. U njih ne smijete vjerovat, ali ih se morate čuvat. I toga strica mojega, moja baka, tatina mama je bila iz Ruškovca i onda su oni došli tuj k nama i išli su babe Dobrostalke. I išel je taj stric jedno tri puta, rekel je, rekla je baba: To je napravljeno bilo mladencima, to je bilo bačeno pod most, nešto. I ovaj, ali je on nadošel ujutro prvi na to tako da je njega sad... šta ga je smotalo... Bac'lo ga je i šta ja znam i nije on ni mogel dolaz't sam, došel je neko tam još njegov. Išli su k babi, baba je to izliječ'la, jer je to neko drugi napravil... da.

A tražio je kao zlo? Htio ih je uklet, a ona je to radila isto?

Valjda, valjda. Ja ti ne znam šta je, ja sam to malo i pozaborav'la. Jer sam ja još bila dolje, još sam ja bila cura kad je to on dolazil kak je. Ovoga... A moj ujak od maćehe moje brat, on je u Plavnicama, i njemu je nared'la nekoja isto, nekoja žena, šta ja znam, ali da je to naprav'la baba, ja sam rod'la valjda Slavicu... Nisam sigurna. Pa da. Slavica je sad imala rođendan. A oni su došli, ujak i ujna, po... ali on nije stigel ni doma doć, njemu je to bilo napravljeno, onda je rekla ovaj... ko je rekel... Sad ti se nemrem sjet't šta je bilo. Napravljeno nekakvo zlo. Njemu je bilo jako gadno. I veli... el nije mogla pričekat da makar dođu doma, oni's došli, on je u Gornjim Plavnicama bio priženjen i oni su došli, on i ujna, kao s kolačima, kak se to nekad išlo. S košarama i šta ja znam šta tuj. Ali nije... onda je njeg'va pun'ca išla (...),

ona je bila iz Višnjevca, ali tamo je bila još nekoja žena koja je rad'la zlo. I ta baba Dobrostalka kao je rekla da nema, išli su k njoj, da mu nema pomoći, da su „ugljenci potonuli“. To su se bacali ugljen i... ja nisam nišla nikada k njoj da sam ja to vidla, s nikime, bacali su vugljeni u vodu, onda ak su ugljeni ostali gore, onda je bilo dobro, bit će izliječeno, ako su... ona je bila Zagorka i rekla je da su „potonuli, ugljenci su potonuli“. Ali onda mu je ta baba, druga tamo, koja je bila, jer je one ak su bile zla, jedna i druga, ali su bile jedna protiv druge. Ona je izliječ'la, i to je onda ona šta je tamo rad'la ne znam, sam je rekla ta prijatelj'ca pokojna iz Plavnica, kad je išla odande iz... el je... u Višnjevcu ta bila baba, al se išlo preko šume, da je kad je ona išla s otom valjda vodom, to se, šta se rad'lo... Preko šume, da je takvi vjetar puhno... da je grane savijal preko nje. Bilo ju je, veli, stra' da je jedva došla doma. Ali su izliječ'li toga ujaka mojega. A... sad koja je baba rekla da je popušil u cigaru, neđe da mu je netko dao cigaretu u Bjelovaru, on je išal valjda tuj, on se je voljeje z otom mojom maćehom, brat i sestra, el... dolazil je k njoj i onda je da mu je netko dao cigaretu i da je popušil u toj cigareti da mu bude zlo.

(Đurđić, 2017, Eva Crnković)

4. Coprnice

a)

Moj tata kažival, on je radil na ciglane negde u Mikloušu. I onda išel doma. I kad je u noći išel doma, a dvi babe su po cesti... po putima, nisu onda bile ceste... nešto iskale. Iskale, iskale i iskale. Kad je on došo do njih: „Šta to radite!?“ One se trzle i nema ih.

Nestale?

Nema ih. To je moj tata uvijek kažival, da je videl. Veli, to su prave bile coprn'ce.

(Đurđić, 2017, Barica Forjan)

b)

Kata: Čuješ, onda... iz Križ'ca su išli na polnoćku u Ivanjsku, ajd. I kad... A [na] Lucije se pravi stolčić, i to se nosi [k] polnoćke i tu onda čovjek jedan stoji, šta drži, šta je taj pravil stolčić, na tom stolčiću kod polnoćke.

Anka: On je na kraju crkve dolje, jel'da? Pri izlazu.

Kata: Da. I onda... kad ono, pita, čovjek šta stoji kod tog šta je na stolčiću: „A šta vidiš?“ „Vidim svašta.“ Veli: „A šta?“ Veli: „Nisu okrenute te žene...“ Ajde bake...

Božica: Coprn'ce! Rec' ti!

Kata: Coprn'ce, kak li već...

Božica: Pa tak su zvali.

Kata: Ne glediju k oltaru, do svećenika, nek su okrenute vratima prema dolje.

Anka: Znači, i one vide tog čovjeka koji nji' gleda iz stolčića?

Kata: E da. A... pita: „Jel poznaš koga?“ „Poznam. Jednu tu žensku, iz Križ'ca je.“ Al je trebalo dojt prije kući i da ih ne lovi, tog čovjeka šta je gleda na stolčiću, el bi ga... a mora bacat, veli, a samo kakvo zrnje...

Anka: Nekakvo sitno, najsitnije semenje da mora bacat.

Kata: Da one to, sve se mora i pobrat.

Božica: Proso.

Kata: I da ne buju njega lovljade kuće. El bi ga satrle valjda. Pa ja ne znam, el bi to bil mak? Ne znam. Evo, neću to govor't.

Anka: Da, nekakvo najsitnije zrnje, veli, tak da one to beru, a on u to vrijeme pobjegne doma.

Jer ih je vidio?

Kata: Da, i reko da je iz Križ'ca ta, a veli, ima ih puno i nisu okrenute prema oltaru, nek su okrenute prema... Evo. Coprn'ce, kak li već...

(Donji Miklouš, 2017, Kata Trgovac, Anka Tonković i Božica Tonković)

c)

Stevo: To se puno događalo nekad, sad toga više nema. Nekad se događalo jako puno da je naprimjer nestalo kravi mlijeko. Pa ko je, pa ko je, al bila je uvijek neka ženska u susjedstvu koja je nekaj znala oko toga sve. Pa koliko su puta znali, ljudi svašta.

Marica: I šta se onda rad'lo?

Stevo: Pa svašt se rad'lo, neki su bacali mlijeko u WC da se ogadi, neko je mlijeko... neki su lov'li i čekali. Znali su, neki su u'vat'li gdje lovi kravu, svašt su tu bili... oko toga.

Žene su nekad puno više to znale, i bilo je ženo više starijija neg sad, sad ove žene mlade ništa oko toga ne znaju.

Marica: Ne znamo coprat.

Stevo: Išle su žena vračarima, to se išlo onda, to se prelijevala voda, šta ti ja znam...

(...)

Stevo: E sad... pa su znale nekad žene mlade dečke ocoprat. Pa su ž njima onda uredovale i tak dalje. Tuke i svakak je bilo. Onda su išle gatalima i kojekuda da se to...

Andelka: Od šišmiša prah sipale za vrat. (...) Dečka koji im se sviđal, onda dok su plesali pa su im malo praha od šišmiša suvoga, nasipale za vrat i onda je on poludel za curom.

(Nova Plošćica, 2017, Stevo Knežić, Marica Varga i Andelka Knežić)

d)

Ja znam da sam išla k svojoj jednoj prijateljici se igrat ko mala. I onda su mi uvijek rekli: „Pa kam ideš se igrat? Njez'na baba je coprn'ca.“ Pa onda sam se ja, istina, bojala nje, bojala sam se, al' nekak... nismo baš bile u doticaju previše sad s babom. Svejedno sam ja se išla igrat. Al baš da mi je bilo svejedno, nije.

(...)

Al kad je, evo, tata moj umro. Išle ja i mama nakon nekog vremena. Išle smo iz sela od naše rođakinje. I sastale smo jednu... to, evo, ja sam svjedok da je to istina. I idem, sastanemo tu baku, ona već jedva ide i ona men' veli, pred našom kućom: „Joj, milo, imam ja sira u žepu. Oš ti sira?“ Ja neću, ja sira, pa baba Mara, za nju su svakaj... svakaj su govor'li. I ja... i ona svom silom. (...) Znači, mali sir koji mi radimo, ove s paprikom i češnjakom, taj suvi jako sir

je ona imala u žepu i oćeš sira i oćeš... To možda nije bila loša namjera njez'na, možda misl'la da ja sam željna tog sira, ne znam, takvog, al ja to nisam htela uzet, ma nikak, ma kakvi! Jer sam ja svašta, eto isto su se za nju razgovarali da... I baš nije bila lijepa. [smijeh]

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković)

e)

Božica: Sad mi je palo na pamet kak nisu imali, jel... Puno krava se nekad nije to baš imalo da se imalo puno mlijeka pa onda, veli, pa kak onda, veli, sad ta... neka žena ima uvijek sira i vr'nja, pa kak ona, a imaju jednu kravu? Pa, veli, kak, kad ona doji na štrik! Na uže. I sad to je onda bilo kak se to moglo slož't da je krava imala mlijeka, a nije imala.

Anka: Veli da je to nekak išlo preko grede, i onda coprn'ce koje su bile da su to znale i onda dok je uz njez'nu kuću znači išlo blago, ovaj, doma, s paše se tjeralo...

Božica: Ona je podojila tuđe krave.

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković i Anka Tonković)

f)

Inače veli, coprn'ce, one ne vole da se njima prvo reče... Da one vole da one prvo govore, njih se ne sme pitat kam one idu. Kad smo mi grad'li znači kuću tu, onda za jednu babu, koja je bila coprn'ca... za koju su rekli, jel, da je coprn'ca, išla je tu k našima susjedima. A ja sad odavde vidim da ona ide i sad, evo, ne volim da oda oko kuće, sve kak ja u to nisam u to vjerovala, al najbolje nek je dalje, a ja velim: „Baba, kam idete?“ „Jel ne vidiš kam idem?“ Veli, ona se zdere na mene, kao već je na putu, ide k susjedima. [smijeh]

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

5. Filip Ivančić

a)

Pa tu kod nas nema, nije bilo, barem tu u Ivanskoj. Ja ne znam, neka baka da je bila. A negdje dalje u selu je bilo tih nekih... u Staroj Ploščici, neka baka, ta isto koja je znala tu nešto pregovarati, prepričavati i šta ja znam, tak sam čuo to, a recimo... evo i sad je nedavno, unuk od jednoga djeda umro, neki, ovaj, Filip je djedu bilo ime. A... Ivančić su se prezivali. To su u Šimljan'ci bili, tamo već prema pravcu Samarice, Brajkov'ćevog brijega, to ti je bil ovaj... A taj stari djed, taj pokojni, on je bio, tak, liječio blago, ovaj... nije bilo veterinara, to, neg se razumjel kad je neka krava il neki konj il nešto obol'lo, onda je on to znao rješavat, recimo kod samog teljenja ili ždrijebljenja konja, tak da je on prisustovo to, al bez ničije pomoći, sam da je on sudjelovo i sve je uspješno napravio. Tak da je imo neku moć. (...) To je bilo isto tamo negdje 40-ih godina. (...) Jer on je znao, ja znam da je tata pričo, oni kad su tamo živjeli, onda imali su problemi s nekom kobilom, koja se nije mogla oždrijebit, po njega su išli, on je došo, na konjima su ga dovezli u noći i preko šume i onda je on to sam ušo, ni bilo struje, lampaš u štalu, oždrijebio kobilu da nitko nije vidio ni znao, sve u redu, a nisu mogli oždrebit. Tak da je imao neke moći, a ne samo te, možda i neke druge, sa time se susreto.

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

b)

U Šimljani. Ivančić Filip je to bio. To je dok sam ja bila dijete već je to bio stari čovjek. Već su sad njegova praunučad ljudi i šta ja znam pa on ti je... ne znam ja šta. Imo je on, veli, puno knjiga, on je čito knjige, dal je on to iz tih knjiga, dal otkud je on to, ja ne znam. Samo su ga jako puno ljudi zvali kad je, vrag đe je nekad veterinar bio, kad je nešta kod blaga, il je šepavo, il ima nekvu u trbuhu klanje il nešto mu je. E onda je on to dolazio... Davo je on napatke kak da se to liječi, ako je... Moji su u Šimljani imali konje i krave i šta ja znam, ako je konjče imalo kakvo klanje il nešta se ono počelo bacat, e to znam da je reko bijeli luk. Ne znam već sad koliko je to bilo, dvi glave, koliko li, pa na sitno, sitno, sitno isjeckat i to metn't u rakiju. Po mogućnosti u komovu. Ako ne, i u ovu. I to dobro stuć da se to sve zmulja i z otim zalijati, da znaš da je to celo stat, to je valjda neš zgrizlo po želudcu i to je stalo. Tako, ovaj to, to je taj Filip. A onda su divan'li da je on neki vidovit. Da li on je, da li on nije bio, al je moj pokojni otac reko... Kupio je kob'lu od njija, nekada. I dobro... lijepa, dobra kobila bila i rad'la, i valjda se i ždrijeb'la i šta ja znam šta sve nije i on je oro kod jedne žene, na jednoj ogradi, to su zvali Žilača, tu je bunar isto u toj Žilači. To je od Šimljane na lijevo kaj prema Šimljan'ci kod šume Gravorinja. I veli neš ga počelo zafkavat, podne valjda došlo, kob'la bi

išla doma i šta ja znam. A on veli, šta ja znam šta je zapovijed'o, ona neće po njegovom, „Da je Boga i nje i Filipu. Šta me...“, veli, već poprijek... Dobro, ništa. I dalje je on to uzo i došo doma, nikom ništ. Kad kroz, veli, neko vrijeme, sastanu se, jer smo imali zemlju i na onaj kraj, už nji'ovu kuću kud se išlo: „Kum'č, nu stan!“ „A šta?“ Veli: „Čuj, kak si zadovoljan s kob'lom?“ „Pa dobro.“ „A zakaj si onda rekel da je Boga i nje i Filipu?“ veli. „A kad?“ „Pa tam, znaš, kad si na Žilače oral.“ „E sad, otkud je on znal, to me,“ veli, „muči. To mi nije,“ veli, „bistro.“ [smijeh] E sad... to su rekli da je on puno toga kao znao, al je puno on iz knjiga to radio, da. Al ovo ni mogo iz knjige... Da, i tak eto vidiš. To ti je taj Filip Ivančić.

A tuj su, veli, moji imali... Višlje kuće vak kak nam je sad tuj međa, tu je veli bio bor na međi, veliki bor. Nekad još, još je moj otac bio sedam godina star, onda moreš mislit kad je to bilo. On, veli, kad je god tud prelazio, kad se vozio il išo pješ'ce, on je, veli, tuj skino šešir kod toga bora. A zašto? Zašto ne?

Da bi... moj otac obolio. Noga, dijete sedam godina, veli bio star. Joj dijete, boli noga, boli noga, počela se noga nekva kaj skvrčat. Otječe, šta je, doktoru, [u] Bjelovar ga voz'li, pa ne znaju ništa. Veli, i neko je reko, veli, mojoj baki da ima nekakvi, gatal su to nekad rekli, u Šašu. To je tuj dalje, Šaš, mjesto Šaš. Nekakvo ne znam ja, ne znam ni đe je. Da ima to tamo, da idu ljudi, veli nosiš litru vodu svoje iz doma, ideš k njemu, i on gleda, veli, u tu vodu i pripovijeda. „A šta, jadna,“ veli, „ne znam šta ću.“ Djed je bio u Ameriki, ona je bila sinom doma. „Pa idem i ja, ide to još naroda, pa idem i ja, pa šta mort šta bude.“ Kad veli tamo, došli, veli, to je jedan hodnik, kaj čekaona, tuj se sjedi. „Ne poznam ja nikoga,“ veli. „Žena, ljudi... ajd nek sjednem, tak ja,“ veli, „sjednem. Sjedim.“ I sad to po redu on zove, on je u drugoj sobi taj čovjek. I zove... i kad je došo red na nju. I uzme od nje, veli, tu flašu vode i gleda u tu vodu i divani. „Aha. Ti si Tereza. M-hm. Ti,“ veli, „si došla radi sina. Tvoj sin ima problema sa nogom.“ I to sve pripovijeda, znaš. Al veli: „Ne boj se ništ, to sve bude riješeno. Al onaj bor više kuće posjec'. To je,“ veli, „vilinski bor.“ Šta to je istina, šta nije ja to ne znam. „To je,“ veli, „vilinski bor.“ I dao je, veli, nekakvu... a vodu, dal tu istu, dal kakvu, to ni ona ne zna, i nek ona z otom vodom njega pere, šta ja znam šta već kak je on to reko. I budeš vidla da njemu... I da, veli, „Privijaj...“ Kak sad to zovu čičok, divlji krumpir, čičok sad to zovu. „To,“ veli, „operi, spec' u rolu.“ I onda ono unutra mekano, el kad se speče on je kaj voden, mekan. „Z otim mu,“ veli, „privijaj, da,“ ovaj, „kol'ko more toplo držat.“ Da mu to zgrije i šta ja znam. I dobro. Al je, veli, da: „Taj bor obavezno uruš'. Tu je i tvoja kob'la dob'la, i kob'la je krepala“, veli. E sad veli... Rekla moja baka, to puno put pričala. Ona u rupcu bila povezana: „Bio je svezan, al mi se nadizo,“ veli, „na glavi. Kad je on to sve počeo

divan't. Pa otkud on zna, nitko me tamo ne pozna, da mu je neko reko nešto il šta ja znam.“ I tak je ovaj to, stvarno, otac je poslije, to je, noga je njemu prešla i šta ja znam, do rata.

(Krijava, 2017, Kata Riđanović)

6. Odlazak na raskršće

To je moj djed pričo, bio sam mali... isto baba bila, nikad nije mogla iz kreveta. I bio neki... šta ja znam, neki vračar u... tamo u Šimljanci, đe u božju mater, kod... i da mora ić đe su čet'r puta, raskršće, znaš... čet'r puta u križ, mislim. Raskršće, al ide iz svakog... svakim tim putem moreš u selo doć. Iz jednog sela u drugo. Samo tuj more ić. I taj njem kaže, vračar, da dođe kuć', da raspori blaz'nu, perje, znaš. Da će unutri nać svašta. On je tu našo i kose, lasi, mislim, i... triješća raznog i to sve strpo u jednu vreću i da to odnese na to raskršće. I on to nosio, ali da se... da mu se prividi, da vidi ćaću il mater svoju, na primer, ne smije se opće okren't nazad jer to će opet isto doć na isto mjesto odakle je uzeo. I, išo on dolje preko drlježa kroz šumu iza sela tam kroz šumu... ide na to križanje, kad za njim ide... ne! Pred njim ide muž i žena. Pred njim, u susret. Al da nikom ne smije govor't ni riječi, ni okren't se na njih, ni ništ. Taj vračar mu reko. I on došo, sreli su se, taj čovjek, drži se kao pijan, možd i je šta ja znam, on njemu veli: „Dobro večer! Dobro večer!“ Mislim, djed šuti. Veli „Dobro večer!“ Ovaj šuti. „Šta si ti? Kakvi s' ti gospodin? Pa nećeš mi odgovor't ni dobro večer ni ništ...“ I on poleti za njim, baba veli: „Ostav' ga, nek ide svojim putem. Svaka noć,“ veli, „ima svoju noć.“ Svoju snagu. Kak je imo kljaku sobom, šta li, djed. Al taj za njim, kak je on za njim išo, a djed nije se čeo okren't, nego sa tom bat'nom njega tresne, on zajaukne i baba ga 'čapi i odvuče, a djed produži dalje. Dođe na to križanje. To kak mu je taj vračar reko, on to napravi. Ide natrag, opet sretne... ne baš ne znam il toga il kojeg drugog, isto mu tak govori, ovaj šuti, ne okreće se ništ i njega ostavi. I dođe kuć, baba se digno iz kreveta i 'oda. Tak je pričo... Ja to nisam... Ja sam bio mali... bio sam devet god'na kad je djed umro.

(Srijedska, 2017, Nikola Rukavina)

7. Coprije

a)

Teca Mara pokojna, Milke Šimun'ćeve mat, ona je išla vamo... sa brijega tuj išla k Milki vam, ovo prijek. I kad je ona, ovoga, išla i bac'la culo Šimun'ć... sam šta se... tuj došla. I ništa ona, vidla da je ona prošla tuj dolje, a mi se već divanli, i ona zove... Ja sam bila poleg... I zove tu tecu Maru, veli: „Baba Maro!“ Ona je bila tuj, znaš, prije, veli: „Odte vidjet,“ veli, „Milke Šimun'ćeve mat prošla i evo nekakvo culo vam u dvoru.“ I vidla sam kaj ovo sad ti moji keksi [na stolu]. I teca Mara veli: „A neka! Ak je zlo, nek ide na mene.“ Starija žena. I ona ti, Miro! Otvor'la to culo i tu ti je bilo zigerica, tuj ti bilo igala, tuj ti bilo dlaka... unutra, svašta! Smotano, razumiješ. I teca Mara pokojna veli: „Neka, ostav ti to. Ja ć' to sama!“ Ja sam bio poleg, evo, kaj je žive [?]. Tece Mare nema, jer kad je tu kod nas umrla. I ona nji' zapal'la, to ti išlo ovako u zrak dim, to je pucalo kaj bombe... A sad što je to bilo, zašt je to namijenjeno, jer oni se nisu kao divan'li, znaš, Milan i Matko, zbog tija žena vražjija, šta je to bilo, nešt je ta Milkina mat htjela. Mislim, ona se bav'la, kaj i sad [cenzura] šta radi, mislim, to se čuje i nećemo o tome. Jezik za zube.

Jel ona to na dvoru zapal'la?

Na mjestu. Ni mrdala. (...) Ni nikud teca Mara, kak je tuj našla, odma je samo potpal'la. To ti se dimlo, išo 'vak dim u zrak, sad na koga je... El je to, mislim, djelovalo na ovu il na ovu, Milkinu mater... Mislim, taj, šta je. Jer se uvijek kaže: ako dobro ne napraviš, onda se vraća na tebe. Ako ti povrati, znaš. To je tako bilo izreka. To je uvijek bilo tak rečeno. To šta je.

(Srijedska, 2017, Kata Rukavina)

b)

Ovoga, radio je na tom mostu, on je bio stolar radio je tak građu i to. I ovoga, sam se razbolio i umro. I onda su rekli da ne treba... da nije to bilo njemu namijenjeno, nije trebo on umrijet, on je imao šestero male djece i 26 godina star, da je bilo podmetnuto nekom drugom. Al taj nije mogao doć taj dan rad't na taj most, neg je došao on umjesto njega i tak da je on naletio na to šta je bilo postavljeno, zacoprano. Od te coprije napravljene nekom drugom, tom šta je radio taj most, al velim, on je došo njega taj dan zamijen't i tak je on naletio i razbolio se, i oko doktora i nije ništ pomoglo. Umro je, a u biti nije bilo kao njemu namijenjeno. Da su poslije kao išli isto tom nekom vračaru, od čega je kao umro, šta se dogod'lo, razbolio se, oni su rekli da mu ne može pomoć, da je prekasno, al da to njemu nije bilo namijenjeno. Da je neko drugi trebo kao umrijet.

(Nova Ploščica, 2017, Marica Varga)

c)

Moja svekrva [mi je to pričala], od... svekrvina mama. Ona je, veli, bila bolesna, znaš i niš nisu mogli, kak se negda ni išlo doktoru, a oni kud kam idu vračaru. I da, kad došel k vračaru, valjda njezin muž išel, i pripovijeda on, kak je to njoj, veli: „Dobro, budem ja sad,“ veli „vosak i žar...“ i šta ti ja znam šta sve. I nek'vu vodu, i sad je on ugrijal tu vodu i onda je vosak pušćaval u to, u tu vruću vodu i žar metal. E onda je on pregovaral nad otim, pregovaral. I veli: „Kad dojdete doma, njoj ne bu puno bolje neg kak joj je. I nek zeme jastuke, sve perne šta ima u svojem krevetu đe spava, nek dene rešeto.“ To nekak kak se negdar kukuruza ono čist'la. „I šaku po šaku nek meće na to i nek prebira. Bude vidla šta sve ima u jastukima i u blaznama.“ Tu je, veli, bilo kosti, tu je bilo semenja kakvog Bog stvoril na zemlji, i cvijet od... da, i zemlje iz groblja, cvijeta iz groblja, znaš, ono kak se negda nos'lo ove ruže svakojakija. I onda je ona to očist'la i onda je naložil muž joj vatru i onda su to šta je god ona našla, pomalo bacali na vatru da to izgori, to je pucalo ko pištolji, dok god to ni sve izgorelo, a njoj nije bilo bolje, ona je ostala, mislim, ono... bolje joj bilo, al je ona mršava bila, nije se mogla više oporav't. I tak je i ostar'la, doživjela lijepe god'ne i umrla. Al to je... događaj pravi.

(Nova Ploščica, 2017, Cecilija Varga)

8. Gatara

Na kavu je gatala [žena iz Dišnika]. Ali... ne znam kakvo je pamćenje imala. Znam, brat mi je kaživo dok sam došel iz vojske, kak je on išel [sa] susjedom, i kad mu kaživala, e, tak sad tam drugi susjed mlađi, ide on, već je on tam bil, oće,... idem i ja, idemo zajedno. Dođemo lijepo tamo k njoj, i tak: „A sednite, vi ste iz daleka.“ Spominjala je nešt da pozna: „A mene ne poznate.“ „A poznam, poznam,“ veli, „brat ti je bil.“ I ponovi mi ono kaj mi je on kažival osnovno. (...) Ali mislim to, nije me vidla i znala [je] ko sem. Zapamtila po bratu, da je on bil i ponovi mi tam nešta šta je njemu rekla.

(...)

Ali i to za te, te babe šta je to gatala i ona da nije tu kao mladu nedjelju, petak, od petka, nedjelja, to da nije onda gatala. To da to, onda nije se jasno pokazivalo, da to nije mogla gatat.

(Gornja Petrička, 2017, Franjo Ševeriga)

9. Nestala žena

a)

Znaš, bila ti je jedna snaja u Šušnjari. I na komad je nestala, vjeter puvnil i odnesel ju je na 'rast. I ona je tam bila cijeli dan do prid noć, dok ni sunce bilo nad počinkom. Onda je... vjeter puvne i nju digne i odnese ju u Bojanu na svetog Ferenca crkvu. Tam je bila cijelu noć, svud su preiskali, sve živo, ribnjake bunare, sve žive. Da... mort je, el, kud skoč'la ili šta. Ali ju nisu mogli najt. I drugi dan opet popodne oni su svi plakali, znaš, i traž'li su ju, al nisu ju mogli najt'. Kad, ovaj, drugi dan popodne ide ona iz voća. „Joj, baba, baba! Evo ide naša 'čer!“ Već je on rekel po ime, neću reć tu. „Ide naša 'čer!“ Joooj! Oni svi brže van i ode ona doma u svoju kuću, nije bila, znaš, ode u svoju kući, ali nije niš divan'la, samo je pisala, to je znala i sve je napisala sestri svojoj đe je bila, šta ju je nos'lo, šta je sve, sve, sve. I kad je ovoga ona to 'spričala, i drugi dan je predivan'la. Onda je predivan'la i sve je kaživala šta se je des'lo. I tak eto. Došla je doma, bili su svi zadovoljni i sretni i dalje je živela, ali je mlada umrla.

(...)

Da, da je svekrva je to nje naprav'la, a za nju su rekli da je vel'ka coprn'ca. Svi su se u Šušnjare bojali, svi, ote žene, ote babe, znaš. I tak vidiš da je ona to naprav'la, valjda je naprav'la i da dojde doma.

(Donja Šušnjara, 2017, Đuro Hrlić)

b)

Božica: Znači, bake nije bilo... kol'ko dana, el... nestala je. Baba jedna. I onda nakon kol'ko dana se veli pojav'la, sva zdrapana, zgrebana... Veli, sva je bila onak jadna. I sad to su isto

ovoga rekli da je negde letela ko zna gde da je bila. Da nije bila doma. Da nije bilo doma! Nije je bilo nigde! Nisu je nigdi mogli nać.

Kata: Bila je u Bojane kod svetog (...) Ferenca.

Na tornju?

Kata: Da, na tornju.

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković i Kata Trgovac)

10. Sprovod

a)

Onda su rekli tuj još za jednu babu, tu je bila blizu nas, evo odma tu kuća, de je ova mala, stara, da je isto veštica, da je znala coprat, da je sve... sve su krave bježale na njezin most. Bečele, znaš. Da njim je... negda su rekli jaklo, el. Maslo im je, ono, uzimala vr'nje, jaklo. I onda je, da su sve... Evo tuj dolje niže jedan dečko išel na pašu. „Je i je, coprn'ca je. Moje krave oćeju k nje u dvor uvijek, ali ovoga, ne moreju, jer su vrata“, znaš. Kad je baba umrla, onda je bil pop iz Štefanja. I on ti je uvijek moral se voz't na kolima i sel je u kola i konji nisu mogli kren't. Kad su kren'li, ali on uvijek je vikal: „Ajde!“ Ne znam... „Ajde Roza!“ Rečem kak je bilo ime. „Ajde Roza, ajde Roza!“ Al se ona nikak ni dala z dvora! Ali je on uvijek stalno: „Stani!“ Konji su stali, „Adje Roza!“ E onda na komad kren'li su i ošli su na groblje. Evo tu je na našem groblju zakopana. Ta baba.

(Donja Šušnjara, 2017, Đuro Hrlić)

b)

Anka: Ne znam jesu ti pričali. Znači, to bi ljudi iz Samar'ce su pričali. To je veli bil istinit događaj. Znači, isto davno, ne znam sad jel je to bilo prije Drugog svetskog rada ili ne znam ili posle. Znači, u Šimljani je bil sprovod. U Šimljani, ja sad ne sjećam se koji je bil svećenik, i bilo je zimsko doba, a kao umro je čovjek koji... za kojeg su valda rekli isto da je bil, taj... većinom su to bile žene, al se des'lo da je bil nekvi, veli, i muški. I sad veli, svećenik je normalno obred imal i mol'l, veli, šta moli na sprovodima. A sprovod veli nikak krenut. Kak

je, jel, zimsko doba, ako su tri sata, za čas ti je i noć! Većinom je znal bit sprovod u jedan sat, u dva sata, pa veli šta... pa nikak kren't, pa šta se čeka? I sad bil je, kraj svećenik je bil zvonar, da je pital zvonar, veli: „A šta se čeka?“ A veli on... sam ne znam sad... „Stan' mi na ili na nogu...“ Cipelu... ili na kamen.

Božica: Ne, ne, na njegovu haljinu... na cipelu!

Anka: „Na cipelu pa ćeš videt.“ Veli, a kad je taj čovjek to zbilja naprav'l, a on veli pokojnika, tog pokojnika vidi sjedi, veli, na vrh štaglja. Pa sad su to ljudi bili... pa jel to uopće moguće? Veli. Al evo, veli, bil je... baš je bil, mislim, istinito! To se je baš dogod'lo! Mislim, to bi ljudi... I čudim se da ti to nisu u Samar'ci ispričali. Ja se to sjećam, velim, ko djeca. E pa onda se je opet to... ovoga...

Božica: Znači, morala se izmolit molitva da bi se on vrat'l, da mu duša ode, jel...

(...)

Anka: Pa onda je svećenik poslao, a svećenik kak je bil iz Samar'ce pa je on čini mi se došao, valda su imali kak su nekad svećenici imali blaga, ili ga je netko doveo, ne znam sad kak, s konjem... S konjima. I tu je on još imao svoju neku torbu i onda je poslao veli tog čovjeka, tog zvonara nek ide po njegovu torbu, onda je on odatle izvad'l još jedan taj molitvenik il već kak se to zvalo, i ovaj, počeo dodatno mol't molitvu i onda su konačno... A veli da je bil svećenik sav ono mokar, iscrpljen... Da, to je veli baš... I onda su kren'li, i onda ono, ljudi su se kao ono pa normalno između sebe, el, E sad, onda pak svećenik ne b' to dal da se to širi, da se to ne b' reklo da je svećenik praznovjeran. Ne bi išlo na korist vjeri, da i crkvi. Tak da su se te neke stvari i prešućivali. To se ovak potajice pričalo nego nekome.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković i Božica Tonković)

11. Coprnjak

Mi smo ti to, onda ni bilo tak, 60' god'ne je to bilo, da smo mi to jako teško, i konje smo prodali, i kvare, i birke, svinje, sve živo za 880 tisuća kuna, je to bilo. Il dinari, već sam zaboravil šta je to bilo. A otaj... stari, rekli su za njega da je coprnjak. Za tog. Da nam je to, a sve nam je živo crkavalo, krepalo nam je... i konj, i krava, i svinjče... ma nema kaj nam nije kad bilo, oboli, znaš, a nikak ga nemreš 'zliječ't! Onda, mi smo to dob'li jednu kob'lu od moje mame bratića... Mi smo kup'li jednoga konja da si to sprežemo, znaš, da bumo imali na čem

rad't. I kad, ovoga, kob'la oboljela i moj otac u Čazmu, 13 dana je bila u Čazme u ambulante, kob'la, i otac ž njome, to su je l'ječ'li veterinari, al nisu je mogli izliječ't. I kob'la crkla, tuđa kob'la. Kad je tuj bila jedna teta iz Martinca, veli ona moje mame: „Nevesta, od ti z menom u Sisek. Ja znam za jednu ženu. Ona bu teb' sve rekla.“ Kad je moja mama tam došla i ona išla ž njome, veli: „Jooj!“ Ona niš nije. Samo je 'vak gledela, niti je mama rekla kak je ime, veli: „Milka, Milka. Pa gde si bila prije? Pa tvoja bi kob'la ostala živa.“ Veli: „A šta sem ja znala? Ja nisam za Vas znala ni ništ.“ „Al ti ja ne mogu sad ništ pomoć, moraš dojt u mladi petak. I dones mi svete vode iz tri fare.“ Mama donesla iz Ivanske, dobro iz Babinca, ajd... i naša iz Štjefanja i iz Draganca. Dones'te mi to troje... i ona je metnila na stol te tri flaše i metnila kronicu. I to je molj'la, molj'la... ta žena. Veli: „Milka, ti nemaš sreće ni u piletu, a kamoli u čem drugom. Imaš jedno drvo na međe. To je drvo bez vrška, ravno gore.“ A imali smo jab'ku. Tu je baš bila de je sad, iza štaglja, znaš. I veli: „Tuj imaš neš zakopano, al ti dok buš živa da to kopaš, ne buš našla. Samo ti... ja tebe nešta dam.“ Dala je nekvu vodu: „Ti to skin pod tu jabuku, samo izli, nema veze gde to, izli i više se ne boj. I evo bum ti dala...“ nekakvo ko od cuga koščice, znaš. „To si posad' na vrt. To nikad nemoj da ne buš...“ Mi to nismo... „Tu jedno zrno zakopaj pod štalu, pod podsek, a jedno kod svinje pod podsek, ne boj se više. To je,“ veli, „znaš kaj ja bi tebe kazala, al ti ne smem reć. Al ti znaš i sama ko je taj. Sama znaš ko je, a ja tebe ne smem to kazat.“ A mi smo odma na toga vraga, starog deda. Kad je, ovoga, moja mat sanja u noći... Ona to sanjala: „Joj,“ veli, kad je, „ja sanjam da sam ja ub'la vraga. Ja sanjala da sam ga zgrab'la za roge i u ovu... u krevet,“ znaš kak su bili oni veći kreveti, „onu zaklen'cu, ja sam njega lupala i zvala mene: 'Đuro, Đuro, odi mi u pomoć!“ Kad veli: „A ja brže...“ mojeg oca zvala: „Ivane! Diž' se, joj kaj sam!“ „Joj da,“ veli, „vraga, sanjaš kaj bilo.“ Veli, al je to istina bila. Veli: „A ja zgrab'la vraga za roge, izvekla 'z kuće van i tebe zovem: Uzmi motku, idemo ga brže zakopat da ne bu niko videl.“ Kad veli: „Mi 'zišli van, a taj stari,“ kak je to bilo pregrađeno dolje, „a on došel na tarabe 'vak zinil i gledel to.“ Veli moja mat: „Joj! Jebo ti svu sreću, vrag! To si ti mene i kriv! Ti si to mene, delaš mi kojekakve cirkuse kod mene da moje sve crkaje.“ Veli: „Kad sam se ja 'zbud'la ja sam se ovak tresla.“ Bilo ju strah, znaš. I ona kaživa to i ništ. I ta lijepo žena nje dala, veli: „Znaš kaj, ja ću tebe dat jedno sredstvo, a ti u mladu nedjelju samo rano ujutro moraš imat žara i imat pijeglu.“ Znaš one starinske pijegle. Veli: „Kad ti oto metneš unutra, i ko bude nosil nek ide na... koga vi mislite, jer ja ti ne smem reć. Na koga ti sumnjaš, idi na njegovu zemlju i lijepo to skin' na srijed te zemlje i okren se, al ne sme se više okretat natrag da ti kaj vidiš... Ako se okreneš, ne bu ti ništ vrijedelo.“ I moj otec se digel u mladu nedjelju, mat nalož'la peć jako rano i taj žar zgrn'la u pijeglu i to metnula, nekaj to kaj im je dala, i on odnesel na njegovu

zemlju. I on došiel, a oni su to prodali nama i očli su u drugo selo. I kad su tam, došel je po drva u svoju šumu, išel je preko te zemlje i jedva je došel. Veli: „Ne boj se Milka, nigda ti više ne bu delal nikakvog kvara i štete.“ Došel je, jedva došel doma. „Ajoj! Ajoj! Ajoj! Ajoj!“ A išel je na kravama. Kad je on došel doma, legel u krevet i za par dana gotov bil. Išla moj mat na sprevod. To je... kiša lijevala kao... ma da nis'... „O,“ veli, mat, „ja sem sva mokra, evo došla iz sprevoda doma.“ Kad su njega pust'li, pol jame vode! Moja mat misli: „Jebo ti svu sreću vrag, kupaj se sad. To si mi ti naredil! Sad se kupaj u te vode!“ Eto vidiš. To je bilo, to je bila prava živa istina. To ni bila izmišljotina. Al nekaj je znal.

Al nisi rekel da je uvijek tražil vode...

Da, došel je tuj, onda je... bil je u šume i brže došel tu na dvor: „Joj! Milič, daj mi brže vode!“ A moja mat ni dala, a on u ku'nju, imal sikeru, tu na pol dvora ovak' sikeru zasekel, znaš. I brže u ku'nju... Jer ni bilo, onda nismo imali ni struje još ni niš, ni bilo vode, a on lončić i u kantu, napije se vode, ode van, zgrabi sikeru i ode doma. I odma moji obodva konja krepali. Obodva konja. Eto, to ti je tak bilo. Prava živa istina.

(...)

Kad smo mi imali tu doma 'šen'cu, a on je imal. Njegva bila kilava, punoga onoga gara, znaš, sve garava bila, a naša čista ko sunce. Kad mi išli mašinat, naša garava, a njegov'va ko ono zlato. I kak onda ni znal? Znal je nešt! A kad se je mašinalo, on je tuj prvi onaj snop, kad je zišlo malo iz dreša. Negda se na dreš mašinalo. (...) To se je negda tuj i kod nas. Kad je to zišlo, a on smotulj, znaš sfrka i u peć. Onda je... kroflini su se pekle, krafni, ajd, kak oš. To se on zgrabi, on se nabacival, jukal i samo u bubenj flikal. U dreš. Z otim. To je isto bilo istina. Pet ljudi je bilo pod drešom, vreće su... nisu teglili nos't kak je to curelo. To su mravci od svi' strana po dvoru vlijekli ono sitno žito, znaš. Pa znal je! Kak rekla njegov'va baba: „Daaj, jebo ti vrag mojeg Đurča, pa on zna sve!“ Eto vidiš. Baba sama rekla! Pa znal je nekog vraga. Coprnjat.

(...)

Kak je [on] drapil, mi smo imali sve živo bilo. I sve, sve, sve. Više nije nikakvoga zla bilo ni ništ.

(Donja Šušnjara, 2017, Đuro Hrlić)

12. Umrla coprnica

Onda je moj otec, kak sam ti kažival, išel na pašu, išel je tu dolje pod Kostanj, s kob'lama zajašil u dva sata u noći i vidi ide žena odzgor. Znaš, odzgora. Ide žena. Kad on došel bliže: nestalo je.

Nema je i on je rekel da je tu jedna, točno je, veli, ta baba... ta je baba umrla, da je točno ta baba išla doma. „Ja sem ju videl na svoje oči.“ Eto.

(...)

A isto su rekli da je isto bila nekakva, znaš, [coprnica]. Al je umrla, znaš. I sad je, išla je, el je to, pitaj... on je rekel da je točno ona, da ju je videl. Bilo joj ime Jaga, on je rekel, da je to točno ta. (...)

(Donja Šušnjara, 2017, Đuro Hrlić)

13. Ide vrag po svoje

To je gore od Kolarića, onda je on pričo priče, svoje doživljaje od kuće kao, znaš. On je ustvari bio priženjen u tu kuću, i njegova punica su rekli da je vještica kao. A ona je, njegova žena imala brata, još je bio dečko. I on se objesio, ovoga, u štaglju kao dečko. Našli su jedno jutro samo obješenog. I onda je, ovoga, su rekli da je to njegova mama nos'la jest kravama u jutro, on je visio, ona je žvakala ko da je nešto, veli, jede ko da lomi kosti. Nije ni plakala za sinom, ništa. I onda je... Ispod njega je nos'la sijeno kravama. I onda je, poslije toga, kak je to prošlo, onda je, razboljela se od tog našeg djeda žena, sestra od tog šta se objesio. Prije toga je stalno njima, krava krepane, pa im svinja krepana. Ono, samo nađu krepano. I onda je neko njemu reko da ode on kod nekakvoga vračara, kao. I on je to jutro otišo kad mu se žena razboljela, ali nisu babi rekli kud ide. I kad je, ovaj, baba, ovoga, došla u kuću, kao k kćeri. Pitaju: „Pa kud je Đuro otišao?“ Veli: „Ne znam, nekud u Bjelovar, nešt obavljat.“ Kao, a veli: „Lažeš ti meni, znam ja dobro kud je on otišao.“ Ona je osjećala to. I onda kad je on došo kod tog vračara, on je reko, veli: „Da, da niste došli k men', sad dala je sina, sad bi dala kćer.“ Jer kad dođe njezin red da ide na onaj svijet, ona mora nekog dat svoje krvi da bi ona produž'la sebi time život. Ili nešto u svom vlasništvu. Od života. Na primjer te krave šta su krepavale. I ovoga... a veli: „Vama ne može ništa jer niste krvni rod, a i pod takvom zvijezdom ste rođeni da na vas to ne utječe.“ Ništa ne može mu bit od toga. I onda ona, šta ja znam šta je ona njemu neš naprav'la, dala mu nešt da odnese doma kao, kad je došla doma,

ovoga, došo on kuć' babi je reko, veli: „Ako samo se nešto još mojoj ženi dogodi. Da joj se... ne bude bolje ili da još jedno samo prase krepa u štali,“ veli, „ja ću tebe ubit svojim rukama. Meni ne možeš ništ.“ I poslije toga se baba ubrzo razboljela, legla u krevet i razboljela se. I... tamo se naveče, ono, kak je zima, na selu ljudi kartaju se. Kartali se, i bila njih četvorica, i veli, oni kak su sjedili u kući, kuća je ovak bila... [pokazuje kako su kuće bile blizu] I sad veli, od ceste preko kuće cijelo ovak veli ko da netko lance vuče po tavanu, to je rondalo, ono, još djed veli, on se nije kao ničeg bojal, veli: „Ide vrag po svoje.“ Ovi, veli otaj čovjek se uneredio ko od straha, da niko tamo nije bio, ne bi mu možd niko ni vjerovo, al su bila ova četiri čovjeka, koji su, svi su čuli isto. I veli onda za čas opet, veli, tresak i tak nazad prema cesti, prema putu nazad. I veli, on se digo kak ga nije bilo ničeg strah i veli: „Sigurno je baba krepala,“ kao. I on tamo, baba mrtva. Eto. To ti je ta priča. Al to je po istinitom događaju, to nije ovoga... To ti je od, ne znam jel ti znaš koga od Kolarića...

Eto to je ta jedna od tih priča šta je on pričao nama.

(Nova Plošćica, 2017, Marica Varga)

14. Djed Jovo (Vojo)

a)

I onda ima šta je moja mama isto kao doživla. Oni su, imali su, a ja sam dijete, mala sam bila, krave su imali, dvije u štali. I onda samo jedan dan krava nit je htjela jest, nit pit vodu i sam se bojala zida. Ono, bila je do zida i samo se micala od njega. Ko da neš na zidu je. I ta je krepala krava. I sad su drugu, kak je druga bila do tog zida, i onda ona se isto ponašala ko i ova. I mami je neko reko da nek ide u Bijelu tamo, to je iza Daruvara negdje, tam je iza Pakraca, đe li. Nekakvi je bio stari djed Jovo koji je kao tu vodu prelijev'o, znao je to. Onda su nju poslali da ide tam. I ona došla pridvečer to, našla to, al je taj djed reko da on ne može, ovoga, njoj ništ napraviti do jutra. Da nek prespava kod njega da dok sunce pada, dok sunce izlazi da onda može. Onda je ona rekla, počela se plakat, a on je njoj reko: „Niš se ti ne boj, tvoja će krava preživ't, ti si došla zbog krave.“ Ona njemu ni još ni rekla zbog čega je došla, on je znao. I veli ujutro kad su to oni, tu kao vodu prelili i to sve. Ovoga, ona je... rekla veli, moja je krava sigurno i druga krepala, veli: „Nije.“ Veli: „Tvoja krava jede i pije vode.“ U to vrijeme smo, baka i ja, ja sam išla s bakom, kao nos'le vodu kravu da je pila. A taj čovjek je

njoj reko da je po tom zidu, neko je nekakvu napravio čin i nekakvu copriju, da je prolio po tom zidu vodu u kojoj se mrtvac kupao... su prali mrtvaca i da su s tom vodom polili po zidu. I toga se krava bojala. I onda, ovoga, je, velim, onda je on reko: „Da nisi došla, šta god bi stav'li tu do tog zida, to bi sve moralo ugin't, ne bi preživ'lo. Da je ne znam kol'ko bilo, da ste kup'li, dopeljali ponovo, opet bi tak bilo. Dok god se to ne bi r'ješlo.“ E onda je on njoj isto, nešto joj je, nekakve je molitve napiso šta će molit i... ne znam šta joj točno dao, neke, nešt... bijeli luk, šta ti ja znam i nešto da to stavi negdje tam pod podsek u štalu i to onda nije više toga bila. Spas'la je u biti tu drugu kravu.

(Nova Plošćica, 2017, Marica Varga)

b)

Andelka: (...) Da, moram od početka. Našla sam u košari, ovako kvrgu od dugačke kose ko iz pleten'ce, to je bilo u malu lopticu složeno. I u toj loptici kose je bilo bijelo tak pero. Ko... el od pileta el od nekve 'tice, od nečeg je bilo, zamotano i ja sam to odmotala, gledela šta je to i bac'la na dvor i mene ti je za čas koč'lo ruke, noge i veliki stra' bil, da me neki vel'ki ljudi su čeli i onda je on išao, veli, nacoprano ti je kod jednog gatala, kod Daruvara, Bijela se je zvalo selo, on je išel tam, i ovoga, onaj dan moral je dojt i tam je moral prespavat i onda u noći u 12 sati, taj gatal je njega polijeval i šta ja znam, nad njime molil da bi on pa nad menom dok bi se vratil doma to skidal, kak su oni rekli, te činjenice šta je meni bile kao napravljene. I onda kad je došel, onda je on to u noći... Al sam ja morala it van, još nekad ni bilo kupaone u kući, pa sam moral it van, i tu su ti išle na cesti ko kante da su se prekretale, veli da je vrag bežal, onda, od mene. I tak, onda mi je bilo bolje.

Stevo: Ja sam tam bil u kući kod njega, spal sam na krevetu na granju. A bila je kuća kraj rijeke. Šuma, rijeka, šuma. Kod kuće rijeka. A imal je i vel'ke peseke, to je lajalo... cijelu noć. On je hodal i molil. Cijelu noć hodal i molil. I kad došel red, jedan sat u noći, pa tam išo sam se vozil biciklom, ujutro u čet'ri sam sel na bicikl u toj Bijeloj, došel kuć negdje oko osam doma. Od Daruvara to ima još par kilometri. Su brda gore, ta Bijela, rijeka, sve sam prešo to.

(Nova Plošćica, 2017, Andelka Knežić i Stevo Knežić)

15. Djed Jovo

Ja sam, dok je Matija naš bio šest mjeseci star, dob'la tešku upalu pluća. I... tu sam bila na... bolesna kao, i nije bilo ništ bolje, išla sam u Klenovnik na mjesec dana, mjesec dana sam bila tamo u bolnici. I onda je Stevi neko reko da ima isto neki... u Daruvaru, čovjek, Jovo se zove isto... Onaj je bio Vojo [iz Bijele], ovaj je Jovo bio. I da on kao tak pomaže ljudima na tom svom području, on je išo puno i Samaricu, tam k ovima jednima i ne znam kak je on došo do njega. U biti, on je s njim došo meni u Klenovnik. Napravio mi je lijek od gušče masti i meda, pomiješano na suncu onak. I to sam ja na tašte ujutro svako jutro pila jednu žlicu, iz frižidera onak hladno, trebala sam to pojest. I on kad je došo tu k nama, ja došla iz bolnice, onda je došo ponovo k nama, i onda je on mene pitao jel se meni šta neobično događalo, ja sam rekla da sam svaki put na vrtu malo-malo pa bi presjekla jaje kad kopam na vrtu, a dolje mi je vrt dost daleko, nije baš blizu. I on išo s menom, i kak je prošo po vrtu, on je reko, u krugu onak okolo pa poprijeko, veli: „Tu ti više nikad ne budeš presjekla jela. To ti je sad bilo, više nikada.“ Onda on mene pita kao, u kuću došo, kao šta meni fali, jesam primjet'la da mi šta fali. „Ne znam,“ ono, nisam se mogla uopće sjetit šta bi mi faljelo. Veli: „Jel tebi fali jedan mali crni češalj?“ Pa rek'o: „Taj češalj uvijek imam u torbi.“ Sad ja pogledam u tu torbu – nema ga. I sad onak mi bilo, a u biti on veli: „Ja ću ti pomoć, ali što se tebe tiče nikad ti ne bi pomogo jer ti u takve stvari ne vjeruješ, ti meni ne vjeruješ. Al ću ti pomoć šta mi on vjeruje.“ Kao Stevo mu vjeruje. „Ja vidim da mi on vjeruje i zbog njega ću ti pomoć, a ne zbog tebe.“ Veli: „Ja vidim da ti u te stvari šta ja radim uopće ne vjeruješ.“ Onda ti je on meni, odrezao je sebi ovak komad kose, imo je crnu frčkavu kosu, onak, i to je stavio u celofan, ovak malo i to je zafrko i prevezo 'nak: „To uvijek imaj kraj sebe, dok to imaš kraj sebe ne može ti nitko ništa,“ kao. Ja sam to poslije izgub'la, ja ni ne znam gdje je, to je bilo jedno vrijeme u torbi, na kraju je nestalo, i onda je on meni reko: „Taj crni češalj ćeš pronać. Pronać ćeš ga, kad ga pronađeš, baci ga u tekuću vodu, vodu koja teče.“ Ovoga... „Jer s tim češljem je počešljan mrtvac,“ kao. Ja, mene bilo strah, onda je on tražio da jednu noć prespava s nama, kao, u našoj sobi, na našem krevetu. Ja nisam dozvol'la, mene je bilo strah jako i nisam dala. I onda je on reko da dođemo na... u Kreštelovcu ima jedna pravoslavna crkva, na livadi ti je to. (...) Da dođemo na čekanje mlade mise, mlada misa je jedanput mjesečno kad je mjesec mlad, u jedan sat u noći se skuplja u crkvi, čeka se mlada nedjelja, poslije te mise je bdijenje i čeka se mlada nedjelja. I tamo svećenik, bila su tri svećenika, tam je bilo jako puno ljudi, mi smo išli. Ovoga... Skida odoru sa sebe kad odsluži misu i pokriva, na primjer mene je pokrio, s tom robom i molio je kao... za ozdravljenje, znaš. I onda sam ti ja išla iza toga, nakon mjesec dana na kontrolu u Garešnicu, na rendgen, da vide kakva pluća su mi kao, onda je doktorica koja je rad'la tu, starija je već bila doktorica, rekla da ne može se

načud't kol'ko je, svaka pluća kad imaš upalu pluća, ostane ožiljak kao, mora ostat, meni nije bilo ništ na plućima, ko da nikad nisam imala upalu pluća. Imala sam gnojnu upalu pluća koja ostavlja još veće ožiljke. Da to čudo, da nemam nikakvog ožiljka, i za je'no, bilo je ljeto negdje, to, drugo... u proljeće. Ja usisavam sobu, ispod kreveta ovak je bio kinderbet, i tu sam onak znala imat Markove cipele, onak papučice il šta, i to sam čistila svaki put kad sam čistila, kak sam i taj put i ja se sagnem i ja vidim taj češalj ovak uz kinderbet. Ja sam umrla od straha i onda sam Stevu zvala, on ga brže zgrabi i baci ga u peć, ono.

Nije u tekuću vodu?

Da, nije u tekuću vodu. Pogriješio je. [smijeh] On se isto uplašio i tak je to... on je još par puta taj čovjek stao, dok je kud neko njega vozio, stao je da vidi kak smo, kao, jel smo dobro, znao me pitat jesam našla, ja nikad više poslije nisam našla.

Jesi mu rekla da nisi bacila češalj u tekuću vodu?

Ma ne znam, ne sjećam se. [smijeh]

Da, eto, to ti je... to smo mi doživ'li. Onda smo mi išli jedanput, smo trebali doć k njemu, on ti je čudak onak. On ima kuću u nekakvom brijegu i onda iza toga ima klijet. Da, onda on nije htio ništa za svoju naknadu šta je on to radio, nego ako mu nešto daš ovak, i onda je tu prolazio, ja sam imala, od strica sam dobila lisicu oko vrata napravljeno ono krzno, znaš. A ja to nisam nikad nos'la, nit sam to voljela nos't, ja sam to objes'la onak u predsoblju, on je to vidio, veli: „Joj, kakva lijepa lis'ca!“ Reko: „Jel ju ošte?“ Tak sam ja to njemu dala.

A on ti u toj svojoj klijeti u Daruvaru, iznad Daruvara, ima ko nekakvu drvenu vikendicu, to unutra kad dođeš ko čarobnjak iz Oza, ono, stvarno, strah i trepet. Mene je bilo strah. To nema unutra šta nema. Nekih čudnih stvari, ja ne znam šta to je. Gdje je on to sve... jel je to on od svakog nešt tak dobio, pokupio. To je i krevet složen i sve. To je sve, sve pretrpano nekim čudnim stvarima. Velim, neke gluposti kojekakve, šta ljudi bacaju, šta ono, znaš. I on tu kao, većinom tu on, prima te svoje pacijente.

(Nova Plošćica, 2017, Marica Varga)

16. Coprnica

Tu su dolje za jednu baku da su ju vidli na mladu nedjelju (...), rekli su da je coprn'ca, da su ju vidli na mladu nedjelju đe je, dok je rosa, ima plahtu i po tuđem žitu vuče plahtu i vuče na

svoje, kao, da ima ona bolji urod, kao, [nego] onaj kod kojeg je bila. I onda su ti oni 'ran'li, puno jako, guske su imali, prodavali su guščice, onda koji god, ona je rekla od sto jaja, ak joj se jedno ne izleže. Ono, nemoguće kolko su joj se, išlo joj je to. A kome je god prodala il dala jaje, nikom se ništ nije izleglo. Nikad ništ. Znači da je ipak nešt znala.

(Nova Ploščica, 2017, Marica Varga)

17. Jaje

a)

Jaje za rogom smo našli na tavanu gore, cijelo jaje bilo za rogom. Kak je došlo gore? Veli može štakor donest. Kak ga može cijelog, se ne može razlit da ga donese? A veli da on omota jaje repom, ja u tu priču baš ne vjerujem. Nije jaje sam tak nos't, mislim, i tak visoko da možeš na tavan za rog stav't, onda bi ga i pojeo ak si ga je odneso gore. [To smo našli] kad je baka stara umrla. [Pa je susjeda rekla da se to ne dira].

(Nova Ploščica, 2017, Marica Varga)

b)

Kak je bilo u Samar'ci. Mama moja i strina one su kopale uvijek kod neke babe i djeda grob, u Samar'ci na groblju. I onda su, ovoga, uvijek svaka s jedne strane je kopala, a ono, taj put mama nije mogla ić, išla strina sama i presjekla na grobu gusje jaje. I u noći je, ona imala cur'cu dve god'ne staru, a ja sam bila god'nu dana stara, ona bila starija god'nu dana od mene, i u noći je ta mala, veli, oni su svi još zajedno živjeli, cijelu noć vrištala i plakala, bojala se miša kao: „Oće miš! Oće miš“ i razboljela se, i u bolnicu i mala je za dva tjedna umrla. Nisu je izliječili. Onda je mama poslije uvijek znala reć: „To je bilo na mojoj strani. Taj grob sam ja uvijek kopala.“ Veli: „Da sam možda to ja bila, kak sam trebala bit, možd bi čak bilo i meni namijenjeno...“ Mene možda danas ne bi bilo, znaš.

(Nova Ploščica, 2017, Marica Varga)

18. Djevojčica koja je umrla

Božica: Pa moreš ti ispričat, znači... Mama je živjela kod svoje tete. Od pet godina u Martincu, inače je rodom iz Dereze, i s pet godina je, znači, došla tu u Martinac i tu je živjela kod tete i tetka. I onda... kolko si bila stara, sad ispričaj, znači...

Anka: Kad je bila svadba.

Božica: Ne moraš ti pričat...

Anka: Ne moraš poimence.

Kata: To je priča tetecova. Njeg'va se kóer udavala. A moja teta je došla ko udov'ca jer se udala drugud i onda je... udavala se 'čer.

Anka: Znači, to je bila tetina pastorka.

Kata: Da, da. Iljadu devetsto 39', i onda očli su na vjenčanje oni. A cur'ce su, ajde tam to, koje su kuvale, ajde... I ona je, izgub'la jedna, maram'cu ta cur'ca...

Anka: Od te jedne kuva'rce valda, koje su žene kuvale.

Kata: Da. I onda... Djeca ko djeca. Idu... ajde komora se zvala, jel, posebno tu. I onda otvor'la vrata, da jel je tu njena maram'ca, el, rupčić se govorio. Kad je ona rastvor'la vrata, a veli, jedna baka se prim'la za glavu: „Ajoj, kud je naletela?“ Kud je naletela, tu nešto se prav'lo.

Anka: Za nekoga. Sigurno.

Kata: Za nekoga nešto. I dobro. Nije našla maramicu, očla i došlji su nazad iz venčanja. I dobro. Bila je, ajd, to večera. Kad je... to je bilo... od tetka krsni kum i to je cur'ca bila, od krsnog kuma ta cur'ca kaj je naletela. I kad je, veli, posle večere, cur'cu zaboljela jako glava, i onda dijel je na krkaču dijete i kuma, i preko lživade, fanj ima to daleko proć doma. I glava boli. I za osam dana je umrla. Evo, to je živa istina. Eto tak to.

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković, Anka Tonković i Kata Trgovac)

19. Svećenik i coprije

A gle, na primjer, naš, zapravo bil je to čazmanski svećenik, pokojni sad. On je pričal u crkvi. Veli... A kak je bilo? Kak je on to prepričaval? Znači, izašli smo iz crkve van. Misa je bila gotova i on veli: „A gde je,“ veli, „sad ona baka koja me je trebala?“ Ne znamo mi sad koja

baka. Pa veli: „Jedna baka, išla je s groblja, imala je mot'ku i tu ju je naslon'la na lipu i pitala mene jel ju mogu riješ't đavla. A ja sam rekel: Baka, evo sad za 5-10 minuta počinje misa. Od'te na misu i poslije ćemo se dogovor't.“ Al bake više nije bilo. Ta baka nije došla. Onda je on nama, znači, drugu nedjelju je, znači, pričal u crkvi, veli: „Nedaleko...“ Nije on sad, nije imenoval gde je, al je reko: „Nedaleko tu od vas... u jednoj župi.“ Znači, došla je jedna baka svećeniku i ispričala mu te neke svoje stvari i mol'la ga je jel on to može nju riješ't toga, da ona se ne bi s time bavila i da ona vidi da to nije odbro, al se nemre riješ't tog. I onda je svećenik joj je reko: „Da,“ veli, „bako, mogu. Ali ja moram it na dodatne pripreme.“ I zbilja, on je otišo, veli, u Zagreb, već to su, veli, posebni ne znam molitve, postovi već kak to je. I sad su se oni dogovor'li kad je on došo i baka dojde i oni su to bili u crkvi. E sad, između ostalog nije on nama pričal koji su to bili razgovori, šta je to bilo. Uglavnom, ni to svećeniku nije bilo svejedno. I veli, već dok je misl'l da to bude on pobijedil jer njega nije smjelo bit strah, on je moral vjerovat da je to u Božje ime i da on to bude uz pomoć Boga nju riješ'l. Al je ta baka progovor'la na latinski, neke stvari njega pitala, baka koja nije znala ni čitat ni pisat i tad se je svećenik, veli, kao smel, splašil i ostalo je opet po istom, veli. Tak da, velim... Onda smo mi našeg svećenika nekad... (...) Mato... upitali kao, zašto on, ne pričaju baš o tome, a on rekao, veli: „Gle, pa nemremo mi pričat o tome, šta bi onda oni za nas svećenike rekli koji ne vjeruju u Boga, koji bi se jedva dočekali da nešt imaju...“ A veli: „Kad bi mi vama pričali, šta to sve je, šta se sve događa, to nije za pričat, pa vi bi umrli od straha.“ Tak da je to...

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

20. Coprije na obitelji

Kata: A dolje kod, đe je sad trafo stanica, de je ona patrolnica se vikalo, tu se skupljali, tu je bilo, el. I sad je ta prostorija. A... isto su tam kod Đan'ća da su sjedeli na dvoru, kod Jane tam. Puno tam se skupljalo, a kad... Sad nekoje doba bilo. Kad ono, veli, dolje kod Kovačića, de je sad naša Draga. Veli, tu... štrenčaju lanci oko kuće! Tu veli, lupa. Pa ne znam, užas, evo. To je tata isto pričo

Božica: Za te lance isto sjećam se da je tata nekaj pričo, da su to isto nekaj stalno se, kao neko vuče nekakve lance i da nešt kao... I nekak kao... Nemre ta obitelj kren't napred onak da se... Ne da se obogati, neg da se izvuku iz siromaštva stalno.

Kata: Jesu vikali gazde.

A šta kao da im je neko bacio copriju?

Božica: Da, da nešto je. Pa su znali pod podsekom nač nekakve smotuljke zavezane, da. Nešt. Pa onda veli krmača ni htela ostat bređa, pa krave nisu htele ostat bređe, stalno se nešt događalo nedobro.

Kata: Pa Draga je našla onda isto na šiljkima, pa koje god'ne, od Bana naša, na šiljku u vinogradu, i šta je bilo, smotuljak kaj... Bile su unutra lasi. I onda je bac'la u peć.

(Donji Miklouš, 2017, Kata Trgovac i Božica Tonković)

21. Coprnica i orah

a)

Da, kad su u Samar'ci opet, to šta sam to pričala za ovu... tu babu šta je bila coprn'ca. Ovaj, znači, njezin sin je došo iz vojske, a ovaj, i hotel je kopat bunar, nisu imali doma u dvorištu bunar, i da ne bu on nosil od susjeda vodu, bude on iskopal bunar, bude kopal, tu je jedni vel'ki oraj, velik, debel i on bi prodat taj orah i dobi bi malo novaca i za drvo i maknulo bi se da mu ne smeta. A mama njeg'va rekla, to nije dala... Bila je baš protiv toga. I on njoj veli: „Gle, pa neću ja sad tebe slušat. Ja ću prodat i dob't ću novac. I treba, oću da imamo bunar u kući.“ A da je ona njemu rekla: „Zapamtit ćeš ti oraj.“ I sad ne znamo mi koje je to vrijeme bilo, ja sam tad bila još djeca svojih 12 godina. Uglavnom, objesi se taj sin njezin, objesi se. I sad... Ovaj... Idemo mi, jel, na sprovod, to puno se na... školarci, puno se to skupilo. I sad njegova mama, a prethodno je veli zakopala tri muža, al nijednom nije išla na sprovod. Nijednom. I sad veli... mislim, za njim na groblje. Kak su nekad išli sprovodi, išlo se iz kuće, povorka. I veli dođe sad ta njez'na sestra i veli njoj: „Jel ti misliš it na sprovod?“ Ne ide. A veli ona njoj: „E ideš. Ako ne ideš, ja idem po sjekiru, ja ti odsječem glavu.“ I išla je baba na sprovod. I dogod'ne dana umrla i baba. Mama, ajd, mama njegova. Rekli su već konačno, da ne bu stalno druge pokapala. Al ovu oću reć. Znači, sad kak je ona to ostala sama. Neko'ko kuća dalje, svojih jedno kilometar je ona imala kćer. I sad uzmu ju... šta će ona sad sama na zimsko doba. Uzme ju, kćer sebi, a pošto su i zet njez'n čuli da je ona coprn'ca on je odma njoj dal do znanja: „Ako se nama išt dogodi, ja Vam glavu odsječem.“ I sad baba bogec,

možda je bila i u muki. A bilo je pričano. Ak one nisu mogle nekom drugom nauditi, ona su one morala se žrtvovat, sebe.

(...)

I onda je, i veli jedno jutro, taj zet njezin se digo peć lož't, kad veli izvana ko sad veli ide tak rano k njima? Kad veli izvana ide baba mokra sva, b, b, b[oponaša cvokot zubi] zima! „Pa gdje ste Vi majka bili?“ Veli: „Ja sam se kupala.“ Veli da su to te njez'ne vukle i kupale. Uglavnom, e sad. Gle, el to istina, el to nije istina. Al su pričali.

Znači, ona nije dala na orah?

Nije dala jer je to bilo njihovo sakupljanje, a poslije kad je znači ona umrla, da su njoj... imala, znači, na nogama i rukama, Bože me sačuvaj, ko životinja, veli vel'ke nekakve papke. Da su to morali sa vinogradskim škarama joj pa ne znam da su ih sekli.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

b)

Znači, moja mama pričala. Njihova krava. Nema mlijeka, nema mlijeka! Veli pa krava beči stalno. Pa šta je kravi? Pa kak ne, kad nije bilo veterinara. Mislim, nije bilo, bil je možda veterinar, ali nije se to tak zvalo. Onda su zvali tog čovjeka iz Petričke da dojde pa šta sad. On je znal čajeve te trave kojekakve, da se kuval čaj i to. I veli jedan dan pusti mama krave na vodu. To baš kak su izašle, el, na put i kak se išlo na tu kopanju. A krava veli skoči preko puta, skoči na tu jednu ogradu, trči na drugu ogradu i dođe tam na jedno mjesto kod oraja, ona je tu bečala, veli, ona je kopala. Nisu znali šta sad to je. Da bi se to poslije pročulo, znači ta baba iz toga voća, iz te kuće gde je krava bila, ona je znači stradala i ona je, ja mislim da je i umrla, da je tu opala na tom mjestu i odatle su je odvezli i tu je umrla. E pa sad, mama moja inače, mislim, ona je isto bila vernik i ona nije... ona je to prepričavala, al ona nije željela u to vjerovat. Al je to bila činjenica! I krava se poprav'la. Sama od sebe se poprav'la. E sad.

Isto orah, ha? Isto kod oraha.

Da, isto kod oraha. Veli da je to, da su to, ovoga, znači, mjesta gde je taj orah ne bi smel imat vrh onaj pravi neg ko jedno gnijezdo.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

22. Žaba krastača

Božica: U toj Derezi. To je kod Kolmana smo se mi jedanput razgovarali, kad smo Božidar i ja išli nešt. (...) U biti radi se o žabi. O žabi koja je stalno htela u kuću. I svom silom u kuću. Oni su stalno žabu tukli, nisu je hteli ub't, kaj, pa ne buju sad žabu i veli, ona je... i to kao ona malo veća. Ružna. Krastača, mislim. Uglavnom, ko iz te kuće da je žabu s vrućom vodom polil. I da je tam neko u susjedstvu...

Anka: Imal opekotine.

Božica: Imal takve opekotine na licu da je to bilo prestrašno i da je ta baba i umrla za kratko vrijeme, koja je navodno isto, evo, bav'la se s tim nečim. Vračanjem i čime već.

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković i Anka Tonković)

23. Vihor

a)

Isto su pričali da je isto ono su ljudi, kad su u livadi, pa onoj vihor kad je, vrtlog, kad sijeno nosi u zrak i da je taj jedan čovjek bacio vile u taj vrtlog, kak je bio vrtlog, i ono kad su vile pale dolje bile su krvave. Nekog je pogodio kao. I onda kad je drugi dan, tam treći, došo tam kod neke susjede. Ona je imala ubodeno u nogu. Kao ona je bila ta među tim coprn'cama.

I onda su kao rekli da je ona, da je ona bila tu jer je imala takav ko ubod od vila, a rekla da se na trn ubola il nešt.

(Nova Plošćica, 2017, Marica Varga)

b)

Božica: A oni vihori šta se pojavljuju, znači, kad mi znamo vidjet to na dvoru. Tog me uvijek onak sam se malo užasavala. Kad se počne vrtit lišće u krug, jel, pogotovo to u ljetu se zna dogod't. Pa prije nekog nevremena il kad vjetar... E znači... Kak je onda bilo. Este to Vi pričali?

Anka: Onda se je netko nabacil u to z vilama.

Božica: Nabacil se u to. Sa srpom sam ja čula.

Anka: Srp. Aha. Znači srp bil krvav.

Božica: Kad je opal na pod, na zemlju kad je opal, veli, sav je bil krvav.

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković i Anka Tonković)

11.2.4.6. Sekundarne mitske predaje

1. Struja izvlači

a)

Da je u Nevincu jedan, a grom da ga je valjda i da su ga zakopali i ovaj... da se je čuo kao jauk unutra. I onda da su ga drugi dan išli kao otkapat i on je natrbušce ležo. Znači, sad to može bit, znaš, da je izvukla struju, ovaj... zemlja vuče. To se je, veli, mrtvac u zemlju dok ga... Zapravo, unesrećen, jel, da se dobro ga u zemlju ukopat da to zemlja izvuče.

Taj elektricitet da izvuče zemlja.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

b)

Nisam ti ja ispričala za ono šta sam rekla da sam čula. Kak je mladić isto tak umro, iznenada i onda su mu kao, veli, priča to bila, zakopali ga na groblju, al su zakopali i harmoniku s njim jer je harmoniku znao svirat. I ovi su ostali zametat jamu, a ovi su ošli doma na karmine, i onda su čuli da odozdola neko lupa iz jame i ovi nisu bili plašljivi da su pobjegli, neg su ga otkopali, on je još živio. I došo pod prozor s harmonikom i zasviro je đe su bile karmine, veli ovi su pobjegli svi glavom bez obzira. Vidli su ga, misl'li su da je duh. (...) Onda kad su ga zakopali, njega je struja udarila, i kak su ga zakopali, zemlja je izvukla i on je živio.

(Nova Plošćica, 2017, Anđelka Knežić)

2. Oživjeli mrtvac

a)

Roza: (...) Ja znam da su pripovijedali, al to je bilo u Samar'ce, to su se znali zafrkavat, su slušali kod mrtvoga. Kak se je slušalo, nije sad da se sluša neđe neg se kod njeg u kući gdje je ležal.

Marija: Će je ležal baš?

Roza: Da.

To sam čak bila na jednom, kod susjeda.

Roza: El su to mort pripovijedali u Samarici?

Ne, ne, nije, al znam za taj običaj, kad sam bila mala pa sam na tom slušanju bila.

Roza: Da, i na komad veli, oni se kartaju, kartaju, nisu ni oset'li, kad na komad mrtvac se, veli, diže i ide prema njima [u smijehu]. A oni svi poskakali i ono u nesvest pali, e kad na komad se jeden, ono, razabere. To je bil potres. Potres! Onda su tek oni oset'li da se i oni drmaju, a od onoga stra' oni nisu ništ znali neg su samo vid'li na komad, el nekad se nije da si metnul mrtvaca u lijes.

Marija: Da, neg je na krevetu bil, el.

Roza: El nije bilo kupovnij', trebalo je se naprav't...

Josip: Delat lijes...

Roza: Da, da se to naprav'lo... to je bil u sobe il na odru, su rekli, daske su se dele i jastuk i tuj je ležal il na krevetu.

Josip: Da.

Roza: I tak oni su se kartali i zadumali, nisu oni to gledeli, kad na komad jeden se ogleda na njega, on se, veli, diže i ide prema njima. A oni sad svi poskakali, šta, ide mrtvac, digel se je.

[smijeh]

Roza: Onda je osjetil taj jeden, „Dečki,“ veli, „to je potres“, veli, „i mi se drmamo i mi se ljuljamo.“

(Križić, 2016, Roza Jagarić, Marija Peršić i Josip Jagarić)

b)

Da je bila priča, ona isto kaže, sad ne bum ti ja točno ispričo možda, isto tak šta si sad spomen'la, kaže, isto mrtvac, oni se kod mrtvoga kartaju, znaš, dosađivaju se. Mrtvac leži na odru, u lijesu, nije bio pokriven i to. I sad bacaju oni karte, i sad ovaj viče: „Ajnc!“ Ili nešto, i sad ovaj zove i on njemu kaže: „Zovi tu [lupi šakom o stol] kartu,“ veli. Ovaj pregleda, ovi svi trk van na vrata, kaže, porušili vrata i svi istrčali. On, veli, se digo, sjeo za stol i ne znam, nešto bilo pića, pije, zamro čovjek. Da. I još je, kaže, iza toga nekol'ko godina živio. Ti njegvi kolege kartaši, sa kojima je on karto, jel, oni su to, ovaj, kartali se pored njega, a on je valda to čuo, vidio i reko, el „ajnc“ el „dvajst jedan,“ il kolko, šta je već reko, kaže. A oni su, kaže, bris na vrata da su poruš'li vrata, svi istjerali van, kad se ovaj digo, kaže, kad su se vrat'li, neko ide vidjet, on sjedi za stolom i pije. [smijeh] Tak da je iza toga nekol'ko godina još živio.

Da, tko zna, možd nije ni umro kad nije bilo...

E sad od čega je bio, od čega je zamro ili umro...

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

c)

I on [čovjek iz Nevinca] je umro u bolnici i stav'li ga u mrtvačnicu, kad on je, u biti nije umro neg je zamro, on se kad se probudio, gol leži na stolu, oko njega sami mrtvaci. E, ja bi umrla, velim, ponovno da sam bila! I on je umro i onda se on skino, veli, s dva-tri mrtvaca plahte i zamoto se, jer mu je bilo zima, i ovoga, izašo na vrata van, još je živio jedno šest godina poslije!

(Nova Plošćica, 2017, Marica Varga)

3. Vila

a)

Onda jedna priča je bila kak su išli kosci kos't. Otavu, znaš, a to se išlo jako rano, još mrak bio isto tuda, tud u ovim ogradama, tu je isto bilo ribnjaka. I sad, jedni išli, vile peru na tome, to je, Severi su tuj nekad, sad je to prazno. Ispod Vukov'ća tamo, kuće. Na Severovom ribnjaku, veli, vile peru. Mi smo išli i točno čuli kak... normalno ujutro rano, čuje se daleko, da pere neko. I sad, to se proglas'lo, da. I sad, drugi, za jedno tjedan dana idu drugi i oni čuju isto da se pere. E al oni su malo valjda rakije doma gutnuli i idu oni... To se, ne valja se u to, veli, it gledet šta to je, ostav na miru nek... pre'd uz to i gotovo, el. Kad idu oni tuj, ovaj... Jedan ide [gledat], kad on bliže, to žena pere, bok'ca se uplaš'la i ona. Nekakvi kumovi. „Joj, kume, jeste Vi?“ „A da.“ „A šta ti kuma sad pereš?“ „E a kad ću?“ veli. Ima krumpir za vad't, ima... šljive treba brat, znaš... u [vrijeme] Male Maše [Male Gospe], u osmom, devetom mjesecu. Ima puno posla, e a sveker tera rad't, ne pita on, veli... Moraju djeca bit oprana i to sve. Onda je ona bok'ca to po mraku išla prat.

Znači, nisu bile vile nego...

Nisu bile vile, neg je ona to prala, da. „Pa kak?“ „E znaš... znate, kume,“ veli, „s kime se je...“ Kak je rekla... da se nemre suprotstav't tome djedu, el. Mora ga slušat.

Tak to o vilama.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

b)

[Stevo Rakov je išo] biciklom pa u šumi je, bilo ljetno vrijeme, pa u šumi dolje kod, most ovaj kanal je još bio gore višlje pa je bio stari most, a on je onako znao slikovito ispričat pa znao reć: „Jebemti, ja se vozim na biciklu kad ono u noći čujem ja nešto pljuska u vodi,“ kaže. „A ja,“ kao ono dalje: „A ja polako, polako,“ kaže, „vidim ja žena kupa se u vodi, kod kanala,“ znaš. Pa kak, pa ja brže poguram bicikl, kaže, na drugu stranu preko mosta, zajašim i brže, odo ja. Kad neko vrijeme, ponovo on ide, kod ote svoje, žene, iz Kostanjevca se on oženio, Maca Rakove, sad živi u Bereku sa Barilcem. „Idem ponovno ja,“ kaže, „kad ono opet nešto kod tog kanala se čuje, a ja polako, pa gledam, pa stanem,“ veli, „pa gledam.“ A onda prepozna Anku Pesmekovu. To ti je od Lic'tara, gore od pokojne, od pokojnog bake sestra bila Lic'tarova, znaš. A ne znaš, dobro... To da pitaš, oni se sjećaju Licitarovi. A ona ti je bila ovako malo u glavi, nije bila... pa je putovala i tak. Ženska bila ovako sve. A ona u noći putovala, noć bila topla i voda je bila topla, a ona tamo se išla okupat, a on se toga splašio...

Mislim, to ti nisam pričao, to je kao nekakva. A on se u početku prvo splašio kao da je neka vila. A onda ju je on prepozno drugi put da je to ta. On se u prvi mah od straha nije... ono, el. Sad se to drugi put ponavlja, sad malo je to provjerio šta je bilo. „Ja zajašim bicikl pa gazim, idem ja,“ veli, „da se nešta ne bude za menom.“ [smijeh]

To je bio vjerovatno doživljaj živi, ali je eto, on to tako prepričo, kao ideš, sad te neko u noći bude dočekao na mostu i tak.

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

4. Svečari

Svečari. Svečari su isto bili. Tu sam jedanput gotovo umro od straha. Išo sam od sestre iz Babinca na biciklu kuć', znači od Babinca tu prema Doljnjem Polju. A šuma je još debela bila ova sad s desne strane, a s lijeve dok se ide odande. A na Valogu su svjetla bila, već je i struja došla, ili su svjetla bila iz, ovaj, iz kuća su se vidjela (...) Lampe.. A kak sam se ja vozio na biciklu, tak je to svjetlo koje je bilo kroz šumu se vidjelo, bilo na mjestu, a ja dok sam se vozio biciklom, meni je ispadalo da svjetlo po šumi ide, iza stabla i sad će pred mene na cestu, jel. Onda gotovo nisam pao od straha, a ne smiješ natrag, a bojiš se naprijed, a ne smiješ ni stat ustvari, neg onda na biciklu šta bržje da se proleti šuma, onda sam tek zaključio, dok sam prošao šumu, o čemu se radi jer sam i dalje vidio to svjetlo, tamo. Al sad je bilo, vidio sam da je na mjestu, al dok sam se vozio biciklom onda je kao da netko skače od stabla do stabla i ide pred mene. I momak umro od straha nasred ceste. [smijeh]

A jedanput isto sam išao, moj pokojni otac dok je bio lugar, ja isto tak na biciklu išo iz Babinca kuć navečer. A on je išo pješke u kabanici. I pušku na sebi. Onda su lugari puške nosili. A ja sam, nisam imao dinamo na biciklu, nego bateriju. Ja sam svijetlio pred bicikl, obična cesta je bila od šodera, nije bio asfalt i tak se vozim, vozim, na komad pred svjetlo nešto veliko ispred mene. Uuuu! Sam sam gotov, jel. Onda se preplašio, gotovo da nisam pao s bicikla od straha. Kad ja ono malo bolje [pogledam], a to moj vlastiti otac leđima, on ide isto kuć. [smijeh] Al je ono, mlad si i strah te, a od svega vidiš opasnost i šta je i, još gorje, ono šta nije u biti, al nemaš tu predodžbu.

(Ivanska, 2017, Nikola Takač)

5. Šušlavac

Ankica: Kak je susjed Sabo pokojni bježo sam pred sobom. Od šušlavca.

Šta bilo?

Ankica: Išo je od nekud, a šušlavci su oni nekad bili, znaš, dugački ko balonci. On veli, ide stalno za njim, nešto struže, on stane, ogleda se – ništ.

Nikola: Dok stane, ništ ne struže.

Ankica: Požuri, ono još bolje...

Nikola: ...između nogu.

Ankica: Kad se okrene, ništ. A ja veli, još bolje, pa se okrene, opet ništ, počne on trčat, ono još bolje...

Nikola: Još bolje...

Ankica: Dok nije sam nekad...

Nikola: Već na kraju šume. Išo je iz Donje Petričke na Prkos gore kroz šumu, al je pun straha, onda svašt ti se pred...

Ankica: Onda je zaključio da to u stvari sam sebe plaši s tim šušlavcem.

Nikola: A sve je bilo, strah je bio logičan: najprije malo čuješ, staneš – ništ nema pa kreneš on opet ima. Počmeš trčat ono još više se rulji i struže, čuje. Ko se ne bi uplašio? Sam sebe s nečim plašiš, jel. [smijeh]

(Ivanska, 2017, Ankica Takač i Nikola Takač)

6. Svjetleći panjevi

Znam da je Mika jednom pričo, šta je... moro kroz šumu proć. Jednom u noći. Jel su im, šta? Jel su im krave pobjegle il su inače tud išli, nešt im je bilo pa su vidjeli kak nešt svijetli u mraku. Po šumi. I oni su se uplašili. A to su zapravo bili panjevi od nekog drveta koji tak svijetli.

(Križić, 2017, Diana Dečur)

7. Kabanica/kaput

a)

Isto ko onaj kaj je išel, i to ima primjer, zafrkavat na groblje. Pa je sam sebe kaban'cu, išli su križe zafrkavat na groblje, okretat i to, i onda je on sam sebe pik'l, svoju kaban'cu tak... On krene, ne da više ovaj... Veli ne da se... [smijeh] Onda su se uplaš'li onda je bila trka, a misli su ić zajebavat se po groblju. A vidiš od zajebancije, njemu je kaban'ca, ova, ajde kiša je bila i tak, i on je zapiknul svoju kaban'cu dolje i sadveli: „Ne pušta me.“ Cuka i gotovo.

(Križić, 2017, Nikola Dečur)

b)

Onda ima priča kak su ljudi isto u birtiji su pili i napili se, i sad ono 'ko će bit hrabar da ode na groblje i da donese sa groblja križ i vrati ga nazad kao. I ovaj jedan, ma da! On će to riješ't, on to, ne boji se. I stvarno donese sa groblja križ i dođe u birtiju i sad ga vraća natrag i nema ga, i nema ga, i nema ga, i nema ga i sad su se oni svi bojali otić na groblje vidjet, šta se njemu događa, zašt ga nema. Kad ujutro kad se razdan'lo, oni su njega našli mrtvog na grobu, al on je umro od straha jer je, kak je htio zabit taj šiljak nazad, zahvatio je sebi kaput i tak nije mogo se pomaknit i valjda se uplašio da ga netko vuče odozdola i od straha je umro. Našli su ga mrtvog na groblju.

(Nova Ploščica, 2017, Marica Varga)

8. Krava i pas s košarom na glavi

Božica: Od tih sad svih priča ja znam sad na primer gde su možda u mraku, jel, vel'ke oči, kak su pekli rakiju, to je tata, ja se sjećam, pričal. Pekla se rakija i tu su se sastajali, puno je njih došlo okolo susjedi, nije to sad to taj čovjek koji je pekel samo rakiju, to su dolaz'li. I veli, čuli su najedanput se čula nekakva buka. Šta li... Nešta se događa. I sad, veli, krava se odvezala i nab'la košaru na glavu. Košara je, veli, bila. Sepet. Sepet. E! I veli, ona je s tim sepetom, veli lupala i htela je prema štaglju, htela je prema... I oni su splaš'li: kaj to sad ide? Nisu oni sad vidli jel da je to krava se odvezala, pa šta je to velko sad naraslo tolko i lupala s

takvom ogromnom glavom. Mislim, to je sad [smijeh], oću reć da ima i [svakakvih događaja], evo, ono šta su možda... bili istiniti i...

Anka: Tak je bilo u Gornjem Miklo'šu. Nos'lo se mlijeko kod Kovačev'ća. Ne znam ko je to bil. To je bilo, ono, ne sad predugo, možda pred svojih 30 godina, 40. Uglavnom, taj, ko je doneso mlijeko, ne znam jel bil muško il žensko, ostavil buket kod mljekare i ošel tam k nekom u susjedstvo. Došel cucek i prekren'l se buket i cucek nabil glavu u boket [smijeh] i sad nije mogel valjda zvad't glavu i cucek trčal, tak kak je trčal zašel sad, ne znam u čiju štalu, to su se šтели konji potuč. To je bil takvi... Kad su ljudi izleteli, veli, van iz kuće. To je bil... ma štala se ruši! Kad oni: pa šta je? Šta se sad događa? Pa dobro da su vidli cucka, jer da nisu vidli bi rekli: Gle, tko zna što se dogod'lo. Tak da... Tko zna, možda je nekad bilo i tih događaja da nisu bili vezani uz to nešt pa se... To ima, da, svega, svega, svega...

(Donji Miklouš, 2017, Božica Tonković i Anka Tonković)

9. Susjeda coprnica

Znači, ovaj moj djed nekad na brijegu, Brajkovićevom, to su bila tri brata i nekad nije imala svaka kuća bunar, to je nekad bilo i skupo. Onda znači taj jedan brat, znači doljnji, tu je bil bunar i tu su obadve kuće, ta braća išli i terali blago na vodu, vani je bila, z vanjske strane kopanja, na putu i tu se blago teralo. A ta njegva žena, od toga deda... Mi smo je zvali baba Nackov'ca. Mužu joj bilo ime Nacek. Za nju su rekli da je coprn'ca i ona je uvijek, uvijek imala... Znači, kad smo mi išli po vodu, mi smo morali uć u dvoru, pa da smo vadili vodu i da smo nos'li. A ona je znači, to smo ispred njene kuće, to su bila mala vratčica. A ona je uvijek tu imala lupine od jaja, ugljena, nekakve koščice pa dlake pa šta ja znam šta svega nije bilo. A veli mene mama: „Paz kad ideš, nemoj stat na to!“ A ja idem i babu vidim iza firange, ja vidim, kaj, ja sam bila deca, a ja idem i stanem tu i trknem to sve skupa. [smijeh] Trknem. Ja se toga nisem bojala nikad. A baba negde me je štela pregrist sigurno.

(...)

Da bi ja kad sam bila djeca, ja sam sve kak su i rekli za tu babu da je coprn'ca, ja se to nisam ništ bojala pa kad je moja sestra i njez'na svekrva išla od nas, a ja sam skoč'la preko plotu i uzela jednu... snijeg je bil, a ja uzela brže nisam znala šta, nekakvi ručnik il nešt domaće, kak je bilo domaće bijelo, i uzela sam bateriju, kak smo imali bateriju i sela pod krušku babe Nackov'cinu. Tu je bila staza, prekrčena samo. One su bile u čizmama. I sad ta svekrva od

moje sestre, ona je imala vel'ki štap i sad tupaju one s tim štapom i veli ta svekrva: „Ajd od' ti prva, ne boj se nikoga, ja imam štap.“ A ja, mene to bilo smiješno, a ja metnula bateriju i u zube, pa se napun'la, a ono svjet'lilo bijelo, pa sam ja se htela smijati, ja sam imala plan se njima i jav't, al nisam ja stigla! Kad sam ja se puknula, ono zakmrkala, zasmijati. Kad su one kren'le bježati! Al je baba rekla: ko pred nas, taj je naš. Veli, ne boj se nikoga. A kad sam ja zakmrkala, kad su one počele bježati, a ja zovem sestru, da, ne čuje ona. T, t, t [oponaša zvuk], čizme idu! Kak su one trčale! [smijeh] Tak da, ajoj, da, evo svakojakih događaja... kroz život.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

10. Liječenje

Ma... Mešina prambaba. I onda oni išli. Bio neđe iza Bereka u Šimljani isto taj vračar. I onda taj sin išo, materi po tu vodu prelijevat... a dolje kak su išli u žir, na pašu, sa svinjama nekad ljudi, i kartaju nekad, sjede kraj vatre i kartaju. On se priključi njima i udri kockat s njima. I uvati ga mrak već. Već noć. Šta će sad? Nije ošo da mater izliječi. On se snašo, u Srijedskoj tamo kanalu, nagrabio vode i sa ognjišta gdje je vatra gorila uzeo par ugaraka, ugljena i baci u flašu i začepi i dođe kuć'. I priča materi kak mu je taj vračar divanio i sve šta da radi s otom vodom i kak.. šta ja znam. Popij tri put na dan po jedan gutljaj. I baba to naprav'la, drugi dan baba se diže i... Ko da bi je rukom veli odneso. [smijeh] Eto kak su vjerovali ljudi, nije ni bila bolesna.

(Srijedska, 2017, Nikola Rukavina)

11.3. Anegdote

1. Sedam crkvi⁷⁹

a)

---

⁷⁹ Anegdota se u starijoj varijanti odnosi na devet crkvi i radi se o spomenutom selu (Dolenec-Dravski, prema Kovačević 2005:110). Govori se o tome da je piličar/kokošar išao po selima i došao je do Martinca da kupi jaja i piliće, kako je bio pijan i vozio se kolima po selu, a Martinac ima puno putova i svaki vodi do crkve, onda kad je još jednom došao do crkve pitao je kako se zove to selo koje ima devet crkvi.

Franjo: Mislim da je neko rekel neki prosjak dok je išel [u Martinac], pa je lupal, ima tam više putev pa je obilazil pa da je sedam crkvi nabrojil...

Ivan: Stalno, išel je u krug.

(Gornja Petrička, 2017, Franjo Ševeriga i Ivan Ševeriga)

b)

Jesi čuo kak je onaj čovjek u Martincu vidio kol'ko šest, osam crkvi?

A to sam čuo, da. Jer je crkva na raskrižju i onda je on, ovaj, bio pijan pa se vrtio oko, ovaj, te... nije znao nać put doma, uvijek je dolazio, uvijek se vraćo k crkvi, onda je mislil da uvijek dolazi, da je u drugom mjestu, a on u biti, on se vrti u krug, uvijek je dolazio k toj crkvi, jer je na takvom položaju, ono ima ulaz-izlaz u krug, nekoliko ulica, onda je mislil da je Martinac selo u kojem ima više crkvi ili ne znam, il da je u drugom selu. Tak je to bilo. To sam čuo za to.

(Ivanska, 2017, Miroslav Lukec)

2. Crni vrag

Marija: A kak je kum Frkov'ć. Dok se je Martin Kepenjkov prekrenil svojim traktorom u vinogradu.

Josip: Ajoj, da.

Marija: On se je bogac prekrenil i traktor je... Al dobro da se je on preokrenil preko njega jer je to bil brijeg, jer vinograd je ipak malo na bregu. Onda je dolje ona oran'ca, i tak se traktor, kak je cosnil, tak se je i preokrenil, al je ono ulje se na njega nalilo, znaš. I sad šta će on, digel se čovek sam i ide on poprečki preko ograd... A kum Frkov'ć je na svojoj ogradi bil, živ'cu kresal. I on ide i sad razgrne živ'cu i ide dalje, el, da prije dojde doma po nekoga, valjda, k Pavel'ću il po koga, šta ja znam, da mu okrene, da mu pomognu, da mu okrenu traktor i to. A on kak je razgrnil živ'cu i [smijeh] zišel van, a kum Frkov'ć natrašće i sedne na...

Josip: Ko je taj, el? [smijeh]

Marija: „Ajooj“, veli: „ja sem mislil da vrag.“ [smijeh]

Tak se je čovjek, on se uživao u svoj posel i ono, radil je, a najedanput crnac ispred njega. Al eto, nije mu se niš dogod'lo.

(Križić, 2016, Marija Peršić, Josip Jagarić)

3. Političari

(...) Preko neke planine da se moralo it u... na sajam isto išli. Onda bila jedna kuća, odma ispod planine neka, neki djed i baka bili, ovaj... onda su, tam se kup'li kod otija ljudi, da ih je više, onda da krenu. I sad veli, za vrijeme rata nisu išli, poslije rata opet idu: da, djed i baba živi još, pitaju: „Jel ima“, veli. Onda su oni rekli ako ima kakva banda il tko da ih [upozore]... i oni se navraćali k njima, jel. Znali su jel ima tko u planine il nema te. Pitaju: „Jel ima“, veli „bandi tija u planine?“ „Joj, djeco, morete sad bez brige, nema svi su ošli u Vladu“, veli. „Više nema.“ [smijeh] „Sad su se svi u Zagrebu uval'li, ne boj se ti sad, nema lopova po planinama.“ I točno je reko.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

4. Košnja

Onda bili oni, taj svak Mato pokojni... trebalo ić kos't drugi dan, oni bili na zabave. Vraga, došli prid jutro iz zabave i sad idu oni... Nije bilo spavanja. Ujutro oni idu, a ovaj veli, njemu da, taj gazda, nekakvu kosu, slabije kosište [?] bilo. I on se sjeti: „Bum ja,“ veli, „to strgal kosište.“ Nabije ovaj, sa špicom u zemlju, kosište pukne: „Evo, ja moram it doma, nemrem više,“ veli, „kos't.“ E al taj, ded: „A ne buš ti išel, evo tebi moje kose, ti ostan', ja idem,“ veli, „doma, za popodne moram drugo kosište naprav't.“ E onda se je još bolje zaribal, onda su još dulje kos'li.

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

5. Odbjegle krave

[Jedan čovjek] imo tu zemlju, pa daleko to odzdola, đubre vozio u proljeće na krav'cama. Krave išle same. On pred njima ode, one idu polako, daleko išo pred njima, šta ja znam, i same znale, nije trebalo ih... A nije se s otim, tu jednim, nisu se... uvijek su se svad'li. Išli na

pašu, jedni i drugi, po tuđem pa onda okrivljivali jedan drugoga. Ovaj ide iz polja, djed ode naprijed, ne ogleda se on uopće. On ovaj, zaustavi krave, izvadi onaj klin iz ruda, znaš, i krave potera [smijeh], kola ostanu. Ovaj se nije uopće ogledao dok nije trebo skren't na polje, on gleda – kola nema. [smijeh]

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

6. Smrt fašizmu

[jugoslavenski kurir susreo baku u šumi] On babe pozdravljaju kak njihovi to [nerazumljivo]: „Smrt fašizmu!“ A baba bila malo nagluha, bokca, ni znala tko to: „I teb' sinko!“, veli. [smijeh]

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

7. Svećenik i motor

Nekad dok je za misu trebalo, za svetke preko ljeta, ma cijelu god'nu, moralo se slat kola po svećenika. A bilo je to... žena, susjed zapravo... ja dok sam bio u vojski to bilo onda, imal motor-kotač teški, e sad on je bil negde, očel se zaposlit negdje u Rijeki, đe je bil, motor je ostal, žena se voz'la na njemu. I tak je bil, došlo na red da ide, trebalo je it po svećenika, a ništ, žena lijepo na motor i ode po njega. E, kak bi on...da na motoru se vozil. Još da ga žena vozi. Pa to... nikak... išlo se. Ni mogel, ni išel onda. (...) Neko je išel onda posle po njega.

(Gornja Petrička, 2017, Franjo Ševeriga)

8. Lopovi

Moj tata Mile bio u Ivaniću, Ivanić Kloštru, to se išlo na sajam. I on išo kupovat ždrebce kak je on uvek švercal, i njega lijepo cigići... ono... su čuli da čovjek kupuje ove... ždrebče... I oni na caku da imaju oni ždrebče, al nisu dopeljali tu na sajam, da ide s njima da budu... I ide, imali su oni kamion'ć i ide tata s njim i oni stanu u šumi i pištolj i tati pod... u ćelinku: „Daj novce!“ Znaju da ide kupovat ždrebče da ima novce. I tata kak je zišel van i kak su oni rekli „Daj novce“ i on znaš uvek je ovak imal u nutarnjem žepu od kaputa novce i on ovak ruku, i on ti toga musne ovak z rukom po pištolju, pištolj frkno ko metak i on ovoga većega ... oni su

se razbežali ko rakova deca. I tak tata ostal tu na cesti i naišiel neki auto, onda ga je taj auto otpeljal do Čazme.

(Križić, 2017, Dragica Dečur)

9. Sudar bicikala

Stevo: Jedan čovjek išo iz Stare Ploščice kuć. A drugi išo doma, u selo i pod brijeg su se trknuli. A ovaj bil šta je išo iz sela doma, bil je blizu kuće. „Ko si ti?“, veli. „Ja sam taj i taj.“ A veli: „Čekaj,“ nije siguran, „idem ja doma po bateriju.“ I on ode, a ovaj utekul kuć. Onda se saznalo za par dana ko je bil i šta je bil.

Marica: Išli su od iste ženske.

Stevo: Znaš, se pofal'li. Ovaj je razbil, strgal bicikl, ovaj se razbil. To je bil ovaj moj tetek tu preko pokojni i još jen čovjek na kraju sela. 'Naš, ovaj se pustil pod brijeg, mislio u noći nikoga nema. Ono slobodno, jel. A ovaj na brijegu gura biciklo, i direkt u njega – zum!

(Nova Ploščica, 2017, Stevo Knežić i Marica Varga)

10. Zabuna s ljesovima

Marica: (...) Tri babe umrle u Bjelovaru u bolnici. Jedna iz Bereka, jedna iz Samar'ce i jedna iz Kolarevog Sela. I ovoga, ovi kad su... a taj ti djed iz Samar'ce bio, a nekakvi zaostali, smotani, stari Brajkov'ć, on ti je na pol đubra, đubre imal u dvorištu, popeo se na đubre i obavio nuždu na đubru i okrene guz'cu k putu, znaš i tak. [smijeh] Mislim, svi su cirkus rad'li, a neuredan, tele mu bilo u kući svezano za krevet.

Andelka: A pa i krmača se pras'la u kuhinji.

Marica: Da, tak je živeo, znaš. I sad je taba baba njeg'va umrla. I ovi u Bjelovaru, iz Bjelovara iz bolnice dopeljali babu i oni njemu ne daju za pravo, on veli: „To moja baba nije.“ „A djed je lud, šta on zna, vraga on zna!“ Al veli: „Moja baba nije imala zube, ova baba ima zube.“ On je išo gledat zube. Da bi oni babu tu zakopali. I zakopaju, drugi dan u Bereku, tu u berečkom groblju tu drugu babu. Kad ovaj iz Narte, iz Kolarevog Sela zakapa i tu isto, al isto njez'na kćer veli: „To nije moja mama. To ne može bit. Ona ne može se tol'ko promijen't.“ Će je, šta je. Ta iz Kolarevog Sela je bila dopeljana u Samar'cu i zakopana, ova iz Samar'ce u

Bereku, a iz Bereka je dopeljana u Kolarevo Selo. Bolnica je sve njih tri pomiješala. I onda su ovu babu, ove dve šta su zakopane bili iskapali drugi dan i zamjenjivali.

(Nova Plošćica, 2017, Marica Varga i Anđelka Knežić)

11. Jopica

A kad sam išla u školu u Oštri Zid, onda je, tam su [Romi] išli s kolima. Puna kola dječurlije i vode jop'cu. Svezanu za kola, jop'ca ide za njima. (...) Kao medved'ca il koji jarac, ono, žensko, jop'ca ona, ima ono, kad ide crveni joj se ono sve otraga. Živo [majmun?]. Djeca ko djeca, ko je bio prvi kod prozora, ovak smo imali četiri prozora do ceste, do puta i sad na taj prozor nekak smo svi trefli na jedan i puće staklo. Jooj! Šta sad! E, bjež, brže, svi natrag, evo učiteljka! „Šta je to bilo? Ko je razbio staklo?“ Svi šute. „Ko je razbio staklo?“ E sad, jedan iz Šimljane, nema ni toga: „Jop'ca.“ Učiteljka se pukne smijati: „A kak je jop'ca mogla razbit staklo?“ „Pa je, eto, mi smo vidli pa smo svi trčali videt pa smo tak razbili...“

(Krivaja, 2017, Kata Riđanović)

12. Ferdo

*Evo, možeš ispričati ono kak su ona dva čovjeka bila posvađana pa su rekli: „Dobar večer...“
Pa je ovaj reko: „Ne, tebi ne.“*

Aha, bila su dva čovjeka u selu. Jednoga su zvali Fric, imo je nadimak. A valjda to je, valjda se ponašao kao Nijemac, imo je te neke navike. A drugi je bio jedan koji se priženio poslije Drugog svjetskog rata, Ferdo. A inače nisu razgovarali. Oni su bili posvađani i sad ovaj, ide jedan pored drugoga po nogostupu u selu i prolaze i ovaj kaže: „Dobro večer!“ Fric kaže tom Ferdi, Ferdo njemu odgovori: „Dobro večer!“ I kad je otišao deset metara, onda je shvatio da... ovaj... da je to taj s kojim on ne razgovara i onda viče: „Ej ti! Ej ti!“ Ovaj stane, okrene se: „Ne važi ono! Ne važi!“ I to su ljudi čuli.

Taj Ferdo isto je bio, imo je on par tih, zanimljiv je čovjek bio. Jedanput je isto prošo pored stupa i mislio da je čojek, bio je malo pijan i veli mu: „Dobro večer, mali!“ Kad je prošao... veli: „Boga li ti materina, ča mi nisi odgovorio,“ veli. Govorio je, kao, imao je taj dalmatinski naglasak. To je kod nas bilo zanimljivo, ovaj, slušati.

Još ima jedna anegdota vezana uz njih. On je imo dve kćeri, a to su... on je može bit da je bio negdje devetsto i dvadeseto godišta. I kup'li su tim ćerima loptu, tad je lopta bila pojam. Malo tko ju je u selo imo. I sad imali su ograđeni bunar, kao to je... znači, zdenac. Tu je unutra se... kao veliki kotač je bio koji je služio za vuć vodu iz bunara i to je... tim curama je ta lopta pala u bunar, a bilo je to duboko, možda jedno 25... čak... 25-20 metara do vode i sad lopta je dolje i sad kak će oni po loptu. Ništ, on skine kantu i stavi vagir. A vagir je ono šta su konji vukli konla, a to je ta jedna, a tak metar i osamdeset centimetra dužine, to su oni svezali na taj lanac i on će sjest na to i žena ga bude puštala polako sa tim velikim kotačem, bude ga puštala u bunar. Međutim, to vrat'lo se je, to se vrat'lo zvalo na šta se namato lanac, ono se počelo okretat oko osovine. I Ferdo leti u bunar, pogin't će i on sad više toj svojoj ženi: „Ljubice, koči, boga mu! Ljubice, koči!“ [smijeh] I tak mu je ostao spitz nadimak „Ljubice koči!“ Na to se ljudio, onda smo mi klinici ga, kad je on znao prolaz't, onda smo znali vikat: „Ljubice, koči!“ [smijeh] A on je vikal: „Boga li vam materina! Uši ću vam iščupat!“ [smijeh] To su bile te zanimljive situacije.

(Ivanska, 2017, Miroslav Lukec)

13. Traktor

Ispričaj kak su ded Jagar'ć i kum Ivo sa traktorom oko Križanja.

Aha, da. Kad je, kup'li su traktor, normalno nije bilo puno traktora u selu, i onda je kupio taj, gore Ivo Dečurov, kupio je traktor i sad dečki su to znali vozit, al je on nešta znao malo, malo je nešto s'vatil i ide se on učit. On je ubacio u brzinu i kreno je, sad će radit krug oko tog... Ima jedan trokut u Križicu... I on se vozio oko, sad više ni znao stat, i sad on više, zove tog susjeda: „Joco! Joco!“ I sad Joco čuje da ga netko zove, on iz dvorišta van na put, vidi ovaj ode s traktorom. Ništ. On ode natrag, dođe drugi put, ovaj radi opet drugi krug, nakon svojih tri minute koliko mu je trebalo i opet više: „Joco! Joco! Pomagaj!“ Joco opet van, Ivo ode. Onda je ovaj stao, veli, sad će ga sačekat. „Daj,“ veli, „pomagaj! Ne znam zaustav't traktor!“ Dobro da ni bio u nekoj brzjoj brzini, e onda mu je ovaj vikno: „Stisni lijevom nogom kvačilo.“ Tak da je ovaj... stao. Bilo je to kad su traktori došli u selo, onda je to bilo zanimljivo, normalno da ljudi nisu bili tad naučeni na tehniku. Trebalo se na to priuč't i svladat, to je za njih bilo novo. Tak da je bilo tih anegdota, bilo je svega.

(Ivanska, 2017, Miroslav Lukec)

14. Skoč', skoč', skoč'

Ispričaj ono za kuma Miška i kumu Milku, ono: „Skoč', skoč'...“

To? [smijeh] A to je isto, da, normalno kum je volio popit. I sad istrpavala se kukuruza i on je bio na tavanu, a bilo je na tavanu jedno tri metra i sad bio je pijan i nešt je on sa kumom... sa ženom se do'vatio, nešt su se počeli svađat. I on njoj viče u toj svađi: „Zašuti il ću skočit odozgora dolje!“ A ona mu viče: „Pa skoči!“ A veli on njoj: „Ajd rec' tri puta.“ A ona veli: „Skoč', skoč', skoč'!“ I on odozgora zum! Dolje. A nije mu ništ puklo, sav se nabio, onda ga je moj tata, tvoj djed, nosio ga je na rukama u kuću, nabio se sav, al nije ništ strgal...

(Ivanska, 2017, Miroslav Lukec)

15. Banditi i lopovi

Onda smo imali nekakve igre, znali smo se igrat, to isto... gledali smo te nekakve serije američke na televiziji, već je to bilo kasnije tamo, sedamdesetih godina, 72', tu, pa onda... bila je nekakva serija Neslomljivi, onda smo, jedni su bili banditi, ovi drugi bili inspektori. Onda je bilo zanimljivo kad je ovaj,... kao ja sam bio žrtva, onda je ovaj, taj je sad pokojni, vidiš, umro je, Tomo Jamburušć, a njegov brat je bio lopov, on i pokojni Bec, vidiš i on je pokojni, oni su bili lopovi, a ovi su bili inspektori. I sad je on uvatio svog brata i počeo ga je šamarat i pita njega, kao ovi s' mene ukrali kaput: „Gdje je sako? Gdje je sako?“ Ovaj njemu viče: „Tomo, pa... šta me šamaraš?“ „Nisam ja za tebe Tomo, ja sam za tebe Eliot Ness!“ Kao taj inspektor. [smijeh] On se toliko uživio u tu ulogu... Ma bilo je svega, joj.

(Ivanska, 2017, Miroslav Lukec)

16. O selima

a)

[spominjem kak Ivančani nose lojtru]

To svako selo ima, to je isto vidiš, ovaj, a... to je u obliku narodne dosjetke ili narodne nekakve... Kaže, ovaj, ovi u Šušnjari su plivali valda po lanu, lan je inače biljka koja lijepo plavo cvate pa poput vode izgleda kad cvate, kao ova repa, znaš, ono žuto, a lan je bio plavi,

onda su se oni kupali unutra pa se jedan utopio u tome. To su tak priče. Ivanska, nosili su lojtru kroz šumu, a nisu znali, onda su rušili drvo, kud su prošli, nisu znali ravno ono onako stav't.

(...)

Svako je selo imalo... U Samarici su ovaj zapalili kuju, bila kuja pa imala buhe. Oni nisu znali kak da riješe buhe, oni su zapal'li kuju. Kuja otišla u štagalj, zapal'la selo. To je njihova ta nekakva... priča.

(Berek, 2017, Željko Stubičan)

b)

Da, mi smo bili lulari, ovi dolje Petričani su žabari.

(Gornja Petrička, 2017, Ivan Ševeriga)

c)

Oni su nama vikali „uhuhu“, a mi njima kokošari [Križičani].

A Ivanska je bila ivanačka lojtra.

(...)

Sad su, oti su ovaj, bili kokošari. Ja sem i ova kum'ca Valentova išli na pašu gore, na Grede, a Križani su tam kopali i želi i svašta. A mi z ove strane: „Krmača, klapača!“ mi vikali. „Uva, uva, uva! [oponaša zvuk za dozivanje kokoši] Lovi, lovi, ako nemaš svoje, lovi susedove! Kokošari!“ mi vikali, a oni nama odande: „U-huhu! [oponašanje zvuka sove] Mili Jezuš, esi tu? A da. A tak je bilo.

(...)

Znaš kaj, netko je umrl. A mi smo išli po raspelo, Šušnjara, u Štjefanje. Jer negda ni bilo tu crkva, znaš. I njega stisnilo, pa del raspelo pod bukvu, a on ošel tam dalje pa se više ni znal vrn't natrag neg je ostal Jezušek. Onda je odal po šume, odal. A sova čula znaš da neko oda, ona viče: „U-huhu!“ Znaš kak sova... „A mili Jezuš, jesi tu?“

El ga našel, el ga ni, šta ja znam, al to su se tak divan'li.

Onda Štjefanji [Štefanje] su vl'jekli bika na crkvu na pašu, gore bilo trave, znaš. Pa su vl'jekli na pašu.

Onda ovi Vagov'na, išli su ciganku mrdat za žlicu masti. [smijeh]

A Mikloš je imal crnoga bika, onda su ga z vapnom da bu bijeli, pa su ga z vapnom.

A Martinčani, ne znam, čekaj... kaj su... Laminec el ko je... oraje z vilama na tavana bacal. A kak ćeš oraj z vilama, kak ga moraš bacat? Eto vidiš.

Daskat'ca su se voz'li na ornicama. (...) Ornice, negda kaj su, pluž'li i orali, dok se je na kravama, konjima. E da, one ornice, onda su se voz'li na ornicama pod brijeg. Pa je, ne znam, opal je iz ornice', a ornice: „A joj, moje jornice!“ Znaš. Eto. Svako selo imalo nešt. Ne znam... Narta, ni za Staro Selo. Bome ne znam. Kaj ni Blatnicu. Znal sem, al vrag, zaboravim. I eto to ti je tak.

(Donja Šušnjara, 2017, Đuro Hrlić)

d)

[prije paljenja snimača potvrđuje naziv za Samaričane da su palikuje]

Svako selo ima, i onda su se, tu je, mislim, to je kak ti, dečki su nekad išli na zabavu puno i to je kak ti vrijeđalo, to je bilo vrijeđanje! Kad se na primjer to reklo, došlo se u Šušnjaru i reklo: „U-hu-hu!“ Jer to je bilo da, oni su Isusa zgub'li, kad su išli... Jezuša.

(Donji Miklouš, 2017, Anka Tonković)

e)

A ti ono znaš o Ivančanima kak nose lojtru...

A to je ta legenda da se nosi kao poprek, da onda su bili u šumi da nisu znali izać van, nisu mogli izać van zato el su... nisu nos'li lotru ravno između drveća, neg su raširili pa su stalno zapinjali u drveće i to je legenda ostala kak Ivančani nose lotru, nose lotru poprek. To je ostalo, ovaj... a otkad je to? To je staro, ja se to kao klinac sjećam.

Znaš i za huhče u Šušnjari, to si mi pričo...

Jel znaš još koju takvu o drugim selima?

Šta ja znam, uvijek ti neki imaju... Petričane zovu žabari, ne mogu reć zašt...

(...)

A čuj, uvijek je to postojala... ta neka... nekakvo rivalstvo između susjednih sela.

(...)

Za njih znam, za te huhače znam, kao to je bilo „Hu-hu, mili Ježuš jesi tu?“ Za Ivančane to isto znam kak ovaj...

Pa su onda njih zezali za to?

To isto, veli, nekad nisi smio doć u Šušnjaru na zabavu u domu, ak si htio izazvat nekakvu da ne kažem gužvu, ili čak dolaz'lo do tučnjave, sam si vikno: „U-hu-huuu!“ I gotovo, to su se oni ljut'li strašno.

Jes' ti to kad reko?

Ma ja nisam nikad. Al je znalo bit, ono kad si ljudi malo popiju onda da isprovociraju onda viknu „U-hu-huuu!“ Danas to više nije tak.

(Ivanska, 2017, Miroslav Lukec)

11.4. Priče iz života

1. Odbjegla nevjesta

Jedna, to je tata pričal, u Ploščici, bila cura pa su je prisil'li da se uda za nekakvoga, taj je bil [udovac]... Nekad su žene umirale dosta mlade u tom porodu. I sad, prisil'li su je za toga, taj je negdje iz, tamo, izdaleka. I idu svatovi, veli, kod šume između Nove i Stare Ploščice je tražila: „Stan'te“, veli, „moram ić van.“ I ona, veli, ode u grm. I oni, normalno, pijani, svakakvi pjevaju tam... I nje nema, dok su oni... primijetili da je nema. Oni za njom i nisu je nikad našli. Nikad se nije znalo kud je. Neko veli da je jedan onda stari išo svinje žirovat u... išo sa svinjama, isto siromah bil pa gazde dali svinje da ide u žir u Garić. I da se onda s jednim sastal tam iz Jelenske,... isto tak s čovjekom. Da je on pričo da je došla neka žena i da je služ'la onuda, i da se nije znalo za ime. Nije ćela reć ime i prezime. Možd je onda to ta. Sad to je povezano, možd je to ta.

Znači, rađe je pobjegla neg...

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

2. Vukovi

Tomo, jel tebi kakve priče djed pričo?

Tomislav: Pa baš tog praznovjerja nije ni on...

Ne mora bit nužno praznovjerje.

Tomislav: Vukovi, kak su išli s polnoćke, pa je žena zaostala za mužem.

Stevo: Iz Srijedske išli, ovi... Vlaji valjda išli u Srijedsku na tu jutarnju... (...) Vlaji iz Bereka u Srijedsku. Jer u Srijedski je bil valjda taj...

Tomislav: Ne znam sad to, tko je šta. Uglavnom, tak po noći i žena je ostala radi nužde je zaostala i vukovi su je onda pojeli.

(Đurđić, 2016, Tomislav Pavlek i Stevo Pavlek)

3. O čobanima

a)

To sam čula da su ubili ovog nekog čovjeka, to mi tata pričo.

Da. Da, da. Nekvi Bađo smo ga zvali. Mislim, dečko je bio mlad i jak, i posvadli su se oni negdje u gostionice... pili su uveče i još ovaj, kartali su se, ovi su mu ostali neke novce dužni. Onda on isto imao ovak nekog vučjaka cucka, ko tvoj, veći bio i onda je sa njime išo u te livade dolje gdje su oni bili na paši. I tu se on š njima pregovaro i bio ti je taj cucak, e sad, koji način, kak su oni njega ubili, kako su ga, kad je on pao u vodu... i ustvari zapetljo se u taj veliki kanal, u te neke vrbove žile, već kad je voda pala, nakon dva mjeseca il tri, kolko, već su paše završile, čobana nikog nije bila, iza toga njegovog nestanka i čobani su nestali, iste noći su oni negdje to popodne su se, znali da je ovak, bio je snijeg i to je već bilo pred proljeće valda, snijeg se topi, možda u veljači mjesecu, il ne znam ožujku, kadli, i onda su se oni tu negdje, valda... ko zna sa čime ga udario il kako... vraga... i ovaj njega gurnul i u vodu, znaš,

negdje zapetljali, voda je rasla, topio se snijeg, i ostao je on u vodi. Cucak je moto, vratio se cucak kući, al njega nema... išli su ga traž't, nisu ga nigdje našli, kud je nesto. Čobana nema, čobani su nestali, oni su se odma...

(Ivanska, 2017, Milan Sabo)

b)

A za onoga šta su ga čobani ubili, kak ide ta priča? Kak si reko da se zvao taj...

Da, to je tužna priča, da. Nekad su dolaz'li ti na ispašu tu, tamo... A to je friško, to je osamdesetih godina bilo, tu negdje. Onda je on, kao... ljudi su neki bran'li da na njihovoj njivi oni vrše ispašu... I onda je on došo iz posla, kao neđe je radil, i kao otac mu je reko da ovi napasu, napasivaju ovce, da vrše ispašu na njihovoj zemlji i on je išo da... Veli: „Sad ću ja njima pokazat.“ I nije se vratio, ni se vratil doma. I onda... su ga poslije išli traž't, nis' ga mogli... bila cijela hajka. Al su ga našli... Vjerojatno je ušo u sukob s njima, i da su ga ucmekali i zakopali... ono, pod vodu su ga stav'li, kao gore su stav'li drveće i zab'li kolce u vode da je bio u vodi tak da se nije uopće vidio. To je isto nerasvijetljen jedan slučaj. Ti su čobani odmah otišli za Bosnu, ni se znalo ko je i to... Al to je mlado, to je bilo, velim, osamdesetih.

Nisu se nikad ni vrat'li poslije toga?

Ma ne, oni su vrš'li ispašu za gazdu.

(...) Bađo su ga zvali.

(Ivanska, 2017, Miroslav Lukec)

4. Ubojstvo

A kod nas, tu, kod nas u Miklo'šu (...). Tu su ub'li čovjeka, Lizikinog brata. Bila je zabava (...) a za neke obračune, tko će sad znat kakve i šta, onda su ga namam'li da ide na zabavu, on je inače bil šumski radnik. Kak je tu bilo radništvo, gore Srednja Rijeka, to je bilo puno ovih Zagoraca, Ličana, jako puno. I... to se sve skomešalo, jedna je partija otišla u Gornji Mikloš koja je trebala zapal't stog da ti svi iz doma odu gasit vatru, a ovi će onda ovoga sredit. I jesu. Znači, ispikali su ga s nožem, tu sad kak se kreće u Gornji Mikloš, tu je još uvijek taj stari

dom, tu je bila neka lipa. I ovoga... nije nitko to znao. Inače, da je rekao doktor, on nije trebao umrijeti, on nije imao takvog uboda smrtonosnog, ali je iskrvarilo, da, iskrvarilo je i čovjek umro.

(Donji Mikluš, 2017, Anka Tonković)

11.5. Rugalice

1. Inđa rafa

Tu je susjed bio, kosio. A bilo... tu je, Rovišće se zvalo na tim livadama, blizu Česme. (...) I taj je imao tu livadu, taj čovjek. I on dugo uveče kosio, već ono, dok se vidlo i sad se ide okupati u Česmu, znojen i svakakov... On je na živce bolestan bio malo isto, kad on, ovaj, „Ja,“ veli, „da ću u vodu, a iz vode više zelembać, zelen čovjek,“ veli, nekakav: „Ak ćeš bit sretan, nejd u vodu,“ veli. „I ja se pokupim i doma,“ veli. „Kad ja dođem...“ Ovo se zvalo Podbrdo, taj put. Jer s one strane je kao brijeg, a s ove, onda Podbrdo se to zvalo. „Ja,“ veli, „idem iz Podbrda, kad ono gore po bregu inđa rafa.“ Vlak da ide, da se čuje, točno se veli čulo kak ono mašina „uhuhu“ više, znaš. Znaš kak su negda one... E, da, Onda je to on pripovijedao, a onda ovi bokci, onda poslije rad'li noriju od njega. I pjesmu ispjevali: „Inđa rafa iz Podbrda kreće, Pavla vozi, a Julku neće.“ Julka je bila, ovaj, pun'ca mu je bila (A)Julka. A vragovi odmah ispjevali. [smijeh].

A on je na živce bio malo, pa se to njemu valjda... Onak umoran bio od te košnje pa mu se valjda...

(Đurđić, 2016, Stevo Pavlek)

2. Pobjegla je pikača [krmača]

Bio je čovjek koji nije bio baš prečisto u glavi, prepameten, i onda je, ovaj, neki Ćurila, on ga je prevario na... kupio svinje od njega. I ne znam šta je, kak je onda ispalo, onda je zbog toga, prevario ga je u toj trgovini, i onda su ljudi izmislili tu pjesmu kao: „Pobjegla je pikača s devetero mladih, tražili je Slavko ljudi i Ćurila stari.“ Jer kao da je ovaj pustio te svinje van, pa da ih nije bilo. Normalno selo je odma od toga rad'lo nekakvu sprdnju. To je to.

(Ivanska, 2017, Miroslav Lukec)

3. Nagrada od direktora

Kad se [Zvonko] falio da će ić na more... da će ić na more, a od toga ništ, onda su isto izmislili, to smo klinici bili: „Naš se Zvonko fali da je dobio nagradu od direktora, sedam dana da se kupa da se šljebura, a kad tamo tako nije, pa naš Zvonko doma osta. Ajla more, ajla more, mister Zvonko.“

(Ivanska, 2017, Miroslav Lukec)

11.6. Basme

1. Božićna slama

Joj kak mi je djed pričo, kak se ono reklo kad se slamu nos'lo, vuku noge...

Marija: E, šta vežeš...

Da, šta vežeš.

Josip: Evo, gled. Da ti ja pokažem. 'esi vid'la? [pokazuje uže zavezano oko noge stola]

Marija: El je još uže od lani?

Roza: A da.

Josip: Od lani, to je svezano. Evo, ja to, mi to uvijek.

Roza: Šta vežeš?

Josip: Ja donesem slamu i onda s tim užeom svezano, samo ona meni sad zapovijeda, ne smem s vužeom svezano neg moram u ponjavi, u deku zamotat da se ne rastepe svuda i tak tam taknit i onda moram to razvezat na ponjavi da nema slame svud po kuće.

(...)

Roza: Da, i onda on veže, a ja prip... ja pitam.

Josip: I onda ja jedanput svežem, ona mene pita: „Šta vežeš?“ „Tatu ruke!“

Marija: E tak je i kod mene bilo nekad, kod Dečura dolje.

Josip: E vežem drugi put: „Šta vežeš?“ „Lisci lampe!“ I vežem treći put: „Šta vežeš“, ona me pita. „Jastrebu pandže i kljun,“ svežem.

Marija: E da.

Josip: I evo, fala Bogu [tri put kucne o drveni stol]. A zašt je to? Da nam kokoši ne...

Roza: Jastreb na ogradi s kokošima je, al nije'nu ne zeme.

Aha, da kokoši ne uzme jastreb.

Josip: Tako je.

Ili ne odnese lisica...

Josip: Ili ne odnese lopov ili lisica.

Da, da, da.

Marija: Lopovu ruke veže da ne more nitko ništa ukrast, el. A lisici...

Josip: Lampe.

(Križić, 2016, Marija Peršić, Josip Jagarić, Roza Jagarić)

2. Danas je subota...

Anka: Znaš šta se još pričalo? Kad se tak razgovaralo kak se mi razgovaramo za coprn'ce. Onda se uvijek rekli: „E danas je petak...”

Božica: Ne, danas je subota.

Anka: Danas je subota, a one ne znale za naše riječi.

(...) Nije se smjelo reć na primer danas je dan koji je dan. Nego, danas je subota, a one ne znale za naše riječi. Ne daj Bože da nam kaj naprave te coprn'ce.

3. Mladak

a)

Roza: I onda kad je mladjak, ne znam el ti to znaš, kad vidiš mladjak. (...) Mladi mesec. Onda moja mat', ona je to uvijek, čim je opaz'la mladjak, prekriž'la se i: „O mladjače ko mladi junače, mladi mene ko i sebe, kad tebe zmiija ujela, mene glava zaboljela.“ I onda da te ne bu više glava taj mesec boljela. [smijeh]

Marija: Eto vidiš. [smijeh] „O mladjače, mladjače, sebe pokrij loncem, a mene obdari novcem.“

[svi smijeh]

(Križić, 2016, Roza Jagarić i Marija Peršić)

b)

Je, ova moja zaova. (...) Ona ti je rekla, kad je mladi mjesec, evo djeco, mene fala Bogu još nikad glava ne boli, ona je rekla, „pogledaj u mladi mjesec, kad ga vidiš prvi put, i onda se prekriži: Dok mjeseca zmija ugrize mene nek glava zaboli.“ E, da li to ima. Ali iskreno se prekriži i reci: „Kad mjeseca zmija ugrize i mene nek glava zaboli.“ Eto, to ti je taj križ, to ti je jedino šta...

(Đurđić, 2017, Eva Crnković)

11.7. Poslovice

„Žen' se šta bliže, a kum se šta dalje.“

„Ne volim te što si lep, već te volim za tvoj žep, tak su ljudi negdar rekli“

(Đurđić, 2017, Barica Forjan)

11.8. Dramski oblik

1. Novi kaput

Kao program nekakvi, znaš da je to bil. To mora bit muški i ženski, sam dva, kao se pjeva, znaš.

Ona ide: „Dobar dan ti želim, dragi kume moj!“

A onda muški viče: „Vidi, vidi, vidi, novi kaput tvoj!“

A onda ona: „Šta te briga moj kaput, il je novi il je žut! Svoje gle mustače i široke gaće.“
Moraju bit mustači i gaće. „Ti si opet dugo spala, Barice!“

„A ti si opet moral prati rajnglice.“

„Neću ni ja rajngle prat, već ću i ja dugo spat. Za žene je prat, i ja muž dugo spat.“

Onda mora imat nos malo crven, znaš, s ružem ga malo. A ona: „Kako ti je denes crven nos.“

„A vani je zima, nos mi je bos.“ Onda: „U krčmi si opet bil, rakiju si tamo pil, već me ruka svrbi, dobit ćeš po grbi.“ Mora imat tu kvrgu naređenu. I onda zajedno: „Kuda ćemo dajnes na špancir?“ A onda ona: „Povest ćeš me ak si pravi kavalir.“ E onda zajedno: „Našim parkom sim i tam, dok nas ko ne hiti van. Šetat ćemo skupa ja i ti.“ To je tak bilo zanimljivo, tu smo isto kod nas jedanput, i onda smo Pod lipu u Miklouš. (...)

(Donja Šušnjara, 2017, Đuro Hrlić)

11.9. Popis kazivača

Samarica, 2015.

Ivan Križan, r. 1933. + 2017., Samarica

Marica Križan (Brslanova), r. Đurkija, 1940., Samarica

Anka Benković, r. Jagarić, 1941., Samarica

Ivan (Ivo) Križan (Brslanov), r. 1932, Samarica

Zapis: 15. studenog 2015.

Samarica, 2016.

Marica Križan (Brslanova), r. Đurkija, 1940., Samarica

Anka Benković, r. Jagarić, 1941., Samarica

Ivan (Ivo) Križan (Brslanov), r. 1932, Samarica

Zapis: 20. ožujka 2016.

Križic, 2016.

Marija Peršić, r. Dečur 1942., Križic

Roza Jagarić, r. Kolarić 1940. u Samarici, Križic

Josip Jagarić, r. 1934., Križic

Zapis: 4. prosinca 2016.

Đurđić, 2016.

Đuro Živoder, r. 1953., Đurđić

Marija (Marica) Živoder, r. 1948., Đurđić

Zapis: 26. prosinca 2016.

Đurđić, 2016.

Stevo Pavlek, r. 1950., Đurđić

Tomislav (Tomo) Pavlek, r. 1979., Đurđić

Ankica Pavlek, r. Bogović 1954. u Cetinskom Varošu, Đurđić

Zapis: 29. prosinca 2016.

Đurđić, 2017.

Barica Forjan, r. Husnjak 1925. u Križicu, Đurđić

Zapis: 1. siječnja 2017.

Ivanska, 2017.

Nikola (Miko) Takač, r. 1946., Ivanska

Ankica Takač, r. Šalković 1949. u Bereku, Ivanska

Zapis: 14. siječnja 2017.

Ivanska, 2017.

Milan (Mile) Sabo, r. 1954., Ivanska

Zapis: 14. siječnja 2017.

Srijedska, 2017.

Nikola Rukavina, r. 1943., Srijedska

Kata Rukavina, r. Tomašek 1948., Srijedska

Zapis: 15. siječnja 2017.

Berek, 2017.

Željko Stubičan, r. 1955., Berek

Zapis: 27. siječnja 2017.

Đurđić, 2017.

Eva Crnković, r. Crkvenac 1934., Đurđić

Zapis: 29. siječnja 2017.

Gornja Petrička, 2017.

Ivan Ševeriga, r. 1966., Gornja Petrička

Franjo Ševeriga, r. 1938., Gornja Petrička

Zapis: 10. veljače 2017.

Ivanska, 2017.

Antonija (Tonka) Dokuš, r. Modrić 1943. u Samarici, Ivanska

Zapis: 10. veljače 2017.

Križic, 2017.

Diana Dečur, r. 1992., Križic

Nikola (Mika) Dečur, r. 1962., Križic

Dragica (Draga) Dečur, r. Magdić 1964. u Šiljkovači (BiH), Križic

Zapis: 18. veljače 2017.

Donja Šušnjara

Đuro Hrlić, r. 1939., Donja Šušnjara

Zapis: 18. veljače 2017.

Nova Ploščica, 2017.

Marica Varga, r. Vugrić 1963. u Samarici, Nova Ploščica

Cecilija Varga, r. Pocrnčić 1940. u Sasovcu, Nova Ploščica

Anđelka Knežić, r. Kunješić 1954. u Samarici, Nova Ploščica

Stevo Knežić, r. 1947., Nova Ploščica

Zapis: 5. ožujka 2017.

Krivaja, 2017.

Kata Riđanović, r. Kučan 1932. u Šimljani, Krivaja

Zapis: 19. ožujka 2017.

Donji Miklouš, 2017.

Kata Trgovac, r. Hemen 1938. u Derezi, živjela u Martincu, Donji Miklouš

Božica Tonković, r. Trgovac 1968. u Martincu, Donji Miklouš

Anka Tonković, r. Brajković 1951. u Samarici, Donji Miklouš

Zapis: 3. svibnja 2017.

Gornji Miklouš, 2017.

Marica Kunješić, r. Kunješić 1940., Gornji Miklouš

Zapis: 10. svibnja 2017.

Ivanska, 2017.

Miroslav Lukec, r. 1959. u Križicu, Ivanska

Zapis: 21. i 22. svibnja 2017.